NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 VMBO-T/HAVO

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

1 / 19

ISBN 978-90-01-88975-3

Nieuw Nederlands

2 vmbo-t/havo

Eindredactie:
John B. Vorenkamp
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Annie van der Beek
Janneke Blok
Anja Borman
Judith Evertse
Laura de Haas - Rietveld
Erica Huppelschoten
Anne de Koning
Marlies Schouwstra
Harald Veldman
John B. Vorenkamp

Noordhoff Uitgevers Groningen

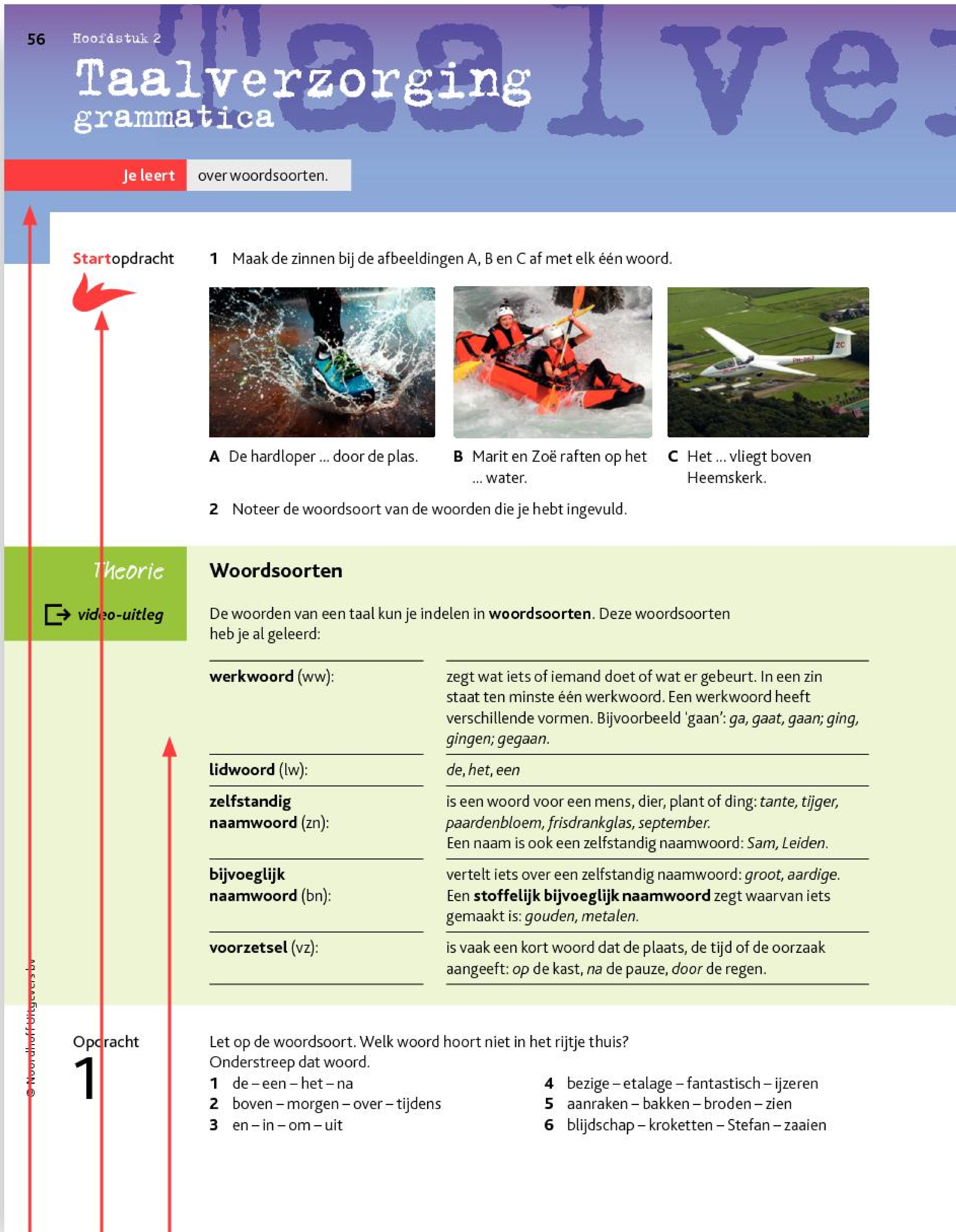
Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz en De brug
Je kunt Nieuw Nederlands beginnen met *De quiz*. Als je *De quiz* maakt, zie je hoe goed je het vak Nederlands al kunt. Als het nodig is, kun je na de quiz oefenen met de opdrachten uit *De brug*. Die vind je vanaf bladzijde 222 van dit boek. *De brug* helpt je alvast op weg met de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Taalverzorging
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*. Je gaat stukjes lezen uit spannende boeken en grappige gedichten. Je kunt ook laten zien dat je zelf een schrijver bent!

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals filmpjes en feedbackformulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

56 Hoofdstuk 2

Taalverzorging
grammatica

Je leert over woordsoorten.

Startopdracht

1 Maak de zinnen bij de afbeeldingen A, B en C af met elk één woord.

A De hardloper ... door de plas.
B Marit en Zoë raften op het ... water.
C Het ... vliegt boven Heemskerk.

2 Noteer de woordsoort van de woorden die je hebt ingevuld.

Theorie
video-uitleg

Woordsoorten

De woorden van een taal kun je indelen in **woordsoorten**. Deze woordsoorten heb je al geleerd:

werkwoord (ww):	zegt wat iets of iemand doet of wat er gebeurt. In een zin staat ten minste één werkwoord. Een werkwoord heeft verschillende vormen. Bijvoorbeeld 'gaan': *ga, gaat, gaan; ging, gingen; gegaan.*
lidwoord (lw):	*de, het, een*
zelfstandig naamwoord (zn):	is een woord voor een mens, dier, plant of ding: *tante, tijger, paardenbloem, frisdrankglas, september.* Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Sam, Leiden.*
bijvoeglijk naamwoord (bn):	vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *groot, aardige.* Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt waarvan iets gemaakt is: *gouden, metalen.*
voorzetsel (vz):	is vaak een kort woord dat de plaats, de tijd of de oorzaak aangeeft: *op* de kast, *na* de pauze, *door* de regen.

Opdracht **1**

Let op de woordsoort. Welk woord hoort niet in het rijtje thuis? Onderstreep dat woord.
1 de – een – het – na
2 boven – morgen – over – tijdens
3 en – in – om – uit
4 bezige – etalage – fantastisch – ijzeren
5 aanraken – bakken – broden – zien
6 blijdschap – kroketten – Stefan – zaaien

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht waarin je kennismaakt met de nieuwe lesstof.

Bij 'Je leert' staat wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht 2

Maak drie kolommen: een met werkwoorden (ww), een met lidwoorden (lw) en een met zelfstandige naamwoorden (zn). Noteer de ww, lw en zn uit de zinnen in de juiste kolom.

1. Aardvarkens hebben korte poten en een lange snuit.
2. Deze Mercedes behoort tot de klassiekers onder de auto's.
3. Heb jij een nieuwe app om foto's te bewerken gedownload?
4. In sommige landen lijdt de bevolking onder honger en armoede.
5. Zijn onze aankopen verzekerd tijdens het transport?
6. Jasper bereidt zijn presentatie voor op zijn zolderkamer.

Opdracht 3

1. Maak twee kolommen: een met bijvoeglijke naamwoorden (bn) en een met voorzetsels (vz). Noteer de bn en de vz uit de zinnen in de juiste kolom.
2. Onderstreep de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.
   a Barts favoriete sporten zijn schermen en karate.
   b Na het weekend zal de monteur onze kapotte televisie repareren.
   c Thirza draagt een leren jack boven een zwart rokje.
   d We mochten vragen stellen tijdens de voorlichting over alcohol.
   e Het houten reclamebord viel om door de harde wind.
   f Het verjaardagsfeest van Mike was keigezellig.

Opdracht 4

Neem de onderstreepte woorden over. Zet erachter wat voor woordsoort het is.
Kies uit: ww – lw – zn – bn – vz.

Vrij kamperen

(1) Ga jij elke zomer met je ouders naar een familiecamping met een zwembad, wifi, toiletten en warme douches? **(2)** Zo'n vakantie is leuk, maar niet echt avontuurlijk. Doe het volgend jaar eens anders. **(3)** Zorg dat je ouders die suffe caravan inruilen voor een rugzak en een trekkerstent en ga vrij kamperen!

(4) Vrij kamperen is in Nederland toegestaan op de gps-locaties die Staatsbosbeheer heeft aangewezen. **(5)** Je neemt zo weinig mogelijk spullen mee en plaatst je tent midden in de natuur of aan de bosrand. **(6)** Terwijl je zonder buren, zonder douche en zonder toilet geniet van het uitzicht, proef je de vrijheid.

Opdracht 5 ✱

1. Noteer één woord dat in de zin past en zet erachter wat de woordsoort is.
   Kies uit: ww – lw – zn – bn – vz.
   a Rosa zat ... het eten met haar vriendin te chatten.
   b De minister wilde alle vragen van de journalist ....
   c Vanwege ... vele regen gingen de hockeytrainingen vanavond niet door.
   d In het bos vonden we veel ... paddenstoelen.
   e Dit ... heb ik aan mijn broertje gegeven op zijn verjaardag.
   f Deze renpaarden zijn veel ... dan pony's.
2. Vergelijk jouw antwoorden met die van een klasgenoot. Wat valt je op?

Ik kan/weet
- werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F
- lidwoorden en voorzetsels benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Opdrachten op een hoger niveau herken je aan de ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat er bij welk niveau daarbij hoort.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Opdrachten waarbij je online een filmpje of een geluidsfragment kunt vinden en opdrachten waarbij je online moet werken, herken je aan het symbool voor online.

Inhoud

De

quiz

De brug van klas 1 naar klas 2

Dit is het tweede schooljaar dat je het vak Nederlands krijgt. Misschien is Nederlands makkelijk of juist moeilijk voor je. Als je Nederlands in klas 1 lastig vond, is het een goed idee om alvast te oefenen met de opdrachten uit *De brug*.

Doe de quiz!

Door de quiz te maken, weet je of het een goed idee is om te oefenen met *De brug*. Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan leerjaar 2 begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. *De brug* herhaalt alle leerstof uit klas 1 over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. In *De brug* vind je korte, heldere uitleg van de theorie plus een aantal opdrachten. Je vindt *De brug* vanaf bladzijde 222.

Je kunt alle opdrachten uit De brug ook online maken.

Hoofdstuk 1

Samen

Spreken met je handen

Appen, mailen, praten, bellen: het zijn allemaal manieren van communiceren. Maar wat als je gesproken taal niet kunt horen, omdat je doof of slechthorend bent? Dan kun je communiceren in **gebarentaal**.
Welke gebaren gebruik jij weleens? Bijvoorbeeld om te zeggen: 'Kom hier' of 'Mmm, lekker'? Bedenk samen met een klasgenoot nog drie woorden of uitdrukkingen waarvoor je ook een gebaar kunt gebruiken en beeld ze voor elkaar uit.

Nederlandse Gebarentaal

De standaard gebarentaal in Nederland is de Nederlandse Gebarentaal (NGT). Veel gebaren herken je meteen. Zie je hiernaast bijvoorbeeld het gebaar voor 'warm' of voor 'mooi'? Welke gebaren herken je nog meer? Ontdek het in de gebarenquiz!

Doe de gebarenquiz.

Namen in gebaren

Voor namen van mensen zijn geen gebaren afgesproken. Maar hoe 'zeg' je dan een naam in gebaren? Daarvoor gebruik je het handalfabet. Noteer de naam van een bekende Nederlander of van bijvoorbeeld een stripfiguur (let op dat niemand de naam kan lezen!). Zoek in het handalfabet de letters van de naam op en oefen de spelling. Kan een klasgenoot jouw naam 'lezen'?

Download het Nederlandse handalfabet.

Lezen

Je leert over de tekstopbouw en hoofdgedachte.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1. Bespreek samen met een klasgenoot: wat is volgens jullie de belangrijkste informatie die de tekst geeft?
2. Op welke manier houd jij tijdens een vakantie contact met je vriend(en)?

Tekst 1

Vakantie zonder wifi

Wij gingen altijd op vakantie naar campings zonder wifi. Dit jaar zouden we voor het eerst een camping met wifi hebben. Dat was afgesproken. Het moest natuurlijk wel gratis zijn, want zes euro per dag betalen, vinden mijn ouders te duur. En nu komt het: werkte het daar? Niet dus. Niks, nada, wifi. Mijn ouders konden kiezen: verkassen naar een andere camping waar de wifi wel werkte, gratis of niet, of een treinkaartje voor mij om regelrecht naar huis te gaan.

Naar: vakantieforum.nl, op 10 september 2016

Theorie

video-uitleg

Tekstopbouw en hoofdgedachte

Veel teksten bestaan uit drie delen: inleiding, middenstuk en slot. In de **inleiding** maak je kennis met het onderwerp van de tekst. Vaak gebeurt dat met een voorbeeld of een (grappig) verhaaltje (anekdote). Soms lees je wat de aanleiding was voor het schrijven van de tekst.

In het **middenstuk** staat de meeste informatie over het onderwerp. Dit deel van de tekst behandelt verschillende aspecten (delen) van het onderwerp. Dit zijn de **deelonderwerpen**. Bij het onderwerp 'sporten in een team' kunnen de deelonderwerpen bijvoorbeeld zijn: *voorbeelden van teamsporten, voordelen* en *nadelen*. Soms helpen **tussenkopjes** je om de deelonderwerpen te vinden.

Het laatste deel van een tekst is het **slot**. Hierin wordt het belangrijkste uit de tekst vaak kort herhaald. Soms wordt in het slot ook naar de toekomst gekeken of een advies gegeven.

De **hoofdgedachte** geeft in één zin antwoord op de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp wordt gezegd? Het is de kortste samenvatting van een tekst. Bij het onderwerp 'teamsport' kan de hoofdgedachte bijvoorbeeld zijn: *Een teamsport heeft meer voordelen dan een individuele sport.* Je vindt de hoofdgedachte vaak in de inleiding of het slot.

Opdracht 1

Lees tekst 2 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ eettests uitvoeren in vlogs
B ☐ knutselen met eten en drinken in vlogs
C ☐ ongezond eten en drinken in vlogs
D ☐ reclame voor ongezonde voeding in vlogs

2 Alinea 1 en 2 vormen samen de inleiding. Hoe maak je daarin kennis met het onderwerp van de tekst?
A ☐ met een anekdote en een vraag over het onderwerp van de tekst
B ☐ met een persoonlijk verhaal en een standpunt van de schrijver
C ☐ met voorbeelden en de aanleiding voor het schrijven van de tekst

3 In welke zin van de inleiding staat de belangrijkste informatie?

4 Waarschijnlijk kijk jij ook weleens naar vlogs. Wat voor soort vlogs vind jij aantrekkelijk? Leg je antwoord uit.

Lees de tekst helemaal.

5 'Kinderen (...) kopiëren makkelijk hun idolen.' (al. 3) Wat betekent 'kopiëren' hier?

6 '(...) zij zeggen zélf wel te bepalen wat ze in hun mond stoppen.' (al. 4) Naar wie verwijst 'zij'?

7 Hoe luidt de regel over snoepreclame op tv waar vloggers zich niet aan houden?

8 Welke waarschuwing moet er komen bij een gesponsorde vlog over ongezond eten en drinken?

9 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van de tekst weer?
A ☐ Reclamevideo's van vloggers maken jonge volgers onder de 14 jaar dik.
B ☐ Reclamevideo's van vloggers moeten strenger gecontroleerd worden.
C ☐ Voor vlogs en tv-reclames over voeding moeten dezelfde regels gelden.

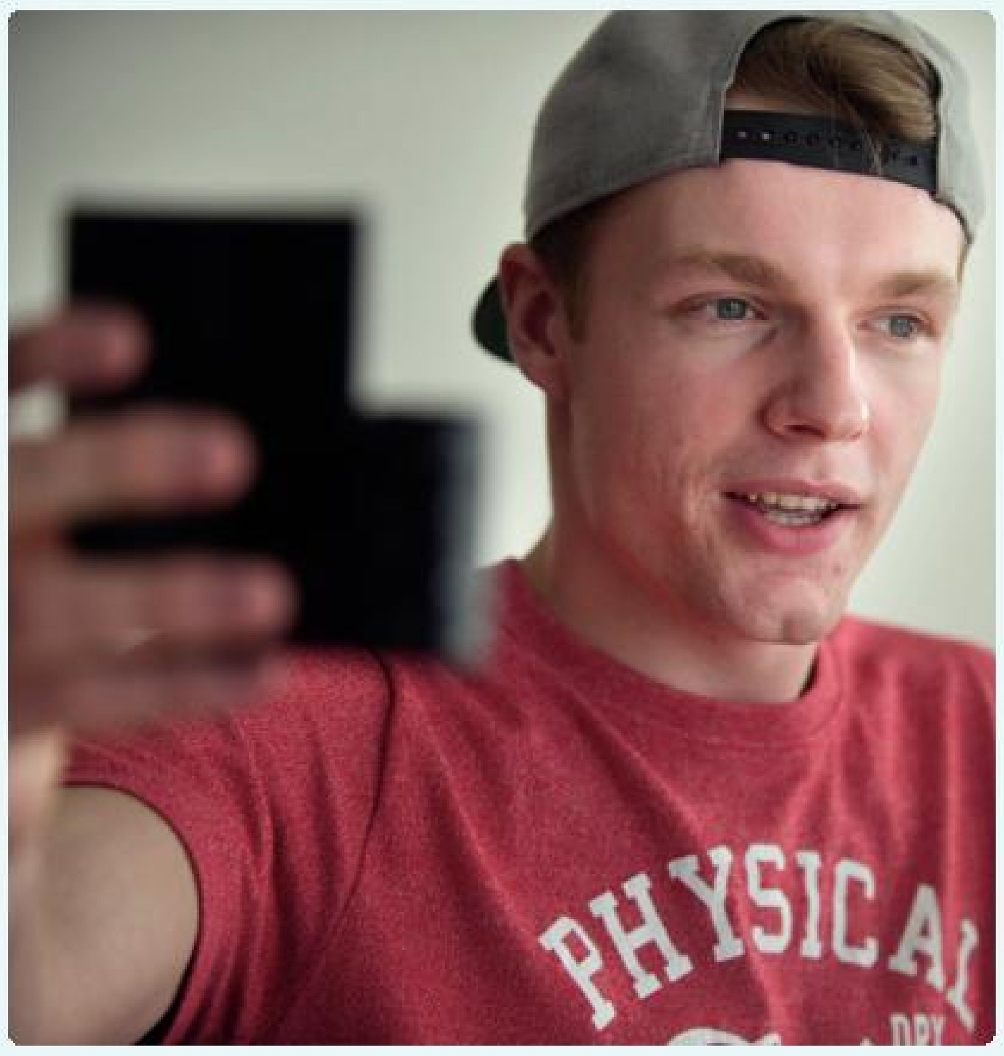
Tekst 2

Vloggers maken hun fans dik

[1] Veel vloggers op YouTube laten zien waar ze van houden, van eten bijvoorbeeld. Snoep-*challenges* of creatief met koekjes knutselen. Enzo Knol die zich in het paradijs waant als-ie snoep mag scheppen, Tiania Vloglos die rare Britse snoepjes uitprobeert, of Joy van BeautyNezz die ijs maakt van Oreo-koekjes. Heerlijke, leuke en onschuldige video's toch? Nee, niet iedereen is het daarmee eens.

[2] De Consumentenbond waarschuwt deze week, samen met de Hartstichting en het Diabetes Fonds, dat vloggers steeds vaker reclame maken voor ongezond eten of drinken. De drie organisaties vragen om gedragsregels voor vloggers, vergelijkbaar met de regels voor tv-reclames.

[3] Zien eten, doet eten, stellen de organisaties. Kinderen kijken op tegen de vloggers die ze volgen; ze geloven wat ze zeggen en kopiëren makkelijk hun idolen. Wat veel kijkers van de vlogs niet weten, is dat de YouTube-sterren achter de schermen samenwerken met bedrijven. Bedrijven adverteren zo via de online videomakers, die zij betalen om hun producten aan te prijzen. Ze maken dus gewoon reclame.

Verbod

[4] Snoepreclames op tv, gericht op kinderen, zijn al jaren een taboe. De afspraak is: bedrijven mogen geen reclame maken voor ongezond eten als een kwart of meer van de kijkers onder de

→

veertien jaar oud is. Volgens de Consumentenbond moet dat ook voor YouTube gaan gelden. Daarom wil de bond dat de politiek ingrijpt. Bij gesponsorde vlogs over eten en drinken moet staan of het om een advertentie gaat. De meeste fans ontkennen de invloed van de vlogs en staan pal achter hun vloghelden: zij zeggen zélf wel te bepalen wat ze in hun mond stoppen.

[5] Net als alle gezondheidsorganisaties wil het ministerie van Volksgezondheid dat er strenger gecontroleerd wordt op reclamevideo's van vloggers en dat er regels komen voor vloggers. Het ministerie wil onderzoek laten doen naar hoeveel kinderen vlogs bekijken.

Naar: www.sevendays.nl, op 13 augustus 2016

Opdracht 2

Lees tekst 3 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
- A ☐ groepsapp met de klas
- B ☐ hechte groep door sociale media
- C ☐ introductie van mentortaken

2 De inleiding bestaat uit vier zinnen. In welke zin staat de belangrijkste informatie?

Lees de tekst helemaal.

3 In de eerste alinea lees je welke zaken de klas van Martin via de groepsapp met elkaar deelt. In welke alinea('s) lees je meer over de zaken die worden gedeeld?

4 Noem nog twee dingen waarvoor De Bree de groepsapp gebruikte en die niet in de inleiding zijn genoemd.

5 Welk tussenkopje past boven alinea 2?
- A ☐ Gebruiksregels
- B ☐ Mediawijsheid
- C ☐ Persoonlijke dingen

6 Welke voorbeelden van bonusopdrachten geeft Martin?

7 Bij welke alinea begint het slot van de tekst?

8 Onderstreep de zin in alinea 5 die de hoofdgedachte van de tekst kan zijn.

9 Kijk terug naar je antwoord op vraag 2 en vraag 9. Wat heeft de schrijver van de tekst goed gedaan als je let op de theorie van dit hoofdstuk?

Opdracht 3 ✱

Bekijk tekst 3 nog een keer.

1 Maak een samenvatting van de genoemde doelen van de groepsapp. Noteer de doelen in steekwoorden onder elkaar.

2 Martin Huiting heeft deze tekst in opdracht van de schoolleiding geschreven. Voor welk doel, voor welk publiek en bij welke schoolactiviteit zal de school deze tekst willen gebruiken?

Tekst 3

Smart en slim

[1] Met onze docent Nederlands, die ook onze mentor is, maken we in de brugklas en in de tweede een groepsapp. Er zijn altijd kinderen die het in het begin gek vinden om samen met een leraar een groepsapp te hebben. Later vinden ze het handig en heel gewoon. Onze leraar legt in een van de eerste lessen uit waarvoor hij de groepsapp wil gebruiken: voor het huiswerk, voor uitleg van opdrachten en voor extra opdrachten waarmee je een bonuscijfer kunt krijgen.

[2] In de lessen over mediawijsheid leren we dat een groepsapp ook nadelen kan hebben. Vooral als je samen geen regels afspreekt over hoe en waarvoor je de app gebruikt. Je moet bijvoorbeeld niet zomaar alles tegen een ander zeggen of allemaal persoonlijke dingen vertellen. Niet iedereen hoeft te weten dat je een lekkere taart hebt gebakken, toch? In de groepsapp hebben we alleen contact over dingen die met school te maken hebben. Daarnaast vinden we het belangrijk om vriendelijk, attent en beleefd te zijn en elkaar complimenten te geven zo veel als kan.

Doel

[3] De groepsapp is handig voor als we iets niet snappen van de opdrachten die we thuis moeten doen. Meneer De Bree reageert altijd snel op een vraag om extra uitleg te geven of voorbeelden te appen of om ons te wijzen op extra oefeningen die we op internet kunnen vinden. Daarnaast geeft hij ons snel en goed informatie, bijvoorbeeld over ouderavonden of over lessen die uitvallen. Soms geeft hij vooral voor de wat snellere leerlingen extra opdrachten. Hij noemt dat 'plusopdrachten'.

[4] Wat ook echt heel leuk is, zijn de opdrachten waarmee je een bonus voor je toetsen kunt krijgen. Zo is er een opdracht om taalfoutjes die je tegenkomt te fotograferen en te appen. Als je tien duidelijke voorbeelden van fouten hebt gestuurd, kun je bij de volgende toets 0,1 punt extra bij je toetscijfer krijgen. Een andere opdracht is moeilijker en daar krijg je meer bonus voor: als je een jeugdboek hebt gelezen, moet je in niet meer dan 300 tekens het boek samenvatten en je oordeel geven. Best moeilijk, maar

als je dat drie keer gedaan hebt, kun je een halve punt bij je rapportcijfer optellen.

[5] Als ik jou was, zou ik je leraar vragen ook zoiets te doen met een groepsapp als mijn docent Nederlands doet in de brugklas en de tweede klas. Een groepsapp kun je dus goed gebruiken voor je huiswerk, voor extra uitleg van opdrachten en voor opdrachten waarmee je een bonus kunt verdienen.

Naar: Martin Huiting, introductiekrant Frederikscollege, 4 september 2016

Opdracht
4

Lees tekst 4 oriënterend.

1 De tekst gaat over fietsstraten. Zulke straten maken het fietsen veiliger. Welke weg in jouw stad of dorp mag volgens jou wel een fietsstraat worden?

2 Hoe maak je in de inleiding kennis met het onderwerp van de tekst?
A ☐ met een standpunt van de schrijver
B ☐ met een vraag over het onderwerp van de tekst
C ☐ met een zin die de hoofdgedachte van de tekst is

3 Op welke vraag verwacht je dat de tekst antwoord geeft?
A ☐ Hoe wil de gemeente Zwolle auto's uit het centrum van de stad weren?
B ☐ Waarom heeft de gemeente Zwolle een fietsstratenplan gemaakt?
C ☐ Waarom zijn fietsstraten in Nederland zo populair?

Lees de tekst nu helemaal.

4 Wat legt de schrijver in alinea 2 uit?

5 Over welk deelonderwerp gaat alinea 3 tot en met 5?

6 Welke woorden of zinnen in de tekst hebben je geholpen om het antwoord op vraag 6 te vinden?

7 'Uit de manier waarop de weg is ingericht, blijkt dat de fiets prioriteit heeft en de auto "te gast" is.' (al. 3) Wat betekent 'prioriteit'?

8 Leg in eigen woorden uit wat het economisch voordeel van de fietsstraat is. (al. 5)

9 'Om het bijzondere karakter van de straat aan te geven worden er langs alle fietsstraten verkeersborden geplaatst.' (al. 6) Wat wordt bedoeld met 'het (...) karakter van de straat'?

10 Aan het begin van een fietsstraat staat overal in Nederland hetzelfde bord. Leg uit of deze uitspraak juist of onjuist is.
11 De gemeente Zwolle heeft succes met de aangelegde fietsstraten. Waaruit blijkt het succes van de gemeente?

Tekst 4

Auto te gast

[1] De gemeente Zwolle is de eerste gemeente in Nederland die een 'fietsstratenplan' voor de hele stad heeft opgesteld. Het is de bedoeling om veel fietsstraten aan te leggen. De gemeente is ervan overtuigd dat op deze manier de binnenstad verkeersveiliger wordt. Inmiddels telt Zwolle negen fietsstraten.
[2] Een fietsstraat is een straat die ingericht is als een soort fietspad waar ook auto's op mogen rijden. De automobilisten die gebruikmaken van deze straat moeten langzaam rijden. Dat kan ook niet anders, want de straat is smal, in de eerste plaats bedoeld voor fietsers en aan beide kanten van de straat is vaak een klinkerstrook. Die opvallende strook is bedoeld om auto's te laten uitwijken als ze elkaar passeren. In het midden van de straat bevindt zich een rijbaan van rood asfalt die aangeeft dat de fietsers ruim baan hebben en de automobilist zijn snelheid moet aanpassen aan die van de fietser.
[3] Uit de manier waarop de weg is ingericht, blijkt dat de fiets prioriteit heeft en de auto 'te gast' is. Er is geen ruimte om fietsers te passeren zonder daarmee tegemoetkomend verkeer te hinderen. De auto moet dus achter de fiets blijven, totdat verkeer in de tegengestelde richting gepasseerd is. Automobilisten rijden met een lage snelheid die is afgestemd op de snelheid van de fiets. Dat is positief voor de verkeersveiligheid.
[4] Door de fietsstraten zijn de belangrijke fietsroutes voor fietsers en automobilisten beter herkenbaar. Fietsstraten hebben nog meer voordelen. Goed herkenbare fietsstraten hebben voorrang op andere straten. Omdat rechts op een kruispunt dan geen voorrang meer heeft, zijn fietsstraten voor fietsers sneller dan gewone straten. Mooi glad asfalt zorgt er ook voor dat fietsers comfortabel kunnen fietsen.
[5] En ten slotte is er nog een belangrijk economisch voordeel. Door gebruik te maken van fietsstraten, hoeven in nieuwbouwwijken geen aparte fietspaden meer naast de routes voor auto's aangelegd te worden. De ruimte die zo bespaard wordt, is dan te gebruiken voor groen of andere voorzieningen in de wijk.
[6] Nieuwe verkeersborden geven het bijzondere karakter van de straat aan. Die borden zijn geplaatst op initiatief van de Fietsersbond. Ze maken de automobilist duidelijk dat hij/zij te gast is op de fietsstraat en dat hij zich aan moet passen aan de rijsnelheid van de fietser. Er bestaan geen officiële landelijke verkeersborden voor fietsstraten. De fietsstraatborden zijn informatief en komen aan de hoofdingangen van fietsstraten te staan.
[7] Door alle inspanningen van de gemeente wordt Zwolle gezien als een fietsstad. Zwolle is al enkele keren genomineerd voor de titel 'Fietsstad van het jaar'.

Naar: Zwolle.nl, op 20 september 2016

Opdracht 5

Lees tekst 5 oriënterend.
1 Bedenk aan de hand van de titel en de inleiding vijf vragen waarop de tekst volgens jou antwoord geeft.
2 Hoe maak je in de inleiding kennis met het onderwerp van de tekst?

Lees de tekst helemaal.
3 Waaruit blijkt dat herten gras eten?
4 Onderstreep twee woorden in alinea 5 die de overgang in de tekst van 'mooi' (positief verhaal) naar 'minder mooi' (negatief verhaal) duidelijk maken.

5 Leg uit waarom de eerste zin van alinea 6 beter de laatste zin van alinea 5 kan zijn.
6 Maak de twee zinnen af: Paardeneigenaar Zwanenburg kan Bambi-Berend niet houden, want …. En Bambi-Berend is ….
7 Bambi-Berend denkt misschien dat hij een niet al te groot paard is. Hoe is deze uitspraak uit de tekst af te leiden?
8 Wat moet er volgens de Dierenbescherming met Bambi-Berend gebeuren? Vat hun besluit en uitleg in je eigen woorden samen. Gebruik voor je antwoord de informatie uit de alinea's 5 en 6.

Tekst 5

Bambi-Berend houdt van paarden

[1] **Een hert dat denkt dat het een paard is: het klinkt als een sprookje, maar in het recreatiegebied Spaarnwoude bij Haarlem is het werkelijkheid. Misschien is het net op tijd gevlucht voor een tragisch lot dat hem te wachten stond, door vrienden te maken met paarden in de buurt?**

[2] Ongeveer een maand geleden verscheen het paardenhertje van Spaarnwoude voor het eerst, vertelt ruiter Hennie Zwanenburg (56). Schrikachtig vergezelde het damhert haar paard Marcel en collega-paarden Sepp en Bram, die gerieflijk aan het grazen waren op een groenstrook pal naast de A22 bij Haarlem. Het hert drentelde een paar uur rond en vertrok weer.

[3] Het dier komt sindsdien iedere dag terug naar het grasveld in recreatiegebied Spaarnwoude. Inmiddels wijkt het al weken niet van de zijde van de paarden. 'Het damhert hobbelt gerust anderhalf uur achter Marcel aan, als mijn dochter een rit gaat maken. In de wei trekt hij vooral naar Sepp toe. Alleen op Bram heeft hij het niet zo, misschien omdat die zo ontzettend groot en wit is', vertelt Zwanenburg.

[4] Het hert – dat inmiddels de naam Bambi-Berend draagt – ligt vredig in de wei aan de voeten van de paarden. Op de A22 zoeven auto's langs, fietsers remmen af en wijzen naar het beest. Bambi-Berend denkt dat hij een paard is, zoveel is duidelijk als je hem een tijdje observeert. Als Marcel galoppeert, improviseert hij een vergelijkbaar huppeltje. Als Sepp een graspol verorbert, doet hij dat ook.

[5] Zo vredig als dit hele tafereel lijkt, zo somber ziet de toekomst van het verwarde hert eruit. 'Waarschijnlijk komt het dier uit de Kennemerduinen aan de andere kant van de snelweg', zegt Zwanenburg. Daar krioelt het van het wild, tot ergernis van grondeigenaren. De Haarlemse rechtbank oordeelde vorige week dat omwille van de overlast duizenden gezonde herten mogen worden afgeschoten.

[6] Bambi-Berend is dus net op tijd gevlucht. Maar volgens de Dierenbescherming, die de rechtszaak aanspande, is er geen redden aan voor hem. 'Omdat mensen niet zomaar wilde dieren mogen opvangen, zien wij geen andere oplossing dan het hert terug de duinen in te sturen, als de paarden op stal gaan', zegt woordvoerder Dick Nagtegaal. 'Het is cru, maar dat is het voor alle damherten die worden afgeslacht.'

[7] Zwanenburg zucht. 'Als Bambi-Berend terug naar de duinen moet, wordt dat sowieso zijn eind. Hij is afgelopen maand zo mak geworden dat hij zelfs naar mensen toe komt, waarschijnlijk ook naar jagers. Wij proberen opvang voor hem te vinden in een hertenpark in de buurt. Iedereen vindt hem namelijk zo leuk! En waarom kan-ie niet een plekje in de stal krijgen als de paarden naar binnen moeten? Hij heeft zijn vrienden gevonden'.

Naar: Rianne Oosterom, Trouw, 6 september 2016

Ik kan/weet
- de inleiding, het middenstuk en het slot van een tekst herkennen. 2F
- de hoofdgedachte van een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert stap voor stap schrijven.

Startopdracht

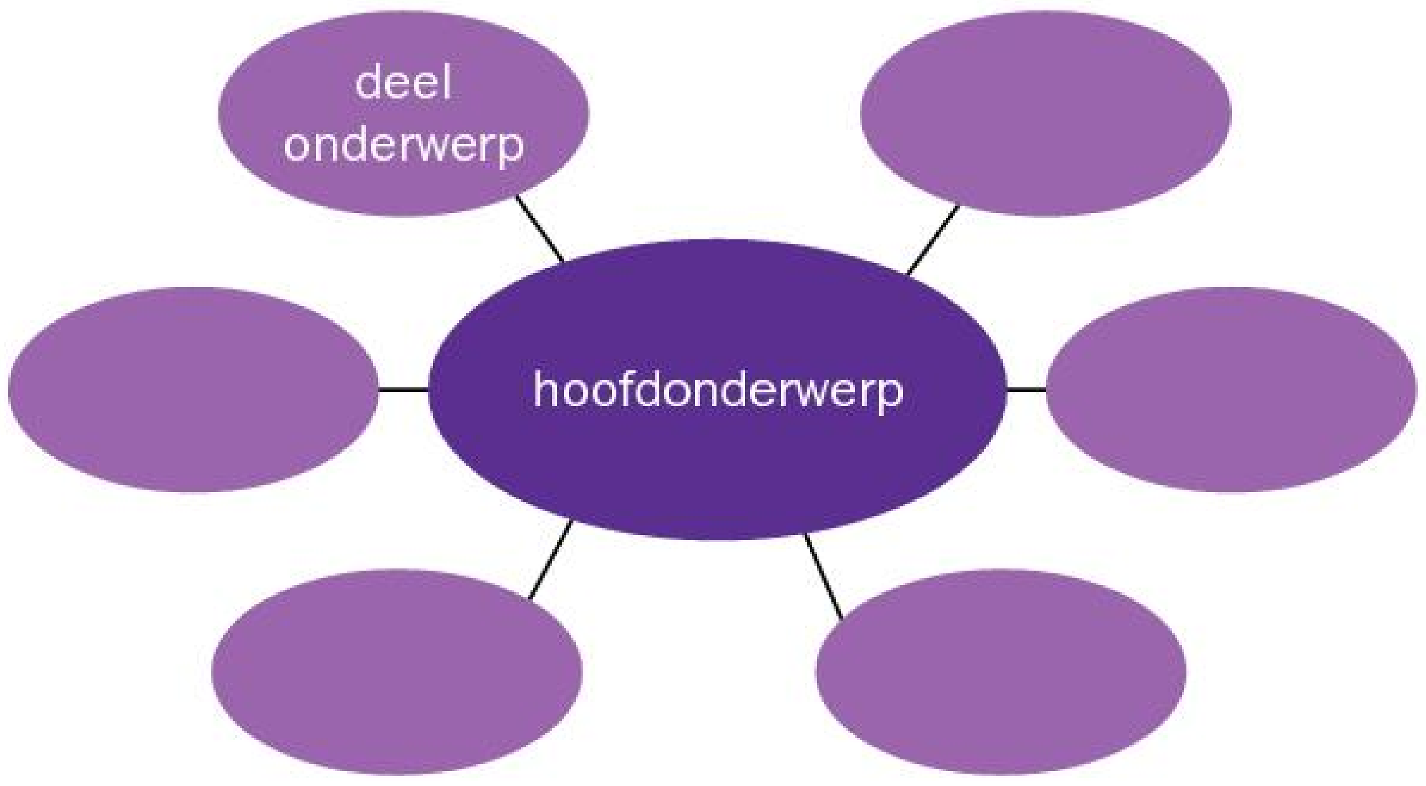
Bekijk afbeelding 1. De afbeelding is een woordenwolk.

1 Over welk onderwerp gaan alle woorden?

2 Maak een woordveld met het woord dat je bij vraag 1 koos (zie afbeelding 2).

afbeelding 1

afbeelding 2

Theorie

video-uitleg

Stap voor stap schrijven

Als je een onderwerp hebt gekozen, is het moeilijk om een tekst in één keer goed op papier te zetten. Het gaat makkelijker als je het schrijven stap voor stap doet.

Zo schrijf je stap voor stap

1 Maak een woordveld
- Noteer het onderwerp van je tekst in het midden van een papier.
- Schrijf daaromheen zo veel mogelijk woorden op die met het onderwerp te maken hebben (steekwoorden).

2 Maak deelonderwerpen en orden ze
- Maak groepjes van de woorden uit het woordveld die met elkaar te maken hebben. Elk groepje woorden wordt een deelonderwerp in je tekst.
- Zet de deelonderwerpen in een logische volgorde.

3 Schrijf een kladversie van je tekst
- Gebruik zowel voor de inleiding als voor het slot één alinea.
- Kondig in de inleiding het onderwerp aan. Dat doe je bijvoorbeeld door een anekdote te vertellen of door duidelijk te maken wat de aanleiding was voor het schrijven van je tekst.
- In het slot trek je vaak een conclusie of herhaal je het belangrijkste van de tekst.
- Gebruik in het middenstuk voor elk deelonderwerp ten minste één alinea.
- Zet boven de tekst een passende titel.

4 Controleer en verbeter
- Is je tekst **volledig**? Heb je alles opgeschreven wat de lezer moet weten?
- Is je tekst **duidelijk**? Begrijpt de lezer wat je bedoelt?

5 Schrijf je tekst in het net
- Verbeter taal- en spelfouten.

Opdracht 1

Lees tekst 1.
1. Waarover gaat de tekst?
2. Waardoor is de tekst niet goed te begrijpen?
3. De tekst behandelt drie deelonderwerpen: 'naam', 'leeftijd' en 'Tommie uitlaten'. Noteer het deelonderwerp en daarachter de nummers van de zinnen die erbij horen.
4. Noteer de zinnen in de juiste volgorde, zodat ze samen een goede tekst vormen.
5. Bedenk een passende titel voor de tekst.

Tekst 1

(**1**) We hebben hem toch al bijna zes jaar. (**2**) Toen hij jong was, mocht ik Tommie een keertje uitlaten. (**3**) We mochten samen zijn naam bedenken. (**4**) Eigenlijk was ik zelf ook nog te jong, want hij trok zo hard aan de riem dat ik hem moest loslaten. (**5**) Mijn broer en ik hebben een fret, Tommie. (**6**) Hij is vernoemd naar een kat, maar dat is hij niet. (**7**) Als pup moest hij leren dat je andere dieren niet mag bijten. (**8**) Fretten worden meestal niet zo oud. (**9**) Hij heeft toen de kat van de buren gebeten.

Opdracht 2

1. Waaraan denk je bij het onderwerp 'muziek'? Maak een woordveld met ten minste twaalf woorden die te maken hebben met muziek maken, je lievelingsmuziek en muziekstijlen.
2. Verdeel de woorden over drie of vier deelonderwerpen.
3. In welke volgorde zou je de deelonderwerpen in jouw tekst behandelen?
4. Schrijf de eerste alinea. Begin je tekst met een leuk, persoonlijk verhaaltje. Vertel bijvoorbeeld wat er op een keer met je gebeurde toen je naar muziek luisterde of naar een concert ging. Sluit de alinea af door te vertellen welke deelonderwerpen aan de orde komen.

Opdracht 3

Je schrijft twee alinea's van een tekst die gaat over 'Mijn ideale kamer'.
1. Werk een van de volgende vier deelonderwerpen uit. Gebruik je fantasie bij het beschrijven van de kamer.
   - De ligging en grootte: waar in huis bevindt de kamer zich, waar kijk je op uit?
   - De muren, de vloer en het plafond: welke kleuren, stoffen, platen?
   - Het bed: de vorm, grootte, waar staat je bed, wat ligt erop?
   - Accessoires: wat staat er, wat hangt aan de muur, waarom?
2. Schrijf het slot van de tekst. Vat daarin het belangrijkste van de tekst samen.

Opdracht 4

Lees tekst 2. De tekst is een inleiding op een stuk dat je gaat schrijven.
Schrijf een tekst van ongeveer 200 woorden over het onderwerp: Wat deel ik op sociale media? Bedenk drie deelonderwerpen voor het middenstuk en werk die uit.

Tekst 2

Dom, dom, dom. Ik heb een selfie op Instagram geplaatst. Dat doen er wel meer, zul je denken, maar hier sta ik echt allerberoerdst op. Ik wilde mijn vriendin een fotootje sturen van hoe zielig ik was met mijn opgezwollen neus, gescheurde lip en een dicht oog. Wie loopt er ook tegen een lantaarnpaal op? Ik wilde m'n vriendin laten lachen. Maar ik lach niet. Die foto is op onverklaarbare wijze de hele school door gegaan. Ik krijg nu reacties waarop ik echt niet zit te wachten. Wat wil ik eigenlijk wel delen op sociale media?

Ik kan/weet
- (in vijf stappen) een korte tekst schrijven. 1F
- mijn tekst verdelen in een inleiding, middenstuk en slot. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over lichaamstaal en stemgebruik.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen.
1 Hoe voelt de jongen zich op afbeelding A en B?
2 Vindt de jongen op afbeelding C het verhaal van het meisje interessant of juist niet?
3 Hoe is jouw lichaamstaal als je luistert?

Theorie

video-uitleg

Lichaamstaal en stemgebruik

Als je kijkt of luistert naar een programma of filmpje, krijg je informatie. Je krijgt niet alleen informatie door *wat* de personen zeggen, maar ook door *hoe* ze het zeggen. Ook uit hun lichaamshouding, gebaren en gezichtsuitdrukking kun je veel informatie halen.
Let bij het kijken en luisteren daarom goed op de volgende punten:
- **Intonatie** (stemgebruik): Op welke manier spreekt iemand? Welke woorden geeft hij extra nadruk, waaruit blijkt dat hij ze belangrijk vindt? Mompelt hij, praat hij op één toon of klinkt hij enthousiast?
- **Houding:** Hoe zit of staat iemand? Is hij zenuwachtig of heel ontspannen? Kijkt hij de ander(en) aan of kijkt hij om zich heen?
- **Gebaren:** Gebruikt hij zijn handen om wat hij zegt duidelijker te maken of om te laten zien dat hij iets leuk of interessant vindt?
- **Gezichtsuitdrukking:** Kun je aan het gezicht zien hoe iemand zich voelt? Fronst hij zijn wenkbrauwen, kijkt hij verbaasd of moet hij lachen?

Opdracht
1

Bekijk het fragment uit het praatprogramma *Rauwkost*.
1 Wat vindt de presentator belangrijk om te vertellen?
2 Hoe merk je dat in zijn lichaamstaal of stemgebruik?
3 Is de presentator enthousiast over zijn gast? Leg je antwoord uit.

Opdracht
2

Bekijk het fragment uit *De Super Freek Show*.

1 Noem twee interessante dingen die Freek vertelt over de buffel.
2 Vindt Freek het leuk om over buffels te praten? Leg je antwoord uit. Let daarbij op lichaamstaal en stemgebruik.
3 Wat vinden de twee teams van Freeks verhaal? Let daarbij op hun gezichtsuitdrukking.

Opdracht
3

Lees eerst de hele opdracht. Bekijk daarna het fragment uit *De Wereld Draait Door*, zonder geluid. In het fragment is de journalist Peter R. de Vries te gast, die net een nieuw boek heeft geschreven. De afspraak was dat hij daar met presentator Matthijs van Nieuwkerk over zou praten.

1 Let op de lichaamstaal van Peter. Hoe voelt hij zich? Leg je antwoord uit. Zeg daarbij iets over zijn houding, gebaren en gezichtsuitdrukking.
2 Let op de lichaamstaal van Matthijs. Hoe reageert hij op Peter? Leg je antwoord uit. Zeg daarbij iets over zijn houding, gebaren en gezichtsuitdrukking.
3 De tweede gast, Chantal Janzen, zit ook aan tafel bij het gesprek. Hoe voelt zij zich bij de situatie? Leg uit hoe je dat ziet aan haar lichaamstaal.

Bekijk het fragment opnieuw, nu met geluid.

4 Waarover is Peter R. de Vries zo boos?
5 Welke woorden of uitdrukkingen gebruikt Peter om te laten zien dat hij boos is?
6 Met welke woorden reageert Matthijs op de boze Peter?
7 Komt Peters lichaamstaal overeen met zijn boze woorden?

Opdracht
4

Bekijk het fragment van Loes. Zij heeft een telefoongesprek met een vriendin.

1 Waar hebben Loes en haar vriendin het over? Noem twee onderwerpen.
2 Op een gegeven moment wordt Loes een beetje boos. Waar is ze boos over?
3 Hoe laat ze zien dat ze boos is? Let hierbij op gezichtsuitdrukking, gebruik van handen en stemgebruik.
4 Bekijk het fragment nog eens, maar nu zonder geluid.
5 Kun je alleen aan haar lichaamstaal duidelijk zien dat Loes boos wordt? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet
- informatie halen uit de lichaamstaal en het stemgebruik van een spreker.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert lichaamstaal gebruiken.

Startopdracht

1. Noteer van elk plaatje welk gevoel het volgens jou duidelijk maakt.
2. Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Hebben jullie hetzelfde gevoel opgeschreven?
3. Waren jullie het met elkaar eens? Zo niet, over welk plaatje verschilden jullie van mening?
4. Teken een emoticon dat je vaak gebruikt. Welk gevoel wil je daarmee laten zien?

Theorie

video-uitleg

Lichaamstaal gebruiken

Bij een presentatie en in gesprekken is **lichaamstaal** belangrijk. Met lichaamstaal laat je zien wat je vindt of wat je voelt. Dat kun je doen met je houding, je gezicht of met de **gebaren** die je maakt (spreken met je handen). Met je lichaamshouding, je gezichtsuitdrukking en je handen maak je vaak onbewust duidelijk wat je vindt of voelt. Je kunt lichaamstaal ook heel bewust gebruiken om wat je denkt of voelt (éxtra) duidelijk te maken.

Zo gebruik je lichaamstaal in een gesprek

- Let op je eigen lichaamshouding. In gesprekken zit of sta je rechtop als je geïnteresseerd bent. Knik als je wilt laten merken dat je de ander begrijpt. Houd oogcontact met de ander. Kijk de ander niet te veel, maar ook niet te weinig aan.
- Let op je gezichtsuitdrukking. Kijk serieus als je het echt meent of als het over iets belangrijks gaat.
- Let op je gebaren. Laat bijvoorbeeld met je handen zien dat je iets niet begrijpt of dat je enthousiast bent.
- Let op de lichaamstaal van de ander. Welke extra informatie krijg je door zijn lichaamstaal? Is de ander bijvoorbeeld geïnteresseerd, enthousiast, verbaasd, boos, blij of vermoeid?

Opdracht 1

Werk samen met een klasgenoot. Lees eerst de hele opdracht.

1. Denk aan een spannende, verdrietige, grappige, vervelende of angstige gebeurtenis die je hebt meegemaakt. Daarover vertel je de ander straks.
2. Denk na over hoe je met je lichaamstaal kunt laten zien hoe je je voelde.
3. Vertel je verhaal.
4. De ander zegt na afloop van je verhaal welk gevoel hij zag en waaraan hij dat gevoel herkende.
5. Klopte het gevoel dat hij zag? ***ja / nee***
6. Wissel van rol.

Opdracht 2

Lees eerst de hele opdracht.
Je fietst van school naar huis. Terwijl je fietst, kun je het niet laten de berichten op je telefoon te lezen en te beantwoorden. Je ontwijkt nog net een overstekende voetganger die je slechts in een flits zag. Je hebt niet in de gaten dat er toevallig een politieauto achter je rijdt.
Je voert een gesprek met de voetganger. De agent in de auto heeft gezien wat er is gebeurd en houdt je aan na het gesprek met de voetganger. Vervolgens vindt ook een gesprek plaats tussen jou en de agent.

1 Vorm een viertal. Spreek af welk tweetal het gesprek tussen de fietser en de voetganger speelt en welk tweetal het gesprek tussen de fietser en de agent speelt. Verdeel de rollen. Het tweetal dat niet spreekt, observeert het gesprek dat het andere tweetal voert.
2 Bereid je voor op je rol. Bedenk hoe je je als fietser of voetganger of als agent voelt: bijvoorbeeld boos, vriendelijk, ongeduldig, onzeker. Noteer in steekwoorden wat je wilt zeggen.
3 Bedenk hoe je met je lichaamstaal laat zien hoe je je voelt.
4 Voer eerst het gesprek tussen de fietser en de voetganger, en daarna het gesprek tussen de fietser en de agent.
5 Het tweetal dat observeert, beantwoordt na afloop van het gesprek de volgende vragen:
- Hadden de sprekers oogcontact?
- Welke (extra) informatie kreeg je door hun lichaamstaal?
- Paste hun lichaamstaal bij wat er werd gezegd?

Opdracht 3

Vorm een drietal. Lees eerst de hele opdracht.
Je bent naar een telefoonwinkel geweest om een nieuwe oplader voor je telefoon te halen. De verkoper heeft de oplader van jouw merk telefoon niet, maar hij kan je wel een universele oplader aanbieden. Gegarandeerd te gebruiken voor alle telefoons, zo beweert hij. Thuisgekomen kom je erachter dat de oplader toch niet past. Boos ga je terug naar de winkel, om je geld terug te vragen. Daar krijg je nog een vervelende verrassing: je krijgt geen geld terug voor de oplader, maar kunt hem alleen ruilen voor iets anders.

1 Verdeel de rollen: koper met klacht, verkoper en observant.
2 Bereid je voor op je rol: noteer in steekwoorden wat je wilt zeggen en welke lichaamstaal je daarbij wilt gebruiken.
- De koper geeft twee redenen waarom hij het juist vindt om geld terug te krijgen en hij probeert de verkoper te overtuigen van zijn gelijk.
- De koper toont zijn boosheid.
- De verkoper noemt twee oplossingen die hij de koper kan bieden.
- De verkoper laat duidelijk weten wat hij van de boosheid van de koper vindt.

3 Voer het gesprek.
4 De observant beantwoordt na afloop van het gesprek de volgende vragen:
- Hadden de sprekers oogcontact?
- Maakten de sprekers hun gevoel met lichaamstaal duidelijk?
- Paste hun lichaamstaal bij wat er werd gezegd?
- Welke tip en top geef je beide sprekers?

5 Wissel van rol.

Ik kan/weet • lichaamstaal gebruiken die past bij wat ik vertel. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

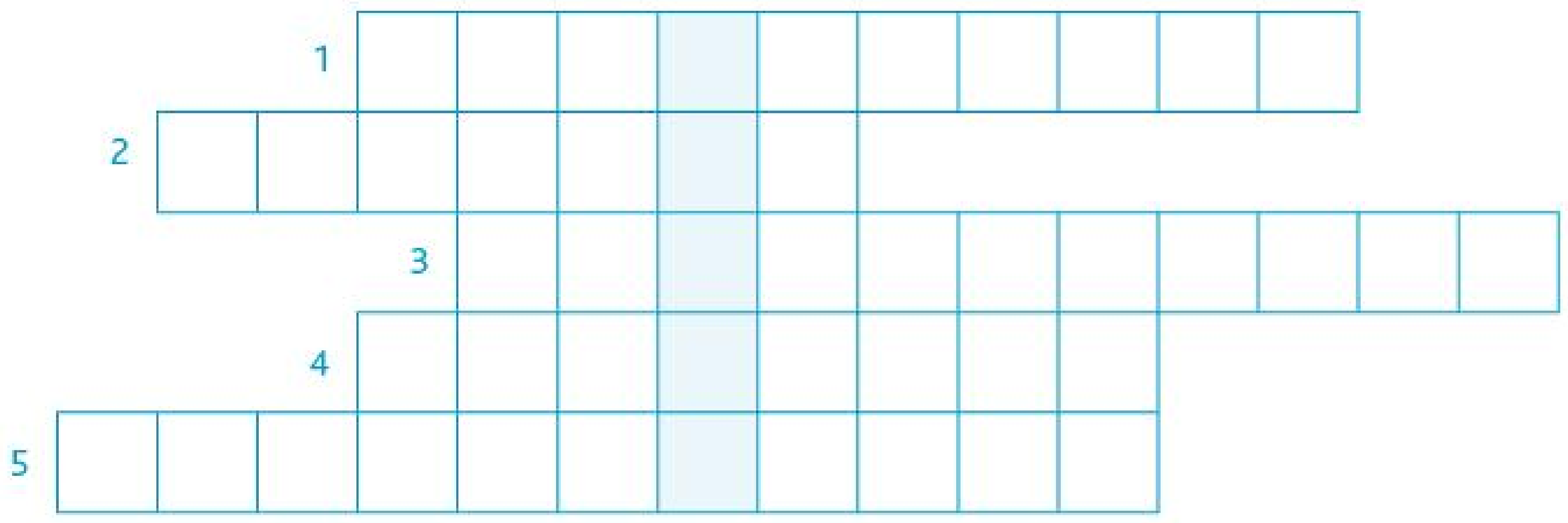
Je leert woordbetekenissen vinden.

Startopdracht

Maak de puzzel.

1 basketbal, handbal en volleybal zijn voorbeelden van …
2 een synoniem voor *duo*
3 tegenstelling van *alleen werken*
4 gebruik een achtervoegsel, *met sfeer* = …
5 hierin zoek je de betekenis van een woord of uitdrukking op

Welk woord lees je in het blauwe vak van boven naar beneden?

Theorie

video-uitleg

Woordbetekenissen zoeken

Als je in een tekst een onbekend woord tegenkomt, kijk dan eerst of je de betekenis uit de tekst kunt halen. Je hebt hiervoor de volgende woordraadstrategieën geleerd:

- Zoek in de tekst naar een **synoniem**: een woord dat ongeveer hetzelfde betekent.
- Zoek in de tekst naar een **omschrijving** van het onbekende woord.
- Zoek in de tekst naar een **voorbeeld**. Let op woorden als: *bijvoorbeeld, zoals*.
- Zoek in de tekst naar een **tegenstelling**. Bijvoorbeeld: *We hebben gezamenlijk gekookt, maar het toetje heb ik alleen gemaakt*. Let op woorden als: *maar, echter, toch*.
- Zoek in het woord dat je niet kent een **bekend woorddeel**. Bijvoorbeeld: *on-* (niet), *her-* (opnieuw), *-loos* (zonder).

Als je de betekenis niet uit de tekst kunt halen, zoek het woord dan op in een woordenboek. Kies de betekenis die in de tekst past.

Opdracht **1**

Neem de onderstreepte woorden over. Zoek de betekenis van het woord met de aangegeven strategie.

1 *synoniem*: Ik heb nog maar één grootvader. Mijn opa van vaders kant is namelijk een paar jaar geleden overleden.
2 *omschrijving*: Miriam heeft een aanbidder. Dat is iemand die haar bewondert.
3 *voorbeeld*: Mijn oom houdt kippen, kalkoenen en ander pluimvee.
4 *tegenstelling*: Stofzuigen vind ik een eentonig klusje. Liever help ik mijn moeder met afwisselende taken.
5 *bekend woorddeel*: Het verhaal in het krantenartikel was grotendeels verzonnen.
6 *woordenboek*: Als je bent vergeten wat zetmeel is, dan zoek je dat even op.

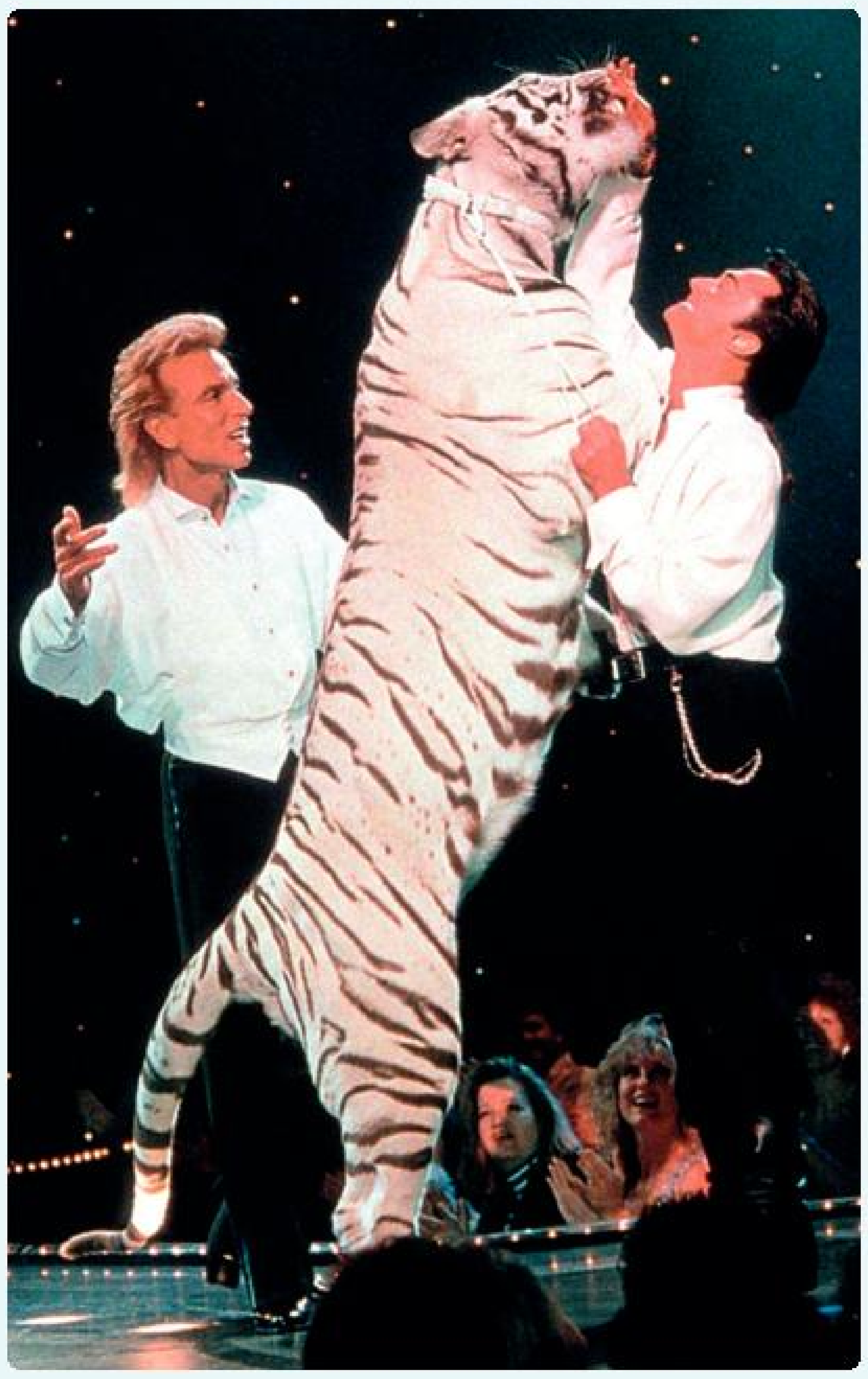
Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 9 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Noteer ook de woordraadstrategie die je hiervoor gebruikt. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.
3 ‘Roy betrad het podium (...)’ (al. 1) ‘Betrad’ komt van het werkwoord ‘betreden’. Noteer de betekenis van ‘betreden’.
A ☐ bewerken
B ☐ erop lopen
C ☐ komen
D ☐ vertrappen
4 ‘(...) als ze daar worden geraakt (...)’ (al. 2): Naar welk woord verwijst ‘daar’?
5 Wie of wat is de ‘prooi’ (al. 2) van Mantecore?
6 Leg uit waarom de titel ‘Tragisch magisch’ goed bij de tekst past.

Tekst 1

Tragisch magisch

[1] Al sinds de jaren zestig werkten de goochelaars Siegfried en Roy met (1) katachtigen, zoals tijgers, leeuwen en cheeta’s. Deze konden ze laten verdwijnen en verschijnen in rookwolken of glitterdoeken. Dierentrainer Roy zei altijd een (2) exclusieve band te voelen met zijn dieren. Ook tijdens een optreden in hotel The Mirage in Las Vegas hoopte hij zijn speciale relatie met tijgers te laten zien. Roy betrad het podium met een jonge witte tijger genaamd Mantecore. ‘Het is zijn eerste optreden’, vertelde hij (3) opgewekt.

Wat ging er mis?

[2] Roy had het nog niet gezegd of de tijger beet hem in zijn nek. ‘Nee, nee!’ riep Roy. Met zijn microfoon sloeg hij op de neus van het dier. De (4) snuit is een gevoelige plek bij roofdieren. Ze willen nog weleens hun prooi loslaten als ze daar worden geraakt, maar bij Mantecore werkte dat niet. Personeel kwam toegesneld. Roy probeerde intussen met de microfoon de kaken van de tijger (5) los te wrikken. Toen het niet lukte om deze open te maken, raakte Roy (6) bewusteloos en werd door de tijger weggesleept. Het publiek reageerde kalm toen de tijger de goochelaar meenam. ‘We dachten dat het een lappenpop was’, zei een toeschouwer na afloop tegen de Amerikaanse televisiezender CNN.

Toegift?

[3] Roy overleefde het ongeluk (7) ternauwernood. Ook al bleef hij maar net in leven, toch neemt de artiest het dier niets kwalijk. Sterker nog, Mantecore heeft zijn leven gered, zei hij in het programma *Entertainment Tonight*. Hoezo? Roy zou een (8) beroerte hebben gekregen op het podium. De tijger had aangevoeld dat zijn baasje zich onwel voelde en had hem als een welp bij zijn nekvel willen pakken om hem in veiligheid te brengen. Of dat waar is? Het verhaal was misschien iets minder pijnlijk voor de goochelaar dan het idee dat zijn geliefde dier hem als een (9) ordinair stuk vlees zag en niet als een bijzondere vriend.

Naar: Quest, september 2016

Opdracht 3

In het Nederlands komen spreekwoorden en uitdrukkingen voor waarin een tegenstelling zit.

Voorbeeld: Jong geleerd, oud gedaan. Tegenstelling = jong-oud.

1 Noteer de tegenstelling in de spreekwoorden *a* tot en met *f* hieronder.
- *a* Na regen komt zonneschijn.
- *b* Spreken is zilver, zwijgen is goud.
- *c* Baat het niet, dan schaadt het niet.
- *d* De daad bij het woord voegen.
- *e* Wie het kleine niet eert, is het grote niet weerd.
- *f* Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel.

2 Noteer de betekenis van de spreekwoorden of uitdrukkingen. Je mag een woordenboek gebruiken.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 8 uit de tekst onder elkaar.

2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Noteer ook welke woordraadstrategie je hiervoor gebruikt. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.

3 '(...) mensen bij wie we ons op ons gemak voelen (...)' (al. 2): Welk voorbeeld hiervan staat in de tekst?

4 Wat houdt de 'olympische gedachte' (al. 2) in?

5 Wat wordt bedoeld met de volgende uitdrukkingen? Combineer de uitdrukking met de juiste betekenis.

a op de voet volgen (al. 2)	– de meeste invloed hebben
b de overhand hebben (al. 2)	– ergens vlak na komen
c zich op de kast laten jagen (al. 2)	– zich kwaad laten maken

6 Geef een omschrijving of synoniem voor:
- *a* ruim (al. 1)
- *b* gedurende (al. 3 en 5)
- *c* voornamelijk (al. 4)

Tekst 2

(1) Traditionele spellen of liever games

[1] *Candy Crush* en *Wordfeud* zijn populaire digitale games, maar nog lang niet zo populair dat zij ouderwetse (2) bordspellen zoals *Risk* en *Scrabble* van tafel verdrijven. Uit onderzoek van bol.com blijkt dat ruim zes op de tien Nederlanders nog regelmatig een gezelschapsspel speelt. Monopoly vinden we ook ruim 80 jaar nadat het (3) op de markt werd gebracht het leukste spel.

[2] Een gezelschapsspel spelen we het liefst met mensen bij wie we ons op ons gemak voelen: onze eigen partner of familie zijn de meest (4) favoriete tegenspelers, op de voet gevolgd door vrienden en kinderen. Tijdens het spel heeft sportiviteit de overhand: 65% begint zelfs met de olympische gedachte in het achterhoofd en vindt deelnemen belangrijker dan winnen. En kun je slecht tegen je verlies? Laat je niet op de kast jagen!

[3] Spellen spelen we het liefst tijdens een vakantie of op een (5) regenachtige zondagmiddag. Daarnaast komt gedurende de feestdagen regelmatig het bord op tafel, net als na het avondeten. Ook dat zijn momenten waarop het juiste gezelschap vaak als (6) essentieel wordt ervaren.

[4] Wanneer de gezelschapsspellen uit de kast worden gehaald, zijn het voornamelijk de (7) klassiekers die op tafel komen. *Monopoly*, *Kolonisten van Catan* en *Scrabble* zijn nog steeds het populairst. Nieuwkomers als *Take 5* en *Boonanza* worden door minder dan 1% van de ondervraagden als favoriet genoemd.
[5] Een andere trend zijn gezelschapsspellen die (8) gebaseerd zijn op populaire tv-programma's, zoals *Ik hou van Holland*. Deze spellen behoren gedurende de periode dat zij op televisie te zien zijn binnen no time tot de bestverkochte spellen. Als zij niet op televisie worden uitgezonden, hebben we blijkbaar minder de behoefte om bijvoorbeeld onze zangkunsten of kennis over Holland te testen, want dan daalt de vraag naar deze spellen direct.

Naar: Dennis Hoogervorst, kidsenjongeren.nl.

Opdracht 5

Welk woord past in de zin? Kies uit: *behalve – combineren – hoewel – kritisch – neutraal – tegenstribbelen – welgesteld – zuivelproducten*. Je houdt twee woorden over.

1 Je kunt wel …, maar je moet toch vandaag in bad.
2 … zijn goed voor je. Van melk en kaas krijg je namelijk sterke botten.
3 Omdat haar ouders … zijn, krijgt Sara veel meer zakgeld dan ik.
4 Mijn balletlerares is niet snel tevreden met mijn pirouette. Ze is heel ….
5 De scheidsrechter moet altijd … zijn: hij mag geen partij kiezen.
6 … mijn opa al heel oud is, liep hij gisteren een marathon.

Opdracht 6

1 Download de puzzel of neem hem over.
2 Noteer de woorden die bij de volgende betekenissen horen. De woorden komen uit de vorige opdrachten. De opdrachtnummers staan achter de woorden.
   a saai (opdracht 1)
   b voor het grootste deel (opdracht 1)
   c gevogelte (opdracht 1)
   d bijzondere (opdracht 2)
   e vrolijk (opdracht 2)
   f gewoon (opdracht 2)
   g neus (opdracht 2)
   h van wezenlijk belang (opdracht 4)
   i meer dan (opdracht 4)
   j ook al (opdracht 5)
   k geen partij kiezend (opdracht 5)
   l niet snel tevreden (opdracht 5)
3 Zoek de woorden in de woordzoeker.
4 Welke woord kun je vormen van de overgebleven letters?

t	i	l	a	a	r	t	u	e	n	j
s	l	e	e	d	n	e	t	o	r	g
e	v	e	i	s	u	l	c	x	e	s
e	s	s	e	n	t	i	e	e	l	n
g	g	i	n	o	t	n	e	e	e	u
p	l	u	i	m	v	e	e	r	w	i
o	r	d	i	n	a	i	r	u	e	t
t	k	e	w	e	g	p	o	i	o	e
k	r	i	t	i	s	c	h	m	h	r

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F
- de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over zinsdelen.

Startopdracht

1. Vouw een vel A4-papier in achten en knip er acht kaartjes van.
2. Neem de volgende zinsdelen over. Zet elk zinsdeel op een apart kaartje.
   een tandemparachutesprong – in de vakantie – maken – Marilou – mocht – op Texel – samen met een instructeur
3. Maak zo veel mogelijk verschillende zinnen waarin je alle kaartjes gebruikt.
4. Welk woord ligt steeds op de eerste of de tweede plaats?

Theorie

video-uitleg

Zinnen in zinsdelen verdelen

In dit stappenplan staat hoe je de zinsdelen kunt vinden die je vorig jaar hebt geleerd.

1 Zoek de **persoonsvorm** (pv).	Zet de zin in een *andere tijd* (tijdproef); het ww dat verandert, is de pv of maak van de zin een *vraag* (vraagproef); het ww dat vooraan komt te staan, is de pv.
2 Doe de **zinsdeelproef**.	Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Zoek het **onderwerp** (ow).	Stel de vraag: *Wie (soms: Wat) + pv?*; het antwoord is het ow of zet de pv in het enkelvoud/meervoud; het ow verandert dan mee.
4 Benoem het **werkwoordelijk gezegde** (wg).	Zoek alle werkwoorden in de zin.
5 Zoek het **lijdend voorwerp** (lv).	Stel de vraag: *Wat (soms: Wie) + wg + ow?*; het antwoord is het lv.

Opdracht
1

Onderstreep de persoonsvorm. Verdeel de zinnen vervolgens in zinsdelen door strepen te zetten.

1. Tweeduizend mensen volgen Amira op haar beautyblog.
2. Je zult vast en zeker spierpijn krijgen door de fietstocht.
3. Voor vijfhonderd euro heeft mijn oom zijn auto aan mijn nicht verkocht.
4. In de vakantie kochten we elke dag een chocoladebroodje.
5. In het bos rond het meer wilden de wandelaars zeldzame vogels spotten.
6. Jason heeft lang moeten wachten op de trein naar Eindhoven.

Opdracht
2

Vormen de onderstreepte woorden samen één compleet zinsdeel? Noteer 'ja' of 'nee'.
1 Het noodweer heeft gelukkig weinig schade veroorzaakt.
2 Melissa heeft op Instagram foto's van haar vakantie gedeeld.
3 Mijn vader bakt de lekkerste appeltaarten ter wereld.
4 Opnieuw heeft Epke een erg moeilijke turnoefening laten zien.
5 Het nieuwe fietspad langs het water wordt in maart geopend.
6 Zoveel sneeuw hadden de toeristen uit Spanje nog nooit gezien.

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm en het onderwerp van de volgende zinnen.
1 Deze Rotterdamse trambestuurder rijdt al jaren op lijn 5.
2 Het wedstrijdschema wordt door de handbaltrainer op Facebook gezet.
3 Om de vijf minuten kijkt Wesley in de spiegel naar zijn haar.
4 Volgens de agent zouden Mariam en Esther wel goed uitgekeken hebben.
5 Twee jaar lang sliep mijn zusje Kaya bij mij op de kamer.
6 We willen jullie straks wel wegbrengen naar het Gelredome.

Opdracht
4

Noteer persoonsvorm, onderwerp, werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp van de volgende zinnen. Je houdt zinsdelen over.
1 Vanwege de weersverwachting heeft de organisatie de vuurwerkshow vervroegd.
2 De gemeente wil over twee weken de oude eik kappen.
3 Op het laatste moment stopte de keeper van Ajax de bal.
4 Geeft de ijscoman vandaag aan iedere klant een extra bolletje ijs?
5 Gisteravond speelden Peter en Jos na het eten een potje tennis.
6 Het lek in het garagedak kon de loodgieter niet vinden.

Opdracht
5 ✱

Noteer pv, ow, wg en lv van de volgende zinnen.
1 Wie van jullie leest nog steeds elke week de *Donald Duck*?
2 Kruiden uit eigen tuin en verse knoflook geven een extra lekkere smaak aan kruidenboter.
3 Volgens mijn moeder veroorzaakt modder vervelende, moeilijk uitwasbare vlekken in je kleren.
4 Zwemmen wordt gezien als een zeer gezonde vorm van lichaamsbeweging.
5 Tussen de rommel op zolder lag een oud fotoalbum met foto's van Jans opa als matroos op de grote vaart.
6 Zet altijd uw fiets in het fietsenrek.

Ik kan/weet
• zinnen in zinsdelen verdelen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over samengestelde zinnen.

Startopdracht

Maak de zinnen af.

1 ..., terwijl Olaf niets in de gaten had.
2 ..., zodra mijn moeder de deur uit is.
3 Als ..., doet Emma de deur op slot.

Theorie

video-uitleg

Samengestelde zinnen

In teksten kunnen **enkelvoudige** en **samengestelde zinnen** staan. Een enkelvoudige zin heeft één persoonsvorm. Als je twee enkelvoudige zinnen aan elkaar plakt, krijg je een samengestelde zin. Een samengestelde zin heeft twee persoonsvormen.

enkelvoudige zinnen	*samengestelde zinnen*
Marloes is spits. Oumaima staat in het doel.	Marloes is spits en Oumaima staat in het doel.
Ik luister naar muziek. Ik doe de afwas.	Ik luister naar muziek, terwijl ik de afwas doe.
Mijn schoenen zijn te klein. Ik ga nieuwe kopen.	Omdat mijn schoenen te klein zijn, ga ik nieuwe kopen.

In een samengestelde zin staat meestal een **voegwoord**: een woord waarmee je de zinnen met elkaar verbindt. Voegwoorden zijn bijvoorbeeld: *en*, *maar*, *of*, *want*, *dus*, *omdat*, *terwijl*, *zodat*, *nadat*, *als*, *toen*.
Vaak staat een voegwoord tussen twee zinnen, maar het kan ook vooraan in de zin staan. Kijk maar in de voorbeeldzinnen.

Opdracht 1

Noteer van elke samengestelde zin de twee persoonsvormen en het voegwoord. Gebruik de tijdproef om de persoonsvormen te vinden.

1 Ik kon je niet whatsappen, want de batterij van mijn telefoon was leeg.
2 Kevin poetst zijn tanden extra goed, voordat hij naar de tandarts gaat.
3 Toen Ole nog een peuter was, had hij lange rode krullen.
4 Terwijl de trainer het volleybalnet ophangt, doen de spelers alvast wat opwarmoefeningen.
5 Deze vakantie zijn we thuisgebleven, maar volgend jaar gaan we naar Tsjechië.
6 Mijn tante bakt pannenkoeken voor ons of mijn oom neemt ons mee uit eten.

Opdracht 2

Welke zinnen zijn samengestelde zinnen? Gebruik de tijdproef.

1 ☐ Ons hele gezin gaat elk jaar naar een pretpark.
2 ☐ Als je samen deze taalopdracht maakt, ben je eerder klaar met je huiswerk.
3 ☐ Zie je wel dat ik goed kan dansen?
4 ☐ Heb jij weleens een pepermunt in een fles cola gedaan?

Opdracht
3

Noteer de twee enkelvoudige zinnen waaruit de zinnen zijn samengesteld. Zin 1 is als voorbeeld voorgedaan.

1. Ik trek een dikke jas aan, zodat ik het niet koud krijg.
   Ik trek een dikke jas aan. Ik krijg het niet koud.
2. Doordat het gestormd had, was de weg bezaaid met takken.
3. Elias doet zijn schoenen uit, voordat hij naar binnen gaat.
4. Hanneke trakteert op taart, omdat ze vandaag jarig is.
5. In Artis is een tijger te zien, tenzij hij ontsnapt is.
6. Karst is lid van een boksclub en traint tweemaal per week.

Opdracht
4

Lees de tekst.

1. Noteer de persoonsvormen en de onderwerpen van de zinnen.
2. Welke zinnen hebben twee persoonsvormen en twee onderwerpen? Noteer de letters van de zinnen.
3. Noteer de voegwoorden die in de tekst staan.

Hoofdluis naar de middelbare school

(a) Hoofdluizen zijn veelgeziene gasten op de basisschool, maar je komt ze ook steeds vaker tegen op de middelbare school. **(b)** Dat zegt het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). **(c)** Het RIVM heeft onderzoek gedaan naar hoofdluizen op middelbare scholen. **(d)** Volgens het RIVM komen hoofdluizen op middelbare scholen vaker voor dan vroeger, doordat scholieren nu veel kleffer zijn. **(e)** Ze knuffelen meer en ze kijken de hele dag bij elkaar op hun telefoon. **(f)** Luizen kunnen gemakkelijk overlopen, terwijl scholieren samen een selfie maken. **(g)** Iedereen kan ze krijgen, dus je hoeft je er niet voor te schamen. **(h)** Het RIVM wil het liefst luizencontrole invoeren op middelbare scholen.

Opdracht
5 ✱

Een samengestelde zin kan ook uit meer dan twee enkelvoudige zinnen bestaan. Noteer de drie enkelvoudige zinnen waaruit onderstaande zinnen zijn samengesteld. Zin 1 is als voorbeeld voorgedaan.

1. Eva doet een dansje, terwijl Jan gitaar speelt en Marieke een liedje zingt.
   Eva doet een dansje. Jan speelt gitaar. Marieke zingt een liedje.
2. Als het morgen mooi weer is, sta ik vroeg op, omdat ik dan op de fiets naar school ga.
3. Toen Sanne op vakantie was in Frankrijk, sliep ze in een tent, totdat die begon te lekken.
4. Hoewel we niet in vorm waren, won ons honkbalteam alle wedstrijden en gingen we met de beker naar huis.

Ik kan/weet

- samengestelde zinnen herkennen.
- voegwoorden herkennen.
- de persoonsvormen en onderwerpen in samengestelde zinnen vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert de persoonsvorm spellen.

Startopdracht

Deze opdracht doe je samen met twee of meer klasgenoten.

1 Noem om de beurt een werkwoord in dit zinnetje: 'Ik …' Gebruik de tegenwoordige tijd. Begin steeds met de laatste letter van het werkwoord dat degene voor je heeft genoemd, bijvoorbeeld *ik loo**p** – ik **p**la**k** – ik **k**ra**b** – ik **b**…*

2 Als je geen werkwoord meer kunt verzinnen, val je af. Wie verzint de meeste werkwoorden?

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tt en vt

Als je een persoonsvorm goed wilt schrijven, moet je weten wat de ik-vorm van het werkwoord is. De **ik-vorm** is het woord dat in de tegenwoordige tijd achter 'ik' komt te staan. Bijvoorbeeld: *slapen* → ik *slaap* → de ik-vorm van het werkwoord *slapen* is slaap.

Tegenwoordige tijd (tt)

• *ik* erbij of *jij/je* erachter: de ik-vorm	*ik vind, vind jij/je*
• ander enkelvoud: ik-vorm + -t	*jij vindt, hij/zij vindt*
• meervoud: het hele werkwoord	*wij/jullie/zij vinden*

Tip: gebruik *lopen* om te horen of er een -t achter de ik-vorm moet.

Verleden tijd (vt) van zwakke werkwoorden

Als de laatste letter van het hele werkwoord zonder -en een van de medeklinkers is in *'t ex-fokschaap,* dan komt er in de vt -te(n) achter de ik-vorm. Anders komt er -de(n) achter.

• enkelvoud: ik-vorm + -de of -te	*ik/jij/hij landde, pakte, gooide, lustte*
• meervoud: ik-vorm + -den of -ten	*wij/jullie/zij landden, pakten, gooiden, lustten*

Verleden tijd (vt) van sterke werkwoorden

Sterke werkwoorden veranderen in de verleden tijd van klank. Je schrijft ze zo kort mogelijk:

- enkelvoud: *ik/jij/hij gaf, wist, vond*
- meervoud: *wij/jullie/zij gaven, wisten, vonden*

Het schema werkwoordspelling vind je op bladzijde 243.

Opdracht **1**

Noteer de ik-vorm van de volgende werkwoorden.

1 beven	**4** worden
2 hopen	**5** verliezen
3 stoppen	**6** stampen

Opdracht
2

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.
1 De klas … (kiezen) morgen een nieuwe klassenvertegenwoordiger.
2 Ik … (vinden) pure chocola het lekkerst, maar melk en wit … (lusten) ik ook wel.
3 In onze achtertuin … (worden) een perenboom geplant.
4 Verf … (drogen) sneller door een speciale drogingslamp.
5 De brilbeer … (leven) in Zuid-Amerika in de bossen van de Andes.

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm in de verleden tijd. Het zijn allemaal zwakke werkwoorden.
1 De snoepjes … (kleven) aan mijn kiezen.
2 Tijdens de aardrijkskundeles … (dromen) Cindy over de vakantie.
3 Dit T-shirt … (kosten) maar een tientje in de uitverkoop.
4 De mensen in de wachtkamer … (doden) de tijd met een spelletje.
5 Roy … (verbazen) zich over de uitslag van Sparta-Vitesse.

Opdracht
4

Noteer de persoonsvorm in de verleden tijd. Het zijn allemaal sterke werkwoorden.
1 Vanmorgen … (worden) bij ons een pakketje voor de buren bezorgd.
2 Twee enthousiaste gidsen … (laten) ons Kopenhagen zien.
3 De verslaggever … (beschrijven) de situatie na de overstroming.
4 Mijn ouders … (rijden) zo snel mogelijk naar huis.
5 Gisteren … (mogen) Gino en Kaya de pony's kammen.

Opdracht
5 ✱

Lees de tekst. Noteer de persoonsvormen van de werkwoorden tussen haakjes.
Lees elke zin goed om te bepalen in welke tijd de persoonsvorm moet staan.

Ruilhandel

[1] In een ruilkring ruilen mensen spullen of doen ze klusjes voor elkaar. Daarbij (1) … (blijven) hun portemonnee gesloten. Zo (2) … (verven) Jaap morgen het plafond voor Anna, terwijl Anna Sofia's fiets (3) … (repareren). Sofia (4) … (willen) vervolgens haar oude skateboard aan Jaap geven. Elke ruil (5) … (worden) bijgehouden door de organisatie van de ruilkring.
[2] Heel vroeger (6) … (bestaan) geld nog niet en (7) … (handelen) iedereen op deze manier. Een warme vacht (8) … (kosten) je toen bijvoorbeeld een stapel hout voor een houtvuur. Als jij ruilhandel ook een goed idee (9) … (vinden), (10) … (vinden) je op Facebook vast wel een ruilgroep bij jou in de buurt.

Opdracht
6

Oefenen met *c*, *s*, *ss* en *sch*
Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **c**, **s**, **ss** of **sch**.
1 Sommige instantie… waren kriti… over de plannen van de minister.
2 Op de expo…itie hangen enkele typi…e schilderijen uit de zeventiende eeuw.
3 …irca tien procent van de Nederlanders heeft een elektri…e fiets.
4 Deze marktkraam is gespe…ialiseerd in gedroogde exoti…e vruchten.
5 Het con…ertprogramma is gepubli…eerd op de website van de schouwburg.

Ik kan/weet
- persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F
- de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Zullen we een spelletje doen?

Gezellig, zo'n potje Mens-erger-je-niet, Uno of Doolhof, en vaak ook heel spannend. Lijkt het net goed te gaan, word je van het bord gegooid! Je zit met je handen in het haar, maar ineens heeft je tegenstander alleen maar pech. Ga je misschien dan toch nog winnen?

Samen met twee klasgenoten ga je een spel spelen. Welk spel? Dat mogen jullie zelf bedenken. Bij het spelen verzamel je emoties én je beschrijft welke lichaamstaal daarbij hoort. Deze lichaamstaal laten jullie zien in een fotostrip over jullie spel.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:

- *Kijken en luisteren*: Lichaamstaal en stemgebruik
- *Spreken en gesprekken*: Lichaamstaal gebruiken

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan de inleiding, het middenstuk en het slot van een tekst herkennen. 2F • Ik kan de hoofdgedachte van een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan (in vier stappen) een korte tekst schrijven. 1F • Ik kan mijn tekst verdelen in een inleiding, middenstuk en slot. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan informatie halen uit de lichaamstaal en het stemgebruik van een spreker.
Spreken en gesprekken	• Ik kan lichaamstaal gebruiken die past bij wat ik vertel. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F • Ik kan de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan zinnen in zinsdelen verdelen.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan samengestelde zinnen herkennen. • Ik kan voegwoorden herkennen. • Ik kan de persoonsvormen en onderwerpen in samengestelde zinnen vinden. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F • Ik kan de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 2

Buiten

Koetjes en kalfjes

Als je heel onvoorzichtig doet of bot bent tegen iemand, kan iemand zeggen dat je doet als een olifant in de porseleinkast. Die olifant is een vreemde eend in de bijt, want dieren in uitdrukkingen zijn meestal boerderij- of huisdieren.
Noteer onder elkaar zo veel mogelijk 'gewone' huisdieren en dieren die je kunt tegenkomen op een (kinder)boerderij. Noteer daarachter zo veel mogelijk uitdrukkingen waarin dat dier voorkomt.

Moderne spreuken

De meeste uitdrukkingen en spreekwoorden bestaan al heel lang. Daarom lijken ze soms wat ouderwets. Tijd dus om deze figuurlijke taal wat op te frissen.
Welke uitdrukking of welk spreekwoord herken jij in deze moderne spreuken?
door de zure app heen bijten – een cookie van eigen deeg – je mag geen Apples met Androids vergelijken – wat de boer niet kent, dat appt hij niet – wie i zegt, moet ook Phone zeggen
Kun jij ook een moderne spreuk bedenken?

Spreekwoorden in beeld

Pieter Brueghel maakte in 1559 het schilderij 'Nederlandse Spreekwoorden'. Op dit schilderij staan zo'n 125 Nederlandstalige uitdrukkingen en spreekwoorden. Sommige daarvan gebruiken we tegenwoordig nog steeds.
Welke uitdrukkingen en spreekwoorden herken jij op het schilderij?

Bekijk het schilderij en zoek de uitdrukkingen en spreekwoorden.

Lezen

Je leert samenvatten en over hoofd- en bijzaken.

Startopdracht

Lees tekst 1 en 2.

1. Onderstreep in elke tekst de zin waarin volgens jou de belangrijkste informatie staat.
2. Leg aan een klasgenoot uit welke zinnen jij hebt gekozen en waarom. Hebben jullie dezelfde zinnen gekozen?

Tekst 1

Paddenstoelen

In Nederland groeien veel verschillende soorten eetbare en niet-eetbare paddenstoelen. Zo zijn er de vliegenzwam, het eekhoorntjesbrood en het elfenbankje. Het eekhoorntjesbrood en elfenbankje horen bij de eetbare soorten. De vliegenzwam is een voorbeeld van een giftige, dus niet-eetbare, paddenstoelensoort.

Tekst 2

Hoe groot is Almere?

Almere Stad, Almere Haven en Almere Buiten zijn drie grote stadsdelen binnen de stad Almere. Daarnaast zijn er nog vier andere, kleinere stadsdelen, zoals Almere Hout en Almere Poort. In totaal is Almere dus opgebouwd uit zeven verschillende stadsdelen, zowel grote als kleine.

Theorie

video-uitleg

Hoofd- en bijzaken en samenvatten

De belangrijkste informatie in een tekst noemen we de **hoofdzaken**. Wat niet zo belangrijk is, zijn de **bijzaken**. De hoofdzaken van een tekst vind je vaak in de inleiding of (herhaald) in het slot van een tekst.

Hoofdzaken vind je ook vaak in de eerste of de laatste zin van een alinea. Dat is dan de belangrijkste zin van de alinea. In de zinnen ervoor of erna staat dan een nadere uitleg of een voorbeeld van iets uit de belangrijkste zin. Er zijn woorden waaraan je kunt zien dat er een voorbeeld of een uitleg volgt: *bijvoorbeeld*, *neem nou*, *zo*, *zoals* of *onder andere*.

Als je een tekst moet onthouden, kun je de belangrijkste informatie in een **samenvatting** zetten. Een samenvatting schrijf je door de belangrijkste zinnen van de alinea's onder elkaar te zetten. Voorbeelden of een lange uitleg zet je meestal niet in je samenvatting. Je kunt de samenvatting beginnen of eindigen met de **hoofdgedachte** van de tekst.

Opdracht 1

Lees tekst 3.

1. Wat is het onderwerp van de tekst? Vul in: Lili's … in ….
2. Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst?

3 De hoofdzaak van alinea 1 staat in …
A ☐ de eerste zin
B ☐ de laatste zin
C ☐ de tweede zin

4 Staan in alinea 2 veel hoofdzaken of veel bijzaken?
A ☐ Veel bijzaken, want er worden veel voorbeelden genoemd en uitleg gegeven.
B ☐ Veel hoofdzaken, want er wordt kort en bondig verteld wat de activiteiten waren.

5 'Ik spreek bijvoorbeeld ook Frans. De deelnemers uit Luxemburg en Nederland spraken ook een beetje Frans.' (al. 4) Aan welk woord kun je zien dat deze zinnen een bijzaak zijn?

6 Bedenk op basis van de tekst drie redenen waarom Lili op dit kamp is gegaan. Wat heeft ze er geleerd en gedaan?

7 Zou jij op dit kamp willen gaan? Leg je antwoord uit.

8 Wat is het belangrijkste doel van de tekst?

9 Maak een samenvatting van de tekst door de volgende zinnen af te maken. Gebruik in totaal ongeveer 40 woorden.
Lili ging naar … Tijdens het kamp deed ze … Lili logeerde … Op elke kamer … De voertaal was …, want ….

Tekst 3

Lili in Luxemburg

[1] Lili trok in de zomer naar Luxemburg voor een internationaal cultuurkamp met organisatie Peja. Ze ging schilderen, een nachtspel spelen, een Afrikaanse dans leren en nog veel meer. Daarbij sprak ze de hele tijd Engels.

Lili, wat heb je zoal gedaan op kamp?
[2] 'We hebben van alles gedaan. Zoveel dat ik er mijn dagboek bij moet halen om niets te vergeten. We kregen workshops en we mochten zelf kiezen welke. Ik koos voor schilderen, omdat ik dat echt leuk vind. Ik kreeg les van een echte kunstenares: Josianne Marshall. Zij is in Luxemburg zeer bekend. We hebben onder andere de stad Diekirch bezocht. Een dagje Trier in Duitsland met de enorme Basilica van Constantijn, een kerk, stond ook op het programma. En een nachtspel, alleen jammer dat het op het einde begon te regenen, maar wel in het bos in het donker, echt de max! De leiders organiseerden ook spelen, bijvoorbeeld de Olympische Spelen. We hebben watersporten gedaan. We kregen ook anderhalf uur Afrikaanse dans. Enfin, ik betwijfel of het wel volledig Afrikaans was. Ongecoördineerd, moeilijk, maar zo grappig! Het hele kamp was leuk.'

Waar logeerde je?
[3] 'Dat was in een jeugdherberg met goed eten. De jongens en de meisjes sliepen apart en per kamer sliep je per drie of vier personen. Ze hadden het zo geregeld dat niemand op je kamer dezelfde taal sprak. Zo werd je bijna verplicht om in een andere taal te spreken en elkaar te leren kennen, maar dat was helemaal niet erg! Ik heb er echt vrienden aan overgehouden.'

Welke taal spraken jullie dan?
[4] 'De voertaal was Engels. Ik spreek daardoor nu echt beter Engels dan voor het kamp. Bijna iedereen sprak maar twee talen: zijn eigen taal en Engels. Maar sommige mensen spraken meer talen. Ik spreek bijvoorbeeld ook Frans. De deelnemers uit Luxemburg en Nederland spraken ook een beetje Frans.'

Naar: www.gostrange.be, op 30 augustus 2016

Opdracht 2

Lees de titel van tekst 4.

1 Bedenk samen met een klasgenoot drie redenen om buiten te sporten in plaats van in de sportschool of gymzaal.

Lees tekst 4.

2 Wat is het onderwerp van de tekst? Vul in: De ... van ... sporten
3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst?
4 Wat is de functie van het slot in deze tekst?
A ☐ Het belangrijkste in de tekst wordt kort herhaald.
B ☐ Er wordt een advies gegeven.
C ☐ Er wordt naar de toekomst gekeken.
5 Wat betekent 'trend' (al. 2)?
6 Leg uit waarom het argument in alinea 4 niet voor iedereen klopt. Gebruik in je antwoord de woorden 'auto' en 'fiets'.
7 Bekijk alinea 3, 4 en 5. Wat is de opbouw van deze alinea's?
A ☐ Eerst komen er voorbeelden en in de laatste zin staat de hoofdzaak.
B ☐ Eerst komt de uitleg en in de laatste zin staat de hoofdzaak.
C ☐ In de eerste zin staat de hoofdzaak. Daarna komen enkele voorbeelden.
D ☐ In de eerste zin staat de hoofdzaak. Daarna komt een uitleg.
8 Welke alinea heeft de opbouw: uitleg-hoofdzaak?
A ☐ alleen alinea 6
B ☐ alleen alinea 7
C ☐ alinea 6 en 7
9 Wat betekent 'euforisch gevoel' (al. 7)?
10 Wat vind jij de beste reden die de schrijver geeft om buiten te sporten? Leg uit waarom.
11 Wat is het belangrijkste doel van de tekst?
12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ Buiten sporten is beter en gezonder dan sporten in de sportschool.
B ☐ Buiten sporten is een trend waarbij je kunt sporten op de manier waarbij jij je lekker voelt.
C ☐ Ga nu naar buiten om te sporten!
D ☐ Sporten in de sportschool is niet leuk en dat moet je dus niet doen.

Tekst 4

Veel voordelen voor buitensportbikkels

[1] Buiten bewegen kan het hele jaar door, in weer en in wind. Heerlijk naar buiten: een frisse neus halen en vitamine D bijtanken. Genieten van de natuur om je heen. Ik vind weinig leuker dan buiten bewegen!

[2] Je kunt buiten op allerlei manieren aan je beweging komen. Van klussen in je tuin tot een potje tennis: er is voor iedereen wel wat te vinden. Tegenwoordig is buiten sporten zelfs een trend. Er komen steeds meer bootcampclubs en de instructeurs zijn niet aan te slepen; zo populair is buiten sporten. Het is dus in de mode, maar ik vind het ook echt beter en gezonder. Buiten sporten heeft namelijk een aantal voordelen ten opzichte van sporten in de sportschool of gymzaal.

[3] Ten eerste, je bespaart geld. Een lidmaatschap van de sportschool is duur en veel mensen zijn lid, maar gaan misschien maar één keer per maand. Koop dus liever zelf een paar gewichtjes en trek je schoenen aan voor een heerlijke powerwalk.

[4] Daarnaast beweeg je meer en langer. De tijd die je normaal nodig hebt om naar de sportschool te

reizen kun je nu al gebruiken voor bijvoorbeeld je hardlooprondje. In dezelfde tijd verbrand je meer calorieën.

[5] Je blijft bovendien makkelijker gemotiveerd. Je raakt niet zo snel verveeld, want je ziet steeds weer nieuwe dingen en er lopen elke dag wel andere mensen rond. Zo veranderen ook steeds de seizoenen. In de sportschool zie je constant hetzelfde. In een mooie omgeving ben je geneigd langer en fanatieker te sporten.

[6] Je kunt sporten wanneer je wilt. Er zijn geen openingstijden. Buiten kun je altijd sporten, zelfs als je maar even de tijd hebt. Een korte training is altijd beter dan helemaal niets.

[7] Wist je dat je een euforisch gevoel krijgt van frisse lucht en in het zonnetje lopen? Hiervoor zorgt het gelukshormoon endorfine, dat je lichaam aanmaakt als je actief bezig bent. Voel je je blij, dan heb je ook meer zin om fanatiek te sporten. Buiten sporten zorgt dus dat je fanatieker en blijer bent.

[8] Als laatste wil ik je nog wel twee tips meegeven: houd altijd vast aan je eigen tempo en vergelijk jezelf niet met anderen die misschien beter of sneller zijn dan jij. Iedere mens heeft een ander lijf en vindt een andere manier van sporten prettig. Sport op de manier waarbij jij je lekker voelt, maar doe het wel buiten!

Naar: www.vetvrij.com, op 23 september 2016

Opdracht 3

Vat tekst 4 samen in de tabel. Neem de tabel over en noteer de begrippen in de juiste kolom. Kies uit:

– vitamine D bijtanken
– fanatieker en blijer zijn
– frisse neus halen
– genieten van de natuur
– geld besparen
– houd je eigen tempo
– makkelijker gemotiveerd blijven
– meer en langer bewegen
– sporten wanneer je wilt
– vergelijk jezelf niet met anderen

Voordelen van buiten bewegen	Voordelen van buiten sporten	Tips voor buiten sporten

Opdracht 4

Lees tekst 5. Je moet tekst 5 leren voor een toets aardrijkskunde. Maak voor die toets een samenvatting van de tekst.

1 Waarom kun je de inleiding (al. 1) weglaten in je samenvatting?
2 Over welke twee begrippen gaat de tekst?
3 In welke twee alinea's staan alleen voorbeelden van die begrippen?
4 Vat de tekst samen in ongeveer 90 woorden. Leg de begrippen goed uit.

Tekst 5

Gebergten

[1] Wist je dat de Mount Everest, de hoogste top van de Himalaya, ieder jaar nog vier centimeter hoger wordt? Deze top is nu 8850 meter hoog, maar over 25 jaar is hij een meter hoger. Dit komt, doordat twee aardkorstplaten tegen elkaar botsen.

Oude en jonge gebergten

[2] Het duurt miljoenen jaren voordat bergen ontstaan en weer zijn afgesleten. Alle gebergten zijn dus eigenlijk heel oud. Toch zijn er 'jonge' en 'oude' gebergten.

[3] Vorig jaar heb je geleerd dat de aardkorst uit platen bestaat. Bergen ontstaan door botsing van twee platen. Als deze botsing héél lang geleden is gebeurd, heb je te maken met een oud gebergte. Dat kun je zien als er rondloopt. In een **oud gebergte** is al heel lang verwering en erosie. Daardoor zijn de toppen afgesleten. De bergen zijn minder hoog en de dalen zijn minder diep.

[4] Was de botsing minder lang geleden, dan spreek je van een **jong gebergte**. Zo'n gebergte heeft nog hoge, spitse toppen en steile, diepe dalen. Soms is daar de gebergtevorming, het botsen van twee platen, nog steeds aan de gang.

[5] Op de eerste afbeelding zie je de Alpen. Dit is een mooi voorbeeld van een jong gebergte, ze zijn nog maar 60 miljoen jaar oud. De toppen zijn hoog en bestaan uit spitse pieken, waar de verwering nog volop aan de gang is.

[6] De Eifel en de Ardennen (300 miljoen jaar oud) waren vroeger net zo hoog als de Alpen. Het grootste gedeelte is nu afgesleten. Op de tweede afbeelding zie je dat de bergen in de Eifel veel vlakker en lager zijn dan die in de Alpen. Het hoogste punt van de Eifel is 747 meter en het hoogste punt van de Alpen is bijna 5000 meter.

Naar: buiteNLand, 2 vmbo-t/havo

Opdracht
5

Lees tekst 6.

1 Zalmen leven in de zee, maar zwemmen na een paar jaar vanuit zee de rivieren op om terug te keren naar hun geboorteplaats. Zoek op internet wat de zalmen daar gaan doen.

2 Wat is het onderwerp van de tekst? Leg je antwoord uit.
A ☐ gevolgen van watermolens
B ☐ oorzaak van zalmsterfte

3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst?

4 Wat betekent 'dat watervervuiling de grote boosdoener was' (al. 1)?

5 Beschrijf in je eigen woorden hoe de onderzoekers hun onderzoek hebben uitgevoerd. Gebruik de informatie uit alinea 2 en 3.

6 In welke zin van alinea 2 staat de hoofdzaak?

7 Waarover gaan alinea 3 en 4 samen?
A ☐ over de verschillende oorzaken van zalmsterfte
B ☐ over de verschillen tussen de rivieren in Schotland en Nederland
C ☐ over zaken die eerst verkeerd gingen tijdens het onderzoek naar zalmsterfte
D ☐ over zaken die uiteindelijk niet de oorzaak van de zalmsterfte waren

8 Citeer een zin met een duidelijke bijzaak uit alinea 5.

9 Wat is het deelonderwerp van alinea 5 en 6?

10 Welke twee problemen veroorzaakten de watermolens voor de zalm?
11 Wat is het doel van de tekst?
12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
13 Vat de tekst samen door negen zinnen uit de tekst over te schrijven. Kies uit alinea 1, 2, 4 en 5 één zin, kies uit alinea 3 twee zinnen en kies uit alinea 6 drie zinnen. Kies de zinnen waar de hoofdzaken in staan. Je mag per zin enkele woorden toevoegen of weghalen. Zet een titel boven je samenvatting.

Tekst 6

Oorzaak zalmsterfte eindelijk ontdekt

[1] De bouw van watermolens heeft ervoor gezorgd dat de zalm in de achttiende eeuw bijna helemaal uit Nederlandse rivieren verdween. Dit ontdekten milieuonderzoekers aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Hiervoor werd gedacht dat watervervuiling de grote boosdoener was.

[2] Het onderzoeksteam zocht eerst uit hoeveel zalmen er in het verleden waren. Ze gebruikten hiervoor verslagen van vissers vanaf 1260. Zo konden ze vaststellen wanneer het aantal zalmen begon af te nemen.

[3] Vervolgens gingen ze kijken naar mogelijke oorzaken rond de tijd dat de zalmdaling begon. Uit de papieren van de vissers bleek dat het aantal zalmen al flink was gedaald, voordat er veel vervuilende fabrieken waren in Nederland. Watervervuiling kon dus niet de hoofdoorzaak zijn van de zalmsterfte.

[4] Overbevissing kon het probleem ook niet zijn geweest. In Schotland bleef de zalmstand namelijk gelijk, terwijl er net zoveel werd gevist als in Nederland. In Schotland werden wel minder watermolens gebouwd dan in Nederland. Dat verschil hebben de onderzoekers verder onderzocht.

[5] De onderzoekers vonden een samenhang tussen de bouw van watermolens en de daling van het aantal zalmen. Deze watermolens werden onder andere gebruikt voor houtzagerijen. Eind achttiende eeuw was het aantal watermolens op zijn hoogst in Nederland. Toen was ook nog maar vijf procent van het oorspronkelijke aantal zalmen over.

[6] De onderzoekers ontdekten ook waardoor watermolens zorgden voor zalmsterfte. Voor de watermolens werden dammen aangelegd in de rivier, waardoor het water minder snel ging stromen. Hierdoor dwarrelde er meer zand naar de bodem van de rivier. Het grind dat de zalm nodig heeft om eitjes tussen te leggen, verdween zo onder een dikke laag zand. Hierdoor kon de zalm zich moeilijker voortplanten. Bovendien zwemt de zalm stroomopwaarts om eitjes te leggen, wat door de dammen extra lastig werd. Het artikel van de onderzoekers over de zalmssterfte staat deze maand in het wetenschappelijke blad *Nature Scientific Reports*.

Naar: www.volkskrant.nl, op 1 oktober 2016

Ik kan/weet
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
- een eenvoudige tekst samenvatten. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een tekst schrijven voor een werkstuk.

Startopdracht

1 Zoek bij elk van de drie onderwerpen 'winterspelen', 'freerunnen' en 'reizen' vier bijpassende deelonderwerpen. Kies uit:
backpacken – bobslee – après-ski – springen – tent – straatsport – Pyeongchang – salto – paspoort – schansspringen – daken – bus

2 Bedenk bij elk onderwerp nog een deelonderwerp.

Theorie

video-uitleg

Teksten schrijven voor een werkstuk

Op school maak je af en toe een **werkstuk.** In een werkstuk geef je informatie over een onderwerp. De informatie vind je in bronnen, bijvoorbeeld in boeken, kranten of op internet. In het werkstuk gebruik je zo veel mogelijk eigen woorden. Het is dus niet de bedoeling dat je hele stukken tekst letterlijk overneemt.

Zo schrijf je een tekst voor een werkstuk

- Kies een onderwerp.
- Zoek uit welke deelonderwerpen je wilt behandelen.
- Bepaal een goede volgorde van de deelonderwerpen.
- Verzamel informatie over de deelonderwerpen uit verschillende bronnen.
- Markeer de hoofdzaken en informatie die je interessant vindt. Zoek zo nodig de betekenis van onbekende woorden op.
- Schrijf de informatie in je eigen woorden op. Vervang de moeilijke woorden.
- Maak niet te lange zinnen.

Opdracht 1

Bekijk tekst 1.

1 Wat voor tekst is tekst 1?
2 Waarom staan er bladzijdenummers achter de regels?
3 Wat is het onderwerp?
4 Past het deelonderwerp 'Bedreigingen' bij het onderwerp van de tekst? Leg je antwoord uit.
5 Waarom moeten bronnen vermeld worden?

Tekst 1

1. Inleiding blz. 1
2. Het koraalrif blz. 2
3. Koraaldiertjes blz. 3
4. De bouw van het rif blz. 6
5. Bedreigingen blz. 7
6. Bronnen blz. 9

Opdracht
2

Lees tekst 2. De tekst is de inleiding van een werkstuk.

1. Kies een van de deelonderwerpen die in de inleiding zijn genoemd.
2. Zoek op internet informatie over dit deelonderwerp. Kopieer belangrijke informatie.
3. Schrijf de informatie in je eigen woorden op.
4. Noteer onder je eigen tekst de bron(nen) die je hebt gebruikt.

Tekst 2

Het is een hele eer om een Nobelprijs te winnen. Maar is het ook een eer als je de Ignoble Nobelprijs wint? Vorige week werden de prijswinnaars bekendgemaakt. Ik las in de krant waarmee die mensen zo'n prijs hadden gewonnen en dacht: dat is toch geen echte wetenschap? Mensen nemen dit toch niet serieus?
Een wetenschapper onderzocht bijvoorbeeld waarom discuswerpers wel, maar kogelslingeraars niet duizelig worden bij het beoefenen van hun sport. Ook waren er mensen die krabden op de ene arm als ze jeuk op de andere hadden. Onderzoekers deden zelfs ratten een onderbroekje aan om te meten of dat effect had op de voortplanting.
Kortom, al die rare onderzoeken lijken om te lachen, maar zetten je ook aan het denken. Dat is precies waarom mensen die Ignoble Nobelprijs winnen. Ik wil in mijn werkstuk een aantal voorbeelden van prijswinnaars noemen en uitleggen waarom hun onderzoek toch niet alleen om te lachen is.

Opdracht
3

1. Kies een van de volgende onderwerpen:
   - hondenshows
   - orkanen
   - straatverlichting
   - het grootste cruiseschip ter wereld
   - larps (afkorting van live-action role-playing, waarin mensen historische of gefantaseerde gebeurtenissen naspelen)
2. Bedenk ten minste vier deelonderwerpen bij het onderwerp.
3. Zet de deelonderwerpen in de goede volgorde.
4. Zoek informatie over een van de deelonderwerpen en noteer de bron.
5. Schrijf in je eigen woorden een hoofdstuk van 200 tot 300 woorden over het deelonderwerp.
6. Noteer de bron(nen) die je hebt gebruikt.
7. Zoek bij het deelonderwerp een passende illustratie. Noteer de bron.

Ik kan/weet
- informatie uit bronnen in mijn eigen woorden opschrijven. 1F
- mijn tekst in alinea's verdelen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert aantekeningen maken.

Startopdracht

Vorm een tweetal. Lees eerst de hele opdracht. Luister daarna naar een fragment van een spannend verhaal.

1. Verdeel de rollen:
   Klasgenoot A houdt bij hoe vaak het woord 'een' voorkomt in het fragment.
   Klasgenoot B let op de namen van de personages en de plaatsen.
2. Luister naar het fragment en maak aantekeningen.
3. Vertel elkaar in drie zinnen waarover het verhaal gaat. Klasgenoot A begint.
4. Wie van jullie wist het verhaal beter na te vertellen? Waar kwam dat door?

Theorie

video-uitleg

Aantekeningen maken

Als je informatie moet onthouden, is het verstandig om aantekeningen te maken. Je schrijft dan de belangrijkste informatie op.
Een spreker kan jou op verschillende manieren helpen om te horen wat belangrijk is:

- De spreker vertelt hoe zijn verhaal is opgebouwd met zinnen als: *Eerst vertel ik … Daarna leg ik uit … en op het eind bespreek ik …*
- De spreker benadrukt de hoofdzaken met woorden als: *Let op: dit is belangrijk*.
- De spreker noemt een vraag waarop hij zelf antwoord geeft. Bijvoorbeeld: *Wat gebeurt er als je een brandwond niet behandelt? Dan …*
- De spreker sluit af met een samenvatting van de hoofdzaken.

Zo maak je aantekeningen

- Schrijf het onderwerp op. Dat wordt vaak in het begin genoemd.
- Noteer de hoofdzaken in steekwoorden. Dat zijn de belangrijkste dingen die over het onderwerp worden gezegd. Je kunt ook pijlen, streepjes en nummers gebruiken.

Opdracht 1

Lees vraag 1 tot en met 7. Bekijk daarna het begin van een fragment uit het internetprogramma *Hoe kun je vooruit komen op skates?* Maak aantekeningen tijdens het kijken. Noteer daarbij de hoofdzaken in steekwoorden.

1. Waarmee begint de presentator (skate-instructeur Christiaan van den Berg) het programma, nadat hij de kijkers welkom heeft geheten?
2. Wat wil Christiaan de kijker allemaal leren?
3. Hoe geeft Christiaan aan in welke volgorde hij deze onderwerpen gaat behandelen? Noteer de woorden die hij gebruikt.
4. Geeft hij duidelijk aan welke onderwerpen het belangrijkst zijn? Leg je antwoord uit.
5. Hoe geeft Christiaan aan dat hij overgaat naar de uitleg van het skaten? Noteer de woorden die hij gebruikt.
6. Welke vier beschermers heb je bij het skaten nodig volgens Christiaan?
7. Kon je tijdens het kijken van dit filmpje eenvoudig aantekeningen maken? Leg uit waarom wel/niet.

Opdracht 2

Lees vraag 1 tot en met 9. Bekijk daarna het fragment uit het programma *Waarom? Daarom!* Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Wat is de hoofdvraag die presentatrice Nienke de la Rive Box in dit fragment behandelt?
2 Hoe kondigt ze dit onderwerp aan?
3 Noteer uit welke deelonderwerpen het programma bestaat.
4 Noteer het antwoord op de hoofdvraag. Gebruik hiervoor maximaal drie zinnen.
5 Nienke stelt zichzelf naast de hoofdvraag nog een vraag. Noteer deze vraag.
6 Maak een lijstje met alle deelonderwerpen die in het fragment worden behandeld en zet ze in de volgorde van meer naar minder belangrijk.
7 Was het lastig om de volgorde te bepalen? Waarom wel/niet?
8 Hoe geeft Nienke aan dat ze haar verhaal heeft afgerond?
9 Was het moeilijk/makkelijk om aantekeningen te maken bij het verhaal van Nienke? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Bekijk het fragment uit het programma *Clipphanger*. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Maak de volgende zinnen af:
Het hoofdonderwerp is ...
De deelonderwerpen zijn ...
2 Je docent stelt nu enkele vragen over het fragment.
3 Lees de samenvatting die Lisa heeft gemaakt van dit fragment:

> *Vaalserberg = Vaalserheuvel.*
> *Aardkorst lijkt roerloos.*
> *verjaardag van de Alpen niet vieren, te veel kaarsjes. NL heeft*
> *eindelijk berg: Mount Scenery – Saba*

4 Wat hoort zeker niet thuis in Lisa's aantekeningen?
5 Verbeter de samenvatting van Lisa. Gebruik daarvoor je aantekeningen en je antwoorden op vraag 2.

Ik kan/weet
- aantekeningen maken bij een kijk- of luisterfragment. 1F
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert hoofdzaken navertellen.

Startopdracht

Vijf klasgenoten vertellen voor de klas de hoofdzaken van een nieuwsbericht door.
1 Vier van de vijf klasgenoten gaan op de gang staan.
2 Nummer vijf luistert samen met de hele klas naar het nieuwsbericht.
3 Nummer vier komt terug de klas in en nummer vijf vertelt het bericht voor de klas aan hem door.
4 Nummer drie komt terug de klas in en nummer vier vertelt het bericht weer door aan hem enzovoort.
5 Nummer één, de laatste verteller, vertelt het nieuwsbericht aan de hele klas.
6 Noemt de laatste spreker alle hoofdzaken uit het nieuwsbericht?

Theorie

video-uitleg

Hoofdzaken navertellen

Soms moet je aan iemand navertellen wat je hebt gehoord, meegemaakt of gezien. Je moet bijvoorbeeld vertellen hoe een ongeluk is gebeurd, welke film je hebt gezien of hoe je een proef bij biologie hebt gedaan. Vertel alleen wat belangrijk is, laat onbelangrijke dingen weg.

Zo vertel je na
- Vertel over welke gebeurtenis het gaat.
- Noem alleen de hoofdzaken.
- Vertel wat je hebt meegemaakt in de volgorde waarin het is gebeurd (chronologische volgorde).
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.
- Let op je lichaamstaal.

Opdracht **1**

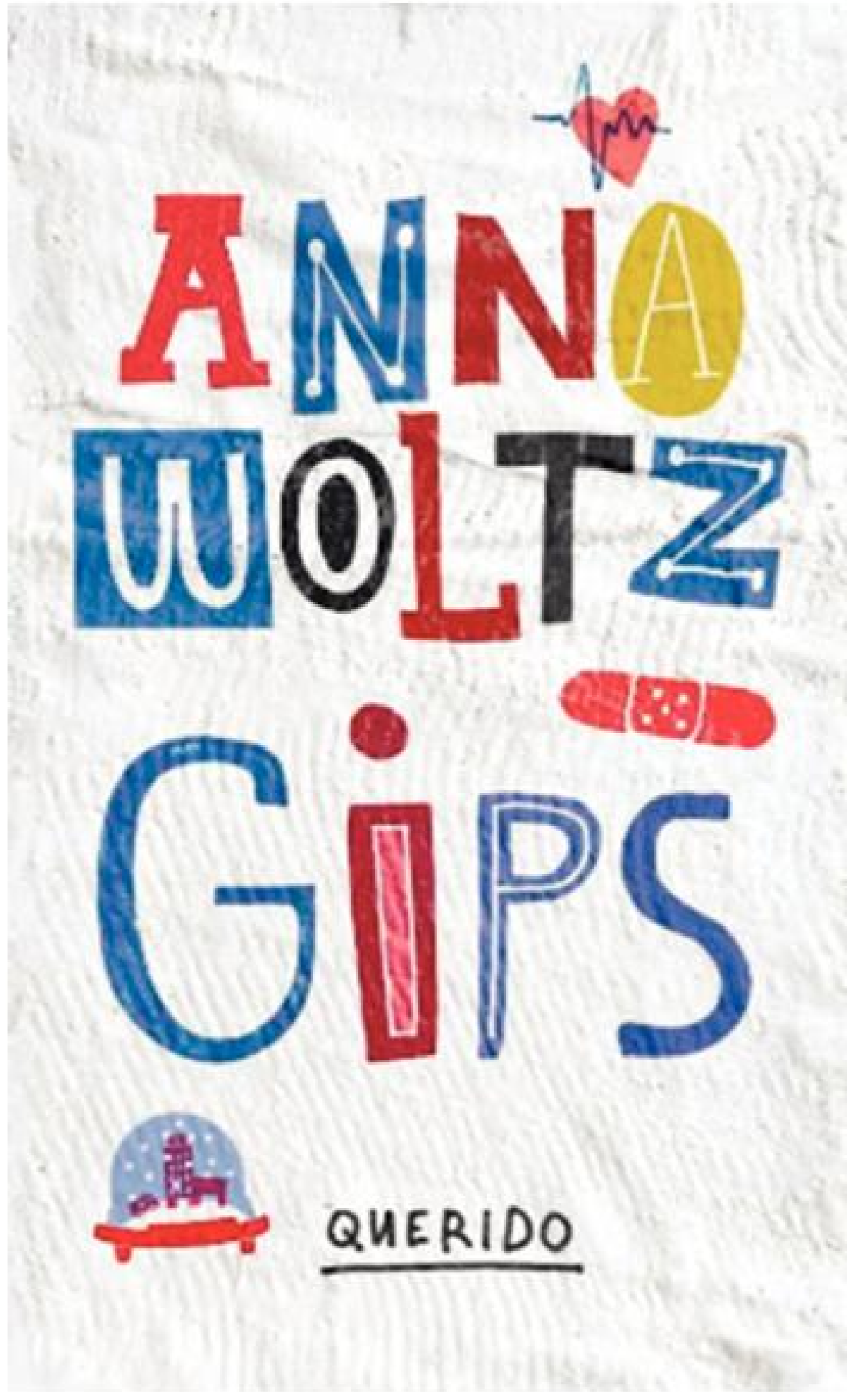
Een klasgenoot heeft de vorige les Nederlands gemist. Jij vertelt hem wat er in die les is gebeurd. Voor de volgende week is een toets afgesproken.
1 Wat moet hij beslist weten over de toets?
A ☐ behandelde lesstof
B ☐ in de les gemaakte oefeningen
C ☐ huiswerkopdrachten
D ☐ in de les nagekeken oefeningen
E ☐ telaatkomers en absenten
F ☐ toetsdatum
G ☐ ruzie tussen klasgenoten

2 Noteer in steekwoorden de hoofdzaken uit jouw vorige les Nederlands.
3 Werk samen met een klasgenoot. Vertel om de beurt wat er gebeurde.
4 Beantwoord na afloop de volgende vragen:
- Liet je klasgenoot onbelangrijke zaken weg? ***ja / nee***
- Vertelde je klasgenoot de hoofdzaken in chronologische volgorde? ***ja / nee***
- Sprak je klasgenoot rustig en goed verstaanbaar? ***ja / nee***
- Gebruikte je klasgenoot lichaamstaal? ***ja / nee***
- Snapte je het verhaal als je zelf niet bij de les bent geweest? ***ja / nee***

Opdracht
2

Lees eerst de hele opdracht. Luister naar een fragment uit de roman *Gips* van Anna Woltz. Maak aantekeningen tijdens het luisteren.

1 Luister naar het fragment.
2 Noteer na het luisteren de hoofdzaken in de volgorde waarin ze zijn verteld. Gebruik steekwoorden.
3 Ga in tweetallen zitten.
4 Vertel elkaar om de beurt de hoofdzaken van het verhaal.
5 Geef na afloop van het luisteren antwoord op de volgende vragen:
- Liet je klasgenoot onbelangrijke zaken weg? ***ja / nee***
- Vertelde hij de hoofdzaken in de volgorde waarin ze zijn verteld? ***ja / nee***
- Sprak hij rustig en goed verstaanbaar? ***ja / nee***
- Welke tip en top geef je je klasgenoot? ***ja / nee***

Opdracht
3

Je bent verslaggever op locatie. Je verslaat voor de regionale omroep een gebeurtenis uit jouw dorp, stad of provincie.

1 Zoek in de krant of op internet een nieuwsbericht over een gebeurtenis in jouw buurt.
2 Lees het bericht en noteer de antwoorden op de 5w+h-vragen.
3 Bedenk een openingszin waarin je vertelt op welke locatie je bent.
4 Bedenk een uitsmijter of een slotzin waarmee je jouw verslag afsluit.
5 Noteer op je spreekkaartje:
- de openingszin
- de antwoorden op de 5w+h-vragen
- de uitsmijter of slotzin

6 Oefen je verhaal. Controleer of je het verslag in de goede volgorde vertelt en of je signaalwoorden gebruikt die de volgorde van de gebeurtenissen duidelijk maken. Let erop dat je rustig en verstaanbaar spreekt.
7 Breng verslag uit van de gebeurtenissen aan de klas. Je klas (je publiek) geeft antwoord op de volgende vragen:
- Vertelde je klasgenoot de gebeurtenissen in chronologische volgorde? ***ja / nee***
- Sprak hij rustig en goed verstaanbaar? ***ja / nee***
- Paste de lichaamstaal bij wat hij vertelt? ***ja / nee***
- Welke tip en top geef je je klasgenoot? ***ja / nee***

Ik kan/weet
- de hoofdzaken van een korte tekst navertellen. 1F
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over figuurlijk taalgebruik.

Startopdracht

Wat is het verschil in betekenis tussen de onderstreepte woorden in de zinnen a en b?

1 a Onze tuinman is een beer van een kerel.
b Charly vond de bruine beer in het wildpark het mooist.

2 a De nieuwe skipiste is het neusje van de zalm.
b Het neusje van de zalm eten we gewoonlijk niet op.

3 a Omdat de gasten niet kwamen opdagen, zat de kok met de gebakken peren die hij had bereid als dessert.
b Na de overstroming zaten de boeren met de gebakken peren.

Theorie

video-uitleg

Figuurlijk taalgebruik

In teksten kom je vaak woorden of uitdrukkingen tegen die een **figuurlijke** betekenis hebben. Er wordt dan iets anders bedoeld dan er eigenlijk staat. Bijvoorbeeld:

er staat:	**bedoeld wordt:**
Hij woont in het hart van de stad.	Hij woont in het centrum/het midden van de stad.
We sliepen onder de blote hemel.	We sliepen buiten.
De radijsjes schoten de grond uit.	De radijsjes groeiden heel snel.

Als je dit soort woorden of uitdrukkingen niet begrijpt, zoek ze dan op in een woordenboek. Zoek bij het (eerste) zelfstandige naamwoord uit de uitdrukking. Vind je zo de betekenis niet, zoek dan op een ander belangrijk woord. Bijvoorbeeld: *met de gebakken peren zitten*. De betekenis van deze uitdrukking vind je bij *peer*.

Opdracht 1

Noteer welk woord of welke woordgroep in de zin figuurlijk is gebruikt. Zet de betekenis erachter.

1 Marlou heeft een neefje gekregen. Hij is een wolk van een baby.
2 In het heetst van de strijd zeggen mensen soms gemene dingen tegen elkaar.
3 Hij is met vlag en wimpel geslaagd voor zijn rijexamen.
4 Victor is een boom van een vent geworden.

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
– binnenste delen van het lichaam
– combinatie van technische toestellen
– gevangen
– grote ding met soms een vreemde vorm
– (fig.) slim persoon
– zonder schade overleven
– versperring
– zeker van zichzelf

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 8 in de tekst.
3 In alinea 1 wordt gesproken over 'plastic soep'. Wat wordt hiermee bedoeld?
4 Wat betekenen de volgende uitdrukkingen?
   a de dupe zijn (al. 1)
   b spijkers met koppen slaan (al. 4)
5 Leg met een tekening uit hoe de 'oceaanstofzuiger' (al. 3) werkt.
6 Waarnaar verwijzen de volgende woorden?
   a het (blijft 'het' er ronddrijven, al. 1)
   b Hier (al. 2)
   c Hier (al. 3)
   d Het ('Het' blijft een jaar liggen, al. 4)

Tekst 1

Plastic soep

[1] Elk jaar belandt zo'n 8 miljard kilo plastic in de oceanen. Door ronddraaiende zeestromen drijft het afval naar vijf plekken in zee en blijft het er ronddrijven als een grote plastic soep. Dieren zijn de dupe: ze raken (1) verstrikt of worden vergiftigd door de troep.
[2] Door de golven, zon en wind worden de plastic stukken steeds kleiner. De troep verandert in microplastics. Vissen, schildpadden en zeevogels zien dit aan voor lekkere hapjes. De plastic deeltjes komen daardoor in hun lijven terecht. Het gevolg: een propvolle maag, verdrukking van (2) ingewanden en ten slotte de dood. Uiteindelijk komt het plastic als een boemerang weer bij de mens terecht … op hun bord met vervuilde vis. Hier moet dus iets aan gedaan worden!

Plastic zuigen
[3] De 21-jarige uitvinder Boyan Slat uit Delft is (3) vastberaden. Hij weet zeker dat hij al het plastic uit de oceaan wil vissen. Hoe? Met een enorme oceaanstofzuiger! Het (4) gevaarte bestaat uit twee lange armen, opgesteld in een V-vorm. Het plastic drijft door de stroming en de wind vanzelf naar de punt van de (5) barrière. Hier wordt de troep tegengehouden en opgezogen, waarna deze met de boot aan land wordt gebracht en wordt hergebruikt. Vissen en andere beesten zwemmen dieper en gaan er dus onderdoor. Slim!

Testen maar
[4] Het systeem van het briljante (6) brein wordt eerst nog getest. Kan het de ruige zee (7) weerstaan of wordt het vernietigd? In de Noordzee ligt een proefmodel van de (8) installatie. Het blijft een jaar liggen om deze vraag te beantwoorden. In 2020 willen Slat en zijn team wetenschappers met het echte werk beginnen en belangrijke beslissingen nemen. Dan zullen zij spijkers met koppen slaan.
Naar: Zo Zit Dat?!, nummer 10, 2016

Opdracht
3

Lees tekst 2.
1 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
   – begint de ellende
   – een kort slaapje gedaan
   – een veilige keuze maken
   – heel lekker geslapen
   – mensen die van zoet eten houden
   – tegenkomt
   – tenminste
   – weinig, klein
2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord of de juiste uitdrukking. Kies uit de onderstreepte woorden en uitdrukkingen 1 tot en met 8 in de tekst.
3 Kijk naar de bron van de tekst. Scouts van 7 tot 11 jaar worden ook wel 'welpen' genoemd. Welke andere betekenis heeft het woord 'welp' (al. 4)?

Tekst 2

Bedtijd voor de bruine beer

[1] Heb jij vannacht (1) als een roos geslapen of heb je net (2) een uiltje geknapt? Ben je nu helemaal wakker? Grote kans dat veel bruine beren nu net beginnen met hun slaap. Niet voor één nacht, maar wel maandenlang. Stoor de beer niet tijdens zijn slaap, want hij wordt gemakkelijk wakker. Dan sta je oog in oog met het sterkste dier van Europa en (3) heb je de poppen aan het dansen!

Zware beer

[2] Een bruine beer kan wel 400 kilo wegen: het gewicht van vijf volwassen mensen. Dat is niet (4) gering! Hij heeft al dit gewicht nodig om de winter mee door te komen. Omdat er in de winter veel minder voedsel te vinden is, slaapt de beer. Je weet wel, een winterslaap.

Winterrust

[3] Veel mensen denken (5) althans dat de bruine beer een winterslaap houdt, maar eigenlijk houdt hij winterrust. De bruine beer slaapt namelijk niet aan één stuk door, maar wordt verschillende keren wakker om eten te zoeken. De meeste bruine beren eten het liefst noten, bessen en andere zoetigheid. Het zijn echte (6) zoetekauwen.

Niet wegrennen

[4] Beren zijn gevaarlijk, vooral moederberen die hun welpen beschermen. Wat moet je dan doen als je in Duitsland of Oostenrijk (7) oog in oog staat met een wilde bruine beer? De beer kan 60 km per uur rennen, dus wegrennen heeft geen zin. De beer is kampioen boomklimmen, dus klim niet in een boom. Het beste kun je (8) voor de veilige weg kiezen. Gooi wat voedsel op de grond of een kledingstuk, maak je zo klein mogelijk en probeer stilletjes achterwaarts te verdwijnen.

Naar: Scoutingmagazine voor welpen, nummer 3, september 2016

Opdracht

4

In de onderstaande zinnen ontbreken steeds een paar woorden.

1 Welke tekening past bij welke zin?

a Terugkomen bij mijn oude sportclub voelde als een ….
b Carmen is een beetje een …. Ze valt nauwelijks op in de groep.
c Arthur is een … in touwtjespringen.
d Mijn vader vindt het prima als ik vijftien mensen uitnodig. Hij is een ….
e Met haar dansoptreden was Jitske de … van de avond.
f Als er een overstroming komt, gaan we allemaal naar de ….

2 Leg de figuurlijke betekenis van de getekende woorden uit.

Opdracht 5

Vul het figuurlijk taalgebruik in de zinnen 1 tot en met 6 aan met een van de volgende werkwoorden. Pas de vorm van het werkwoord aan.
hangen – houden – komen – spelden – struikelen – vallen

[1] Een oplichter … twee wandelaars allemaal verhalen op de mouw. **[2]** Terwijl hij aan het woord was, … zij aan zijn lippen. **[3]** Toen de pruik van de oplichter afwaaide, … de aap uit de mouw. **[4]** 'Wie denkt u voor het lapje te …?' vroeg de ene wandelaar boos en belde de politie. **[5]** De zenuwachtige oplichter … over zijn woorden. **[6]** Een aangesnelde agent … meteen met de deur in huis: 'U bent aangehouden!'

Opdracht 6

1. Vul de puzzel hieronder in.
2. Maak van het gehusselde woord een woord dat je in deze les hebt geleerd.
3. Noteer de genummerde letters onderaan in de vakjes. Let op: de J is al ingevuld.
4. Welke uitdrukking lees je, als je alle genummerde letters achter elkaar hebt gezet?

Gehusseld woord	Vakjes (genummerde letters)	Betekenis
ITESRTKRV	9 vakjes; 6, 16	gevangen
NENDAENIGW	10 vakjes; 17, 3, 14, 9	binnenste delen
NAVDESBAERT	11 vakjes; 11, 5	zeker van zichzelf
GETERVAA	8 vakjes; 7	groot ding
EERARRIB	8 vakjes; 13, 8	versperring
SEATENRAW	9 vakjes; 2	standhouden
UWTEAKOEZ	9 vakjes; 15, 4, 10	houdt van suiker
SILNELTAATI	11 vakjes; 12, 1	combinatie van technische toestellen

1	2	3	4	5	6		7	8	9		10	11	12		13	14		15	16	J	17
																				J	

Ik kan/weet
- figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F
- de betekenis van onbekende uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging grammatica

Je leert over woordsoorten.

Startopdracht

1 Maak de zinnen bij de afbeeldingen A, B en C af met elk één woord.

A De hardloper ... door de plas.

B Marit en Zoë raften op het ... water.

C Het ... vliegt boven Heemskerk.

2 Noteer de woordsoort van de woorden die je hebt ingevuld.

Theorie

video-uitleg

Woordsoorten

De woorden van een taal kun je indelen in **woordsoorten**. Deze woordsoorten heb je al geleerd:

werkwoord (ww):	zegt wat iets of iemand doet of wat er gebeurt. In een zin staat ten minste één werkwoord. Een werkwoord heeft verschillende vormen. Bijvoorbeeld 'gaan': *ga, gaat, gaan; ging, gingen; gegaan*.
lidwoord (lw):	*de*, *het*, *een*
zelfstandig naamwoord (zn):	is een woord voor een mens, dier, plant of ding: *tante, tijger, paardenbloem, frisdrankglas, september.* Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Sam, Leiden.*
bijvoeglijk naamwoord (bn):	vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *groot, aardige*. Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt waarvan iets gemaakt is: *gouden, metalen*.
voorzetsel (vz):	is vaak een kort woord dat de plaats, de tijd of de oorzaak aangeeft: *op* de kast, *na* de pauze, *door* de regen.

Opdracht **1**

Let op de woordsoort. Welk woord hoort niet in het rijtje thuis? Onderstreep dat woord.

1 de – een – het – na
2 boven – morgen – over – tijdens
3 en – in – om – uit
4 bezige – etalage – fantastisch – ijzeren
5 aanraken – bakken – broden – zien
6 blijdschap – kroketten – Stefan – zaaien

Opdracht 2

Maak drie kolommen: een met werkwoorden (ww), een met lidwoorden (lw) en een met zelfstandige naamwoorden (zn). Noteer de ww, lw en zn uit de zinnen in de juiste kolom.

1. Aardvarkens hebben korte poten en een lange snuit.
2. Deze Mercedes behoort tot de klassiekers onder de auto's.
3. Heb jij een nieuwe app om foto's te bewerken gedownload?
4. In sommige landen lijdt de bevolking onder honger en armoede.
5. Zijn onze aankopen verzekerd tijdens het transport?
6. Jasper bereidt zijn presentatie voor op zijn zolderkamer.

Opdracht 3

1. Maak twee kolommen: een met bijvoeglijke naamwoorden (bn) en een met voorzetsels (vz). Noteer de bn en de vz uit de zinnen in de juiste kolom.
2. Onderstreep de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.
   a Barts favoriete sporten zijn schermen en karate.
   b Na het weekend zal de monteur onze kapotte televisie repareren.
   c Thirza draagt een leren jack boven een zwart rokje.
   d We mochten vragen stellen tijdens de voorlichting over alcohol.
   e Het houten reclamebord viel om door de harde wind.
   f Het verjaardagsfeest van Mike was keigezellig.

Opdracht 4

Neem de onderstreepte woorden over. Zet erachter wat voor woordsoort het is.
Kies uit: ww – lw – zn – bn – vz.

Vrij kamperen

(1) Ga jij elke zomer met je ouders naar een familiecamping met een zwembad, wifi, toiletten en warme douches? **(2)** Zo'n vakantie is leuk, maar niet echt avontuurlijk. Doe het volgend jaar eens anders. **(3)** Zorg dat je ouders die suffe caravan inruilen voor een rugzak en een trekkerstent en ga vrij kamperen!
(4) Vrij kamperen is in Nederland toegestaan op de gps-locaties die Staatsbosbeheer heeft aangewezen. **(5)** Je neemt zo weinig mogelijk spullen mee en plaatst je tent midden in de natuur of aan de bosrand. **(6)** Terwijl je zonder buren, zonder douche en zonder toilet geniet van het uitzicht, proef je de vrijheid.

Opdracht 5 ✱

1. Noteer één woord dat in de zin past en zet erachter wat de woordsoort is.
   Kies uit: ww – lw – zn – bn – vz.
   a Rosa zat … het eten met haar vriendin te chatten.
   b De minister wilde alle vragen van de journalist ….
   c Vanwege … vele regen gingen de hockeytrainingen vanavond niet door.
   d In het bos vonden we veel … paddenstoelen.
   e Dit … heb ik aan mijn broertje gegeven op zijn verjaardag.
   f Deze renpaarden zijn veel … dan pony's.
2. Vergelijk jouw antwoorden met die van een klasgenoot. Wat valt je op?

Ik kan/weet
- werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F
- lidwoorden en voorzetsels benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert samengestelde zinnen maken.

Startopdracht

Vertel wat er in de strip gebeurt, door de zin aan te vullen.

Een jongetje … *maar …* *dus ….*

Theorie

video-uitleg

Samengestelde zinnen maken

Een tekst bestaat uit zinnen. Je kunt allemaal enkelvoudige zinnen schrijven, met één persoonsvorm, maar je kunt ook **samengestelde zinnen** maken. Je plakt de enkelvoudige zinnen dan aan elkaar vast met een voegwoord. Veelgebruikte voegwoorden zijn: *en*, *of*, *maar*, *want*, *dus*, *omdat*, *terwijl*, *zodat*, *nadat*, *als* en *toen*.

Zo maak je samengestelde zinnen
- Gebruik een voegwoord om van twee zinnen één zin te maken.
- Controleer of de woordvolgorde in de zin goed is.

twee enkelvoudige zinnen	*samengestelde zinnen*
a Karel leest een boek. Lotte luistert muziek.	Karel leest een boek en Lotte luistert muziek.
b Amarens lakt haar nagels. Ze kijkt op haar telefoon.	Amarens lakt haar nagels, terwijl ze op haar telefoon kijkt.
c Ik heb het warm. Ik ga een raam openzetten.	Omdat ik het warm heb, ga ik een raam openzetten.

Bij de voegwoorden *en*, *maar*, *of*, *want* en *dus* blijft de woordvolgorde hetzelfde (a). Bij de andere voegwoorden zoals *als*, *nadat*, *omdat*, *terwijl* en *toen* verandert de woordvolgorde vaak wel (b en c).

Opdracht
1

Maak van de twee zinnen een samengestelde zin. Gebruik het voegwoord dat tussen haakjes staat.

1 (en) Mijn zus zit op streetdance. Ik zit op pianoles.
2 (want) De tuinman verstaat je niet. Hij is doof.
3 (of) Ik ga straks het boek *Broergeheim* kopen. Ik leen het uit de bibliotheek.
4 (zodat) Jordy traint veel. Hij wordt steeds gespierder.
5 (als) Je kunt geld terugkrijgen. De trein heeft vertraging.

Opdracht
2

1 In welke drie zinnen is de woordvolgorde goed? Kruis de goede zinnen aan.
2 Verbeter de zinnen met de verkeerde woordvolgorde.

A ☐ Toen ons elftal won, wij begonnen allemaal te juichen.
B ☐ Meneer Molenaar trakteert, want hij is vandaag jarig.
C ☐ Romy heeft een luchtballonvaart gewonnen, maar ze durft niet.
D ☐ Lou zingt een nummer van Bob Dylan, terwijl Bas speelt gitaar.
E ☐ Wouter gaat hardlopen, omdat dat is gezond.
F ☐ Nadat ik me gedoucht heb, ga ik ontbijten.

Opdracht
3

Vul een passend voegwoord in. Kies uit: *hoewel – maar – omdat – terwijl – want*. Gebruik elk woord maar één keer.

1 … David niet in topconditie was, scoorde hij drie keer in de tweede helft.
2 Mart begon hard te lachen, … hij had zijn pyjamabroek nog aan naar school.
3 Wij hopen op een Elfstedentocht, … er ligt nog steeds geen ijs.
4 … de spelers zich alvast warmlopen, komt het publiek het stadion binnen.
5 Xandra heeft een nieuwe jas gekocht, … ze de oude kwijt is.

Opdracht
4

Lees de tekst. De tekst bestaat uit allemaal zinnen met één pv. Maak bij 1 tot en met 5 van de twee zinnen een samengestelde zin. Gebruik in elke zin een ander voegwoord.

Happy Streets-dag

(1) Steden als Toronto, Londen en New York hadden al een Happy Streets-dag. Rotterdam sluit zich er nu ook bij aan. **(2)** Een aantal straten wordt op zondag 18 september afgesloten voor auto's. Iedereen kan dan in deze straten doen wat hij of zij wil. **(3)** Wil je yogalessen volgen? Wil je liever een hoelahoepworkshop doen? **(4)** De hele dag kun je kiezen uit allerlei activiteiten. Er zit voor iedereen wat bij. **(5)** De Colombiaanse Gil Peñalosa bedacht Happy Streets. Volgens hem moet de straat weer van iedereen worden.

Opdracht
5 ✱

Maak een samengestelde zin van de drie zinnen. Gebruik de voegwoorden die tussen haakjes staan.

1 (omdat, en) We maakten een kampvuur. Het werd koud. We wilden nog lang niet naar binnen.
2 (hoewel, want) De gemeente moet bezuinigen. Ze laat een nieuw gemeentehuis bouwen. Het oude is te klein.
3 (omdat, als) Je moet eerst je helm opzetten. Anders kun je je bezeren. Je valt.
4 (of, maar) Jolinde wil zwemmen. Ze wil paardrijden. Eigenlijk wil ze allebei.

Ik kan/weet
• voegwoorden gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over hoofdletters en leestekens.

Startopdracht

1 Bekijk de afbeelding. Welk leesteken gebruik je het meest en welk het minst?
2 Bedenk zelf een leesteken dat nog niet bestaat. Noteer een zin met dat leesteken.

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Elke zin begint met een **hoofdletter** en eindigt met een **punt**, een **vraagteken** (als het een vraag is) of een **uitroepteken** (als het een zin met veel nadruk is).

Zo gebruik je hoofdletters
- aan het begin van een zin: *Het feest duurt tot tien uur.*
- als de zin met *'s* begint, verschuift de hoofdletter: *'s Middags eet ik brood.*
- bij namen: *Stan Mol*, *Turfstraat*, *Apeldoorn*, *SP*, *Ford*, *Kerstmis*, *Puma*.
- bij woorden die van namen zijn gemaakt: *Oost-Europese*, *Chinese.*

Let op: namen van dagen van de week (*vrijdag*), maanden (*november*), seizoenen (*herfst*) en windstreken (*westen*) krijgen geen hoofdletter.

Naast punten, vraagtekens en uitroeptekens zijn er nog meer leestekens: **komma**, **dubbele punt** en **aanhalingsteken**.
Een **komma** laat zien hoe een zin in elkaar zit. Je zet een komma
– tussen twee persoonsvormen;
– tussen de delen van een opsomming (behalve voor het woord *en*);
– na een naam of een uitroep aan het begin van een zin;
– voor voegwoorden, zoals *maar*, *want*, *doordat*, *nadat*, *omdat*, *terwijl*, *voordat*, *zodat*, *zodra*.

Een **dubbele punt** laat zien dat je iets aankondigt of opsomt.
Als je iemands woorden weergeeft in de directe rede, dus letterlijk, heet dat een **citaat**. Met een dubbele punt kun je een citaat aankondigen. Je zet het citaat tussen aanhalingstekens:
– *Jasper zei: 'Overmorgen ben ik jarig.'*
– *Danique vroeg: 'Wie heeft zin in een potje voetbal?'*
Als het citaat vooropstaat, gebruik je geen dubbele punt:
– *'Overmorgen ben ik jarig', zei Jasper.*
– *'Wie heeft zin in een potje voetbal?' vroeg Danique.* (Let op: in dit geval komt na een vraag- en uitroepteken geen komma.)
Als je iemands woorden in de indirecte rede weergeeft, gebruik je geen aanhalingstekens.
– *Jasper zei dat hij overmorgen jarig is.*

Opdracht
1

Schrijf je de woorden met of zonder hoofdletter? Noteer de woorden in twee rijtjes: met en zonder hoofdletter. Schrijf ze met een hoofdletter waar dat hoort.
basisschool – haarlem – herdershond – koningsdag – korenbloem – krentenbol – maart – oosten – piloot – samantha – stationsweg – turks – vrijdag – zomer

Opdracht
2

Neem de zinnen over en schrijf hoofdletters en leestekens waar dat moet.
1 we gaan vrijdag naar de bioscoop want er draait een nieuwe james bond
2 deze tweedehands batavus kostte maar honderd euro dus het was een koopje
3 als mijn vader in april naar brussel gaat neemt hij belgische bonbons voor me mee
4 ’s zomers zwemt imke twee keer per week maar in de winter niet
5 heeft jullie vakantiehuisje op kreta een balkon op het zuiden of op het noorden
6 ’s ochtends probeerde daan zijn drumstel uit zodat zijn moeder oma en tante corrie het huis uit vluchtten

Opdracht
3

Neem de zinnen over. Zet hoofdletters en leestekens waar dat moet. Je moet nu ook dubbele punten en aanhalingstekens zetten.
1 de ober van het chinese restaurant zei we gaan over een half uur sluiten
2 ’s avonds zei de scheidsrechter dat het doelpunt tegen vitesse niet geldig was
3 we gaan de verkiezingen winnen sprak de partijleider
4 meneer tijsen heeft u onze toets engels al nagekeken vroeg joris
5 mijn broer riep boos het is jouw schuld als ik de trein naar eindhoven mis
6 ik vraag me af hoe laat het kruidvat zaterdag opengaat

Opdracht
4 ✱

Zijn de hoofdletters en leestekens juist gebruikt? Noteer **juist / onjuist** en verbeter de fouten.
1 De postbode riep enthousiast: ‘Wat een mooie Mercedes heeft u daar!’
2 Ezra vroeg of we ook een nieuwjaarsduik gingen nemen?
3 Henk laat zijn twee Dalmatiërs uit voordat, hij naar zijn werk gaat.
4 ‘Het is mooi weer voor een wandeling’: zei de buurman.
5 ’s Nachts kun je veel sterren zien, tenzij het niet helder is.
6 Op de Natuurwerkdag kun je snoeien, zagen, en paden schoonmaken.

Opdracht
5

Oefenen met *-lijk / -elijk*, *f / v* en *s / z*
Onderstreep het juiste woord.
1 Op de **begrafenis / begravenis** waren **onbeschrijvelijk / onbeschrijflijk** veel mensen.
2 Kim gaat **dadelijk / dalijk** nieuwe **laarsen / laarzen** kopen.
3 Arjans oma van tachtig is **lichaamlijk / lichamelijk** nog erg **fit / vit**.
4 De **fotografen / fotograven** maakten foto’s van de **feestelijke / feestlijke** opening.
5 **Gewonelijk / Gewoonlijk** zijn deze **kaarsen / kaarzen** na vier uur opgebrand.
6 Moest je **werkelijk / werklijk** onder **narcose / narcoze** toen je kies werd getrokken?

Ik kan/weet
- punten, uitroeptekens en vraagtekens gebruiken. 1F
- komma’s en dubbele punten gebruiken. 3F
- hoofdletters gebruiken, ook in namen en woorden die van namen zijn gemaakt. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Op een onbewoond eiland

Je spoelt aan op een onbewoond eiland. Het enige wat je hebt, is je korte broek, je T-shirt en figuurlijk taalgebruik. Je gaat dus niet bij de pakken neerzitten, maar je stapelt ze op. Zo bouw je een hut. Kun je hier geen touw aan vastknopen? Hopelijk wel, want dat stuk touw komt vast nog van pas.

Bij deze praktijkopdracht schrijf je een verhaal waarin je overleeft op een onbewoond eiland met behulp van uitdrukkingen. De dingen uit die uitdrukkingen worden echt en je gebruikt ze om je leven op het eiland zo gemakkelijk en leuk mogelijk te maken. Komt er ook een uitdrukking voorbij waarmee je kunt ontsnappen? Joost mag het weten. Hé, dat is gezellig ...

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Woordenschat*: Figuurlijk taalgebruik

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F • Ik kan een eenvoudige tekst samenvatten. 2F
Schrijven	• Ik kan informatie uit bronnen in mijn eigen woorden opschrijven. 1F • Ik kan mijn tekst in alinea's verdelen. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan aantekeningen maken bij een kijk- of luisterfragment. 1F • Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan de hoofdzaken van een korte tekst navertellen. 1F • Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
Woordenschat	• Ik kan figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F • Ik kan de betekenis van onbekende uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F • Ik kan lidwoorden en voorzetsels benoemen.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan voegwoorden gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan punten, uitroeptekens en vraagtekens gebruiken. 1F • Ik kan komma's en dubbele punten gebruiken. 3F • Ik kan hoofdletters gebruiken, ook in namen en woorden die van namen zijn gemaakt. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 3

Geld

Iedereen praat anders

De een komt uit Amsterdam, de ander uit Venlo; de een gebruikt veel straattaal en de ander praat deftig. Op school leren we allemaal het officiële Nederlands, de **standaardtaal**, maar toch praat iedereen anders. Het begint al bij je stem, want die zit bij iedereen net even anders in elkaar.

Bekijk de Clipphanger 'Hoe werkt je stem?'

Groepstaal

Naast de standaardtaal spreek je vaak ook een ander soort Nederlands. Dat is het Nederlands dat je met je vrienden en soms ook met je familie spreekt: een **groepstaal**. **Straattaal** is bijvoorbeeld een groepstaal, taal die je alleen gebruikt in berichten aan vrienden. Welke woorden gebruik jij met je vrienden of thuis waarvan je denkt: dat is vast geen officieel Nederlands? Noteer er vier en zet de betekenis erachter.

Taal voor geld

Zo'n honderd jaar geleden hadden dieven een eigen taal: Bargoens. In deze taal konden ze overleggen zonder dat andere mensen hen begrepen. Veel woorden zijn in onze standaardtaal terechtgekomen, bijvoorbeeld 'lef' (durf) en 'jatten' (stelen). Ook voor geld ('poen') hadden ze hun eigen woorden, zoals 'heitje' (25 cent), 'piek' (1 gulden) en 'geeltje' (25 gulden).
Bedenk samen met een klasgenoot nieuwe groepstaalwoorden voor de euromunten en de briefjes van 5, 10, 20 en 50.

Lezen

Je leert over tekstverbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Bekijk en lees tekst 1.

1 Hoe kun je snel zien welke deelonderwerpen Jansen in zijn boek behandelt?

2 Wat heb jij tot nu toe gedaan om meer geld op je rekening te krijgen?

Tekst 1

De geldmachine

Pieter Bas Jansen is financieel adviseur. Hij legt in zijn nieuwe boek *De geldmachine* in drie stappen uit wat een ondernemer eigenlijk op school had moeten leren:

1. hoe je meer geld op je privérekening ontvangt;
2. hoe je bedrijf meer winst kan maken;
3. hoe je een inkomen buiten je bedrijf kunt verdienen.

Hij geeft alvast één antwoord op de vele vragen: zorg dat je nooit meer uitgeeft dan je in kas hebt. Oftewel: de inkomsten moeten hoger zijn dan de uitgaven. Als dat niet zo is, ontstaat een tekort en maak je schulden …
Kortom, zet de tering naar de nering.

Naar: moneymakers.nl, op 23 augustus 2016

Theorie

video-uitleg

Tekstverbanden en signaalwoorden

In teksten staan vaak woorden als *later, terwijl, ten eerste, ook, maar, toch*. Dat soort woorden noemen we **signaalwoorden**. Ze geven aan op welke manier de woorden, zinnen en alinea's in een tekst met elkaar samenhangen. Die samenhang heet het **tekstverband**. Door te letten op tekstverbanden, kun je een tekst beter begrijpen.

Er zijn verschillende soorten tekstverbanden:

- **Opsomming** – signaalwoorden: *ten eerste, ten tweede, om te beginnen, ook (nog), verder, ten slotte.* Je kunt een opsomming ook herkennen aan een dubbele punt (:), liggende streepjes (–), getallen (1, 2, 3) of dots (•). Bijvoorbeeld:
  Tien tips over zakgeld.
  Zorg ten eerste dat je een vast bedrag aan zakgeld krijgt.
  Spreek verder af hoelang je met het geld moet doen.
  Spreek ook af wat je van het geld moet betalen.
  Als een aantal zaken die bij elkaar horen na elkaar worden genoemd, dan noem je dat een **opsommend verband**.

- **Tegenstelling** – signaalwoorden: *tegenover, maar, hoewel, echter, toch, daarentegen, aan de ene kant … aan de andere kant.* Bijvoorbeeld:
  Veel jongeren willen graag in de vakantie wat bijverdienen, maar er is dit jaar weinig vakantiewerk te vinden.
  Een **tegenstellend verband** geeft aan dat zaken worden genoemd die elkaars tegenovergestelde zijn.

Opdracht
1

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 In welke alinea staat de hoofdgedachte van dit bericht op AD.nl?
3 Wie staat in het blad *Forbes* bovenaan de lijst van rijkste mensen ter wereld?
4 ‘Het immense vermogen dankt Alexandra aan haar vader Johan (...)’ (al. 2) Welke twee uitdrukkingen in de tekst betekenen ongeveer hetzelfde als ‘het hebben van een immens vermogen’?
5 Welke signaalwoorden voor een opsomming en voor een tegenstelling staan in alinea 2?
6 In de laatste zin van alinea 2 lees je dat Alexandra ‘verschillende prijzen’ won. Wat voor uitleg zou je dan in een volgende alinea verwachten?
7 ‘In een interview zei Alexandra dat geld alleen niet volstaat om te slagen in het leven.’ (al. 3) Welke woorden in deze alinea betekenen hetzelfde als ‘niet volstaat’?
8 Welke tegenstelling lees je in de laatste zin van alinea 3?
9 Stel dat jij Alexandra interviewt. Welke vraag zou jij dan stellen na het citaat in alinea 3?
10 Wat is het verband tussen alinea 3 en 4?
11 Noteer de signaalwoorden die in de eerste zin van alinea 4 staan. Op welk verband wijzen ze?

Tekst 2

Jong en nu al rijk

[1] Amper 19 jaar oud is ze en haar naam prijkt nu al tussen die van de rijkste mensen ter wereld. Met 1,2 miljard dollar (omgerekend 1,1 miljard euro) staat de Noorse Alexandra Andresen namelijk op de 1475ste plek in de rangschikking van het Engelstalige blad *Forbes*. Microsoft-oprichter Bill Gates voert die lijst aan met een vermogen van 75 miljard dollar (zo’n 69 miljard euro).

[2] Het is voor het eerst dat de Noorse paardrijdster op de lijst voorkomt. Dat geldt ook voor haar zus Katharina (20). Het immense vermogen dankt Alexandra aan haar vader Johan, die negen jaar geleden tachtig procent van zijn bedrijfsaandelen overdroeg aan zijn dochters. Haar familie werd schatrijk dankzij de tabaksindustrie. Alexandra zwemt in het geld en werkt hard voor het bedrijf dat ze overnam. Toch ligt haar echte passie niet in haar werk, maar in de paardensport. Daar steekt ze veel tijd in. Met haar paard Belamour won ze al verschillende prijzen op het EK dressuur voor junioren.

Verantwoordelijkheid

[3] In een interview zei Alexandra dat geld alleen niet volstaat om te slagen in het leven. ‘Ik voel een grote verantwoordelijkheid. Ik wil het bedrijf van mijn vader verder uitbreiden en zelfs beter maken. Doordat mijn familie over heel wat financiële middelen beschikt, kreeg ik veel kansen in de schoot geworpen. Want om te kunnen paardrijden, heb je veel geld nodig. Toch is geld alleen niet voldoende om succes te hebben.’

[4] Verder vertelde Alexandra in het vraaggesprek dat er naast haar en Katharina ook nog een jonge Noorse miljardair op de lijst staat, Gustav Magnar Witzoe (22). Volgens Alexandra is het niet zo verwonderlijk dat de drie jongste miljardairs allemaal uit Noorwegen komen, omdat het in de Scandinavische cultuur een traditie is het familiefortuin al op jonge leeftijd door te spelen. De jonge rijkaards hebben hun fortuin allemaal geërfd.

Naar: AD.nl, op 23 augustus 2016

Opdracht
2

Lees tekst 3.

1 Is jouw wachtwoord, account of software weleens gehackt? Zo ja, wat heb je toen gedaan?
2 Wat is het doel van de tekst?
3 Aan welke woorden in alinea 1 herken je een opsomming?
4 Wat wordt er opgesomd?
5 Aan welk woord herken je de tegenstelling in alinea 2?
6 Waarom staat de tekst over malware in een kader?
7 'Overvallers hebben met malware honderden computers van banken geïnfecteerd (...)' (al. 2) Welk synoniem voor het woord 'geïnfecteerd' wordt gebruikt in de tekst in het kader?
8 Op welke vragen van de 5w+h-vragen geeft alinea 3 antwoord?
9 Leg uit wat 'geld (...) spuien' (al. 3) en 'geld weg (...) sluizen' (al. 4) met elkaar te maken hebben.
10 Waarom past het tussenkopje 'Geheimhouding' niet zo goed boven alinea 4, 5 en 6 samen?
11 Waarom zijn de FBI en Interpol wel ingelicht over de kraak?

Opdracht
3

Bekijk tekst 3 nog een keer.

1 Leg uit waarom de titel van de tekst eigenlijk niet klopt.
2 Onderstreep een zin in de inleiding (al. 1 en 2) die het best de hoofdgedachte van de tekst weergeeft.

Tekst 3

Bankroof zonder slachtoffers

[1] Er gingen maanden van planning aan vooraf. Allereerst werd het internetverkeer van bankmedewerkers gevolgd en in de gaten gehouden. Daarnaast werd de dagelijkse gang van zaken op de bank bekeken. Ten slotte werden allerlei veiligheidsprocedures uitgeplozen. Het was een voorbereiding zoals we die kennen uit een Hollywoodfilm, bijvoorbeeld in *Ocean's Eleven*. Maar George Clooney of Brad Pitt zouden het de echte criminelen niet zomaar nadoen. De echte dieven hebben honderden miljoenen gestolen, bij meer dan 100 banken in 30 landen tegelijk.

[2] Het is waarschijnlijk de grootste diefstal van de afgelopen jaren. Je zou bij zo'n grote roof extreem geweld verwachten, maar er is geen schot gelost en geen kluis gekraakt. Overvallers hebben met malware honderden computers van banken geïnfecteerd, om zo voor miljoenen tegelijk geld over te boeken naar eigen neprekeningen.

[3] De bankkraak is ontdekt door beveiligingsexperts van Kaspersky Lab, bekend door het maken van antivirussoftware. De deskundigen werden eind 2013 naar Kiev gestuurd, omdat daar een geldautomaat op hol was geslagen. Die automaat begon op klaarlichte dag geld te spuien, dat door voorbijgangers kon worden opgeraapt. Het apparaat bleek gekraakt te zijn. Toen de experts op zoek gingen naar het lek in de beveiliging, stuitten ze op een enorm netwerk van geïnfecteerde bankcomputers.

Geheimhouding

[4] Volgens Kaspersky werden de computers dus met *malware* geïnfecteerd. De criminelen hebben eerst maandenlang meegekeken met de bankmedewerkers. Via webcams en schermafbeeldingen ontdekten de criminelen

> *Malware* is schadelijke software die verstopt zit in bestanden die er onschuldig uitzien. Die software wordt meestal per ongeluk, maar soms met opzet door bankmedewerkers zelf op de computers gezet. Hij kan verstopt zitten in een grappig linkje in de mail, of in dat ene chatprogramma dat een medewerker stiekem gebruikt om met een vriend of vriendin te chatten. Criminelen kunnen via malware meekijken met de gebruiker of de computer volledig overnemen. Wereldwijd zijn op deze manier miljoenen computers besmet. Als je zo'n computer gebruikt, merk je daar vaak niks van.

alle veiligheidsprocedures en zagen ze wanneer medewerkers overboekingen verdacht vonden. Daarna begonnen ze geld weg te sluizen naar rekeningen bij andere geïnfecteerde banken. Op die manier is er volgens Kaspersky voor misschien wel 300 miljoen dollar verdwenen.

[5] De meeste getroffen banken zaten in Rusland. Volgens de experts is er ook geld weggehaald van rekeningen in Amerika en Zwitserland. Beveiligers van het Amerikaanse bedrijf denken dat ook banken in Nederland slachtoffer zijn geworden van de roof. Maar de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) en het Team High Tech Crime van de politie ontkennen dat.

[6] Om welke banken het precies gaat, mag Kaspersky niet zeggen, omdat het een geheimhoudingsverklaring heeft getekend. Wel zijn opsporingsinstanties zoals de FBI en Interpol ingelicht over de kraak. Maandag publiceert de antivirusmaker een uitgebreid rapport over de zaak.

Naar: nos.nl, op 1 oktober 2016

Opdracht 4

Lees tekst 4.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Welk signaal voor een opsomming herken je in alinea 1 en 3?
3. Wat wordt er in alinea 3 na dat signaal precies opgesomd?
4. Welke signaalwoorden voor een tegenstelling en een opsomming herken je in alinea 2?
5. Wat wordt er in alinea 2 over ruilhandel opgesomd?
6. In alinea 3 staat dat een geschikt betaalmiddel 'duurzaam' moet zijn. Dat betekent: het middel moet niet snel slijten. Wat bedoelen we tegenwoordig vooral met 'duurzaam' als we het hebben over 'duurzaam energiegebruik' of 'duurzaam bouwen'?
7. Welk synoniem voor 'voorwaarden' (al. 3) lees je verderop in de tekst?
8. Wat is het verband tussen alinea 4 en 5?
9. Wat is het deelonderwerp van alinea 6?
10. Het woord 'ook' aan het begin van alinea 7 lijkt op een opsommend verband te wijzen. Met welk ander verband heb je hier te maken? Leg je antwoord uit.
11. Wat is 'betalen in natura' (al. 7)?
12. Waarom zou de Belastingdienst niet blij zijn met ruilhandel en betalen in natura?

Tekst 4

Een alternatief voor geld

[1] Hoewel contant geld steeds minder wordt gebruikt en veelal is verdrongen door pinnen of internetbankieren, betalen veel mensen nog dagelijks met papiergeld en munten. Lang geleden echter ging het betalen voor producten heel anders. Toen werd gehandeld door goederen rechtstreeks uit te wisselen. Lange tijd werden als betaalmiddel allerlei voorwerpen, dieren en

→

producten gebruikt: kralen, schelpen, vee, rijst, zout en vele andere artikelen. Een brood werd bijvoorbeeld geruild voor vijf eieren. Die manier van handelen wordt 'ruilhandel' genoemd.

Waardebepaling moeilijk

[2] Ruilhandel is op het eerste gezicht misschien handig. Toch had die vorm van handel ook grote nadelen. Er was niet altijd behoefte aan een bepaald ruilobject. Een eierboer had bijvoorbeeld een probleem als er geen vraag naar eieren was. Een koe werd niet altijd geaccepteerd, omdat degene die wilde ruilen er niets mee kon. Bovendien stuitte het opsparen bij veel producten op problemen, omdat die konden bederven. Daar kwam bij dat het moeilijk was om de waarde van bepaalde producten te bepalen. Is bijvoorbeeld een brood vijf of zeven eieren waard?

[3] Uiteindelijk werd gezocht naar een betaalmiddel dat aan een viertal voorwaarden kon voldoen: iedereen zou het als betaalmiddel moeten kunnen herkennen, het moest duurzaam zijn, het mocht niet al te groot zijn en er zou niet al te veel van dat middel moeten bestaan, omdat het dan minder waard zou worden.

[4] Goud bleek het meest aan de gestelde condities te voldoen. Dat materiaal zou voortaan betaalmiddel zijn. Aanvankelijk werden er klompjes goud gebruikt en later werden er munten van geslagen.

[5] Toch kleefden er ook weer nadelen aan goud. De kwaliteit was niet altijd dezelfde en bij elke transactie was een weegschaal nodig om de hoeveelheid te bepalen. Misbruik door bijvoorbeeld steentjes bij de goudklompjes te stoppen, zorgde ervoor dat de overheid zich ermee ging bemoeien. Zo liet Alexander de Grote als eerste de munten die destijds in omloop waren voorzien van een stempelafdruk met daarbij aangeduid het gewicht en de kwaliteit. Daardoor kon iedereen zien dat het echt geld was en kon er niet langer bedrog mee worden gepleegd.

[6] Kooplieden brachten die munten soms naar een bewaarplaats en kregen dan een papieren bewijs waarop vermeld stond welk bedrag ze hadden afgegeven. Met dat bewijs konden ze het geld later weer ophalen. Ze konden eveneens het papiertje zelf gebruiken als betaalmiddel en zo ontstonden de eerste bankbiljetten. Die bewaarplekken en wisselplekken waren dus de eerste banken. Later werden er ook munten geslagen van andere materialen dan goud, zoals zilver, ijzer en koper. Bij goedkopere materialen als ijzer en koper ging het dan niet om de waarde van het materiaal, maar om de waarde die op de munt was afgedrukt.

[7] Ook al is ruilhandel nagenoeg verdwenen, toch komt die vorm van handeldrijven nog wel voor in arme streken. Overigens zijn er in Europa initiatieven van mensen om weer aan ruilhandel te doen. Daarbij gaat het niet alleen om het ruilen van goederen, maar ook om het uitwisselen van diensten. Bij het toepassen van ruilhandel wordt dan vaak gesproken over 'betalen in natura'. Daarbij gaat het dikwijls om een dienst die iemand verleent waarvoor de ander een dienst terug verleent. Een voorbeeld is dat iemand iets verschuldigd is aan een ander en in plaats van die persoon geld te geven daarvoor zijn tuin opknapt.

Naar: infonu.nl, op 4 oktober 2016

Opdracht
5*

Lees tekst 5.

1 Citeer uit de inleiding (alinea 1 en 2) de zin die kan dienen als hoofdgedachte en duidelijk maakt wat het onderwerp van de tekst is.
2 '(...) niet alleen (...) ook (...)' (al. 2) Welk tekstverband herken je hier?
3 Alinea 3 noemt twee nieuwskoppen. Welke kop speelt in op het gevoel van de lezer?
4 Waaruit blijkt het oordeel van de schrijver over de twee koppen?
5 Is het wel of niet zeker dat de speler is overleden door een smerig instrument? Leg je antwoord uit.
6 Gebruikt de schrijver een betrouwbare bron om de juistheid van het bericht te controleren? Leg je antwoord uit.
7 Met welke beroepen loop je ook het risico de longziekte EAA te krijgen?

8 Wat was de belangrijkste gezondheidsklacht van de Britse patiënt?
9 Had de patiënt behandeld kunnen worden als de artsen eerder hadden geweten wat de oorzaak van zijn gezondheidsklachten waren? Leg je antwoord uit.
10 Vat in eigen woorden samen hoe de Britse arts stapsgewijs ontdekte waaraan de doedelzakspeler is overleden.

Tekst 5

Je geld of je leven

[1] In bijna elke grote plaats in Schotland waar veel toeristen komen, heb je de kans om doedelzakmuziek te horen. De kenmerkende, wat droevige klanken van het blaasinstrument spreken veel mensen aan.
In het hoofdseizoen van de zomervakantie kan een speler op drukke dagen zomaar 100 euro of meer per dag verdienen.
[2] Sta je dicht bij de speler, dan ontgaat het je niet hoe hard het geluid klinkt. De meeste doedelzakspelers gebruiken daarom gehoorbescherming. Nu blijkt dat niet alleen doofheid de doedelzakspeler bedreigt: de gezondheid van een speler staat ook op het spel door schimmels die in de pijpen en de luchtzak kunnen zitten.
[3] *RTL Nieuws* en *Metro* kwamen als eerste met het opvallende bericht: een Britse doedelzakspeler zou zijn overleden doordat zijn instrument bij hem een fatale longontsteking had veroorzaakt. ‘Opgepast: doedelzak spelen is levensgevaarlijk’ (*Metro*). *RTL Nieuws* kopte met ‘Doedelzakspeler overleden aan longinfectie door smerig instrument’.
[4] We controleren de bewering van RTL, omdat die het meest feitelijk is. Waar is het op gebaseerd? Op een artikel in het medische tijdschrift *Thorax*, dat op 22 augustus is verschenen. Daarin beschrijft de Britse longarts Jenny King het geval van één patiënt, een 61-jarige Brit die in oktober 2014 overleed aan Extrinsieke Allergische Alveolitis (EAA).
[5] EAA is een ontsteking van de longblaasjes en de kleinste luchtwegen, die kan ontstaan na het herhaald inademen van kleine deeltjes, antigenen, van biologische of chemische stoffen. Zo kunnen wijnbouwers klachten krijgen door schimmel op de druiven en duivenmelkers van de vogelpoep.
[6] De Britse patiënt leed al zeven jaar aan ernstige kortademigheid (gewoon lopen hield hij maar 20 meter vol), maar de artsen konden geen oorzaak vinden. Hij werkte niet met chemische stoffen of oplosmiddelen, zoals schilders, en kwam ook niet in aanraking met bijvoorbeeld vogelpoep of veren. De oplossing van het raadsel kwam enkele weken voor zijn dood, toen zijn artsen in zijn doedelzak verschillende soorten schimmels aantroffen, de bron van de

antigenen. Toen was de longschade al te ver gevorderd.
[7] En, klopt de bewering van *RTL Nieuws*? Ja, King maakt het verband tussen de dood en de doedelzak zeer aannemelijk. Artsen konden jarenlang geen enkele andere oorzaak vinden voor de ziekte van de doedelzakspeler. Toen de man drie maanden in Australië was en niet speelde, namen de klachten af. Terug in Groot-Brittannië begon de man weer te spelen en de klachten kwamen meteen terug. De schimmels in de doedelzak zijn volgens King ‘de waarschijnlijke oorzaak’ van het overlijden van de doedelzakspeler.

Naar: nrc.nl, op 19 september 2016

Ik kan/weet
- opsommingen en tegenstellingen herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een instructie schrijven.

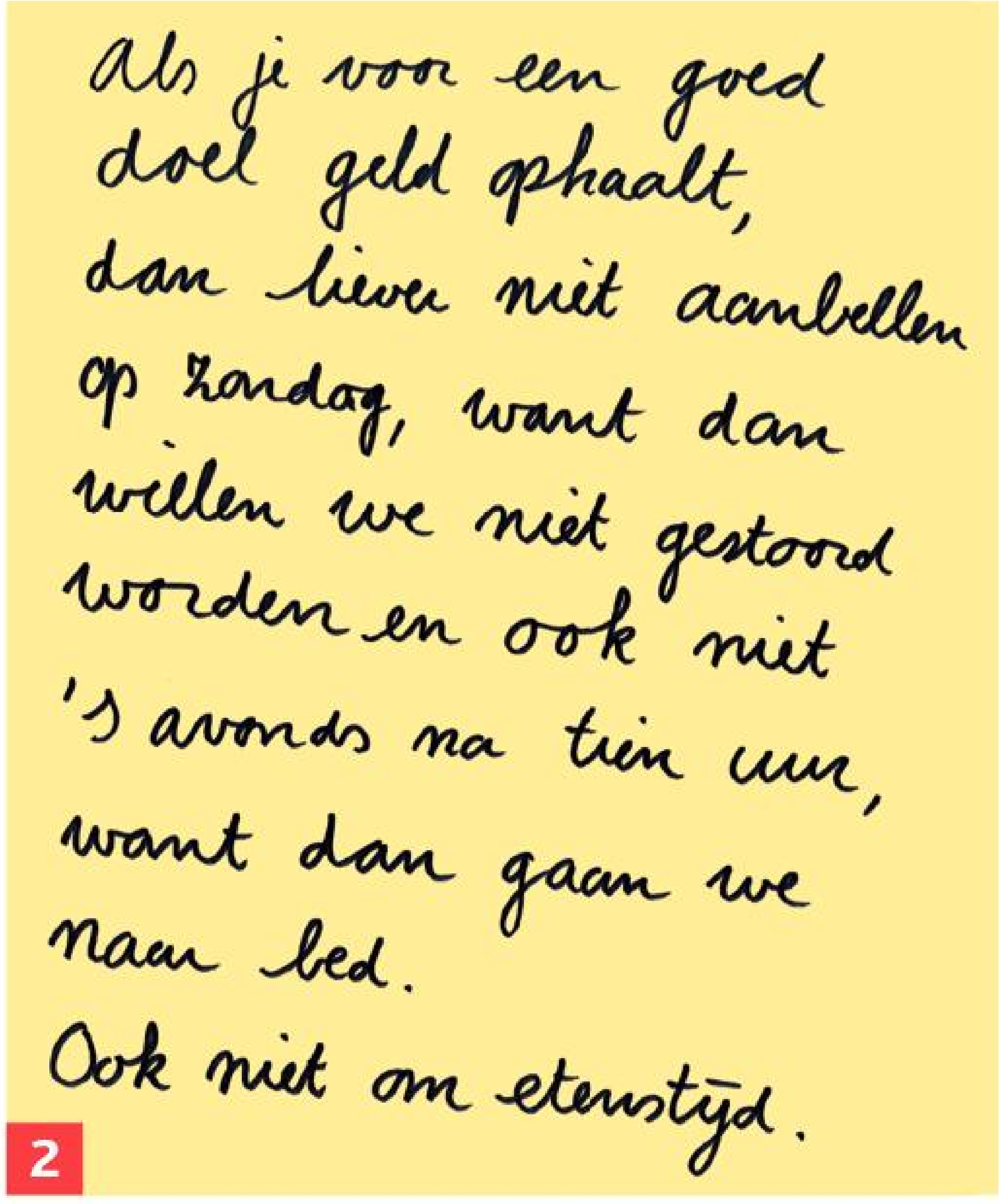
Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen.

1 De afbeeldingen zijn bedoeld voor collectanten. Heb je zelf weleens gecollecteerd of iets in een collectebus gedaan?
2 Welke kritiek kun je hebben op de tekst op afbeelding 1?
3 Welke kritiek kun je hebben op de tekst op afbeelding 2?
4 Schrijf een duidelijke instructie voor de collectant die aan de deur staat bij afbeelding 2.

1

2

Theorie

video-uitleg

Een instructie schrijven

In een instructie leg je iemand stap voor stap uit wat hij moet doen. Voorbeelden van instructieteksten zijn een recept of een gebruiksaanwijzing. Het is belangrijk dat een instructie goed te begrijpen en uit te voeren is.

Zo schrijf je een instructie

- Maak direct duidelijk waar de instructie over gaat.
- Geef de informatie stap voor stap. Gebruik korte en eenvoudige zinnen.
- Zet alles in de volgorde waarin de ander het moet uitvoeren.
- Begin elke zin met een doe-woord: *Pak, doe, neem, schroef*.
- Gebruik signaalwoorden, zoals *om te beginnen*, *eerst*, *dan*, *daarna*, *vervolgens*, *ten slotte*.
- Voeg zo mogelijk een illustratie toe die de instructie verduidelijkt.
- Zet eventueel boven de instructie een lijstje met dingen die je nodig hebt.

Opdracht 1

Verplaats je in de volgende situatie: je zus(je) heeft een weddenschap verloren en moet daarom een klusje voor je doen. Je schrijft voor haar een instructie.

1. Beschrijf wat ze nodig heeft.
2. Noteer de stappen (ten minste vijf) in korte zinnen. Gebruik doe-woorden.
3. Zet de zinnen in de goede volgorde.
4. Voeg signaalwoorden toe.
5. Controleer je tekst door de stappen een voor een uit te voeren.
6. Schrijf boven je tekst om wat voor instructie het gaat.
7. Lees je instructie voor aan een klasgenoot.
8. Vindt je klasgenoot de instructie duidelijk?

Opdracht 2

Bekijk de afbeelding.

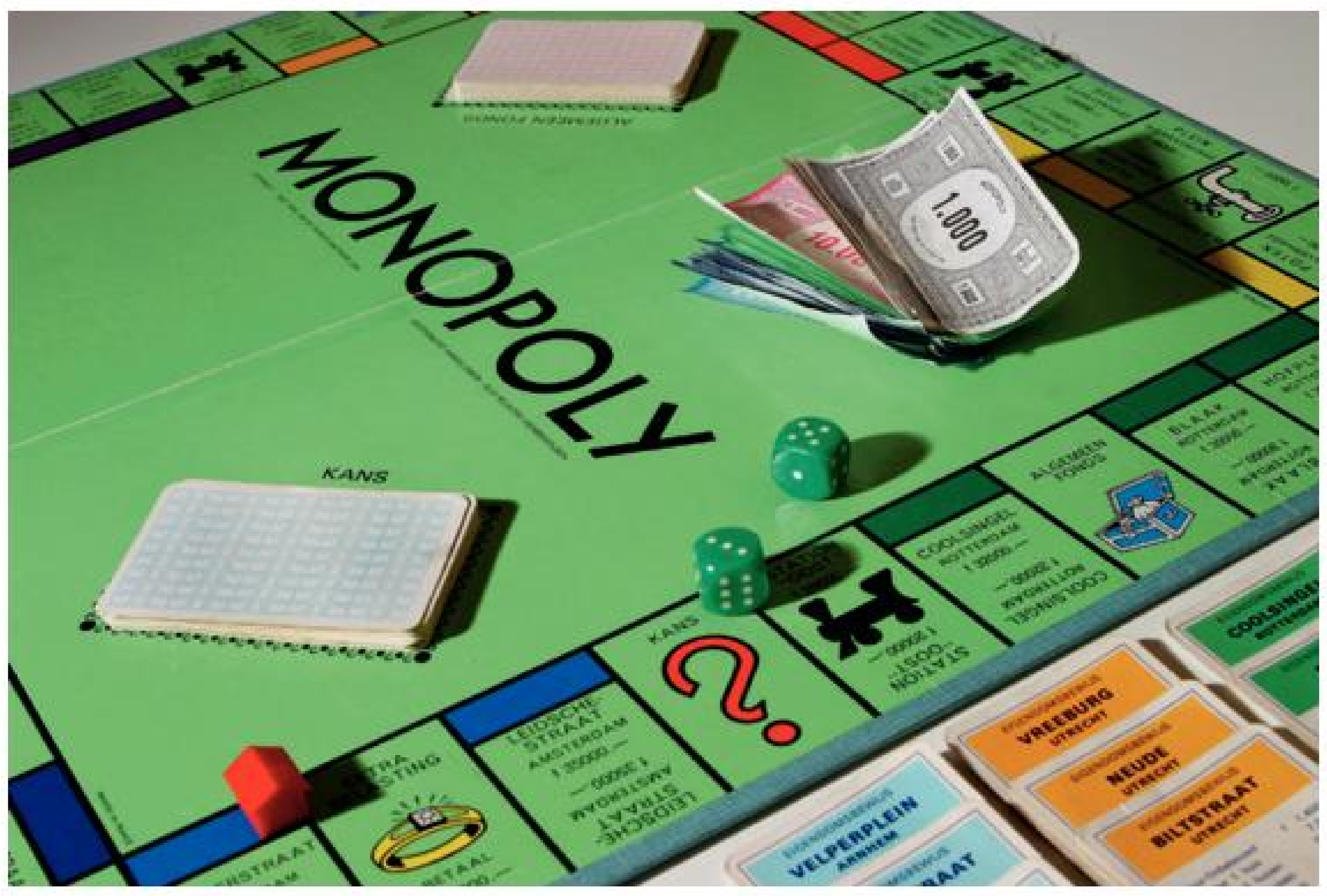
1 Voelbare inkt
2 Watermerk
3 Smaragdgroen c
4 Hologram

1. Bespreek met een klasgenoot hoe iemand de echtheid van een 5 eurobiljet kan controleren.
2. Schrijf de instructie.
3. Controleer je instructie.
   - Heb je doe-woorden gebruikt? ***ja / nee***
   - Heb je de vier kenmerken besproken? ***ja / nee***
4. Geef je klasgenoot een geldbriefje en laat hem de instructie uitvoeren. Controleer of je instructie duidelijk en volledig is.

Opdracht 3

Ontwerp een spelbord voor een eigen Monopolyspel. Dit kun je ook met behulp van een programma op internet doen. De spelregels mag je zelf bedenken. Alleen het doel van het spel is bekend: het meeste bezit krijgen.

1. Bedenk de spelregels: met hoeveel spelers kun je het spel spelen, wat heb je nodig, wat is de beginopstelling, hoe moet het spel worden gespeeld en wie wint het spel?
2. Schrijf de instructie. Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.

Ik kan/weet
- een instructie schrijven. 2F

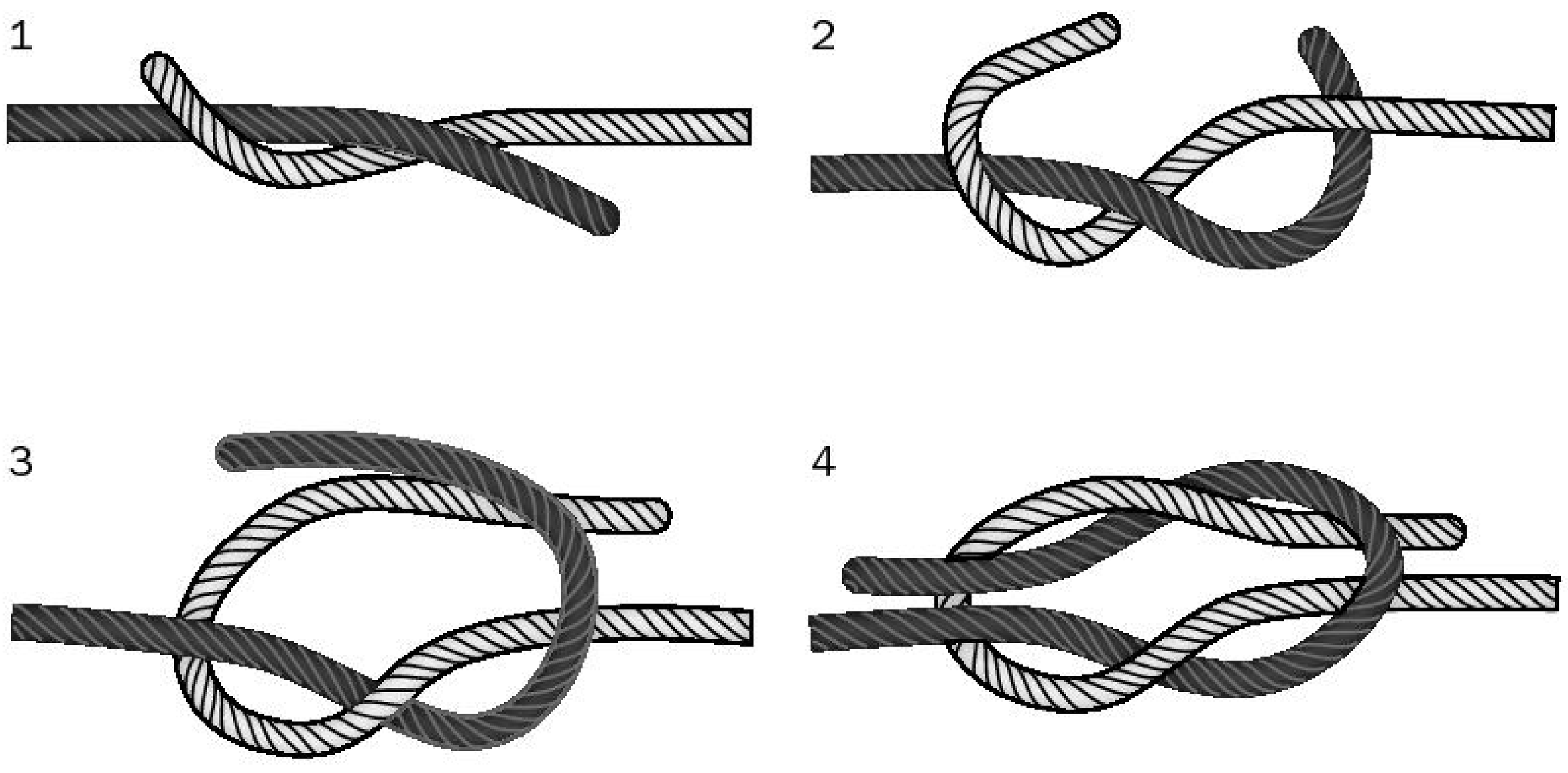
Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over instructies.

Startopdracht

1 Bekijk de vier afbeeldingen. Het zijn de stappen die je moet uitvoeren om een platte knoop te leggen.
2 Beschrijf hoe je een platte knoop legt.

Theorie

video-uitleg

Een instructie uitvoeren

In een **instructie** wordt stap voor stap uitgelegd hoe je iets moet doen. Daarbij laat de spreker ook vaak zien hoe je iets moet doen. Bijvoorbeeld: een coach legt een beweging uit tijdens een sporttraining en doet deze voor, een verkoper vertelt hoe een apparaat werkt of een docent legt een opdracht uit.
Je herkent instructies aan doe-woorden, zoals *kies*, *vul, zet* en *verstuur*.
Bijvoorbeeld:
– *Kies* het formulier voor het soort rekening dat je wilt openen.
– *Vul* daarna het vragenformulier van de bank online in.
– *Zet* ten slotte je handtekening onderaan het formulier.
– *Verstuur* je formulier.

Zo voer je een instructie uit
• Kijk en luister goed naar de spreker.
• Let op doe-woorden, zoals: *kies, vul* en *zet.*
• Let op signaalwoorden, zoals: *eerst*, *daarna* en *ten slotte*.
• Voer de stappen uit in de volgorde waarin ze verteld worden.
• Stel een vraag of bekijk de instructie nog eens als je iets niet begrijpt of iets hebt gemist.

Opdracht 1

Bekijk het volgende fragment en beantwoord de vragen. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1. Wat wordt er in dit fragment uitgelegd?
2. Noteer de stappen die je moet uitvoeren.
3. Noem minstens drie doe-woorden die in het fragment worden genoemd.
4. Noem de twee signaalwoorden die de volgorde van de stappen duidelijk maken.
5. Is het duidelijk wat je moet doen? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

1. Pak een briefje van 10 euro of knip een papiertje met hetzelfde formaat uit.
2. Verdeel de klas in twee groepen. Je kijkt straks naar een instructie om een hartje te vouwen van een geldbiljet. Groep A bekijkt het fragment met geluid. Groep B bekijkt het fragment zonder geluid.
3. Bekijk de instructie en vouw het hartje.
4. Was het een goede instructie? Leg je antwoord uit
5. Was er verschil in resultaat tussen groep A (met geluid) en groep B (zonder geluid)?
6. Kwamen de antwoorden op vraag 4 van groep A en B overeen? Waarom wel/niet?

Opdracht 3

Bekijk het fragment en beantwoord de vragen. Dit fragment is geen standaardinstructie.

1. Wat wordt er in het fragment uitgelegd?
2. Wat zie je in het fragment?
3. Uit welke vier delen is IBAN opgebouwd?
4. Welke tip geeft de adviseur en waarvoor is die bedoeld?
5. Waarom zijn de twee cijfers achter NL handig?
6. Stel dat je geld wilt overmaken naar een vriend die in Frankrijk woont, wat moet je naast zijn bankrekeningnummer nog meer weten?
7. Wat houdt de BIC-code in en is er een verschil met de SWIFT-code? Zo ja, wat is het verschil?
8. Wordt er in het filmpje een antwoord op de vraag gegeven die aan het begin in beeld verschijnt?

Ik kan/weet	• instructies begrijpen en uitvoeren. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert instructies geven.

Startopdracht

Vorm tweetallen. Lees eerst de hele opdracht. De een (A) neemt een voorwerp in gedachten, bijvoorbeeld een voorwerp waarvoor je spaart en dat je over een tijdje graag wilt kopen. Beschrijf het voorwerp op zo'n manier dat de ander (B) het kan tekenen. Noem het voorwerp niet.

1 Pak allebei pen en papier.
2 Ga met de ruggen naar elkaar toe zitten.
3 A vertelt stap voor stap aan B hoe hij het voorwerp moet tekenen.
4 B luistert naar de instructies van A en voert de tekeninstructies precies uit.
5 Bekijk het resultaat: lijkt de tekening op het voorwerp?
6 Wissel van rol.

Theorie

video-uitleg

Een instructie geven

In een instructie vertel je stap voor stap wat, hoe en wanneer iemand iets moet doen, bijvoorbeeld wanneer je iemand de weg wijst. Het is belangrijk dat je goed oplet of je luisteraars de instructie begrijpen.

Zo geef je een instructie
- Vertel over welk onderwerp je een instructie geeft.
- Leg stap voor stap uit wat er moet gebeuren. Doe dit in een logische volgorde. Gebruik eventueel een spreekkaartje.
- Gebruik doe-woorden en signaalwoorden voor een chronologische volgorde.
- Spreek rustig en duidelijk verstaanbaar.
- Let tijdens de instructie op of je luisteraars je instructie begrijpen.

Opdracht 1

Je betaalpas staat standaard ingesteld op gebruik in Europa. Ga je buiten Europa op vakantie, dan moet je van de bank je profiel aanpassen van 'Europa' naar 'Wereld'. Maak van tekst 1 een duidelijke instructie.

1 Zet de te nemen stappen in de juiste volgorde en zet bij elke stap een doe-woord voorop.
2 Voeg signaalwoorden toe. Kies uit: *daarna (2x) – dan (2x) – om te beginnen – ten slotte*.

Tekst 1

Betaalpas standaard op gebruik Europa?

Als u niet vaak buiten Europa komt, staat uw Betaalpas standaard ingesteld op gebruik in Europa. U kunt dan in heel Europa met uw pas betalen en geld opnemen. Gaat u buiten Europa op vakantie? Pas dan uw profiel aan naar 'Wereld'. Weten welke landen binnen Europa vallen? Bekijk het overzicht.

Het aanpassen van het pasgebruik naar werelddekking is eenvoudig aan te passen met de Mobiel Bankieren App. Volg de volgende stappen:
U kunt met uw mobiel gemakkelijk de Mobiel Bankieren App installeren en u kunt daarna de Mobiel Bankieren

App openen. U ziet dan een scherm met linksboven een menu (de drie streepjes linksboven). Daar moet u allereerst op klikken. Er komt een nieuw keuzemenu. U klikt dan op 'Instellingen'. U ziet dan de huidige instelling van uw betaalpas. Door op 'Pasgebruik wijzigen' te klikken, komt u in het keuzescherm waarop u op 'Europa' of 'Wereld' kunt klikken om de instelling te wijzigen. U moet dan in het volgende scherm een begin- en een einddatum voor de nieuwe instelling geven. Ten slotte bevestigt u de instelling met 'Gereed'.

Opdracht 2

Je school houdt jaarlijks een fancy fair voor een goed doel. Jouw klas heeft besloten fruitsalades te verkopen. Daarin mag ananas niet ontbreken. Maar hoe maak je een ananas schoon en in stukjes?
Vorm een tweetal en bekijk het instructiefilmpje (zonder geluid) over het schoonmaken van een ananas. Nadat jullie de video hebben bekeken, schrijven jullie samen de instructietekst voor het maken van ananasstukjes.

1. Schrijf bij iedere stap de instructietekst. Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
2. Vergelijk jullie instructie met die van een ander tweetal: komen de instructies overeen?
3. Bekijk het instructiefilmpje opnieuw, maar nu met geluid.
4. Verbeter jullie instructie als dat nodig is.

Opdracht 3

Maak een instructie om van een melkpak een portemonnee te maken.

1. Bekijk de afbeeldingen.
2. Noteer bij elke foto wat je moet doen. Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
3. Schrijf een inleiding bij je instructie.
4. Maak een filmpje van de hele instructie.

Opdracht 4

Maak in tweetallen met je telefoon een instructiefilmpje van maximaal twee minuten.

1. Kies een onderwerp. Bijvoorbeeld: voetbalschoenen schoonmaken, ski's onderbinden of een pizza maken.
2. Bedenk in hoeveel stappen (maximaal tien) jullie de instructie verdelen.
3. Noteer de tekst die jullie willen zeggen in steekwoorden op een spreekkaartje. Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
4. Bedenk een korte inleiding voor het filmpje.
5. Oefen de instructie en controleer of je niets bent vergeten.
6. Neem het instructiefilmpje op met je telefoon.
7. Bekijk in viertallen de filmpjes. Vul voor elkaar het feedbackformulier in.

Ik kan/weet • een instructie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over vaste vergelijkingen.

Startopdracht

1 Vul de volgende vergelijkingen aan met een woord.
  a Zo groen als ...
  b Zo dom als een ...
  c Zo ... als een varken.
  d Zo ... als een kwartel.
2 Zet de vier beginletters van de ingevulde woorden achter elkaar. Welk woord lees je?

Theorie

video-uitleg

Vaste vergelijkingen

In een vergelijking zet je twee dingen naast elkaar die op elkaar lijken. Je vergelijkt ze met elkaar. Bijvoorbeeld: *Jasper is zo sterk als een beer*. Door Jasper te vergelijken met een beer, maak je duidelijk dat Jasper heel erg sterk is.
Een vergelijking is altijd figuurlijk bedoeld. **Vaste vergelijkingen** hebben meestal de vorm *zo* … *als* …. Voorbeelden: *zo wit als sneeuw; zo groen als gras; zo duf als een konijn; zo rood als een kreeft*.

Opdracht 1

1 Neem de onderstreepte woorden uit de zinnen *a* tot en met *f* over en vul ze aan met een van de volgende woorden: *kraai – mandje – plank – vis – water – wezel*.
  a Na de gymles was Laura zo stijf als een ….
  b De juwelendief was zo vlug als ….
  c Mijn kleine broertje is zo bang als een ….
  d Onze tent was zo lek als een ….
  e De deelnemer aan de talentenjacht zingt zo vals als een ….
  f Volgens de dokter is mijn oma zo gezond als een ….
2 Noteer de betekenissen achter de vergelijkingen.

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 In tekst 1 staan veel vaste vergelijkingen. Welke woorden kun je invullen op de plaats van de nummers? Kies uit: *ezel – gans – hond – nacht – spin – tonnetje – vaatdoek – vos*.
2 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
  – denken dat iemand iets verkeerds heeft gedaan
  – grenscontrole
  – stiekem over de grens meenemen
  – met een operatie
  – niet juist
  – kwam (…) terecht
  – betalen met geld waarover geen belasting is betaald
  – zei dat het niet zo was
3 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden in de tekst.
4 De titel van tekst 1 is ‘Geld als water’.
  a Wat wordt er bedoeld met iemand die ‘geld als water’ heeft? Zoek de betekenis eventueel op in een woordenboek.
  b Hebben de personen in de tekst geld als water? Leg je antwoord uit.
5 Verzin zelf nog een zin met een vaste vergelijking met ‘zo … als’. Er moet een persoon uit tekst 1 in de zin voorkomen.

Tekst 1

Geld als water

[1] In juni van dit jaar werden een Venezolaanse vrouw en haar zoon op Schiphol betrapt op het smokkelen van geld. Ze dachten zo slim als een **(1)** te zijn, maar dat bleek onterecht.

[2] Bij de veiligheidscontrole bleek dat zoonlief zeven bollen in zijn kleding had verstopt, met daarin briefjes van 500 euro. Hij was zo rond als een **(2)** Toen hij apart werd genomen voor verder onderzoek, werd hij niet lekker. Hij voelde zich zo slap als een **(3).** Vervolgens werd hij zo ziek als een **(4).** Hij belandde in het ziekenhuis, waar bleek dat hij nog 33 bollen in zijn lichaam had verstopt. Uitpoepen was geen optie; ze moesten operatief worden verwijderd.

[3] Ook zijn moeder, die zo lelijk als de **(5)** was, bleek te hebben geslikt: twintig geldbollen om precies te zijn. In totaal zat er bijna 300.000 euro in de bollen. De twee zijn vastgezet op verdenking van het witwassen van crimineel geld. De vrouw was zo nijdig als een **(6)**.

[4] In maart 2016 werd op het vliegveld van Eindhoven ook al een Italiaanse vrouw aangehouden die 25.000 euro contant bij zich had, waarvan een deel in plastic bollen in haar lichaam. Ze was zo koppig als een **(7)** en ontkende alles. Helaas trapte de douane daar niet in. Als je op die manier geld smokkelt, dan ben je toch zo dom als een **(8)**?

Naar: Quest, september 2016

Opdracht 3

In sommige vaste vergelijkingen wordt iets of iemand met een situatie of actie vergeleken en niet met een dier of ding.

1 In welke situatie (*a* tot en met *f*) kun je de onderstaande uitdrukkingen gebruiken? Combineer de juiste uitdrukking met de passende situatie.
als de dood voor iets zijn – als een paal boven water staan – als haringen in een ton zitten – als ratten in de val zitten – als warme broodjes over de toonbank gaan – als water en vuur zijn

- *a* De families van Romeo en Julia hebben een hekel aan elkaar.
- *b* De ingesloten inbrekers konden niet meer aan de politie ontsnappen.
- *c* De nieuwste iPhones worden erg goed verkocht.
- *d* Door de drukte in de spits stonden we allemaal tegen elkaar aan.
- *e* Het is volkomen duidelijk dat het kabinet weer gaat bezuinigen.
- *f* Marius schrikt zelfs van het kleinste spinnetje.

2 Verander de zinnen *a* tot en met *f* nu in een zin waarin je de juiste uitdrukking gebruikt.

Voorbeeld: *De families van Romeo en Julia leven met elkaar als water en vuur.*

Opdracht 4

Lees de eerste alinea van tekst 2.
De tekst begint met een aantal spreekwoorden waarin oude Nederlandse muntstukken voorkomen. Wat betekenen de spreekwoorden *a* tot en met *j*?
Gebruik eventueel een woordenboek.

- *a* De eerste klap is een **daalder** waard.
- *b* Een **stuivertje** kan raar rollen.
- *c* Het is een **dubbeltje** op zijn kant.
- *d* Wie voor een **dubbeltje** geboren is, wordt nooit een **kwartje**.
- *e* Dat oude schilderij is geen **cent** waard.
- *f* Christina wil voor een **dubbeltje** op de eerste rang zitten.
- *g* De minister van Financiën is erg op de **centen**.
- *h* Het **kwartje** is eindelijk gevallen.
- *i* Milan moet zijn schuld tot de laatste **stuiver** terugbetalen.
- *j* Mijn luchtbed is zo plat als een **dubbeltje**.

Opdracht 5

Lees tekst 2 helemaal.

1 Noteer de woordbetekenissen *a* tot en met *j* onder elkaar.

a door tien deelbare
b door de wet goedgekeurd
c droevig gestemd
d een mening geven over
e ervoor zorgen dat iets niet gebeurt
f gemengde
g groepen van ongeveer gelijktijdig geboren mensen
h aantonen
i systeem van munten
j verdwijnen

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 10 in de tekst.

3 De oude Nederlandse munten hadden bijnamen: stuiver (5 cent), dubbeltje (10 cent), kwartje (25 cent), piek (1 gulden), knaak (1 rijksdaalder/2,50). Verzin zelf bijnamen voor de verschillende euromunten.

4 Verzin twee uitdrukkingen met je nieuwe muntnamen.

5 Zoek uit in welke landen de peseta's, escudo's, francs, marken, schillingen, lires, ponden en drachmen (al. 3) werden gebruikt voor de komst van de euro.

Tekst 2

Afscheid van de gulden

[1] **De eerste klap is een daalder waard, een stuivertje kan raar rollen, 't is een dubbeltje op zijn kant, wie voor een dubbeltje geboren is, wordt nooit een kwartje – vertaal dat maar eens in eurotaal. Hoeveel (1) generaties na ons zullen deze uitdrukkingen nog kennen en welke nieuwe invloeden op de taal gaat de euro brengen?**

[2] In 2002 namen de Nederlanders afscheid van de rijksdaalders, guldens, kwartjes, dubbeltjes en stuivers in onze portemonnee en moesten zij het met de euro en eurocent doen. Het afscheid van de gulden maakte (2) weemoedig. Hadden wij niet het mooiste geld van de wereld? Fraai vormgegeven, fris van kleur, helder van lijn en toch herkenbaar als (3) wettig betaalmiddel?

[3] De Nederlandse gulden met zijn (4) decimale stelsel werd na de Franse overheersing, in 1816, in de Muntwet vastgelegd. Voor dit nieuwe (5) muntstelsel moest een (6) bonte verzameling van provinciale munten (7) wijken. Eigenlijk zijn de ducatons, patagons, florijnen, zilveren rijders, schellingen, langrokken, flabbers, jagers, duiten en franken van 1816 de peseta's, escudo's, francs, marken, schillingen, lires, ponden en drachmen van 2002.

[4] Pas over tientallen jaren kunnen we echt (8) beoordelen of de gulden blijft voortleven in onze taal. Kunnen we het verdwijnen van de gulden uit onze taal (9) voorkomen of zal de euro hem ook daar verdringen? De tijd zal het (10) uitwijzen.

Naar: Trouw, oktober 2001

Opdracht 6

Noteer het juiste woord in de zin. Soms moet je een woord een beetje veranderen, zodat het in de zin past. Je houdt vier woorden over. Kies uit: *belanden – beoordelen – bont – decimaal – onterecht – ontkennen – voorkomen – weemoedig – wettig – wijken*.

1 De recherche wilde de situatie op de plek van het misdrijf ....
2 Het onderzoeksrapport is per ongeluk bij het oud papier ....
3 De gasten op de surpriseparty vormden een ... gezelschap.
4 De oude eikenbomen moesten ... voor het nieuwe fietspad.
5 Mijn Argentijnse buurvrouw wordt ... van tangomuziek.
6 De turner werd ... beschuldigd van dopinggebruik.

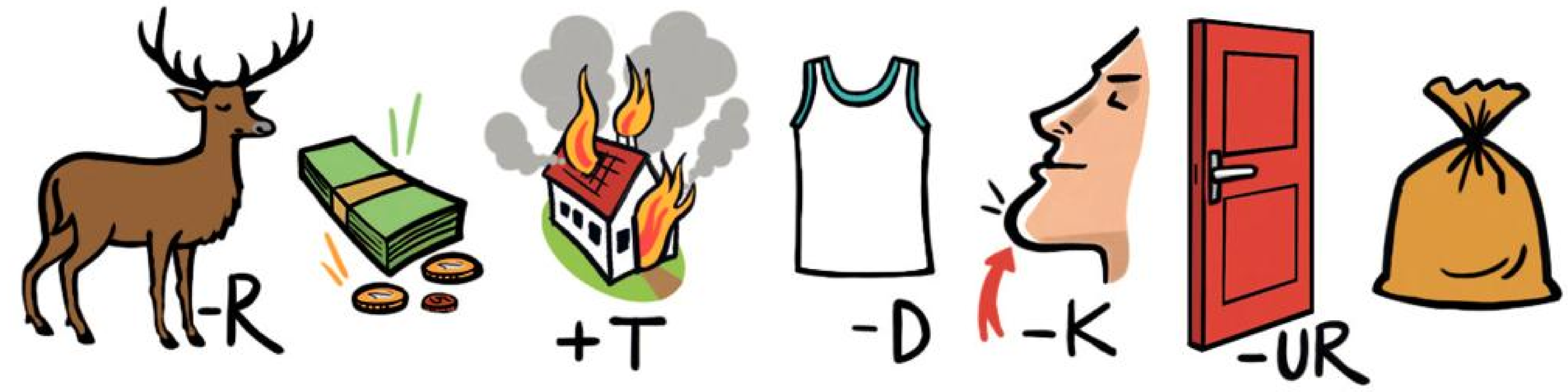
Opdracht 7

Bekijk de vier rebussen.

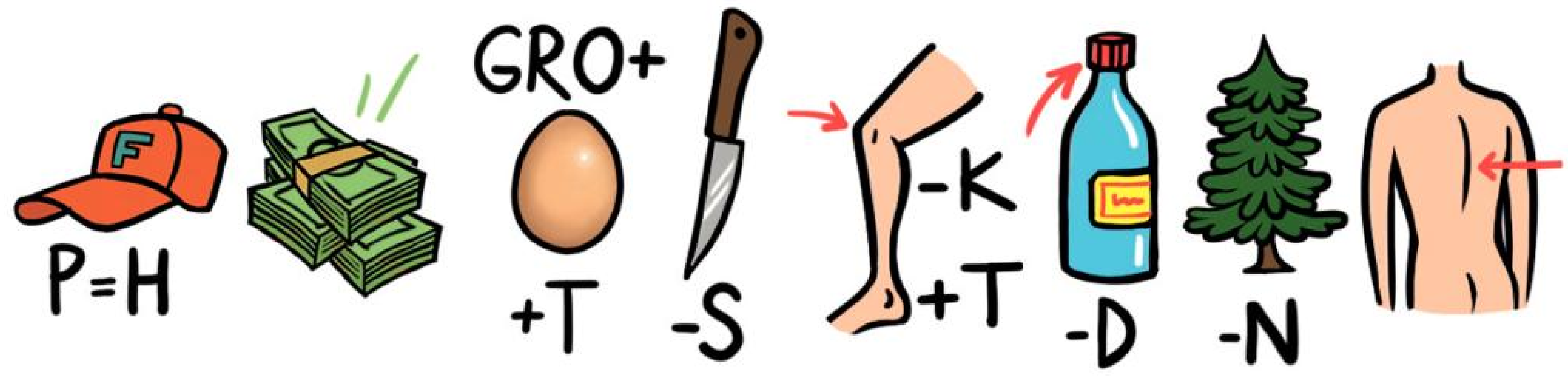
1 Welke uitdrukkingen worden in de rebussen bedoeld?

2 Wat betekenen de uitdrukkingen?

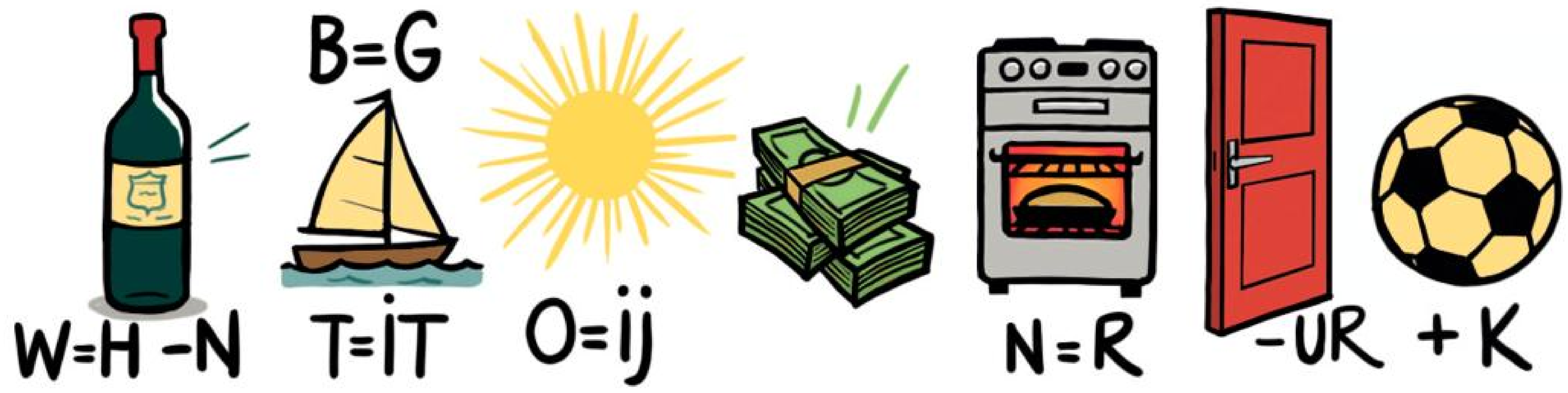
a

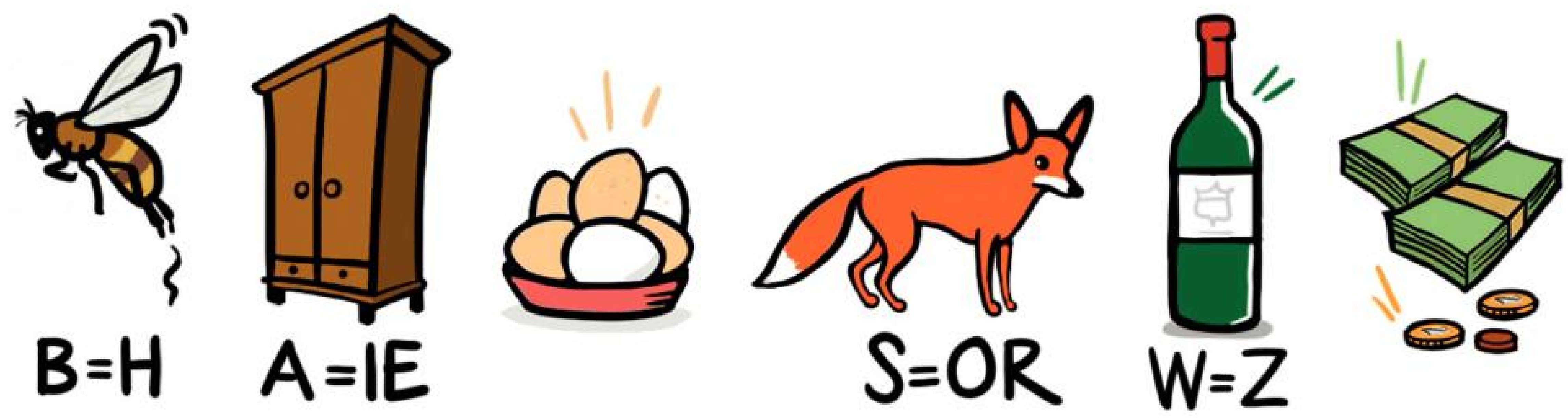
b

c

d

Ik kan/weet
- vaste vergelijkingen herkennen en begrijpen.
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging grammatica

Je leert over het lijdend voorwerp.

Startopdracht

1 Bekijk de tabel. Horen de volgende werkwoorden bij de linker of bij de rechter kolom? *blaffen – geven – krijgen – malen – rennen – zitten*

2 Bedenk voor beide kolommen nog een zin.

Osman en Ruben kopen een cadeau.	Larissa lacht.
De verkoopster pakt het cadeau in.	Mijn ouders vertrekken.
Zij verrassen Thirza.	Stef zwaait.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp

Je weet dat bijna alle zinnen een onderwerp (ow) en een **werkwoordelijk gezegde** (wg) hebben. Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit alle werkwoorden in de zin die iets over het onderwerp zeggen. Soms is dat maar één werkwoord (de persoonsvorm), vaak zijn dat er meer.
In veel zinnen staan vaak nog meer zinsdelen, bijvoorbeeld een **lijdend voorwerp** (lv).
Het lijdend voorwerp komt voor in zinnen waarin iets/iemand wat 'overkomt' of waarin iets/iemand wat 'meemaakt'.

Zo vind je het lijdend voorwerp
1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2 Stel de vraag *Wat (soms: Wie) + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?*
Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp.

Voorbeeld:
– *Deze maand* / **heeft** / *Daniël* / zakgeldverhoging / **gekregen**.
1 ow: Daniël – wg: heeft gekregen
2 Vraag: *Wat heeft Daniël gekregen?*
Antwoord: *zakgeldverhoging*; dus: lv = *zakgeldverhoging*

Let op: het lijdend voorwerp begint nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

Opdracht 1

Noteer van elke zin pv, ow en wg.

1 Lotte gaat vanaf volgende week elke zaterdagochtend werken bij de bakker.
2 Achter de sporthal zijn in de herfstvakantie twee kunstgrasvelden gemaakt.
3 Na de overwinning heeft Sven een ererondje geschaatst.
4 Waar berg jij jouw racefiets altijd op in de winter?
5 Helaas zal Jinthe haar verjaardagsfeest even moeten uitstellen.
6 Lies en Chris zijn verhuisd naar het centrum van Utrecht.

Opdracht 2

Noteer van elke zin pv, ow, wg en lv.
1 Onze judoleraar heeft een Facebookpagina aangemaakt voor onze club.
2 We hebben vanavond op de bank een serie op Netflix bekeken.
3 Zou ik jouw telefoonoplader straks even mogen lenen?
4 Voor zijn verjaardag geeft Yovanka haar vader een slipcursus.
5 Die twee boeken heeft Samira in de vakantie gelezen.
6 Gelukkig heeft de loodgieter het lek in ons dak snel kunnen repareren.

Opdracht 3

Is het onderstreepte zinsdeel lv of niet? Noteer ‘ja’ of ‘nee’.
1 De laatste twee wedstrijden moeten we winnen voor het kampioenschap.
2 Waarschijnlijk mag ik zaterdag op mijn nichtje passen.
3 De reuzenpompoen uit Barts tuin heeft bij de openbare verkoop 150 euro opgeleverd.
4 Op de open dag van de luchtmacht lieten de stuntvliegers een fantastische show zien.
5 De Orange Angels speelden gisteren een thuisduel in Amsterdam.
6 William fietst elke dag fluitend vijftien kilometer naar school.

Opdracht 4

Lees tekst 1. Benoem het onderstreepte zinsdeel. Kies uit: pv – ow – wg – lv – x (ander zinsdeel).

Tekst 1

Vakkenvuller

(1) Pieter verdient elke dinsdag- en donderdagavond wat extra zakgeld met vakkenvullen bij de supermarkt. **(2)** Hij houdt de voorraden goed in de gaten. **(3)** Lege schappen vult Pieter snel weer bij. **(4)** Vele potten pindakaas en blikjes doperwten gaan dan door zijn handen. **(5)** Maar hoelang zal Pieters baan nog bestaan? **(6)** Een bedrijf heeft namelijk een slimme vakkenvulrobot uitgevonden. **(7)** Deze robot scant continu de schappen. **(8)** Hij kan dat veel sneller dan mensen. **(9)** Bij een leeg schap geeft de robot een seintje aan de vakkenvuller. **(10)** De vakkenvuller moet de schappen nog wel zelf bijvullen. **(11)** Gelukkig voor Pieter is de robot nog niet te koop. **(12)** Voorlopig kan Pieter dus gewoon blijven doorwerken.

Opdracht 5 ✱

Als de woorden ‘te’ en ‘aan het’ direct vóór een werkwoord staan, horen ze bij het werkwoordelijk gezegde. Bijvoorbeeld:
– *De hele pauze* / zaten / *Roos en David* / *op een bankje* / te praten. wg = *zaten te praten*
– *Mijn broer* / is / een luidspreker / aan het bouwen. wg = *is aan het bouwen*

Noteer van elke zin pv, ow, wg en lv. Let op: niet elke zin heeft een lv.
1 Mijn moeder zit een skypegesprek te voeren met haar zus in Spanje.
2 Met een grote sprong probeerde Dylana’s pony over de sloot te springen.
3 Volgens de conducteur komt deze trein te laat aan in Weesp.
4 Vanwege zijn lange benen wil Ben in de bioscoop aan het gangpad zitten.
5 Ben je zo laat nog huiswerk aan het maken?
6 Alex en Jasper liepen op te scheppen over hun beroemde vaders.

Ik kan/weet • het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

1 Vertel aan een klasgenoot over de ergste miskoop die je ooit hebt gedaan: wat was het, waarom was het een miskoop en wat heb je ermee gedaan? Let op: je mag de naam van wat je had gekocht maar één keer gebruiken.
2 Hoe heb je dat opgelost?

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden (1)

Een tekst is saai als je steeds hetzelfde woord gebruikt. Het is beter om wat variatie aan te brengen. Maak daarom af en toe een samengestelde zin en gebruik **verwijswoorden**.
Voorbeeld:
– *Mouna is blij. Mouna heeft twee euro gevonden op straat.*
– beter: *Mouna is blij. Zij heeft twee euro gevonden op straat.*
– ook goed: *Mouna is blij, want zij heeft twee euro gevonden op straat.*

Zo kies je het juiste verwijswoord

het-woorden – onzijdig	*het, zijn*	*dat, dit*
de-woorden – mannelijk	*hij, hem, zijn*	*die, deze*
de-woorden – vrouwelijk	*zij/ze, haar*	*die, deze*
meervoud	*zij/ze, hen, hun*	*die, deze*

Weet je niet of een woord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is? Kijk dan in een woordenboek of een (online) woordenlijst.

Opdracht 1

Noteer het verwijswoord uit de zin dat verwijst naar de onderstreepte woorden.
1 Het liefst eet Maan pure chocola, want die vindt ze lekkerder dan melkchocola.
2 De gemeente viert samen met haar inwoners de finish van de Giro d'Italia.
3 Marieke en Ilse willen na hun eindexamen gaan reizen door Europa.
4 In 2015 opende het jongerencentrum voor het eerst zijn deuren.
5 Thomas zoekt de afstandbediening, terwijl die naast hem op de bank ligt.

Opdracht 2

Onderstreep het juiste verwijswoord.
1 Het kinderdagverblijf viert feest, want **het / zij** bestaat tien jaar.
2 Pak een leeg vel A2-papier en vouw **haar / het** in vieren.
3 Het Stadstheater heeft het nieuwe programma op **haar / zijn** website gezet.
4 Omdat deze schoenenwinkel zo goedkoop is, is **hij / zij** erg populair.
5 De bibliotheek wordt volgende week heropend, nadat **hij / zij** is verbouwd.

Opdracht
3

Onderstreep het juiste verwijswoord.

1 Ken jij Patricks zusje? **Dat / Die** komt volgend jaar ook bij ons op school.
2 De zwemtraining van gisteren was vermoeiender dan **dat / die** van vandaag.
3 We kunnen ons sportveld nu niet gebruiken, omdat **dat / die** te drassig is.
4 Tom heeft alle Harry Potter-films gezien, behalve **deze / dit** ene.
5 Rens heeft zaterdag een rugzak gekocht en nu is **dat / die** in de opruiming.

Opdracht
4

Maak van de twee zinnen een samengestelde zin met het voegwoord dat tussen haakjes staat. Vervang het onderstreepte woord door een verwijswoord.

Voorbeeld:
– Hans drinkt thee. Hans houdt niet van koffie. (want)
– *Hans drinkt thee, want hij houdt niet van koffie.*

1 Er zijn te weinig kaarten verkocht voor de toneelvoorstelling. We stellen de toneelvoorstelling uit. (dus)
2 De loterij was een groot succes. De loterij heeft veel geld opgebracht. (omdat)
3 Jos heeft zijn theorie-examen gehaald. Het examen was niet moeilijk. (want)
4 Lia luistert altijd naar muziek van een brassband uit Groningen. Ze heeft die band nog nooit live gehoord. (maar)
5 Onze buren lieten hun huis schilderen. Onze buren waren op vakantie. (terwijl)

Opdracht
5

Noteer welk verwijswoord je op de puntjes kunt invullen.

Gevonden geld

Layla vond vrijdag in een pinautomaat geld dat door een klant voor (1) ... was vergeten. (2) ... zette een bericht op Facebook om de klant te vinden. (3) ... werd massaal gedeeld. Al snel meldden zich een paar 'slachtoffers', maar (4) ... waren alleen op het geld uit. Uiteindelijk vond Layla de echte eigenaar van de bankbiljetten. (5) ... kon precies vertellen op welk tijdstip hij (6) ... gepind had. Ook kon hij het bankafschrift aan (7) ... laten zien. (8) ... was voldoende bewijs voor Layla. 'Ik ben een beetje geschrokken van alle aandacht die ik kreeg', zegt (9) .... 'Het geld is niet van mij, dus wil ik (10) ... teruggeven. Dat vind ik normaal.'

Opdracht
6 ✱

Lees de tekst. Verbeter de onjuiste verwijswoorden.

(1) Ouders zouden ze kinderen kleedgeld moeten geven volgens het Nibud. **(2)** Het zegt op haar website dat kleedgeld jongeren leert met geld om te gaan. **(3)** Hun moeten goed nadenken hoe ze die uitgeven, bijvoorbeeld aan een goedkope spijkerbroek of toch liever aan dat duurdere van een bekend merk. **(4)** Goede afspraken zijn belangrijk. **(5)** Bijvoorbeeld: moeten kinderen zelf schoenen kopen of krijgen ze dat van zijn ouders?

Ik kan/weet
- verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord.

Startopdracht

Zet de werkwoorden uit de zinnen in drie kolommen: persoonsvorm, hele werkwoord en andere vorm.

1 In de voorjaarsvakantie wil Stan goedkoop gaan skiën in Tsjechië.
2 Het nieuws over de geldproblemen van de actrice werd nogal overdreven.
3 Mila heeft al haar kleedgeld opgespaard voor een nieuwe jas.
4 Zou dat schilderij van Dalí echt 6 miljoen hebben gekost in de veiling?

Theorie

video-uitleg

Voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord

Je weet hoe je de persoonsvorm vindt en schrijft. Naast de persoonsvorm kunnen er nog meer werkwoorden in de zin staan, bijvoorbeeld een **voltooid deelwoord** (vd). Als er een voltooid deelwoord in een zin staat, is de pv een vorm van *zijn*, *hebben* of *worden*.
Bijvoorbeeld:
– *Mario is vanmorgen vroeg opgestaan*.
– *Rowan heeft zijn fietsband geplakt*.
– *Kimberley's abonnement wordt volgende week opgezegd*.
Een voltooid deelwoord kan dus deel uitmaken van het gezegde, zoals in de zinnen hierboven. Maar een voltooid deelwoord kan ook als **bijvoeglijk naamwoord** worden gebruikt. Bijvoorbeeld: *de geplakte fietsband; het opgezegde abonnement*.

Zo schrijf je het voltooid deelwoord

- Eindigt het voltooid deelwoord op een *-t* of een *-d*? Gebruik de **verlengproef** om de laatste letter te vinden: *De verkoopster heeft de T-shirts afgeprijs*.... Je hoort *afgeprijs**d**e*, dus je schrijft *afgeprijs**d***.
- Eindigt het voltooid deelwoord op een *-n*? Schrijf het zo kort mogelijk: *gewonnen, gebeten, uitgezonden, gezien, gedaan*.
- Als je niet goed kunt horen welke letter je moet schrijven of als je zeker wilt weten wat de laatste letter moet zijn, gebruik je *'t (e)x-f(o)ksch(aa)p*.
- Schrijf een voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord altijd zo kort en zo eenvoudig mogelijk. Bijvoorbeeld:
  – *De trui is gebreid; de gebreide trui.*
  – *Het werkstuk is geprint; het geprinte werkstuk*.
  – *Het kind werd gered; het geredde kind*.
  – *Het schilderij is gestolen; het gestolen schilderij*.

Het schema werkwoordspelling vind je op bladzijde 243.

Opdracht
1

Noteer het voltooid deelwoord van de werkwoorden die tussen haakjes staan.
1 Na de hardlooptraining heb ik me meteen ... (douchen).
2 Hylke heeft zijn teen onhandig tegen de tafelpoot ... (stoten).
3 Elze heeft de klemmende deur ... (bijschaven).
4 Naomi heeft lang ... (twijfelen) over haar profielkeuze.
5 De bakkerij wordt ... (uitbreiden) met een gezellige koffiehoek.
6 Jonas heeft snel zijn sportkleren in zijn tas ... (proppen).

Opdracht
2

Neem de onderstreepte werkwoorden over en vul -d, -t of -dt in. Zet erachter of het een persoonsvorm of een voltooid deelwoord is.
1 De stroomstoring wer... veroorzaak... door brand in een schakelstation.
2 We hebben de stoelen zwart geverf..., maar de eettafel blijf... wit.
3 Door giftig afvalwater is de rivier Buriganga dichtgeslib....
4 Het glazen kunstwerk in het museum wor... voorzichtig afgestof....
5 Tim begelei... de F'jes, nadat de KNVB hem daarvoor heeft opgelei....
6 Ik vin... Lars geweldig, omdat hij mijn fiets heeft gerepareer....

Opdracht
3

Neem de onderstreepte voltooide deelwoorden over en vul -d of -t in. Noteer daarna het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord.
1 De broek is gescheur.... – De ... broek ga ik repareren.
2 Het standbeeld wordt verlich.... – Het ... standbeeld staat voor het station.
3 De boom is omgehak.... – De ... boom ligt in de tuin.
4 Het sportcomplex is vergroo.... – Het ... sportcomplex wordt morgen geopend.

Opdracht
4 ✱

Zoek de drie zinnen met een fout en verbeter de fout.
1 De klantenservice heeft mijn e-mail dinsdag al beantwoordt.
2 In de herfstvakantie zijn we met de trein naar Berlijn gereden.
3 Hoelang rijd Marianne al op haar paard Lucky?
4 's Ochtends begeleidde een ervaren medewerker Tom bij zijn stage.
5 Op internet staat uitgebreidde informatie over spaarrekeningen.
6 Yasmine wordt door Ahmed gecoacht bij haar zwemtraining.

Opdracht
5

Oefenen met *eau*, *oi* of *ou*
Het Nederlands kent veel woorden die uit het Frans komen. Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **eau, oi** of **ou**.
1 Meneer Homme van Frans at een cr...ssant achter zijn bur....
2 De j...rnalist van het dagblad mocht geen cad...s aannemen
3 Theo nam als s...venir een turqu...se armband mee uit Kreta.
4 In het kantoor van de d...ane hing een r...tekaart aan de muur.
5 Amars vader is erg enth...siast over zijn reserv...r om regenwater op te vangen.
6 Het niv... van het voorprogramma tijdens de t...rnee van Anouk was hoog.

Ik kan/weet
- voltooide deelwoorden goed spellen. 1F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Zo doe je het groen!

Deur dicht, licht uit! Het is supersimpel om te besparen op energie. Welke manieren om duurzaam om te gaan met energie gebruik jij thuis en welke (nog) niet? Dat zoek je uit in deze opdracht die goed is voor het milieu en voor de portemonnee.

Samen met een klasgenoot zoek je uit hoe mensen thuis energie kunnen besparen. Vervolgens kijken jullie wat thuis al goed gaat en wat beter kan. Hierover maken jullie een instructievideo, waarin je uitlegt hoe iedereen duurzamer kan omgaan met energie.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:

- *Kijken en luisteren*: Een instructie uitvoeren
- *Spreken en gesprekken*: Een instructie geven

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan opsommingen en tegenstellingen herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Schrijven	• Ik kan een instructie schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan instructies begrijpen en uitvoeren. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een instructie geven. 1F
Woordenschat	• Ik kan vaste vergelijkingen herkennen en begrijpen. • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan voltooide deelwoorden goed spellen. 1F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 4

Mooi

Pas op: homoniemen!

Soms kan er door een zin met een homoniem verwarring ontstaan. Denk eens na over de volgende situaties. Wat kan er gebeuren als je een *ton* wint? Waarom zou het erg zijn om de verkeerde *trekker* te gebruiken bij het ramen wassen? Heb je een slimme kat als hij je *kopjes* geeft? Is het erg als je met twee *maten* meet? Zou het gek zijn als een dief je overvalt op het zebrapad en zegt: '*Gelijk oversteken!*'? Waarom is het zo vervelend als je neus *verstopt* is? En lijkt het jou ook zo relaxt om iets *liggend* te printen?

Heb je nog niet genoeg van homoniemen? Maak dan ook de homoniemenpuzzel!

Haar haar

Homoniemen zijn woorden die er hetzelfde uitzien, maar een andere betekenis hebben. Met 'haar' kun je verwijzen naar een vrouw, maar 'haar' groeit ook op je hoofd. En zo zijn er nog veel meer lichaamsdelen die homoniemen zijn. Op de afbeelding staat bijvoorbeeld iets wat ook deel van je lichaam is. Weet jij welk deel het is? Ga je hele lichaam langs op zoek naar nog meer homoniemen. Wie vindt de meeste?

Rara, wat is het?

Je legt je hoofd erop en je doet het met je mond: wat is het? Je bent het als je niet rijk bent en aan elk uiteinde zit een hand: wat is het? Dit heeft twee ogen, twee oren, een neus, een mond en je kunt eruit drinken: wat is het? De antwoorden op deze verschillende vragen verwijzen steeds naar één woord. Deze woorden hebben dus meer dan één betekenis.

Maak de homoniemenpuzzel.

Lezen

Je leert over feiten, meningen en argumenten.

Startopdracht

Lees zin *a* tot en met *c*.

1 Met welke zin(nen) ben je het eens en met welke ben je het niet eens?
2 Met welke zin kun je het niet eens of oneens zijn? Waardoor komt dat?
a Rode T-shirts zijn mooier dan blauwe T-shirts.
b Lippenstift werd al gebruikt in het oude Egypte.
c Bij jonge kinderen staan sproetjes heel schattig.

Theorie

video-uitleg

Feiten, meningen en argumenten

Een **feit** is een uitspraak over iets wat waar of onwaar is. Je kunt een feit controleren. Bijvoorbeeld: *Uit onderzoek blijkt dat de meeste mensen rood de mooiste kleur vinden.* Je kunt de waarheid van deze uitspraak controleren door in de krant te kijken of op internet te zoeken.

Een **mening** of **standpunt** is een uitspraak over wat iemand vindt van iets of hoe iemand ergens over denkt. Met een mening of standpunt kun je het eens of oneens zijn. Je herkent een mening aan woorden als *ik vind* en *volgens mij*. Bijvoorbeeld: *Ik vind schilderijen van vroeger mooier dan moderne kunst*.

Als je uitlegt waaróm je een bepaalde mening hebt of als je een mening wilt verdedigen, gebruik je een **argument**. Een argument herken je aan woorden als *want, omdat, namelijk* en *immers*. Bijvoorbeeld: *Ik vind schilderijen van vroeger mooier dan moderne kunst* (mening), *want op oude schilderijen zie je beter wat het voorstelt* (argument).

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van deze tekst?
A ☐ een mooi gezicht
B ☐ schoonheid
C ☐ symmetrie
D ☐ uiterlijk
2 Noteer de vraag uit alinea 1 waarop de tekst antwoord wil geven.
3 Geef van de volgende zinnen uit alinea 2 aan of het een feit of mening is.
a Onderzoeker Nathalie Hoogland doet veel onderzoek naar schoonheid.
b Schoonheid is naar mijn idee een razendinteressant onderwerp.
c De meeste theorieën denken vanuit de evolutie.
4 Lees de volgende zin uit alinea 2: 'Ik vind dit zelf een erg aannemelijke theorie, want uit onderzoek blijkt dat mooie mensen meer aandacht krijgen en meer relaties hebben.' Welk deel van de zin is een mening en welk deel een argument?
5 Wat betekent 'subjectief' (al. 3)?
6 Lees de volgende zin uit alinea 3: 'Een grote gelijkenis van beide helften vinden veel mensen aantrekkelijk.' Is dit een feit of een mening? Leg je antwoord uit.
7 Welk signaalwoord voor een opsomming staat in alinea 3?
8 Zoek op internet wat 'de zeven schoonheden' zijn. Klopt dit met wat je hebt gelezen in de tekst? Leg je antwoord uit.

9 Wat is het doel van de tekst?
10 Noteer uit alinea 4 de zin die de hoofdgedachte van de tekst bevat.

Tekst 1

Echte schoonheid?

[1] Elke dag weer zie je in de spiegel je eigen gezicht. Wat denk je dan? Vind je jezelf een schoonheid? Of heb je liever vollere lippen, geen enkel rimpeltje of een andere neus? Iedereen heeft wel iets waar hij of zij niet tevreden over is en wat hij of zij liever zou veranderen. Bestaat echte, objectieve schoonheid? Of is dat een verzinsel van modetijdschriften en andere media?

De functie van schoonheid

[2] Als elk mens zo streeft naar een aantrekkelijk uiterlijk, dan vermoed je haast dat schoonheid een functie heeft. Onderzoeker Nathalie Hoogland doet veel onderzoek naar schoonheid: ‘Schoonheid is naar mijn idee een razendinteressant onderwerp. Er zijn veel theorieën over waarom we schoonheid belangrijk vinden. De meeste theorieën denken vanuit de evolutie. Iemand die er aantrekkelijk uitziet, zou daarmee tonen dat zijn of haar genen goed en gezond zijn. We vinden schoonheid dus belangrijk, omdat we denken dat een knappe partner voor gezondere kinderen zorgt. Ik vind dit zelf een erg aannemelijke theorie, want uit onderzoek blijkt dat mooie mensen meer aandacht krijgen en meer relaties hebben.’

Wat is een mooi gezicht?

[3] Schoonheid is heel subjectief: iedereen vindt iets anders mooi, want wat je mooi vindt, is persoonlijk. Toch blijken er een paar kenmerken te zijn in het gezicht die veel mensen mooi vinden. Een aantal van deze kenmerken zijn een lichtgetinte huid en een gladde en zachte huid. Qua vorm van het gezicht vinden we bovendien symmetrie belangrijk. Een symmetrisch gezicht wil zeggen dat de linker- en rechterhelft erg op elkaar lijken. Je beide ogen en oren zijn dan dus even groot en hebben dezelfde vorm. Een grote gelijkenis van beide helften vinden veel mensen aantrekkelijk. Uit onderzoek blijkt dat zelfs baby’s liever kijken naar een symmetrisch gezicht dan naar een minder symmetrisch gezicht.

Wat vind jij mooi?

[4] Ondanks deze voorkeur voor symmetrie blijven smaken verschillen: de een valt op blond, de ander op donker. Van wat de een heel knap vindt, wordt de ander niet warm of koud. Echte, objectieve schoonheid bestaat dus wel, want bepaalde eigenschappen worden door bijna alle mensen mooi gevonden.

Naar: www.natuurinformatie.nl, op 12 november 2016

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Tekst 2 is een recensie van een boek. Wat is het belangrijkste doel van een recensie?
A ☐ De schrijver wil je overtuigen het boek te lezen.
B ☐ De schrijver wil je vermaken met een leuke tekst.
C ☐ De schrijver wil uitleggen waar het boek over gaat.
D ☐ De schrijver wil zijn mening geven over het boek.

2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding?

3 Welke tegenstelling staat er in alinea 2?
A ☐ *Eilanddagen* gaat over Jakob. / Jakob gaat naar een Grieks eiland.
B ☐ Jakob heeft een Nederlandse moeder. / Jakob heeft een Griekse vader.
C ☐ Jakob heeft Yiannis vier jaar niet gezien. / Jakob mag van zijn moeder naar Yiannis toe.
D ☐ Jakob mag van zijn moeder naar Griekenland. / Jakobs moeder wil naar Thailand.

4 Wat is het verband tussen alinea 3 en 4?

5 In welke van de volgende zinnen uit alinea 5 staan alleen feiten?
A ☐ De wat ongebruikelijke stijl trekt beslist de aandacht, maar ik vond het niet prettig lezen.
B ☐ Het boek *Eilanddagen* van Gideon Samson vind ik anders dan anders.
C ☐ Hoewel ik het boek goed geschreven vind, heb ik me niet één keer Jakob gevoeld.
D ☐ Samson heeft het boek geschreven in de jij-vorm en de 'jij' is Jakob.

6 Welke mening geeft de schrijver over het boek *Eilanddagen* in alinea 5?

7 Welke twee argumenten geeft de schrijver in alinea 5 en 6 voor zijn mening? Welke twee signaalwoorden voor opsomming gebruikt hij daarbij?

8 In een recensie geeft een schrijver vaak zijn mening door beoordelingswoorden te gebruiken, zoals *mooi*, *saai* of *grappig*. Noteer de vijf beoordelingswoorden die de schrijver gebruikt in alinea 6.

9 *'Heel vaag zie je hoe zijn hoofd in het donker van Puck naar jou beweegt en weer terug.'* (al. 6) Wie is de 'jou' in deze zin?

10 Lijkt het boek *Eilanddagen* jou een leuk boek? Noteer je mening en twee argumenten.

11 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ *Eilanddagen* is een apart boek met een bijzonder verhaal.
B ☐ *Eilanddagen* is een erg leuk boek, dat je zeker moet lezen.
C ☐ Ga snel naar de winkel en koop het boek *Eilanddagen*.
D ☐ Het boek *Eilanddagen* gaat over Jakob die een bijzondere vriendschap heeft met Miech en Puck.

Tekst 2

Recensie *Eilanddagen* van Gideon Samson

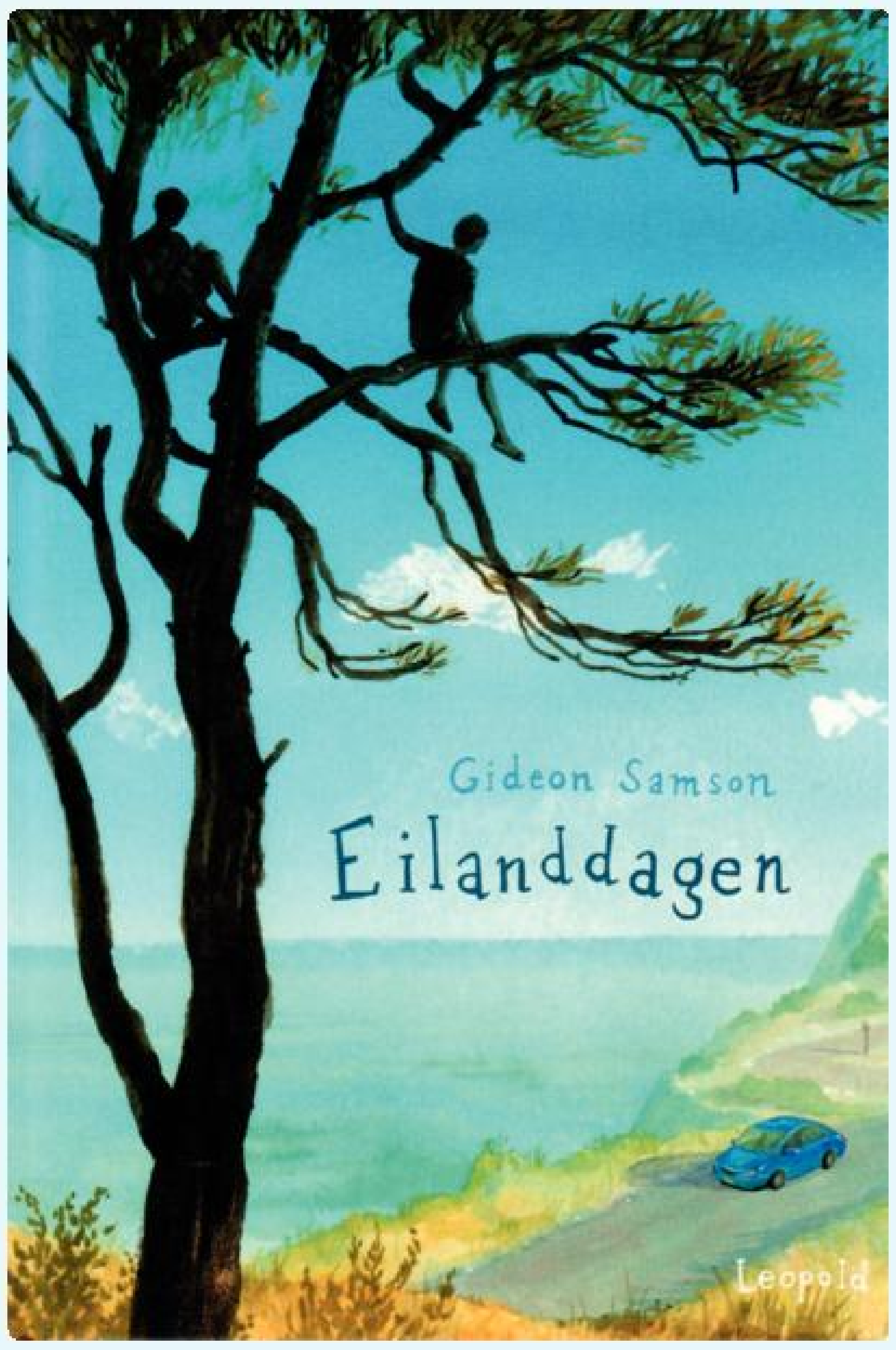
[1] Het jeugdboek *Eilanddagen* is het nieuwste boek van Gideon Samson. Hij heeft al meer kinderboeken geschreven en daarmee verschillende prijzen gewonnen. De afgelopen jaren schreef hij columns voor een krant, maar nu is er dus eindelijk weer een nieuw kinderboek van hem verschenen. *Eilanddagen* is een beetje een apart boek. Ik zal uitleggen waarom ik dat vind.

[2] *Eilanddagen* gaat over Jakob, een jongen van twaalf jaar en zoon van een Nederlandse moeder en een Griekse vader, Yiannis. De laatste keer dat Yiannis en Jakob elkaar zagen, is zo'n vier jaar geleden. Desondanks vindt zijn moeder het geen punt dat haar zoon tijdens de vakantie naar Yiannis gaat. Yiannis woont op een Grieks eiland en heeft daar een restaurant. Jakobs moeder kan dan met haar nieuwe vriend Kees romantisch naar Thailand.

[3] De eerste dagen verveelt Jakob zich te pletter. Hij is vastbesloten om er niets van te maken. Maar dan ontmoet hij Michális ('Miech') en wordt de vakantie een stuk leuker. Ze trekken dagen met elkaar op en Miech vertelt Jakob over Puck, zijn grote liefde, een meisje uit Nederland en het mooiste meisje dat Miech ooit gezien heeft. Ze komt ook dit jaar weer met haar ouders vakantie vieren op het eiland.

[4] Jakob vreest echter dat alles anders wordt als Puck er is. Miech zal vast alle tijd met zijn vriendin willen doorbrengen. Niets blijkt minder waar. Met Puck erbij wordt alles nog leuker en spannender. De drie krijgen een bijzondere vriendschap, waarbij ze andere dingen doen dan de meeste vrienden.

[5] Het boek *Eilanddagen* van Gideon Samson vind ik anders dan anders. Allereerst vanwege de aparte stijl. Samson heeft het boek geschreven in de jij-vorm

en de 'jij' is Jakob. Zo word je dus als lezer in het boek betrokken als Jakob. Hoewel ik het boek goed geschreven vind, heb ik me niet één keer echt Jakob gevoeld. De wat ongebruikelijke stijl trekt beslist de aandacht, maar ik vond het niet prettig lezen.

[6] Niet alleen wat betreft de stijl is *Eilanddagen* anders dan de meeste boeken die ik heb gelezen. Het verhaal is ook apart. Het begint allemaal eigenlijk vrij rustig. Op het saaie af bijna. Toch is er iets waardoor ik het boek ben blijven lezen. Er zit een soort spannende laag onder, die duidelijker wordt zodra Puck er is. De vriendschap die tussen de drie ontstaat, is bijzonder. Gideon Samson weet dit erg mooi te beschrijven: *"Mijn wens is ik wil dat alles altijd zo blijft." Heel vaag zie je hoe zijn hoofd in het donker van Puck naar jou beweegt en weer terug. "Ik bedoel dat wij gaan nooit meer uit elkaar," legt hij uit. "Nooit meer. Dat wij zijn voor altijd met zijn drieën."*

[7] Hoewel het boek wat traag op gang komt, is het verhaal dus sterk en bijzonder genoeg om door te lezen. Gaandeweg komt de actie er steeds meer in. Hoewel het schrijven in de jij-vorm me persoonlijk niet zo aansprak, vind ik het een uitstekend boek.

Naar: www.allesoverboekenenschrijvers.nl, op 6 september 2016

Opdracht
3 ✪

Tekst 3 en 4 gaan over de verkiezing van het woord *bolleboos* tot mooiste woord. De hoofdredacteur van Van Dale vindt *bolleboos* een opmerkelijke winnaar. Lees tekst 3 en 4 en noteer uit elke tekst één argument voor deze mening.

Tekst 3

Bolleboos is mooiste woord

Het woord *bolleboos* is door de *Dikke Van Dale* gekozen tot het mooiste woord van de afgelopen anderhalve eeuw. Het woordenboek van Van Dale bestaat 150 jaar en organiseerde daarom de verkiezing van het jubileumwoord. De Vlaamse hoofdredacteur van Van Dale, Ruud Hendrickx, vindt *bolleboos* een opmerkelijke keuze, omdat het een van de oudste woorden is uit de selectie. Het woord komt uit 1866. *Regelneef* uit 1977 staat op de tweede plek en *bekokstoven* uit 1900 op plek 3. *Selfie* en *prima* werden respectievelijk 4 en 5 in de verkiezing.

Naar: www.nos.nl, op 1 oktober 2016

Tekst 4

Waar komt 'bolleboos' vandaan?

Het woord *bolleboos* is door de *Dikke Van Dale* verkozen tot mooiste woord. Dit woord is een leenwoord uit het Hebreeuws. In die taal betekent het oorspronkelijk 'Heer des huizes'. 'Tegenwoordig kennen we *bolleboos* vooral in de betekenis van *uitblinker*', vertelt de Nederlandse hoofdredacteur Ton den Boon. 'De verkiezing is bijzonder, want het woord wordt tegenwoordig niet meer zo veel gebruikt. Blijkbaar spreekt de klank ervan toch nog steeds veel mensen aan.'

Naar: www.trouw.nl, op 1 oktober 2016

Opdracht
4

Lees tekst 5.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ dierentuinen moeten verboden worden
B ☐ het nieuwe plan van de Partij voor de Dieren
C ☐ nadelen van dierentuinen

2 In alinea 3 staan twee argumenten van de PvdD tegen fokprogramma's. Noteer deze argumenten.

3 Welke mening van de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen staat in alinea 4?

4 Hoeveel argumenten geeft de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen in alinea 4 voor haar mening? Aan welk signaalwoord herken je de argumenten?

5 Lees de titel van tekst 5. Wie vindt dat?
A ☐ alle mensen in Nederland
B ☐ de Partij voor de Dieren
C ☐ de schrijver van de tekst
D ☐ de Tweede Kamer

6 Wat is het doel van deze tekst?
A ☐ De lezer ervan overtuigen dat dierentuinen open moeten blijven.
B ☐ De lezer ervan overtuigen dat dierentuinen verkeerd zijn.
C ☐ De lezer informeren over de plannen van de Partij voor de Dieren.
D ☐ De lezer informeren over de voor- en nadelen van dierentuinen.

7 Geeft de titel van de tekst de hoofdgedachte weer? Leg uit waarom wel of waarom niet.

Tekst 5

'Dierentuinen moeten verboden worden'

[1] In het weekend gaan mensen vaak de natuur in: naar het strand, een stukje fietsen of lekker wandelen op de hei. Ook in de dierentuin kun je goed de schoonheid en grootsheid van de natuur zien. Maar als het aan de Partij voor de Dieren (PvdD) ligt, kan dat binnenkort niet meer. Wat is het nieuwe plan van de PvdD?

[2] De PvdD heeft haar nieuwe partijprogramma gepresenteerd. Daarin staat wat de partij vindt en wat ze de komende jaren wil bereiken. Het opvallendste plan uit het partijprogramma is het verbod op dierentuinen. Dierentuinen moeten worden verboden, want dieren zijn er niet voor het vermaak van mensen, vindt de partij. Het is bovendien zielig dat dieren in een dierentuin in krappe, kleine hokjes moeten leven. Dat is niet meer van deze tijd.

Tijdelijke opvang

[3] In veel dierentuinen worden tegenwoordig fokprogramma's uitgevoerd om zo bedreigde diersoorten in stand te houden. Die werken helemaal niet, stelt de PvdD. Sterker nog: dierentuinen zouden pasgeboren dieren alleen maar gebruiken om extra bezoekers te trekken. Daarom moeten de parken in hun huidige vorm stoppen. In plaats daarvan moeten ze een tijdelijke opvang worden voor dieren die niet in het wild kunnen leven. Ook dolfinaria, waar dolfijnen en andere zeedieren kunstjes vertonen, moeten verboden worden.

Geen nieuwe discussie

[4] De discussie over een verbod op dierentuinen is niet nieuw. Toen een tijd geleden het verbod op circusdieren inging, pleitte de Partij voor de Dieren ook voor een dierentuinenverbod. 'Een slecht idee', noemde de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen

het toen, 'want dierentuinen gaan met hun tijd mee en zijn belangrijk voor het behoud van bedreigde diersoorten. Bovendien hebben dierentuinen een leerzame functie.'
[5] Voorlopig hebben de parken in elk geval weinig te vrezen: volgens een peiling zou de PvdD vier van de honderdvijftig zetels in de Tweede Kamer halen als er nu verkiezingen zouden zijn. Echt groot lijkt de PvdD dus niet te worden en andere partijen willen dierentuinen wel houden.

Naar: www.sevendays.nl, op 12 november 2016.

Opdracht 5

1 Maak in je schrift twee kolommen. Zet boven de linker kolom 'Dierentuinen moeten sluiten' en boven de rechter 'Dierentuinen moeten openblijven'.
2 Noteer onder 'Dierentuinen moeten sluiten' de vier argumenten van de PvdD uit alinea 2 en 3 van tekst 5 om dierentuinen te sluiten.

Lees tekst 6.

3 Noteer onder 'Dierentuinen moeten openblijven' de vier argumenten van Wineke Schoo om dierentuinen niet te sluiten.
4 Sommige voor- en tegenargumenten gaan over hetzelfde onderwerp en horen dus bij elkaar. Verbind deze argumenten met een lijn en maak zo groepjes.
5 Bekijk alle argumenten. Zet een uitroepteken voor de argumenten die je erg goed vindt en een kruisje voor de argumenten die je niet zo goed vindt.
6 Ben jij het eens met de PvdD of met Wineke Schoo? Leg je antwoord uit.

Tekst 6

Vier redenen om toch dol te zijn op dierentuinen

[1] Alle Nederlandse dierentuinen moeten dicht. Dat wil de Partij voor de Dieren (PvdD) tenminste. De parken zouden zielig zijn en niet van deze tijd. Onzin, vindt gedragsbioloog Wineke Schoo van dierentuin Burgers' Zoo. Ze geeft vier redenen om dierentuinen te behouden:
[2] 'Ten eerste, niet iedereen kan in zijn leven een leeuw in het wild zien. Gelukkig maar. Als we allemaal naar Afrika zouden vliegen, zou dat een ramp zijn voor het milieu. Het is belangrijk dat je de soort dan wél in een dierentuin kunt bewonderen.
[3] In Burgers' Zoo is bovendien jarenlang onderzoek gedaan naar het gedrag van de dieren. Ook de zebra's en de wolven zijn uitgebreid bestudeerd. Op dit moment proberen studenten 's nachts in het oceaanverblijf te ontdekken hoe roggen slapen. Kortom: dierentuinen zijn belangrijk voor de wetenschap.
[4] Dierentuinen zijn ook allang niet meer klein en krap. Alle dierentuinen gaan tegenwoordig over op minder diersoorten in grotere verblijven. De dieren leiden een steeds natuurlijker leven.
[5] Tot slot, dat dierentuinen fokken met dieren, is écht niet, omdat babybeestjes zo veel publiek trekken. Zo wordt geprobeerd bedreigde soorten in

stand te houden. Soms worden dieren zelfs uitgezet in het wild.
[6] Weet je? Ik hoop dat de PvdD een keer langs wil komen. Dan laat ik hun álles zien!'

Naar: www.sevendays.nl, op 12 november 2016.

Ik kan/we
- feiten, meningen en argumenten herkennen en begrijpen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert je mening geven en beargumenteren.

Startopdracht

Bekijk de foto.
1 De foto staat in de plaatselijke krant. Noteer een onderschrift onder de foto.
2 De foto staat ook in een tijdschrift van de Dierenbescherming. Bedenk hiervoor een onderschrift.
3 Is er een verschil tussen beide onderschriften? Leg je antwoord uit.

Theorie

video-uitleg

Mening en argumenten geven

Als je je **mening** geeft, leg je ook uit waarom je die mening hebt. Je geeft dan een **argument** voor je mening. Als je andere mensen wilt overtuigen, moet je aantonen dat je gelijk hebt. Dat doe je met argumenten.

Zo geef je goede argumenten
- Noteer achter je mening het signaalwoord *want* of *omdat* en maak de zin af. Bijvoorbeeld:
  Ik vind dat Martin Garrix fantastische muziek maakt, want zijn composities zijn gevarieerd en vernieuwend.
- Vergelijk jouw situatie met die van iemand anders. Bijvoorbeeld:
  Ik vind dat wij ijsvrij moeten krijgen, want op andere scholen geven ze dat ook.
- Leg uit dat iets in het belang is van jou en van je lezers. Bijvoorbeeld:
  Mijn mening is dat de controle op het fietsenhok verscherpt moet worden, want er worden vaak fietsen vernield of gestolen.
- Bedenk bij je argumenten een goed voorbeeld. Bijvoorbeeld:
  Ik vind dat ik zelf mag bepalen hoe laat ik naar bed ga, want ik kom er 's morgens toch op tijd uit. Gisteren ging ik bijvoorbeeld om half twaalf naar bed en toch was ik gewoon om zeven uur op.
- Gebruik signaalwoorden als je meer argumenten noemt. Bijvoorbeeld: *ten eerste, ook, bovendien, tot slot*.
- Leg uit waar je argumenten vandaan komen. Noem je bronnen. Bijvoorbeeld: *vrienden, media, eigen ervaring*.

Opdracht 1

1 Bedenk voor elke mening twee argumenten.
   a Er moeten aparte fietspaden komen voor elektrische fietsen en brommers.
   b Ik vind dat dierentuinen moeten worden gesloten.
   c Naar mijn mening is het heerlijk wonen in het centrum van de stad.
   d Alle jongens zouden rode schoenen moeten dragen.
2 Bedenk twee argumenten tegen de meningen *a* tot en met *d*.

Opdracht 2

1 De zinnen *a* tot en met *d* zijn argumenten. Bedenk een mening bij het argument.
2 Bedenk bij elk argument *a* tot en met *d* een goed voorbeeld.
a want in sommige klassen is de datum voor het proefwerk verschoven.
b omdat veel gemeentes vorig jaar een tekort aan strooizout hadden.
c Er maken namelijk nauwelijks nog passagiers gebruik van die buslijn.
d Buren kunnen er immers last van hebben.

Opdracht 3

Wat is jouw mening over dienstplicht, ijsvrij, ruimtevaart of schooluniform?
1 Noteer je mening. Bijvoorbeeld: *Ik ben voor dienstplicht*.
2 Bedenk twee argumenten voor je mening: een argument waarin je twee situaties met elkaar vergelijkt en een argument dat rekening houdt met het belang van jou of van je lezer.
3 Schrijf over het onderwerp twee alinea's. Begin met je mening en het eerste argument. Gebruik signaalwoorden voor een argument en voor een opsomming.

Opdracht 4 ✷

Lees tekst 1.
1 Waarom zou je wel of juist niet een sieraad van de stichting Favela Brasil willen kopen? In de tekst kun je een aantal argumenten vinden.
2 Stel je voor dat je een van de sieraden in de webwinkel hebt gekocht. Schrijf een review (beoordeling). Gebruik ten minste twee argumenten voor je mening.

Tekst 1

Stichting Favela Brasil verkoopt mooie sieraden die gemaakt zijn door mensen uit het Amazonegebied. De stichting wil deze mensen helpen, omdat ze arm zijn en het gebied bedreigd wordt door houtkap. Het maken van sieraden van natuurlijke materialen kan de mensen een stap verder helpen. Het materiaal waarvan de sieraden zijn gemaakt, bestaat uit allerlei soorten zaadjes, pitjes, nootjes en boontjes. De mooie sieraden zijn uniek, handgemaakt, en natuurlijk gekleurd. Het is dus de moeite waard om een armband van Favela Brasil te kopen.

Naar: favelabrasil.nl, op 13 april 2017

Ik kan/weet
- mijn mening opschrijven. 2F
- mijn mening ondersteunen met argumenten. 2F
- voorbeelden geven bij mijn argumenten.

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over discussies.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1 Is iedereen aan tafel het eens met de spreker? Hoe zie je dat?
2 De mensen rond de tafel zijn aan het discussiëren. Waarom zou de spreker staan?
 A ☐ om aan te wijzen wie aan tafel het woord mag nemen
 B ☐ om de mensen aan tafel allemaal goed aan te kunnen kijken
 C ☐ om zijn standpunt kracht bij te zetten

Theorie

video-uitleg

Discussie

In een **discussie** praten mensen onder leiding van een gespreksleider over een bepaald onderwerp of een stelling. Een **stelling** is een uitspraak waarmee je het eens of oneens kunt zijn, bijvoorbeeld: *Zittenblijven op school moet worden afgeschaft.* Je kunt het eens of oneens zijn met deze stelling. Dat is dan jouw **standpunt**.

De deelnemers van een discussie vertellen allemaal wat zij van het onderwerp of de stelling denken. Iedere deelnemer geeft hiervoor argumenten. Daarnaast leggen de deelnemers uit waarom zij het wel of niet met de ander eens zijn. Een deelnemer krijgt niet altijd de kans om eerst zijn mening te geven en daarna zijn argumenten. Vaak reageren de andere deelnemers al of geeft de gespreksleider het woord aan een andere spreker.

Zo kijk en luister je naar een discussie

- Kijk en luister precies. Wat is het onderwerp van de discussie? Wat is de stelling?
- Luister naar de verschillende deelnemers. Wat is hun standpunt en welke argumenten gebruiken ze?
- Kijk en luister kritisch: met welke spreker(s) ben je het eens? Met welke oneens? Bedenk ook waarom je het wel of niet eens bent met deze spreker(s).

Opdracht **1**

Lees vraag 1 tot en met 8. Bekijk daarna het fragment uit het discussieprogramma *Wat zou jij doen?* Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 In het eerste deel van de discussie vraagt presentator Sipke Jan Bousema wat zijn publiek vindt van de stelling *Naar een horende school gaan als dove is best beangstigend*. Is het publiek het eens of oneens met deze stelling?
2 Noem een argument dat de jongeren uit het publiek geven om voor of tegen deze stelling te zijn.

3 Na de eerste stelling introduceert Sipke Jan een tweede onderwerp. Welk onderwerp is dat?
   A ☐ hoe het is om als docent een dove op een horende school te begeleiden
   B ☐ hoe het is om broer of zus van een dove te zijn
   C ☐ hoe het is om een dove vriend(in) met tolk te hebben
   D ☐ hoe het is om doof te zijn
4 Hoe leidt Sipke Jan dit tweede onderwerp in?
5 En op welke manier probeert hij een reactie van het publiek hierop te krijgen?
6 Hoe komt hij op het idee om het tweede onderwerp te introduceren?
7 Welke standpunten en argumenten geven de jongeren uit het publiek bij dit onderwerp?
8 Met welke spreker ben je het eens, en waarom?

Opdracht 2

Lees vraag 1 tot en met 7. Bekijk daarna het fragment uit het programma *Idols*. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Wat vindt Eva van de auditie van de kandidaat?
2 Wat is de mening van Eva over de zangers/zangeressen in musicals?
   A ☐ Ze kijken neer op andere zangers/zangeressen.
   B ☐ Ze putten hun stem uit.
   C ☐ Ze zingen niet goed genoeg.
   D ☐ Ze zingen te braaf en te netjes.
3 Welk argument geeft zij voor haar mening?
4 Jamai is het niet eens met Eva. Welk argument geeft hij daarvoor?
5 Is het altijd duidelijk wanneer de sprekers hun mening geven en wanneer een argument? Leg je antwoord uit.
6 Met welk jurylid ben jij het eens?
7 Hoe verloopt de discussie: krijgen sprekers voldoende ruimte om hun mening en argumenten te geven?

Opdracht 3

Lees vraag 1 tot en met 11. Luister daarna naar een fragment waarin Lois, Jim en hun docent overleggen over de inrichting van het kunstvakkenlokaal. Maak aantekeningen tijdens het luisteren.

1 Over welk onderwerp wordt gediscussieerd?
2 Noteer de standpunten van Lois en Jim.
3 In het begin loopt het fout met de discussie. Wat gaat er mis?
4 Hoe lost de docent dit op?
5 Noteer de argumenten die Lois en Jim geven om hun standpunt uit te leggen.
6 Wat is de rol van de docent in deze discussie?
7 Voor de docent is het nog niet duidelijk genoeg wat het standpunt van Lois is. Hoe zorgt de docent ervoor dat zij haar standpunt duidelijker maakt?
8 Luisteren de deelnemers goed naar elkaar of praten ze door elkaar?
9 Welke oplossing stelt de docent voor?
10 Jim is het eens met het voorstel. Is de discussie hiermee afgesloten? Leg je antwoord uit.
11 Met welke spreker ben je het eens en met welke spreker ben je het oneens? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet
- eenvoudige discussies begrijpen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert deelnemen aan een discussie.

Startopdracht

Bekijk de strip.
1. Vind jij de natuur mooi of wreed?
2. Praat met een klasgenoot over je mening. Leg je mening uit.
3. Zijn jullie het met elkaar eens of niet?

Theorie

video-uitleg

Discussiëren

In een discussie praat je met anderen over een bepaald onderwerp of over een **stelling**. Iedereen zegt wat hij vindt en geeft argumenten. Je kunt bij een stelling argumenten voor en argumenten tegen geven. Bijvoorbeeld:
- stelling: *Vuurwerk afsteken met oud en nieuw moet verboden worden.*
- argument voor: *Door consumentenvuurwerk vallen veel slachtoffers.*
- argument tegen: *Veel mensen vinden zelf vuurwerk afsteken leuk en spannend.*

Een discussie kan je helpen om je mening te vormen over een onderwerp. Als je de argumenten van een ander overtuigend vindt, kun je van mening veranderen.

Zo houd je een discussie
- Geef je mening en je argumenten.
- Luister naar elkaar en laat iedereen uitpraten.
- Reageer op de argumenten van de ander.
- Blijf bij het onderwerp.

In een discussie heb je vaak een **gespreksleider**. De gespreksleider leidt de discussie in en zorgt dat iedereen aan het woord komt. Hij grijpt ook in als de discussie niet goed verloopt.

Opdracht 1

Bekijk de afbeelding.
1. Ben je het eens of oneens met de tekst?
2. Bedenk twee argumenten voor je mening.
3. Overtuig je klasgenoten met argumenten in een een-op-eendiscussie. Ga als volgt te werk:

- Schuif acht of meer tafels tegen elkaar, zodat één lange tafel ontstaat. Zorg dat aan beide kanten klasgenoten tegenover elkaar zitten.
- Probeer de klasgenoot die tegenover je zit te overtuigen van jouw mening. Luister daarna naar de mening en de argumenten van je klasgenoot.
- Schuif op een teken van je docent een plek naar rechts en probeer ook de nieuwe klasgenoot tegenover je te overtuigen. Degene die tegenover je zit, probeert ook jou te overtuigen.
- Schuif nog een keer op en ga op dezelfde manier te werk.

4 Noteer na afloop:
- Welk argument vond jij het best? Leg je antwoord uit.
- Welke klasgenoot overtuigde jou het meest? Leg je antwoord uit.
- Welke rol speelden de lichaamshouding en manier van spreken?
- Luisterde iedereen naar elkaar en liet iedereen elkaar uitpraten?

Opdracht 2

Discussieer over de stelling: *Merkkleding is mooier en duurzamer dan merkloze kleding.*

1 Ben je het eens of oneens met de stelling? Noteer je mening.
2 Noteer twee argumenten bij je mening. Bedenk ook een voorbeeld bij een van de argumenten.
3 Speel samen met vijf klasgenoten het luciferspel. Ga als volgt te werk:
- Iedereen heeft vijf lucifers.
- Als je tijdens de discussie iets zegt, lever je één lucifer in.
- Als je lucifers op zijn, kun je niet meer meedoen aan de discussie.

4 Noteer na afloop van de discussie de volgende vragen:
- Wie nam de leiding in de discussie?
- Wie was als eerste zijn lucifers kwijt? Waardoor kwam dat?
- Heb je je mening en je argumenten kunnen geven? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Discussieer in vijftallen over een stelling. Eén leerling is gespreksleider.

1 Kies samen een van de volgende stellingen:
- *Bibliotheken zijn overbodig.*
- *Iedereen mag je foto's van Instagram gebruiken.*
- *Al het vlees in de supermarkt moet biologisch zijn.*
- *Tatoeages zetten onder de 18 jaar moet verboden worden.*

2 Kies een gespreksleider.
3 Verdeel de vier anderen in twee voorstanders en twee tegenstanders van de stelling.
4 Ieder noteert drie argumenten voor of tegen de stelling.
5 Bedenk bij ten minste één argument een voorbeeld, waarmee je dat argument verduidelijkt. Noteer het voorbeeld in steekwoorden.
6 De gespreksleider opent de discussie door de stelling te noemen. Hij zorgt ervoor dat iedereen evenveel aan het woord is en niet door elkaar praat. Discussieer totdat je docent zegt dat je mag stoppen.
7 De leerlingen die niet discussiëren, vullen het feedbackformulier in.

Ik kan/weet	• deelnemen aan een discussie. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over voor- en achtervoegsels.

Startopdracht

In de Disneyfilm *Mary Poppins* (1964) gebruikt Mary Poppins het superlange woord 'supercalifragilisticexpialidocious'.
In het Nederlands wordt het soms vertaald als 'superformiwelkdigeindefantakolosachtig'.

1 Wat zou *superformiweldigeindefantakolosachtig* kunnen betekenen?
2 Verdeel de Nederlandse vertaling in stukjes.
3 Wat valt je op?
4 Bedenk zelf ook zo'n lang woord door allemaal stukjes met voor- en achtervoegsels aan elkaar te plakken.

Theorie

video-uitleg

Voorvoegsels en achtervoegsels

Sommige woorden bestaan uit een woord en een **voorvoegsel**. Bijvoorbeeld: *Plastic flessen kun je heel goed hergebruiken. Her* betekent *opnieuw. Hergebruiken* is dus *opnieuw gebruiken*. Een voorvoegsel kan je helpen de betekenis van het woord te vinden.
Voorvoegsels die veel voorkomen, zijn:

anti- = tegen	*inter-* = tussen	*non-* = niet, zonder
ex- = niet meer	*mini-* = heel klein	*on-* = niet
her- = weer, opnieuw	*mis-* = verkeerd, fout	*wan-* = slecht, verkeerd

Sommige woorden eindigen met een **achtervoegsel.** Je kunt de betekenis van een woord met een achtervoegsel vaak zelf achterhalen.
Bijvoorbeeld: *Mijn neef is een beoefenaar van taekwondo*. In *beoefenaar* herken je het woord *beoefen* en het achtervoegsel *-aar*. Een *beoefenaar van taekwondo* is dus *iemand die taekwondo beoefent*.
Achtervoegsels die veel voorkomen, zijn: *-aar, -lijk, -heid, -teit, -baar, -atie, -aard, -isch, -ing, -ig, -sel, -loos, -vol, -lijks*. Door het achtervoegsel verandert de betekenis van het woord. Kijk dus altijd goed in de zin wat er precies wordt bedoeld.

Opdracht 1

De volgende woorden zijn gemaakt met een voorvoegsel. Wat betekenen de woorden?

1 wanorde	**5** minirokje	**9** wanbeleid	**13** internationaal
2 mislukt	**6** herindelen	**10** misbaksel	**14** non-actief
3 ex-minister	**7** intercity	**11** hervinden	**15** onverstaanbaar
4 onomkeerbaar	**8** antigif	**12** oneervol	**16** ex-baas

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 9 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en noteer die achter de woorden. Maak daarbij gebruik van de betekenis van het voor- of achtervoegsel of probeer de betekenis uit de rest van de tekst af te leiden.
3 Woorden met het achtervoegsel -*lijk* komen vaak voor. Het achtervoegsel -*lijk* heeft geen vaste betekenis. Combineer de volgende woorden uit de tekst met de juiste betekenis.

a (alle) mogelijke (al. 1)	1 door de wetenschap
b aanzienlijk (al. 2)	2 in het echt
c wetenschappelijk (al. 2)	3 enorm veel, zeer veel
d eigenlijk (al. 3)	4 om meer van te houden
e beminnelijker (al. 5)	5 mooie
f aantrekkelijke (al. 5)	6 slechte
g uiterlijk (al. 5)	7 verschijning
h kwalijke (al. 5)	8 wat gedaan kan worden

4 Probeer samen met een klasgenoot de laatste vraag van de tekst te beantwoorden. Voer samen een gesprek over schoonheid en over uiterlijk en innerlijk.

Tekst 1

Schoonheid in verschillende culturen

[1] (1) Schoonheid is een breed begrip. In elke cultuur zijn de (2) schoonheidsidealen anders. In de ene cultuur vallen vollere vrouwen bijvoorbeeld onder het schoonheidsideaal, terwijl die in andere landen (3) wanstaltig worden gevonden. In veel landen doen vrouwen alle mogelijke ‘gekke’ dingen, als het (4) aankomt op mooi zijn.

Slakkenslijm

[2] In Chili wordt slakkenslijmcrème geproduceerd. De crème zou (5) onvolmaaktheden, acne, rimpels en littekens aanzienlijk (6) verminderen. Het is nog niet wetenschappelijk bewezen dat deze crème daadwerkelijk werkt, maar toch zie je hem al in de winkels in Nederland.

Nachtegaalpoep

[3] In Japan is een heel bleke huid het schoonheidsideaal. Japanse vrouwen doen er dan ook alles aan om die te krijgen. Daar zijn speciale crèmes voor met geheime ingrediënten. Wat de meeste vrouwen niet weten, is dat zij eigenlijk de (7) uitwerpselen van nachtegalen op hun gezicht smeren. Vooral geisha’s gebruiken dit product om hun huid wit te maken.

Lange nek

[4] In Thailand, Myanmar en Laos leeft een volk dat de ‘Karen’ heet. Voor dit volk is het schoonheidsideaal een lange nek. De vrouwen dragen vanaf hun tweede jaar ringen om hun nek. Hoe ouder de vrouwen worden, hoe meer ringen erbij komen. Door deze techniek wordt het sleutelbeen naar beneden gedrukt. Hierdoor lijkt de nek langer.

Volle vrouwen

[5] In de meeste landen zijn slanke vrouwen het schoonheidsideaal. In Mauritanië, een West-Afrikaans land, is dit anders. Hoe voller de vrouw, hoe beminnelijker

zij wordt gevonden. Dikke enkels en billen zijn aantrekkelijke (8) kenmerken van de vrouw. Sommige vrouwen gaan zover dat ze zelfs (9) verdikkingsmiddelen gebruiken die eigenlijk bedoeld zijn om dieren rijp te maken voor de slacht. Kinderen worden vanaf jonge leeftijd al volgestopt met eten. Vind je het goed om zo met je uiterlijk bezig te zijn of vind je het een kwalijke zaak?

Naar: www.proud2bme.nl/beautyblog, 2016

Opdracht
3

1 Neem het rijtje woorden en het rijtje achtervoegsels in je schrift over.

– allergie	– heid
– beginnen	– ig
– elektrisch	– ing
– pracht	– isch
– schoon	– sel
– vieren	– teit

2 Verbind het juiste woord met het juiste achtervoegsel. Je mag elk achtervoegsel maar één keer gebruiken. Welke verandering hebben de door jou gevormde woorden ondergaan?

Opdracht
4

Lees tekst 2.

1 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.

– eis bij beoordeling	– ongeveer
– in één woord samen te vatten	– onregelmatige, veranderlijke
– meestal	– past bij de eisen
– mooie	– persoonlijk
– omschreven, vastgesteld	– verlichting, opluchting

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 10 in de tekst.

3 In zin 1 staat: ‘Mooi weer is subjectief.’ Wat vind jij mooi weer?

4 Het tegenovergestelde van ‘subjectief’ is ‘objectief’.
   a Wat betekent ‘objectief’ dus?
   b Wat bedoelt men objectief gezien met ‘mooi weer’?

5 Waarvoor staat de afkorting ‘KNMI’ (al. 2)? Zoek de afkorting op. Zoek ook de betekenis van het derde woord op.

6 De Bilt (al. 2 en 5) is een plaats in Nederland. Waarom wordt juist deze plaats in de tekst genoemd?
   A ☐ Deze plaats ligt precies in het midden van Nederland.
   B ☐ In deze plaats is het altijd het mooiste weer.
   C ☐ In deze plaats staat het gebouw van het KNMI.

7 In de laatste zin staat twee keer het woord ‘weer’. Welke twee betekenissen hebben de woorden?

Tekst 2

Mooi-weerdagen

[1] Mooi weer is (1) subjectief. Voor een zeiler moet het waaien, een fietser houdt juist niet van tegenwind en aan het strand willen we zon en aangename warmte. Regen wordt meestal niet op prijs gesteld, maar als het dagen achtereen droog is, kan een bui juist een (2) verademing zijn. Mooi weer is dus lastig (3) onder één noemer te brengen. Toch is in het algemeen een zonnige, droge en vrij warme dag ook een mooie dag.

Definitie mooi weer

[2] Voor de statistieken heeft het KNMI in De Bilt mooi weer (4) gedefinieerd. Dat is een dag met veel zon (minstens 50 procent van de tijd dat ze kan schijnen), weinig of geen neerslag (in 24 uur hooguit 0,2 millimeter) en een bovennormale temperatuur.

ADS-dagen
[3] De grenzen tussen slecht en mooi weer veranderen met de tijd van het jaar. In april (5) voldoet een dag dus bij een lagere temperatuur aan het (6) criterium 'warm' dan bijvoorbeeld in augustus. Voor internationaal gebruik worden mooi-weerdagen aangeduid als ADS-dagen. De "A" staat voor een temperatuur "Above normal" (boven normaal), de "D" voor "Dry" (droog) en de "S" voor "Sunny" (zonnig).

Mooi-weerdagen in cijfers
[4] Juli en augustus bieden (7) doorgaans de meeste dagen met mooi weer. Een heel jaar biedt gemiddeld 45 dagen met mooi weer, maar in zonnige, droge en warme jaren zijn dat er natuurlijk veel meer. Het jaar 1947 heeft een (8) fraaie score met 90 mooi-weerdagen. Augustus 1947 is ook de recordmaand met 24 mooie dagen.
[5] In de periode 1881 tot 1970 bedroeg het aantal mooi-weerdagen in De Bilt gemiddeld 36 per jaar, waarvan de helft in de drie zomermaanden. Dit aantal nam toe tot gemiddeld (9) circa 43 dagen in de laatste veertig jaar. In de afgelopen 20 jaar lag het aantal mooi-weerdagen gemiddeld rond de 50 per jaar, maar door het (10) grillige weer zijn de verschillen van jaar tot jaar groot. Als je dus eens koud en doorweekt op school aankomt, bedenk dan dat het weer morgen weer mooi kan zijn.

Naar: www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/mooi-weerdagen

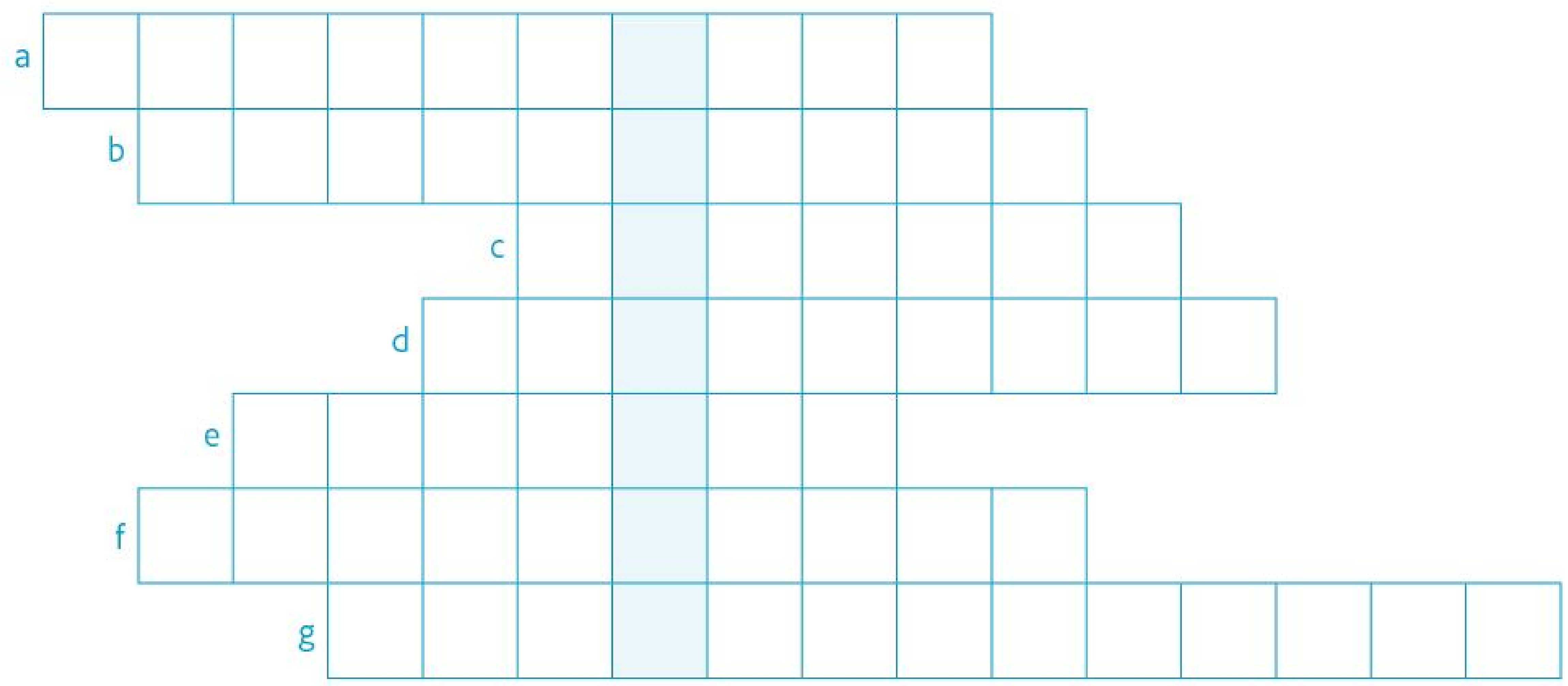
Opdracht
5

Als je woorden met een voorvoegsel afbreekt aan het einde van een regel, blijft het voorvoegsel meestal één geheel. 'Veranderen' wordt bijvoorbeeld afgebroken als 'ver-anderen' en niet als 've-randeren'. Breek de onderstaande woorden af na het voorvoegsel.

1 herindelen
2 besturen
3 wanorde
4 verafschuwen
5 misleiden
6 onaardig

Opdracht
6

1 Maak de puzzel. Vul woorden uit tekst 1 en 2 in achter de juiste omschrijving.
a poep
b opluchting
c onregelmatig, veranderlijk
d omschrijven, vaststellen
e eigenschap
f persoonlijk
g mooi

2 Welk woord verschijnt van boven naar beneden in de gekleurde kolom?

Ik kan/weet
- de betekenis van veelvoorkomende voor- en achtervoegsels.
- de betekenis van woorden vinden met behulp van voor- en achtervoegsels. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging grammatica

Je leert over het meewerkend voorwerp.

Startopdracht

Maak de zinnen af. Zin 1 is voorgedaan.

gever/verteller		cadeau/boodschap	ontvanger/luisteraar	
1 *Jan*	*geeft*	*een medaille*	*aan de winnaar.*	*-*
2	stuurt			-
3	hebben			verteld.
4	heeft			gemaild.

Theorie

video-uitleg

Meewerkend voorwerp

In zinnen met een lijdend voorwerp kan ook een **meewerkend voorwerp** (mv) staan. Het meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is of aan wie iets verteld of gegeven wordt.
Een mv kan beginnen met *aan*, maar dat hoeft niet. Als het niet met *aan* begint, kun je het er meestal wel voor zetten. Als het wel met *aan* begint, moet je het kunnen weglaten. Soms moet je dan wel iets aan de woordvolgorde veranderen.

Zo vind je het meewerkend voorwerp

1. Noteer persoonsvorm, onderwerp, werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp.
2. Stel de vraag: *Aan wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?* Het antwoord is het meewerkend voorwerp.
3. Controleer ten slotte of je *aan* kunt weglaten of toevoegen. Soms moet je daarvoor eerst de woordvolgorde veranderen. Bijvoorbeeld:
   Wouter / heeft / een vraag / aan mij (mv) */ gesteld.*
   Wouter / heeft / mij (mv) */ een vraag / gesteld.*
   Geef / jij / oma (mv) */ een bos bloemen / op haar verjaardag?*
   Geef / jij / een bos bloemen / aan oma (mv) */ op haar verjaardag?*

Opdracht **1**

Neem de tabel over en vul die verder in voor de zinnen 1 tot en met 6. Deze voorbeeldzin is alvast ingevuld: *Stijn heeft een euro aan de straatmuzikant gegeven.*
Let op: soms houd je zinsdelen over.

gever/verteller (ow)	pv/wg	cadeau/ boodschap (lv)	ontvanger/luisteraar (mv)	rest wg
Stijn	*heeft*	*een euro*	*aan de straatmuzikant*	*gegeven*

1 Dit jaar wil Cheng een valentijnskaart aan Kirsten sturen.
2 Jelle gaf bij de bosloop alle voorbijkomende hardlopers een high five.
3 De zakenman heeft zijn kunstverzameling aan een museum uitgeleend.
4 Zonet vroeg een toerist mij de weg naar het Paleis op de Dam.
5 Heeft een stagiair de brugklas vorige week tekenles gegeven?
6 De kunstgalerie heeft een uitnodiging voor de exclusieve opening verzonden aan alle buurtbewoners.

Opdracht 2

Schrijf het onderstreepte zinsdeel over en noteer of het ow, lv of mv is.
1 Yildiz' vader heeft zijn Land Rover verkocht aan een liefhebber uit Oss.
2 Vastberaden stond het zesjarige jongetje op het podium bij *Holland's Got Talent*.
3 Sylvana stuurde de klas een e-mail over de roosterwijziging.
4 De winnaars van de loterij kregen vanmorgen hun prijs van de filiaalmanager.
5 Vanmorgen bood meneer De Jong Daniel en Gwen een lift aan naar school.
6 Museumdorp Orvelte eert Vincent van Gogh met een zonnebloemendoolhof.

Opdracht 3

In welke zinnen is het onderstreepte zinsdeel mv?
1 ☐ Alle leerlingen hingen aan de ringen tijdens de gymles.
2 ☐ Veel Amsterdammers verhuren hun huis tijdelijk aan toeristen via Airbnb.
3 ☐ Met deze steun kun je de tv eenvoudig ophangen aan de muur.
4 ☐ De taxichauffeur verleende voorrang aan een moedereend met jongen.
5 ☐ Ik ga Alberto mijn oude fiets verkopen.
6 ☐ Voor de pauze liet de band het publiek een paar nieuwe nummers horen.

Opdracht 4 ✱

Soms begint het meewerkend voorwerp met *voor*. Dan is het onderwerp meestal iemand die iets voor een ander doet; die ander is het meewerkend voorwerp. Je stelt de vraag: *Aan/Voor wie + wg + ow + lv?* Let op: alléén als je *aan/voor* kunt weglaten of erbij kunt denken wanneer het er niet staat, is het zinsdeel een meewerkend voorwerp. Noteer ow, wg, lv en mv. Niet in elke zin staat een lv of mv.
1 Loubna schonk voor iedereen een beker chocolademelk in.
2 Aan wie zal ik mijn oude fiets verkopen?
3 De verhuizers mochten de verhuisauto parkeren voor de oprit van de buren.
4 De scheidsrechter gaf Jonathan vlak voor de rust een gele kaart.
5 Op zijn moeders verjaardag heeft Levi een bos bloemen voor haar gekocht.
6 Voor de HEMA was een man aan het trommelen voor een enthousiast publiek.

Opdracht 5

Kies de juiste volgorde *a* tot en met *d* bij de zinnen 1 tot en met 4.

1	Daan gaf mij een tip.	*a*	ow – pv/wg – mv – lv.
2	Die uitnodiging had ik aan jou gestuurd.	*b*	mv – pv/wg – ow – lv – rest wg.
3	Heb jij Eliza jouw telefoonnummer doorgegeven?	*c*	pv/wg – ow – mv – lv – rest wg?
4	Kay heb ik een geheim verteld.	*d*	lv – pv/wg – ow – mv – pv/wg.

Ik kan/weet
• het meewerkend voorwerp van een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

1 Vul *dat* of *die* in.

a die foto	... model	dat fotomodel
b dat snoep	... trommel	... snoeptrommel
c ... portret	die fotograaf	... portretfotograaf

2 Kijk naar de woorden die je in de rechterkolom hebt ingevuld. Valt je iets op?

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden (2)

Soms weet je niet meteen welk verwijswoord je hoort te gebruiken. Hieronder staan twee regels die je dan kunt gebruiken.

Zo kun je het juiste verwijswoord kiezen

- Als je twijfelt tussen *die* of *dat*:
  - Naar een onzijdig zelfstandig naamwoord (*het*-woord) in het enkelvoud verwijs je met *dat*.
  - Naar andere zelfstandige naamwoorden verwijs je met *die*:
    Zie je het vliegtuig dat daar vliegt?
    Zie je de auto die daar rijdt?
    Zie je de schepen die daar varen?
- Als je twijfelt tussen *met wie* en *waarmee*:
  - *Met wie* verwijst naar een persoon. *Waarmee* verwijst naar een dier of een ding:
    Dat is de jongen met wie ik elke week meerijd.
    Dat is het paard waarmee Hanneke kampioen is geworden.
    Dat is de camper waarmee mijn opa en oma op vakantie gaan.

Op dezelfde manier kun je een keuze maken tussen *op wie* en *waarop; voor wie* en *waarvoor; tegen wie* en *waartegen; naast wie* en *waarnaast* enzovoort.

Opdracht 1

Verander het bijvoeglijk naamwoord zoals in de voorbeelden en gebruik het juiste verwijswoord.
Voorbeeld: *een duur kunstwerk → een kunstwerk dat duur is*
een blauwe lucht → een lucht die blauw is

1 een spannend boek
2 snelle auto's
3 een leuk cadeautje
4 een nieuwe telefoon
5 een kleurige bos bloemen
6 een beroemd beeld van Rodin

Opdracht 2

Onderstreep het juiste verwijswoord.
1 *OXO* is een computerspel **dat / die** in 1952 is gemaakt.
2 Cian krijgt een rashond, **dat / die** uit het dierenasiel komt.
3 In Rome staan bouwwerken **dat / die** duizenden jaren oud zijn.

4 Waterbootcamp is een sport **dat / die** niet voor watjes is.
5 De directeur was trots op zijn automuseum, **dat / die** veel bezoekers trok.

Opdracht
3

Onderstreep het juiste verwijswoord.
1 Dat is de schilder **voor wie / waarvoor** Eva model heeft gestaan.
2 De kat **met wie / waarmee** Stan naar kattenshows gaat, is een siamees.
3 Het make-upmerk **voor wie / waarvoor** de vlogster reclame maakt, heet Bella.
4 Damian gaat naar een concert van de band **van wie / waarvan** hij fan is.
5 Van haar drie zussen is Lea degene **op wie / waarop** Mascha het meest lijkt.

Opdracht
4

Onderstreep het juiste verwijswoord.

Auto's spotten

Wrrrooaamm! Het is Sams telefoon, **(1) dat / die** het geluid maakt van een optrekkende raceauto. Sam krijgt een berichtje **(2) in wie / waarin** een linkje naar een foto staat van een glimmende wagen, deze keer een Maserati Ghibli diesel uit 2013. **(3) Dat / Die** is gespot door een van zijn kameraden **(4) met wie / waarmee** hij in een autospotgroep zit. Autospotters zijn mensen **(5) dat / die** precies bijhouden welke mooie auto's ze gezien hebben. Foto's van hun vondsten delen **(6) hun / ze** met elkaar. Bij elke foto zetten ze technische gegevens, zoals de topsnelheid **(7) dat / die** de auto kan behalen en waar en wanneer **(8) dat / die** is gesignaleerd. Sam let zelf ook altijd goed op het blik **(9) dat / die** hij ziet als hij onderweg is. Spot hij een bijzonder exemplaar, dan zet hij **(10) dat / die** op de foto.

(11) Dat / Die deelt hij dan via Instagram met zijn autospotgroep, **(12) van wie / waarvan** gek genoeg alleen jongens lid zijn.

Opdracht
5 ✱

Neem de verwijswoorden 1 tot en met 6 over en noteer erachter waarnaar ze verwijzen.

Publiek vindt Wadden het mooiste natuurgebied

Voor de verkiezing van het mooiste natuurgebied, **(1)** waaraan dertien gebieden en nationale parken meededen, hebben 88.000 mensen hun stem uitgebracht. Van **(2)** hen stemden de meesten op het Waddengebied. **(3)** Dat is daarom uitgeroepen tot mooiste natuurgebied van het land.
De Veluwe en Nationaal Park Hollandse Duinen werden tweede en derde, maar **(4)** zij mogen zich ook winnaar noemen. De natuurgebieden krijgen elk een geldbedrag van maximaal 300.000 euro. Ook komt er een campagne in binnen- en buitenland, **(5)** die bedoeld is om **(6)** ze te presenteren als opvallende voorbeelden van de Nederlandse natuur.

Naar: nos.nl, op 14 april 2017

Ik kan/weet • verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over lastige werkwoorden.

Startopdracht

Speel dit werkwoordspelspel met de hele klas.
1. Ga allemaal staan.
2. Luister naar de docent die een korte zin voorleest en aangeeft om welk werkwoord het gaat.
3. Op welke letter(s) eindigt het werkwoord volgens jou? Steek je linkerhand op bij een *-d*, je rechterhand bij alleen een *-t* en je beide handen bij *-dt*.
4. De docent vertelt wat het goede antwoord is. Ga zitten als je een ander antwoord hebt. Blijf staan en speel door als je het antwoord goed hebt.
5. Het spel eindigt wanneer alle zinnen zijn voorgelezen of als iedereen zit. Wie blijft het langst staan?

Theorie

video-uitleg

Lastige werkwoordsvormen

Werkwoorden kun je in drie werkwoordsvormen schrijven: tegenwoordige tijd (tt), verleden tijd (vt) en voltooid deelwoord (vd).
Sommige werkwoorden zijn erg lastig. De tegenwoordige tijd en de voltooide tijd klinken hetzelfde, maar je schrijft die anders. Het gaat om werkwoorden die bijvoorbeeld beginnen met: *be-*, ge-, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-*.

Tegenwoordige tijd	**Voltooide tijd**
– Tim verstuurt een bericht.	– Tim *heeft* een bericht verstuurd.
– Vita gebruikt een hamer.	– Vita *heeft* een hamer gebruikt.
– De agent bespiedt de fietser.	– De agent *heeft* de fietser bespied.
– Er gebeurt een ongeluk.	– Er *is* een ongeluk gebeurd.

Gebruik bij twijfel het schema werkwoordspelling. Het schema vind je op bladzijde 243.

Opdracht 1

Vul de tabel verder in.

werkwoord	**ik ... / ... jij (pv)**	**jij/hij/zij/het ... (pv)**	**hij heeft ... (vd)**
1 herkennen	*herken*	*herkent*	*herkend*
2 geloven			
3 ontdekken			
4 beantwoorden			
5 verbreden			
6 overhoren			

Opdracht
2

Neem de onderstreepte werkwoorden over en vul d, t of dt in. Zet erachter of het pv of vd is.

1 Elke maand vertel… een schrijver in de bibliotheek over zijn boeken.
2 In de pauze heeft Elmer ons alles vertel… over zijn reis naar de VS.
3 De samenleving verhar… volgens veel mensen.
4 De gemeente heeft vorig jaar dit fietspad verhar….
5 Dit bedrijf verscheep… containers met auto's.
6 Vanuit China worden veel smartphones verscheep… naar Europa.

Opdracht
3

Onderstreep het juiste woord.

1 Hoeveel geld **besteed / besteedt** jij per jaar aan de kapper?
2 Kylian heeft de brief in het Engels **vertaald / vertaalt**.
3 Volgens mij heeft de buschauffeur zich **vergisd / vergist** in de route.
4 Natasja **besteld / bestelt** nieuwe fietsonderdelen online.
5 Door de wind was een aantal bomen **ontworteld / ontworteld**.
6 E-mails **beantwoord / beantwoordt** ik meestal meteen.

Opdracht
4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan. Zet de pv's in de tegenwoordige tijd.

1 Volgens het Van Gogh Museum zijn de schetsen … (vervalsen).
2 Op de website worden de openingstijden van de expositie … (vermelden).
3 Ajax … (onderhandelen) met FC Barcelona over een opzienbarende transfer.
4 Jelle is net … (herstellen) van een longontsteking.
5 De winnaar van *The Voice* heeft zich … (ontpoppen) tot een musicalster.
6 Rinskes moeder … (begeleiden) haar naar het modellenbureau.

Opdracht
5 ✱

Verbeter de fout geschreven werkwoorden in de zinnen 1 tot en met 4. Noteer erachter waarom ze fout waren. Kies uit:

a Het is een vd: je hoort *-d* of *-t* aan het eind met de verlengproef.
b Het is een pv tt: de ik-vorm.
c Het is een pv tt: de ik-vorm + *t*.
d Het is een pv vt (zwak): de ik-vorm + *te(n)*.
e Het is een pv vt (sterk): zo kort mogelijk.

1 Hoeveel geld besteedt jij aan make-up?
2 Deze populaire tv-serie wordt vrijdag herhaalt.
3 Op school starte gisteren een nieuw kunstproject.
4 De verlichting op het plein veranderd steeds van kleur.

Opdracht
6

Oefenen met *-heid*, *-iteit* en *-(e)lijk(e)*
Maak drie kolommen: **-heid**, **-iteit** en **-(e)lijk(e)**. Maak de woorden met de puntjes af en noteer ze in de juiste kolom.

1 Veel licham… activ… is goed voor de gezond….
2 Waarschijn… viel de elektric… uit door een kabelbreuk.
3 De snackbar vraagt ruime beschikbaar… en flexibil… van zijn vakantiehulp.
4 Een turnster met de Amerikaanse national… won herhaald… het WK turnen.
5 De fietsen van dit merk zijn gewoon… van goede kwal….
6 De stabil… van de bouwsteiger is belangrijk voor de veilig….

Ik kan/weet
- werkwoorden die beginnen met met *be-*, *ge-*, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-* goed spellen. 3F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Ja, een standbeeld

Een standbeeld van een topmodel, een bekende vlogger of een personage uit een game: van wie wil jij wel een standbeeld in jouw woonplaats?

Samen met twee klasgenoten discussieer je eerst over voor wie jullie een standbeeld willen oprichten. Daarna onderzoeken jullie de feiten over die persoon en de meningen van anderen over die persoon. In een tweede discussie hebben jullie dan genoeg argumenten om een ander drietal ervan te overtuigen dat jullie plan voor een standbeeld echt het beste plan is.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:

- *Lezen*: Feiten, meningen en argumenten
- *Spreken en gesprekken*: Discussiëren

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan feiten, meningen en argumenten herkennen en begrijpen. 3F
Schrijven	• Ik kan mijn mening opschrijven. 2F • Ik kan mijn mening ondersteunen met argumenten. 2F • Ik kan voorbeelden geven bij mijn argumenten.
Kijken en luisteren	• Ik kan eenvoudige discussies begrijpen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een discussie. 1F
Woordenschat	• Ik weet de betekenis van veelvoorkomende voor- en achtervoegsels. • Ik kan de betekenis van woorden vinden met behulp van voor- en achtervoegsels. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan het meewerkend voorwerp van een zin vinden.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan werkwoorden die beginnen met met *be-*, *ge-*, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-* goed spellen. 3F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

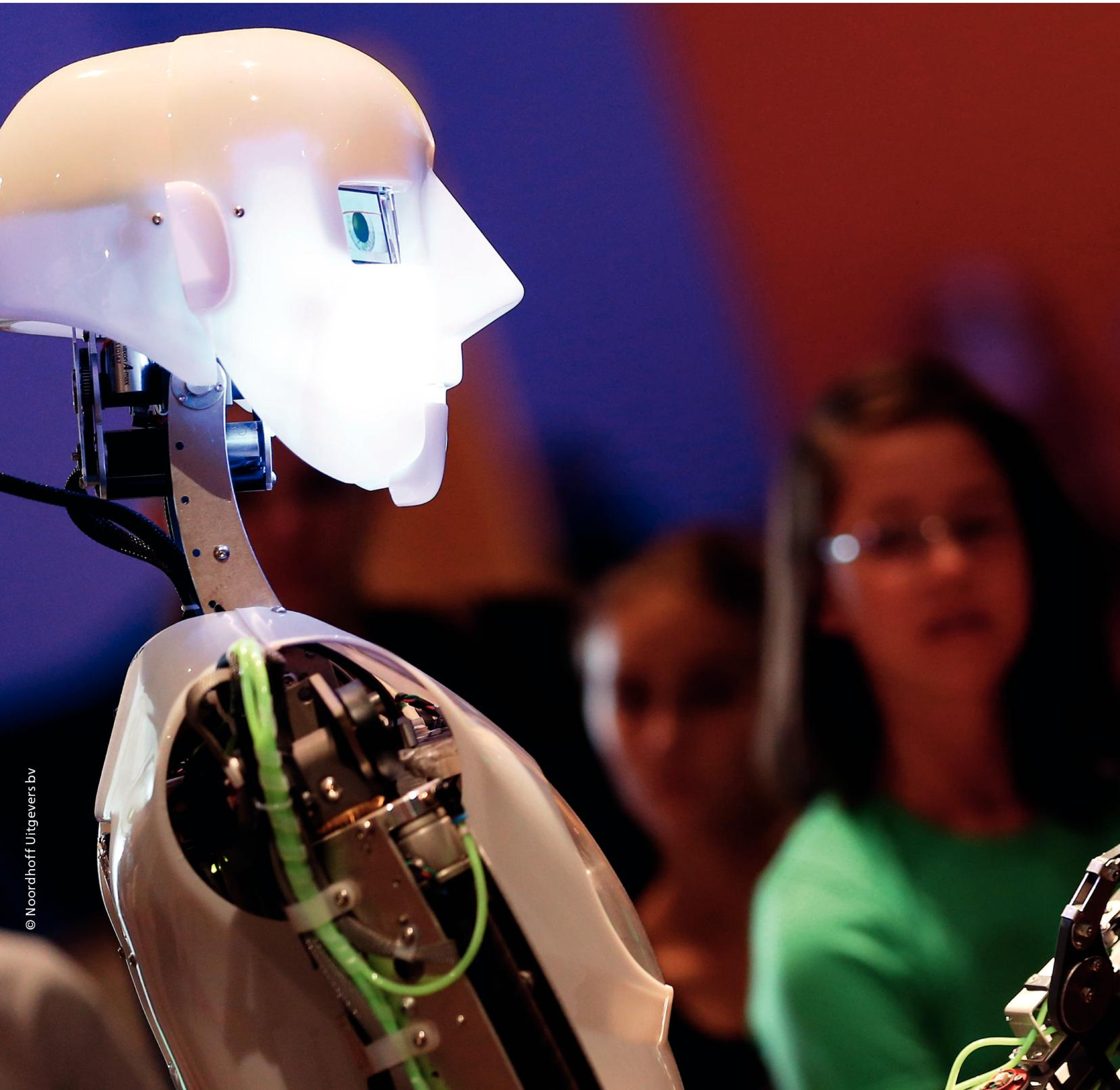
- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 5

Toekomst

Bommelwoorden

Het woord 'bommelwoord' komt van 'bommelding'. En dat is een woord dat je op twee manieren kunt lezen: *bom-melding* en *bommel-ding*. Zo zijn er nog veel meer woorden die je op meerdere manieren kunt lezen. Denk eens aan de volgende bommelwoorden: *bedreiger, bruidstaart, dijkramp, geluidschip, hiphopster, kerstomaatje, massagebed, verfrommel en zeemeter*. Op welke twee manieren kun je deze worden interpreteren? Ken jij nog meer bommelwoorden?

Grappen met groente en fruit

Met groente en fruit kun je allerlei woordgrappen maken. Het is groen en het loopt door het bos. Een dophertje. En zo zijn er nog veel meer: Het is geel en hangt achter een auto. Het is groen en komt van een berg. Het is rood en niet zo goed. Het is groen en snurkt. En het is oranje en weet het niet zeker. Weet jij de antwoorden op deze raadsels? En ken jij ook een woordgrap met groente of fruit?

De weg is weg

De koppen van nieuwsberichten worden meestal door één persoon gemaakt: de koppenmaker. Maar soms heeft hij z'n kop er niet helemaal bij en dan gebruikt hij per ongeluk een homoniem. Wat is het homoniem in deze krantenkoppen? En op welke twee manieren kun je de koppen lezen?
Automobilisten verstoppen afrit A2 – Eten van vrouwen beter voor het milieu – Minister maakt T-rex af – Nederlandse boeren voeren meer uit dan ooit – Politie snapt een op zes voortvluchtige criminelen

Lezen

Je leert kritisch lezen.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1. Vind jij het een goed besluit wilde dieren in het circus te verbieden? Leg je antwoord uit.
2. Wat is volgens jou de toekomst van voormalige circusdieren?

Tekst 1

Gered

De stichting *Wilde Dieren de Tent Uit* heeft zich bijna tien jaar sterk gemaakt voor het verbod op circusdieren. Dat verbod kwam er eind 2015. Jarenlang leefden de dieren achter tralies en traden ze op voor een groot publiek. Gelukkig kwam daar een einde aan. Maar wat is hun toekomst?

Naar: Metronieuws.nl, op 4 november 2016

Theorie

video-uitleg

Kritisch lezen

Informatie in teksten is niet altijd betrouwbaar. Daarom moet je een tekst **kritisch lezen**. Kritisch lezen betekent: letten op de deskundigheid van de schrijver, het doel van de tekst en de bron (waar je de informatie vond: krant, website of boek).

- Let op **de deskundigheid van de schrijver**. Een schrijver is deskundig als hij zich uitgebreid in het onderwerp heeft verdiept of veel ervaring heeft met het onderwerp. Hoe deskundiger de schrijver, hoe betrouwbaarder de tekst.
- Let op **het doel van de tekst**. Wat wil de schrijver van de tekst bereiken. Wil hij alleen feitelijke, dus onpartijdige, informatie geven of wil hij de lezer overtuigen of activeren?

Een objectieve tekst is vaak betrouwbaar, maar dan moet die tekst wel volledig zijn en geen belangrijke feiten weglaten.

- Let op **de bron.** Kijk naar de datum waarop de tekst is gepubliceerd en uit welke bron de tekst komt. Als de tekst lang geleden verschenen is, kan het zijn dat de informatie in de tekst niet meer klopt.

Als je een tekst kritisch leest, denk je goed na over wat je leest en bedenk je wat je eigen mening over het onderwerp is.

Opdracht 1

Bekijk tekst 2 en 3.

1. Stel dat jij slaapproblemen hebt en op zoek bent naar een oplossing daarvoor. Welke tekst zou je dan kiezen om te lezen? Leg je antwoord uit.
2. Kun je aan de hand van de titels voorspellen welke tekst jou waarschijnlijk tips geeft voor het oplossen van jouw slaapprobleem? Leg je antwoord uit.
3. Kun je aan de bronvermeldingen zien welke tekst het betrouwbaarst is? Leg je antwoord uit.

Lees tekst 2 en 3 helemaal.

4 Welke tekst geeft vooral feitelijke en deskundige informatie?

5 Caspers slaapprobleem is met een sterrenhemel en passende muziek opgelost. Denk je dat een slaapdeskundige deze oplossing zou adviseren? Welk argument voor je antwoord kun je vinden in tekst 3?

6 Wat wordt in tekst 3 bedoeld met ‘slaaphygiëne’?
A ☐ schoon en verzorgd slapen
B ☐ tips om goed te kunnen slapen
C ☐ voldoen aan slaapvoorwaarden

7 Wat is het belangrijkste doel van tekst 3?
A ☐ lezers iets vertellen over jongeren die weinig slapen
B ☐ lezers kennis laten maken met het programma ‘Slim Slapen’
C ☐ lezers leren hoe je in de toekomst beter kunt slapen
D ☐ lezers overhalen mee te doen aan de behandelmethode

8 Hoe zorg jij ervoor dat je goed kunt (in)slapen?

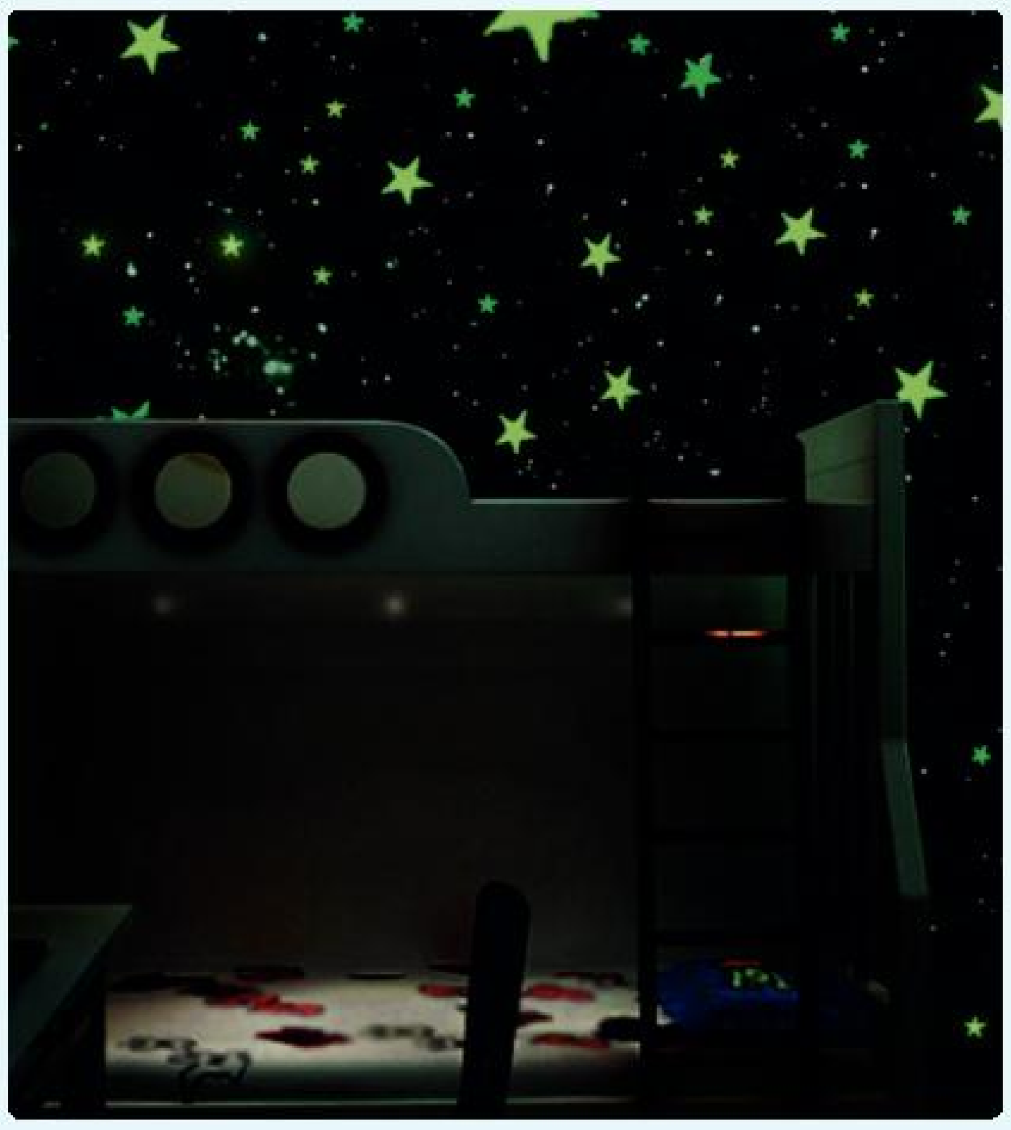
Tekst 2

Slapen onder de sterren

[1] Een kunstzinnige vriend van me, Crispin, hielp me bij het oplossen van het slaapprobleem van mijn tienjarige zoon Casper. Hij wist perfect hoe de toekomst van mijn zoon en mij er rustiger en gezonder op kon worden.

[2] We waren net verhuisd, waardoor Casper dus ook een nieuwe kamer kreeg. Maar Casper wilde daar niet slapen, dus sliep hij alleen maar bij mij op mijn kamer. Wel in zijn eigen bed natuurlijk. Daar moest nodig iets aan gedaan worden, vond ik, dus vroeg ik mijn vriend om de kamer te verven. Alleen een likje verf was echter niet voldoende. Crispin ging nog een stapje verder met *glow-in-the-dark*-verf. Hij zocht ook passende muziek uit waarbij Casper voortaan heel lekker in slaap zou kunnen vallen in zijn eigen kamer.

[3] Een waanzinnige sterrenhemel aan het plafond verschijnt dus elke keer wanneer het licht uitgaat! Casper kan tegenwoordig niet meer wachten om naar bed te gaan: lekker slapen onder de sterren met een rustgevend muziekje op de achtergrond.

Naar: Lief en leed van moeders, weblog Carla, op 25 november 2016

Tekst 3

Slim Slapen

[1] Veel jongeren hebben te maken met slaaptekort. Dat kan ervoor zorgen dat je leerproblemen krijgt op school. Je kunt je bijvoorbeeld niet lang concentreren. Daarnaast kan te weinig slapen je depressief of angstig maken. ‘Slim Slapen’ is een korte behandelmethode (slaapprogramma) dat je slaapprobleem helpt oplossen en ook je moeite met slapen kan voorkomen. Je leert door middel van oefeningen je slaapgedrag te verbeteren. Met de behandeling proberen we je slechte slaapgewoontes af te leren. Je leert niet om in de toekomst meer te slapen, maar vooral om op den duur rustiger en beter te slapen.

[2] Een goede nachtrust is alleen mogelijk als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Dat heet ‘slaaphygiëne’. Je moet daarbij denken aan het vermijden van (beeldscherm)licht twee uur voor het slapengaan, regelmatige bedtijden, genoeg bewegen overdag en het bed alleen gebruiken om te slapen en niet om bijvoorbeeld huiswerk in te maken. Wil je meer weten over de behandeling van slaapproblemen? Kijk dan op de site van Slim Slapen.

Naar: Weblog Petra Jaspers, medewerker Universiteit van Amsterdam, op 25 november 2016

Opdracht 2

Lees tekst 4 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ bananenplantage
B ☐ bananenschimmels
C ☐ bananenziekte bestrijden

2 Voorspel het doel van de tekst.
A ☐ De tekst probeert je mening over bananen te beïnvloeden.
B ☐ De tekst roept je op de strijd tegen de bananenziekte te steunen.
C ☐ De tekst wil je informeren over een onderzoek in Wageningen.

3 Denk je dat de tekst betrouwbaar is? Leg je antwoord uit.

Lees de tekst helemaal.

4 Het gebruik van veel bestrijdingsmiddelen om bananenschimmel te voorkomen, heeft een groot risico. Welk risico noemt onderzoeker Gert Kema?

5 Welke alinea legt uit hoe de tomaat het uitsterven van de banaan kan voorkomen?

6 Hoe verliep het experiment in Wageningen achtereenvolgens? Neem het schema over en vul de stappen in.

1	→	2	→	3

7 Sinds wanneer is onderzoeker Kema al bezig met ‘het redden van de banaan’?

8 Onderstreep in het tekstgedeelte alinea 2 tot en met 4 een zin waarin een duidelijk oordeel over de grote bananenkwekers te lezen is.

9 ‘Kema tempert de verwachtingen over de tomatengenen wel een beetje.’ (al. 5) Wat wordt bedoeld met ‘verwachtingen temperen’?

10 De tekst legt niet uit waarom bananenkwekers die enorme plantages bezitten, weinig doen om de ondergang van de banaan te voorkomen. Is de tekst daardoor minder betrouwbaar geworden? Leg je antwoord uit.

11 Zou Kema tevreden zijn wanneer de banaan over vijftien jaar resistent is tegen schimmels? Leg je antwoord uit.

12 Wat staat er vooral in het slot van de tekst?
A ☐ een blik gericht op de toekomst
B ☐ een grappige uitsmijter
C ☐ een samenvatting van de hele tekst

Opdracht 3

Lees tekst 4 nog een keer.

1 Het redden van de banaan lijkt het levenswerk van onderzoeker Kema te worden. Leg uit hoe je dat met de informatie uit de tekst kunt achterhalen.

2 Volgens de tekst doen eigenaars van grote bananenplantages bijna niets om te voorkomen dat bananen door schimmels uitsterven. Leg uit waarom je dat wel zou verwachten en zoek op internet een verklaring voor hun beleid.

Tekst 4

Tomaat redt banaan

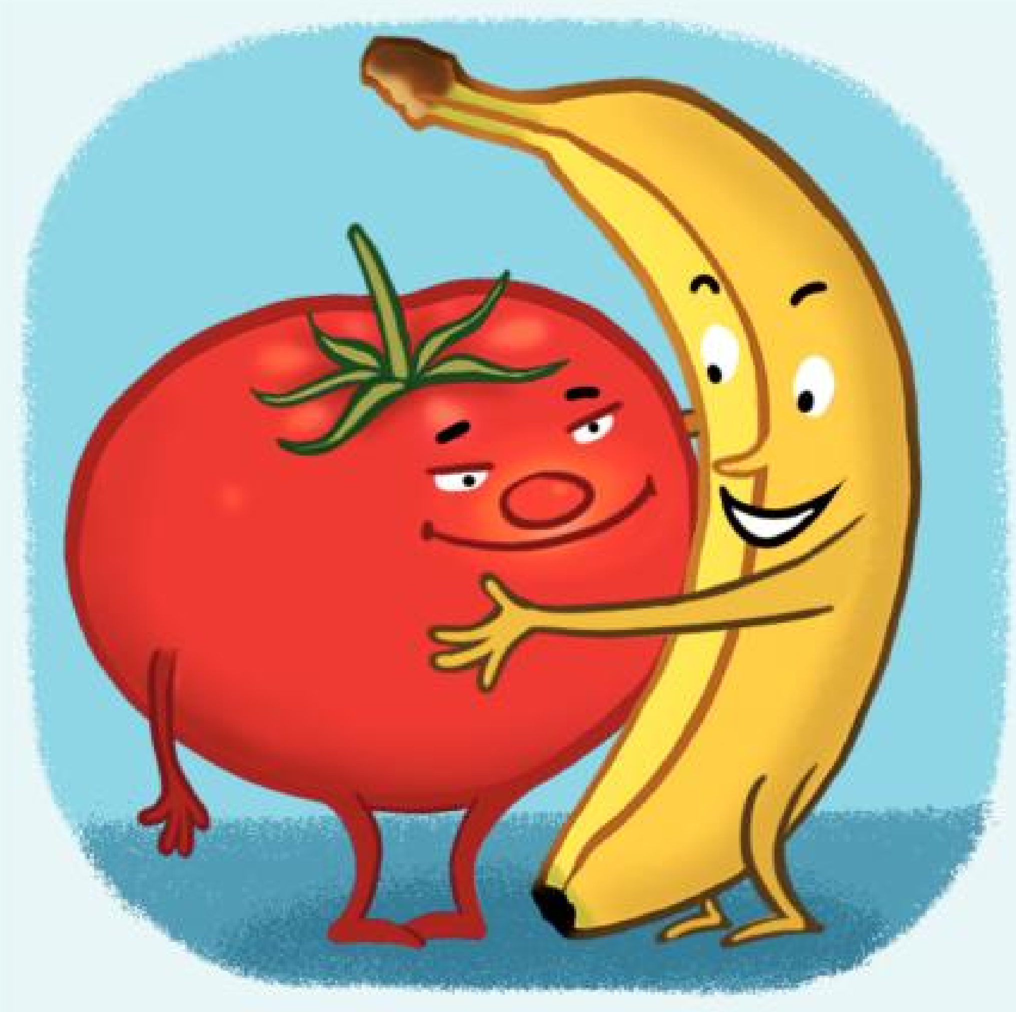
[1] In de supermarkt merk je er nog niks van, maar een van de populairste vruchten wordt al jaren met uitsterven bedreigd: de banaan. Agressieve schimmelziektes zorgen ervoor dat steeds meer bananenplanten worden aangetast. Wetenschappers van

de Universiteit van Wageningen onderzoeken manieren om de bananenschimmels de baas te blijven. Ze hebben nu de hulp ingeroepen van … de tomaat.

[2] De Cavendish-banaan, de bananensoort die in al onze winkels ligt, wordt bedreigd door twee soorten schimmelepidemieën: 'Black Sigatoka' en de 'panamaziekte'. Voor de panamaziekte bestaan tot nu toe nog geen bestrijdingsmiddelen. Black Sigatoka kan wel bestreden worden, maar alleen als er heel veel bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. Het probleem is alleen dat deze schimmel daar steeds vaker tegen bestand is. 'Op den duur wordt de schimmelpopulatie zo resistent dat we het niet meer gaan volhouden met bestrijdingsmiddelen', zegt Gert Kema van Wageningen Universiteit.

[3] Kema is sinds 1 januari 2016 buitengewoon hoogleraar in de plantenziektekunde. Al vanaf 2004 houdt hij zich bezig met het 'redden van de banaan'. Enkele eigenaars van grote bananenplantages hebben alle touwtjes in handen en doen weinig om het uitsterven van de banaan door schimmels tegen te gaan.

[4] Kema publiceerde recentelijk een artikel over hoopvolle experimenten met tomatengenen. In zijn laboratorium in Wageningen spoot hij de Cavendish-bananenplant in met deze genen. De uitkomsten waren veelbelovend. De tomatengenen herkenden de eiwitten van de bananenschimmel en ondernamen actie. Ze lieten de bananencellen afsterven om de groei van de schimmel te stoppen. Kema kon het met het blote oog waarnemen: zwarte vlekken op de bladeren van de bananenplant.

[5] Kema tempert de verwachtingen over de tomatengenen wel een beetje. 'Het zijn nog maar eerste testen. We willen de resultaten ook nog herhalen en op andere manieren experimenteren. Maar toch, over vijftien jaar zou de banaan resistent kunnen zijn. En dat zou de wereld op zijn kop zetten', voorspelt Kema.

Naar: NOS.nl, op 26 september 2016

Opdracht 4

Lees tekst 5.

1. Over welk probleem gaat het in deze tekst?
2. Waardoor valt de aantrekkelijke verpakking van producten voor kinderen niet zo op bij winkelende ouders?
3. Welke tip zou jij de supermarkten en/of voedingsproducenten willen geven in de strijd tegen ongezond eten door kinderen?
4. De drie grote supermarkten geven met hun plannen voor basic (sobere) verpakkingen een goed voorbeeld aan de A-merken, die niéts doen. Welke reden voor de A-merken noemt de tekst om niets te veranderen en welke reden kun jij nog bedenken?
5. De Consumentenbond is positief over de bedoelingen van de supermarkten. Uit welke woorden blijkt dat de bond voorzichtig positief is?
6. Wat zou de Consumentenbond het liefst willen?
7. Geeft de tekst alleen feitelijke, dus onpartijdige, informatie? Leg je antwoord uit.
8. Hoe heeft Geertje Tuenter ervoor gezorgd dat de lezer kan weten dat de gegeven informatie betrouwbaar is?
9. Op welke manier zou jij de informatie in deze tekst kunnen controleren?
10. Heeft de voortdurende aandacht voor gezond eten volgens jou ook een risico? Leg je antwoord uit door daarover informatie te zoeken op internet en let op de betrouwbaarheid van je bron.

Tekst 5

Het wordt saaier op kinderooghoogte

[1] Tientallen huismerken worden aangepakt. Toetjes en snoep, maar ook zuiveldrankjes en ontbijtgranen. Wat precies verdwijnt, is nog niet overal duidelijk, maar denk aan leuke poppetjes en felle kleuren. A-merken doen voorlopig niets.
[2] Bij supermarkt *Plus* moet bijvoorbeeld de vrolijke honingbij op het ontbijtproduct 'honing ringos' het veld ruimen. De nieuwe verpakking is nogal basic: een kom ontbijtringetjes op een egale achtergrond.
[3] Ouders doen boodschappen met hun kinderen en wat je hoort, gaat ongeveer zo: 'Mag ik deze?' En: 'Leg die maar terug.' 'Je hebt net al iets gekozen.' In elke supermarkt vind je verpakkingen die kleine kinderen enthousiast maken, vooral op kniehoogte (voor volwassenen). Het grootste deel van deze producten heeft, naast de kekke kleurtjes en vrolijke poppetjes, iets gemeen: ze zijn niet gezond door veel suiker, zout of verzadigd vet.
[4] Maar langzamerhand verandert een deel van de schappen. *Jumbo* gaat verpakkingen van ongezonde producten die op kinderen gericht zijn, veranderen – de derde supermarkt in enkele maanden die dit aankondigt. *Plus* deed hetzelfde, deze zomer, gevolgd door *Albert Heijn*. Eind volgend jaar moeten alle nieuwe verpakkingen in de schappen liggen.
[5] De drie supermarkten zeggen dat ze meer aandacht willen voor gezondere producten, die aantrekkelijk worden verpakt voor kinderen. 'Een goede ontwikkeling', vindt Babs van der Staak van de Consumentenbond.
[6] En A-merken hóéven hier niet mee te stoppen. Reclame voor kinderen wordt gereguleerd in de Reclamecode voor voedingsmiddelen. Er mag bijvoorbeeld op tv geen reclame gemaakt worden voor voeding gericht op kinderen onder 13, tenzij die aan bepaalde criteria voldoet. Maar voor verpakkingen

in de supermarkt zijn geen regels. De Consumentenbond wil dat ook A-merken verpakkingen aanpassen en wil dat de richtlijnen in een wet worden vastgelegd.
[7] A-merk-fabrikanten vinden dat ook ouders een verantwoordelijkheid hebben. Een Verkade-woordvoerder: 'Ouders kunnen zelf het beste de keuze maken.'

Naar: Geertje Tuenter, NRC, 3 november 2016

Opdracht
5

Lees tekst 6 oriënterend.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Voorspel het doel van de tekst.
A ☐ lezers informeren over de grote rol die ruimtevaart speelt bij duurzame vernieuwing
B ☐ lezers objectief en onpartijdig alleen maar feiten over ruimtevaart geven
C ☐ lezers overtuigen van André Kuipers' mening: mens vernietigt de aarde
D ☐ lezers vertellen hoe André Kuipers overtuigd raakte van het belang van duurzaamheid

Lees de tekst helemaal.
3 Is André Kuipers een deskundige op het gebied van het oplossen van milieuproblemen? Leg je antwoord uit.
4 Welk synoniem geeft de tekst voor 'innovatie' (al. 1)?
5 Het is duidelijk waar André Kuipers 'echt vol van' is. (al. 2) Noteer een woord uit de tekst dat een synoniem kan zijn voor 'ergens vol van zijn'.
6 In alinea 3 spreekt Kuipers over de aarde, eerst als 'dat majestueuze (= indrukwekkende) ding' en in dezelfde zin als 'kwetsbaar bolletje'. Wat zegt dit over hoe Kuipers de aarde is gaan zien?

7 In welke alinea vertelt Kuipers over de kwetsbaarheid van de aarde?
8 Welke zin past het best bij de mening van André Kuipers?
A ☐ Wij mensen beroven de aarde en weten niet hoe het anders moet.
B ☐ Wij mensen zijn allemaal oerdom bezig met de toekomst van de aarde.
C ☐ Wij mensen zullen ons hoe dan ook verspreiden in ons zonnestelsel.
D ☐ Wij mensen zullen waarschijnlijk nooit kweekvlees of kweekvis eten.
9 Is Kuipers geloofwaardig als strijder voor duurzaamheid door zijn ervaringen als ruimtevaarder? Leg je antwoord uit.

Tekst 6

Duurzaam dankzij ruimtevaart

[1] **Zijn reizen naar de ruimte veranderden voorgoed zijn kijk op de aarde. Sindsdien is duurzame innovatie André Kuipers' missie. 'Ik kan niet meer ophouden me zorgen te maken over de aarde.'**

[2] André is er echt vol van: hij wil mensen ervan doordringen dat wij bezig zijn de aarde te vernietigen door de manier waarop wij leven. Hij is niet bang om veel mensen een 'oerdomme houding' te verwijten en hen allemaal verantwoordelijk te houden voor de toekomst van de aarde.

[3] Zijn strijd voor duurzame vernieuwing en beter omgaan met de natuur is een gevolg van hoe hij als ruimtereiziger de aarde zag. Kuipers spreekt bevlogen: 'Die eerste blik op de aarde was overweldigend. Zo'n prachtig wonder. Totdat je de gitzwarte leegte in kijkt en dat majestueuze ding opeens in elkaar schrompelt tot een kwetsbaar bolletje. En daar zit je dan, in dat dreigende heelal. Op die bol zie je een hele hoop zout water, woestijnen en bergen. Je denkt, als wij met zijn allen op die bol willen blijven wonen, dan kunnen we zo niet doorgaan en alles wat de aarde biedt opmaken. Je realiseert je dat je eigen planeet ook een soort ruimteschip is, met een beperkte voorraad.'

[4] 'Ik heb gezien hoe steden vanuit de ruimte lijken op diepe littekens in de aarde. Ik zag aangevreten oerwouden door ontbossing, erosie, droge rivieren. Uit onwetendheid plegen we roofbouw. Boeren die oerwoud platbranden en het volgende jaar een stukje verderop hetzelfde doen. Maar ik heb gezien dat er geen "stukjes verderop" meer zijn. We eten babytonijntjes. Dan moet je er niet gek van opkijken dat je volgend jaar geen volwassen tonijnen meer vindt in de zee.'

[5] Voor veel milieuproblemen ziet Kuipers een duidelijke oplossing: 'Als je iets lichter, beter, duurzamer wilt maken, heb je de techniek nodig. Zo heeft de ruimtevaart ons zonne-energie gegeven. Ik maak mij zorgen over het tempo waarin de bevolking groeit, er komen wereldwijd tweehonderdduizend mensen per dag bij. Als iedereen zou leven als een Nederlander, hadden we drie en een halve aardbol nodig. Als iedereen zou leven als een Amerikaan, was het al vier en een half. Dat ligt grotendeels aan

wat we eten, vooral al het vlees. Ik geloof in voedseltechnologie: kweekvlees en kweekvis, en het gebruik van algen in plaats van vis om omega-3 uit te halen.'

[6] En over het idee 'onze problemen het heelal in te schieten' zegt Kuipers het volgende: 'Natuurlijk, de mensheid zal zich door het zonnestelsel verspreiden. Dat is een evolutionair proces. Een soort die zich beperkt tot één plek, houdt het niet vol. Dieren die overal kunnen overleven, zoals ratten, kakkerlakken en de mens natuurlijk, hebben een betere kans. Nu gaan we de ruimte ook veroveren en verspreiden we ons verder. Mars is nu nog niet prettig om te wonen. Maar over honderd jaar is daar een mensenkolonie.'

Naar: www.oneworld.nl, op 26 november 2016

Ik kan/weet
• kritisch lezen om te beoordelen of een tekst betrouwbaar is.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een zakelijke e-mail schrijven.

Startopdracht

Lees de e-mail van een ouder aan een docent.

1 Wie heeft het bericht geschreven?
2 Is het duidelijk wat de schrijver van de tekst wil vragen?
3 De tekst bevat zes taalfouten. Zoek ze op.

Aan:

Onderwerp: Sabrina

Hallo,
Ik he been vraag. Sabrina wil later iets doen met tourisme. Volgend jaar moet ze al die talen leren. Kan z edat ook op vmbo?
U word bedankt voor u antwoord.
A.Koenen

Theorie

video-uitleg

Een zakelijke e-mail schrijven

Een zakelijke e-mail stuur je naar bedrijven, organisaties of personen die je niet kent. Je kunt bijvoorbeeld een e-mail sturen naar FNV Jong als je op zoek bent naar een stageplek of als je informatie wilt vragen voor een werkstuk. In een zakelijke e-mail gebruik je formele taal.

Zo schrijf je een zakelijke e-mail
Inhoud:
- In de inleiding schrijf je wie je bent en waarom je de e-mail schrijft. Dat noem je de aanleiding voor het schrijven van de e-mail.
- In het middenstuk geef je aan welke informatie je wilt hebben of stel je je vragen.
- In het slot spreek je een wens of verwachting uit, bijvoorbeeld: ‘Ik hoop snel een antwoord van u te krijgen.’

Vorm:
- Vul altijd de onderwerpregel (‘Subject’) in. Daarin zet je kort en duidelijk waarover je e-mail gaat.
- Begin met een formele aanhef, bijvoorbeeld: ‘Geachte heer of mevrouw,’ of ‘Geachte mevrouw Meppelink,’.
- Spreek de ander aan met ‘u’ en gebruik beleefde taal.
- Gebruik witregels tussen alle onderdelen van de e-mail.
- Rond je e-mail af met een slotzin, bijvoorbeeld: ‘Alvast hartelijk bedankt voor de informatie’ of ‘Alvast hartelijk bedankt voor uw antwoord’.
- Sluit af met een formele groet, bijvoorbeeld: ‘Met vriendelijke groet,’ of ‘Hoogachtend,’.
- Vermeld onderaan je naam en eventueel je adres en telefoonnummer.

Opdracht 1

Lees tekst 1. De tekst is een e-mail van meneer Hoopgever aan Bart van Buren.

1 Bij welke letter (A tot en met G) vind je de aanleiding voor het schrijven?
2 Bij welke letter vind je de aanhef?
3 Bij welke letter vind je de extra informatie die Van Buren nodig heeft?
4 Bij welke letter vind je de naam van de afzender?
5 In de e-mail wordt de geadresseerde met 'u' aangesproken. Is dat hier gepast? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Aan:

Onderwerp: Meelopen in ons bedrijf

A Geachte heer Van Buren,
B In uw e-mail van 15 januari schreef u dat u voor uw opleiding aan het vmbo een weekje moest meelopen in een bedrijf. Onze slachterij leek u een fijne leerschool. Ik heb daarom mijn best gedaan een mooi plekje voor u te vinden.
C U kunt komen helpen op de afdeling Productie. De werkzaamheden zullen bestaan uit inpakken en schoonmaken. We kunnen uw hulp daar goed gebruiken.
D We verwachten u de eerste maandag van de volgende maand om 6.00 uur bij de ingang van ons bedrijf. Neem uw identiteitsbewijs mee en laat dat zien aan de portier. Hij brengt u naar de afdeling.
E Ik hoop op een fijne samenwerking en dat u bij ons veel zult leren.
F Met vriendelijke groet,
G H. Hoopgever

Opdracht 2

De e-mail van de heer Hoopgever (tekst 1) is een antwoord op de e-mail die Bart van Buren (15 jaar, tweede klas) aan het bedrijf heeft gestuurd.
Verplaats je in Bart en schrijf de e-mail.

1 Noteer een formele aanhef.
2 In de eerste alinea noteer je je vraag en schrijf je kort iets over jezelf.
3 Bedenk een reden voor deze korte stage en noteer die in de tweede alinea.
4 Geef in alinea 3 aan om welke periode en om welke week het gaat.
5 Sluit je e-mail af met een passende slotzin en daaronder een formele groet.

Opdracht 3

Verplaats je in de volgende situatie. Het is inmiddels twintig jaar geleden dat je eindexamen deed. Je hebt carrière gemaakt en je hebt gelezen dat je oude middelbare school graag in contact komt met succesvolle oud-leerlingen. Schrijf een e-mail aan de directeur van je school. Je denkt dat je leerlingen iets kunt leren en ze kunt motiveren. Vertel in je e-mail het volgende:

– de reden waarom je mailt;
– vertel over je carrière en dat je leerlingen daar graag meer over vertelt;
– op welke dagen je beschikbaar bent;
– dat je snel van de directeur hoopt te horen.

Ik kan/weet
• een zakelijke e-mail schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert kritisch luisteren.

Startopdracht

Je hoort een keiharde knal terwijl je in de stad loopt. Iedereen staat stil en kijkt verschrikt om zich heen.

1. Bekijk de volgende drie screenshots.
2. Naar welk programma ga je kijken om meer informatie te krijgen over wat er is gebeurd? Leg je antwoord uit.

Theorie

video-uitleg

Kritisch kijken en luisteren

Via radio, televisie en internet krijg je veel informatie, maar niet alle informatie is even betrouwbaar. Soms is de informatie namelijk een beetje mooier gemaakt of niet volledig. Je moet dus kritisch kijken en luisteren.

Zo kijk en luister je kritisch

- **Bedenk naar welk soort programma je kijkt of luistert.** Het nieuws is over het algemeen betrouwbaarder dan een amusementsprogramma of een filmpje op internet waarvan je niet weet wie het gemaakt heeft.
- **Controleer wie de informatie geeft**. Een expert vertelt vaak feiten, terwijl iemand die niks van het onderwerp weet alleen zijn mening kan geven.
- **Bedenk wat de maker van het programma wil**. Een reclamemaker wil zijn product verkopen. Hij wil mensen daarom overtuigen en overhalen zijn product te kopen. Een journalist heeft een heel ander doel: hij wil mensen informatie geven.

Opdracht 1

Lees vraag 1 tot en met 8. Bekijk daarna het fragment uit het *RTL Nieuws*. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1. Waarover gaat het fragment?
2. Welk soort programma is dit?
   A ☐ actualiteitenprogramma
   B ☐ documentaire
   C ☐ nieuwsrubriek
   D ☐ spelshow
3. Welk doel heeft de maker van het programma?
4. In een programma kunnen verschillende mensen iets over een onderwerp vertellen. Wie komen in dit fragment allemaal aan het woord?

5 Wie geven de meeste informatie in het fragment?
6 Maak een tabel met drie kolommen. Noteer in de eerste kolom wie aan het woord komt in het fragment, in de tweede kolom welk standpunt hij/zij heeft en in de derde kolom welke argumenten hij/zij geeft.
7 Wie zijn de experts in het fragment die feiten geven?
8 Wie vertellen alleen hun ervaring of mening?

Opdracht 2

Bekijk het fragment.

1 Welk soort programma is dit?
2 Met welk doel is dit filmpje gemaakt?
3 Wie geeft de informatie in dit filmpje?
4 Is dit een betrouwbaar filmpje? Leg je antwoord uit.

Lees vraag 5 tot en met 11. Bekijk het fragment uit het tv-programma *Radar*. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

5 Welke informatie wordt in het fragment gegeven?
6 Uit welk soort programma komt dit fragment?
7 Met welk doel is het fragment gemaakt?
8 Wie geeft de informatie?
9 Kun je de informatie die deze mensen geven vertrouwen? Leg je antwoord uit.
10 Hoe komen deze mensen aan hun informatie? Leg je antwoord uit.
11 Dit fragment en het fragment hiervoor (de reclame van Lidl) gaan over hetzelfde onderwerp. Welk fragment geeft meer betrouwbare informatie? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Lees vraag 1 tot en met 6. Bekijk het fragment uit *EenVandaag* en beantwoord de vragen. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Welke informatie wordt in dit fragment gegeven?
2 Met welk doel is dit fragment gemaakt?
3 Uit welk soort programma komt dit fragment?
4 Welke mensen geven informatie in dit fragment?
5 Hoe komen deze mensen aan hun informatie? Leg je antwoord uit.
6 Geef voor elke persoon aan hoe betrouwbaar de informatie is die hij over het onderwerp geeft. Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet • kritisch kijken en luisteren om te beoordelen of een tekst betrouwbaar is.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een informatief gesprek voeren.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Lees eerst de hele opdracht. Een van jullie stelt zich voor dat hij in het jaar 3000 leeft. De ander stelt vragen over het leven in het jaar 3000.
Opdracht voor degene die informatie geeft:
1 Noteer in steekwoorden hoe de wereld er volgens jou dan uitziet.
2 Noteer drie onderwerpen waarover je vragen zou kunnen verwachten.
Opdracht voor degene die informatie wil krijgen:
3 Noteer drie onderwerpen waarover je het wilt hebben.
4 Noteer over elk onderwerp een vraag die je kunt stellen.

Theorie

video-uitleg

Een informatief gesprek voeren

In een informatief gesprek wil je iets van iemand weten. Je wilt bijvoorbeeld van je mentor weten welke vakken je moet blijven volgen als je later naar de opleiding Dierverzorging wilt. Bij zo'n gesprek gaat het erom dat je de informatie krijgt die je nodig hebt. Het is dus belangrijk dat je het gesprek goed voorbereidt en de goede vragen stelt.

Zo bereid je een informatief gesprek voor
- Bedenk wat je precies te weten wilt komen.
- Noteer de belangrijkste vragen.

Zo voer je een informatief gesprek
- Spreek duidelijk en luister goed naar wat de ander vertelt.
- Luister belangstellend en spreek enthousiast.
- Laat de ander nadenken en uitpraten.
- Let op de lichaamstaal van de ander.
- Vraag door als de informatie onduidelijk of onvolledig is. Bijvoorbeeld:
  - *Hoeveel tijd moet ik aan dat vak besteden?*
  - *Uit welke onderdelen bestaat het vak precies?*
  - *Denkt u dat ik gegarandeerd werk kan vinden als ik dit vak doe?*
- Controleer altijd of je de ander goed begrepen hebt. Herhaal de belangrijkste informatie. Bijvoorbeeld:
  - *Dus als ik het goed begrijp, kan ik het beste …*

Opdracht **1**

Lees eerst de vragen. Luister daarna naar het fragment waarin Jamilla informatie vraagt aan een verkoper.
1 Waarover vraagt Jamilla informatie?
2 Jamilla stelt een aantal vragen. Noteer er twee.
3 Jamilla vraagt één keer door. Noteer die vraag.
4 Na welk antwoord had Jamilla ook nog kunnen doorvragen?

5 Herhaalt Jamilla de belangrijkste informatie?
   A ☐ Ja, ze zegt dat er verschillende merken zijn en het aantal pixels niet zo belangrijk is.
   B ☐ Nee, ze vergeet te zeggen dat je vooral op de beeldsensor moet letten.
6 Vind jij dat de verkoper voldoende informatie geeft? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Werk in een drietal. Lees eerst de hele opdracht. Voer in tweetallen een gesprek waarin informatie wordt gevraagd over een populair vervoermiddel dat over twintig jaar wordt gebruikt. Hoe ziet dat vervoermiddel van jou eruit? Welke bijzondere mogelijkheden heeft het? Laat je fantasie de vrije loop.

1. Ieder van jullie noteert in steekwoorden bijzonderheden over zijn eigen vervoermiddel.
2. Noteer vijf dingen die je over het vervoermiddel van de ander wilt weten.
3. Spreek af welk tweetal als eerste het gesprek voert.
4. Voer het gesprek.
5. Degene die niet spreekt, observeert het gesprek en beantwoordt daarna de volgende vragen:
   - Zijn er duidelijke vragen gesteld?
   - Werd er doorgevraagd als de informatie onduidelijk of onvolledig was?
   - Is het belangrijkste herhaald?
6. Wissel van rol, totdat iedereen een keer om informatie heeft gevraagd.

Opdracht 3

Voer in tweetallen een gesprek waarin informatie wordt gevraagd. Lees de situaties.

Situatie A – Je mag je kamer voor een bedrag van 400 euro opnieuw verven en inrichten. Je belt een interieurwinkel voor informatie over verf, gordijnstoffen en vloerbedekking. Je wilt weten wat voor soort kamer bij je past. Je hebt ook informatie nodig over de kosten.

Situatie B – Je gaat een weekendje weg voor je ouders regelen. Dat mag maximaal 400 euro kosten. Je belt naar een klein hotel in Brussel. Je moet weten wanneer ze plek hebben, hoeveel het kost, hoe luxueus het is enzovoort. Je wilt zo veel mogelijk informatie krijgen, want het moet perfect zijn voor je ouders.

1. Kies met een klasgenoot een situatie. Spreek af wie de medewerker van de interieurwinkel of het hotel is en wie informatie vraagt. Bereid je voor op jouw rol.

informatievrager	*medewerker*
2 Noteer vier dingen waarover je meer wilt weten.	**2** Noteer wat de ander van jou zou willen weten.
3 Noteer een zin waarmee je het gesprek begint.	**3** Noteer welke informatie jij dan geeft.

4. Maak met een ander tweetal een groepje van vier. Spreek af welk tweetal als eerste het gesprek voert.
5. Voer het gesprek. Het tweetal dat niet spreekt, vult het feedbackformulier in.
6. Wissel van rol. Nu vult het andere tweetal het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- een informatief gesprek voeren. 1F
- doorvragen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over samenstellingen.

Startopdracht

Vul een woord in dat je áchter het woord in de eerste kolom kunt plakken en vóór het woord in de derde kolom. Kies uit: *arm – lucht – muziek – ramp – schip*.

1 toekomst		noot
2 ruimte		breuk
3 robot		band
4 milieu		toerisme
5 buiten		vervuiling

Theorie

video-uitleg

Samenstellingen

Sommige woorden zijn samengesteld uit twee of meer woorden. Het tweede deel van een **samenstelling** is het belangrijkst, want dat bepaalt de betekenis. Bijvoorbeeld:

- Een *hotelkamer* is een soort kamer: *een kamer in een hotel*.
- Een *sportbroek* is een soort broek: *een broek die je draagt bij het sporten*.

De meeste samenstellingen staan niet in het woordenboek, dus de betekenis moet je zelf bedenken. Je kunt wel de losse woorden opzoeken. Bijvoorbeeld:

- *Rusland wil een importverbod van verse groenten uit Europa*.

Je kijkt dan in het woordenboek bij het deel van het woord dat je niet kent: *import*. 'Import' betekent 'het inkopen van goederen uit het buitenland in eigen land'. Nu kun je het hele woord verklaren: *het verbod op het verkopen van goederen uit het buitenland in eigen land*.

Opdracht 1

Maak van de woorden in kolom 1 en kolom 2 passende samenstellingen. Je mag elk woord maar één keer gebruiken.

1 eind	a datum
2 brood	b hoes
3 iPad	c kwaliteit
4 lucht	d plannen
5 ruimte	e tekort
6 toekomst	f trommel
7 zuurstof	g vaart

Opdracht
2

Lees tekst 1

1 Het woord 'hoverboard' is een Engelse samenstelling.
   a Welk ander woord voor 'hoverboard' vind je in alinea 1?
   b Welke omschrijving van 'hoverboard' vind je in alinea 2?
2 Noteer tien andere samenstellingen uit de tekst.
3 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
   – absoluut niet
   – allerbeste
   – beroeps-
   – gas dat bij zeer lage temperatuur vloeibaar wordt
   – kunnen
   – misschien
   – onwerkelijk
   – voorwerp
4 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord of de juiste uitdrukking. Kies uit de onderstreepte woorden en uitdrukkingen 1 tot en met 8 in de tekst.
5 Noteer vier andere woorden voor het Arcaboard uit alinea 4.
6 Het woord 'voertuig' (al. 4) is een samenstelling, ook al zou je dat misschien niet zeggen. Een 'tuig' is een voorwerp dat je nodig hebt om iets te doen. Noteer de betekenissen van de volgende woorden: *rijtuig – vaartuig – vistuig – vliegtuig – voertuig – werktuig.*

Tekst 1

Vliegende skateboards

[1] Op een zwevend plankje naar school gaan: is dat (1) irrealistisch? Toch niet! Knappe koppen strijden met elkaar om het (2) optimale hoverboard te maken. Zo'n zweefplank was voor het eerst te zien in de film *Back to the future II*. Knutselaars probeerden de plank daarna in het echt na te maken.

[2] Dit skateboard zonder wielen hangt een paar centimeter in de lucht. Ontwerpers van grote bedrijven, zoals het automerk Lexus en ruimtevaartbedrijf Arca, laten zien wat ze (3) in huis hebben.

Koud kunstje

[3] Om het hoverboard van Lexus in de lucht te houden, is een speciale skatebaan gemaakt. In deze baan zitten magneten verstopt. Het hoverboard wordt met vloeibaar (4) stikstof ijskoud gemaakt. Daardoor wil de plank (5) onder geen beding bij de magneten in de buurt komen en ontstaat er tussen de plank en de skatebaan een magnetisch veld. Zo blijft het hoverboard in de lucht.

Superdrone

[4] Zonder magneetbaan zweeft een skateboard ook. Dat bewijst het ruimtevaartbedrijf Arca met het Arcaboard. Dit hoverboard is een soort megadrone met aan de onderkant 36 propellers. Daarmee kan het (6) object 30 centimeter boven de grond vliegen, terwijl jij erop staat. Je kunt het voertuig niet even in je rugzak stoppen, want de plank is zo zwaar als een wasmachine. Bovendien is na vijf minuten zweven de pret voorbij, want dan moet het Arcaboard zes uur lang opladen in het stopcontact. Dat is balen!

Koorddansen

[5] (7) Professionele skaters probeerden het allereerste hoverboard van het automerk Lexus uit. Zweven op zo'n plank bleek helemaal niet zo makkelijk te zijn! Zelfs de beste skaters kunnen hun evenwicht er niet op bewaren. Ze vinden dat een tochtje op een hoverboard meer op koorddansen dan op skaten lijkt. (8) Wellicht zijn koorddansers de beste hoverboarders?

Naar: Annelynn Kooistra, Quest, nummer 10, 2016

Opdracht
3

1. Maak vier samenstellingen die beginnen met het woord 'huis'.
2. Maak vier samenstellingen die eindigen op het woord 'huis'.
3. Wat is het verschil in betekenis tussen samenstellingen die beginnen met 'huis' (vraag 1) en die eindigen op 'huis' (vraag 2)?

Opdracht
4

Bij sommige samenstellingen kun je het eerste en tweede deel omwisselen.

1. Wat is het verschil in betekenis tussen 'schoenveter' en 'veterschoen'?
2. Bedenk zelf nog twee samenstellingen waarvan je de delen kunt omwisselen.

Opdracht
5

Lees tekst 2.

1. Wat betekenen de volgende samenstellingen? Gebruik zo nodig een woordenboek.
   a zwaartekracht (al. 2)
   b zonnepanelen (al. 5)
   c kernenergie (al. 5)
   d luchthaven (al. 5)
2. Sommige samenstellingen zijn niet in het woordenboek te vinden, zoals 'steenkoepel' en 'ruimtesteen'. Kun je toch uit de tekst opmaken wat de betekenis is? Licht je antwoord toe.
3. Het woord 'astronaut' (al. 2) is eigenlijk een oud-Griekse samenstelling. Het bestaat uit de woorden *astron* (ster) en *nautes* ((zee)vaarder). Welk synoniem van 'astronaut' staat in de tekst?
4. Kies de juiste betekenis van de woorden 1 tot en met 5. Kies uit: A of B.

		A	B
1	satelliet	A ☐ maan	B ☐ ster
2	lanceren	A ☐ afschieten	B ☐ afvoeren
3	streven naar	A ☐ pakken	B ☐ proberen
4	talloze	A ☐ veel	B ☐ weinig
5	uiteraard	A ☐ geen	B ☐ natuurlijk

5. 'Uit de klei trekken' (al. 3) heeft een letterlijke en figuurlijke betekenis. Leg uit dat de uitdrukking hier op beide manieren wordt gebruikt. Gebruik eventueel een woordenboek.
6. Leg de woordgrap uit die in alinea 4 wordt gebruikt in de zin: 'De stenen zijn een kei (...) tegen puin'.
7. Wat wordt bedoeld met de samenstelling 'maanenergie' (al. 5)?
   A ☐ energie die je kunt gebruiken op de maan
   B ☐ energie die nodig is om de maan te laten draaien
   C ☐ energie die wordt geproduceerd door de maan

Tekst 2

Luchthaven in de ruimte

[1] Kunnen mensen op de maan wonen en werken? Ruimtevaartorganisatie ESA denkt van wel. De organisatie wil een basis gaan bouwen op de natuurlijke (1) satelliet.

[2] Op de maan is de zwaartekracht zes keer zwakker dan op aarde. Dat betekent dat een raket (2) lanceren er veel minder energie kost dan hier. Daardoor kunnen astronauten gemakkelijker verre planeten bereiken.

Ruimtestenen

[3] De Europese ruimtevaartorganisatie ESA (3) streeft ernaar binnen tien jaar een basis uit de klei

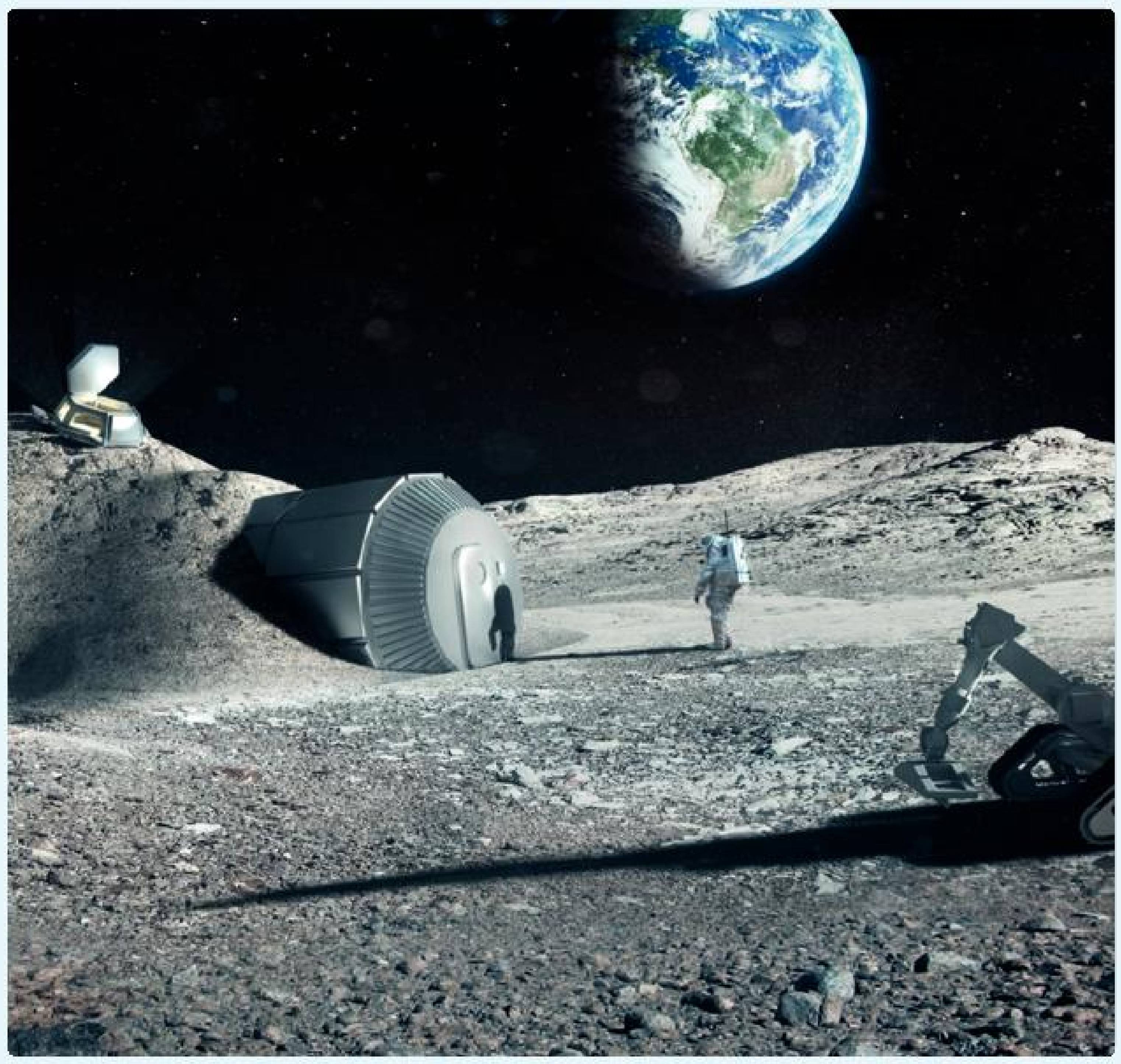
te trekken op de maan. Letterlijk! ESA ontwikkelde een speciale 3D-printer die bouwblokken maakt van het stof op de maan. De printer spuit een soort lijm op het stof, waardoor dit stof aan elkaar gaat plakken en hard wordt. Zo ontstaat ruimtesteen!

Wonen in een ballon

[4] Met één steen heb je natuurlijk nog geen basis. De 3D-printer moet in een aantal jaar tijd (4) talloze van die stenen gaan printen. Samen moeten de stenen een koepel vormen. Deze koepel moet de nieuwe basis beschermen tegen de kleine stukjes ruimtepuin die dagelijks neerkomen op de maan. De stenen zijn een kei in het beschermen tegen puin, maar ze zijn minder goed in het binnenhouden van lucht. Daarom wil ESA onder de steenkoepel een opblaasbare tent opzetten. Die tent moet de lucht die ruimtevaarders inademen, binnenhouden.

Maanenergie

[5] Het aanknippen van een lampje op de basis kost (5) uiteraard stroom. Gelukkig komen de stralen van de zon ook op de maan. Met behulp van zonnepanelen maak je daar gemakkelijk energie van. De maan

bevat ook heel veel helium-3. Met helium-3 kun je schone kernenergie opwekken. Daarmee zou je ook toekomstige raketten kunnen laten vliegen. Dan zou zo'n maanbasis ineens kunnen uitgroeien tot een luchthaven voor de rest van de ruimte!

Naar: Nick Kivits, Quest, nummer 10, 2016

Opdracht 6

'Hottentottententententoonstelling' is een van de langste Nederlandse samenstellingen. Het is een verzonnen woord voor een expositie van tenten van het Afrikaanse volk van de Hottentotten (die eigenlijk 'Khoikhoi' heetten).

1 Bedenk samen met een klasgenoot een samenstelling die uit minstens drie woorden bestaat. Bijvoorbeeld: *ruimtevaartorganisatie*.
2 Vergelijk jullie vondsten met die van de rest van de klas. Wie heeft de langste en/of origineelste samenstelling gemaakt?

Ik kan/weet

- hoe ik de betekenis van een samenstelling op moet zoeken in het woordenboek. 1F
- erachter komen wat de betekenis van een samenstelling is. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging grammatica

Je leert over bijwoordelijke bepalingen.

Startopdracht Puzzel samen een zin in elkaar. Luister naar de instructies die je docent geeft.

Theorie

video-uitleg

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft antwoord op vragen als: *Waar? Waarheen? Waarom? Waardoor? Waarvandaan? Wanneer? Hoe? Van wie?*
Bijvoorbeeld:
Op de Utrechtse kermis bezochten we een waarzegster. (Waar?)
Het verkeer wordt omgeleid in verband met wegwerkzaamheden. (Waarom?)
De stad Groningen viert in 2040 zijn duizendjarig jubileum. (Wanneer?)
Dit waveboard heb ik met mijn buurjongen gekocht (Met wie?)
Woorden zoals *niet*, *misschien* en *natuurlijk* zijn ook bijwoordelijke bepalingen.

Zo vind je bijwoordelijke bepalingen
- Noteer persoonsvorm, onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
- Zoek naar lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp (als die er zijn).
- De meeste zinsdelen die daarna nog overblijven, zijn bijwoordelijke bepaling.

Het aantal bijwoordelijke bepalingen verschilt van zin tot zin, en kan ook nul zijn.

Opdracht 1

Het onderstreepte zinsdeel is een bijwoordelijke bepaling (bwb). Noteer op welke vraag de bwb antwoord geeft.
1. Volgende week speelt Guus zijn eerste tennisinterland.
2. De buurman wil zijn brommer repareren met tweedehands onderdelen.
3. Heeft de NASA buitenaards leven ontdekt op de maan?
4. Vanwege de kosten stuurde Patty haar vrienden een digitale uitnodiging.
5. Mahmoud gaat een rondvlucht maken vanaf vliegveld Eelde.
6. Ga jij met je vader een nieuwe racefiets kopen?

Opdracht 2

1. Bekijk de zinnen a t/m f. Noteer pv, ow, wg, lv en mv. Let op: in sommige zinnen staan niet alle zinsdelen.
2. Noteer het zinsdeel dat overblijft; dat is een bijwoordelijke bepaling (bwb).
3. Noteer op welke vraag de bwb antwoord geeft.
   a Veel scholieren reizen met het openbaar vervoer.
   b De NASA presenteerde vol trots de vier vrouwelijke astronauten.
   c Ken wil na de middelbare school verpleegkunde studeren.
   d Door de klimaatverandering zal het aantal orkanen toenemen.
   e Hessels nieuwe dwergkonijn komt uit het dierenasiel.
   f Hebben Russische wetenschappers leven gevonden op Mars?

Opdracht 3

Zet strepen tussen de zinsdelen. Onderstreep de bijwoordelijke bepaling in elke zin.

1. Peter geeft misschien zijn zakgeld aan een goed doel.
2. Natuurlijk kan Nederland de wereldbeker winnen!
3. De gemeente gaat eindelijk een overdekte fietsenstalling bouwen.
4. Begrijp jij die ingewikkelde wiskundeformule wel?
5. De weervrouw verwacht toch een langdurige hittegolf.
6. Thamar en Rosan willen absoluut Parijs bezoeken.

Opdracht 4

Vul elke zin aan met twee bijwoordelijke bepalingen: een bwb die antwoord geeft op de vraag tussen haakjes en een bwb van één woord.

1. Ammar heeft een verrekijker gekocht. (Van wie?)
2. De wethouder gaf Femke een cadeaubon. (Waarom?)
3. Onze cavia is geopereerd. (Waaraan?)
4. Vita ging uitrusten. (Waar?)
5. De internetverbinding is langzaam. (Waardoor?)
6. Ga je fietsen? (Waarnaartoe?)

Opdracht 5

Noteer de bijwoordelijke bepalingen. Let op: in deze zinnen staat meer dan één bwb.

1. In de vakantie gaan we alle *Star Wars*-films opnieuw bekijken.
2. Het beroep postbode zal in de toekomst waarschijnlijk verdwijnen.
3. Door de digitale media kunnen we overal berichten versturen.
4. Dankbaar gaf mevrouw Bertram Marina een zoen op haar wang.
5. Volgens trendwatchers besturen robots in 2025 onze auto's.
6. De bezoekers van deze sportschool fitnessen vooral voor hun plezier.

Opdracht 6

Is het onderstreepte zinsdeel ow, lv, mv of bwb?

1. Nick stuurde gisteren wel tien berichtjes <u>aan Dionne</u>.
2. We hebben de tent opgezet <u>aan de bosrand</u>.
3. <u>Elke zondag</u> begint met een gezamenlijk ontbijt.
4. Noah traint <u>elke woensdag</u> voor de halve marathon.
5. Damian traint <u>de F'jes</u> tot aan de zomervakantie.
6. <u>Enthousiast</u> presenteerde de uitvinder zijn ideeën.

Opdracht 7 ✱

Zet de zinnen op volgorde van het aantal bijwoordelijke bepalingen (bwb). Begin met de zin zonder bwb en eindig met de zin met vijf bwb's.

1. De verstrooide wetenschapper liet ons zijn testlaboratorium zien.
2. Dinsdag gaat Job waarschijnlijk op de fiets met zijn hond naar het bos.
3. Mogelijk rijden in de nabije toekomst alle nieuwe auto's op elektriciteit.
4. Radmilo wil na zijn havo-eindexamen een lange wereldreis maken.
5. Uiteindelijk hebben Latika en Myrte toch een zonvakantie geboekt.
6. Vanwege de warmte gaat de voetbaltraining morgen alweer niet door.

Ik kan/weet
- bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over de trappen van vergelijking en *als* en *dan*.

Startopdracht Bekijk de strip. Teken het derde plaatje.

Theorie

video-uitleg

Trappen van vergelijking

Bijvoeglijke naamwoorden hebben drie **trappen van vergelijking**:

de **stellende trap**:	*lief*	*Albert is lief.*
de **vergrotende trap**:	*liever*	*Barry is liever.*
de **overtreffende trap**:	*liefst*	*Chris is het liefst.*

- Zet in de vergrotende trap -*er* achter het woord en in de overtreffende trap -*st*: *klein → kleiner → kleinst; groot → groter → grootst.*
- Een woord dat op een -*r* eindigt, krijgt in de vergrotende trap -*der*: *duur → duurder; stoer → stoerder.*
- Bij een woord dat op een -*s* eindigt, krijgt de overtreffende trap alleen een -*t*: *machteloos → machtelozer → machteloost.*
- Een woord dat op -*st* of -*sch* eindigt, krijgt in de overtreffende trap geen -*st*.

In plaats daarvan gebruik je het woordje *meest*:
verrast → meest verrast; praktisch → meest praktisch.

Een enkele keer lijken de vergrotende en de overtreffende trap niet op de stellende trap, zoals bij: *veel – meer – meest*.

Veel taalgebruikers maken fouten met *als* en *dan*. Ook gebruiken ze achter *als* en *dan* vaak niet het juiste woord. Ze zeggen bijvoorbeeld: **Hij is groter als mij* in plaats van *Hij is groter dan ik*.

Zo gebruik je *als* en *dan*
- Je gebruikt ***als*** na de stellende trap, vaak in combinatie met de woordjes *even* of *(net) zo*: *Cameron is even oud als Serdar.*
- Je gebruikt ***dan*** na de vergrotende trap: *Serdar is ouder dan Jeroen.*
- Welk woord er na *als* of *dan* komt, hoor je als je (in gedachten) de persoonsvorm herhaalt:
  Mariet schrijft lang niet zo netjes als ik (schrijf).
  Inez zegt dat Jihan harder kan lopen dan zij (kan).

Opdracht
1

Neem de tabel over en noteer de woorden 1 tot en met 9 in kolom waar 'stellende trap' boven staat. Vul de tabel daarna verder in. 1 is als voorbeeld al ingevuld.

1 belangrijk
2 raar
3 mooi
4 triest
5 braaf
6 vies
7 fantastisch
8 ver
9 goed

	stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
1	belangrijk	belangrijker	belangrijkst
2			

Opdracht
2

Noteer de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord (vergrotende of overtreffende trap).

1 Rawiens broer is ongeveer drie jaar ... (oud) dan hij.
2 Wat is volgens jou het ... (romantisch) uitje dat er is?
3 Het filmpje op internet was ... (informatief) dan het recept in de Allerhande.
4 Dimitri's nieuwe spijkerbroek is ... (donker) van kleur dan zijn oude.
5 De ... (goed) darter van de wereld komt uit Vlijmen.
6 Het ... (enthousiast) was Michel over het optreden van Typhoon.

Opdracht
3

Noteer *als* bij de stellende trap en *dan* bij de vergrotende trap.

1 In de toekomst zullen elektrische auto's nog populairder zijn ... nu.
2 Salmans kamer is precies even groot ... die van zijn broer.
3 Met de bus ben ik bijna net zo lang onderweg ... met de fiets.
4 Waarom zijn tropische vissen kleurrijker ... koudwatervissen?
5 Ivar mag ongeveer net zo laat thuiskomen ... Koen.
6 Het citroensap smaakte nog zuurder ... ik verwachtte.

Opdracht
4

Onderstreep het juiste woord.

1 Jason is tien centimeter langer dan **ik / mij**.
2 De buren gaan een week later op vakantie dan **ons / wij**.
3 Raymond volgt hetzelfde hardloopschema als **jij / jou**.
4 Wij houden van precies dezelfde muziek als **hun / zij**.
5 Volgens mij woon ik verder van school dan **haar / zij**.
6 Vera speelt zeker zo goed klarinet als **hem / hij**.

Opdracht
5

Onderstreep de juiste woorden.

1 Chris kan veel beter tegen de hitte **als ik / als mij / dan ik / dan mij**.
2 Zijn jouw broers net zo lang **als jij / als jou / dan jij / dan jou**?
3 Romy wil later dezelfde opleiding doen **als hem / als hij / dan hem / dan hij**.
4 Onze spelers scoorden vaker **als hun / als zij / dan hun / dan zij**.

Opdracht
6 ✱

In deze zinnen zijn beide onderstreepte woorden goed, maar de zin betekent dan wel wat anders. Leg het verschil in betekenis uit.

1 Taal is leuker als/dan je denkt.
2 Ik vind jou net zo aardig als hij/hem.

Ik kan/weet
- de trappen van vergelijking gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over verkleinwoorden.

Startopdracht

Madurodam is Nederland in het klein.
In Madurodam zijn gebouwen uit alle Nederlandse provincies nagemaakt in het klein (schaal 1 op 25): zo is het Paleis op de Dam daar een Paleisje op het Dammetje en de Sneker Waterpoort een Sneker Waterpoortje.
Bedenk welk gebouw uit jouw woonplaats of -wijk volgens jou in de toekomst in Madurodam thuishoort. Hoe zou je dat gebouw daar noemen?

Theorie

video-uitleg

Verkleinwoorden

Van zelfstandige naamwoorden kun je **verkleinwoorden** maken. Een **verkleinwoord** maak je meestal door het achtervoegsel *-je* achter een zelfstandig naamwoord te plakken: *huis – huisje, stok – stokje*.

Soms moet je ook nog iets anders veranderen. Bijvoorbeeld:

- *stoel – stoel**t**je; schoen – schoen**t**je*
- *boom – boom**p**je; scherm – scherm**p**je*
- *ketting – kettin**k**je; koning – konin**k**je*
- *auto – auto**ot**je; café – cafe**et**je*
- *stem – stem**met**je; man – man**net**je*
- *ring – ring**et**je; tekening – tekening**et**je*

Let op bij woorden die op een lange enkele klinker eindigen: *pyjama – pyjamaatje; café – cafeetje; auto – autootje; paraplu – parapluutje; tosti – tostietje; baby – baby'tje.*
Kijk goed naar de voorbeelden.

Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang: *blad – blaadje*.

Opdracht 1

Noteer het verkleinwoord van de woorden.

1 baard
2 dag
3 grap
4 hut
5 kind
6 lied
7 ramp
8 recept
9 tip

Opdracht
2

Noteer het verkleinwoord van de woorden. Je moet bij alle woorden iets veranderen.

1	beweging	**5**	vlag	**9**	pad
2	bodem	**6**	kantoor	**10**	stem
3	wandeling	**7**	kom	**11**	jongen
4	glas	**8**	oom	**12**	camping

Opdracht
3

Noteer het verkleinwoord van de woorden. Ze eindigen allemaal op een klinker.

1	bacterie	**5**	accu	**9**	dictee
2	risico	**6**	machine	**10**	opa
3	comité	**7**	cliché	**11**	avocado
4	hobby	**8**	bikini	**12**	radio

Opdracht
4

Noteer de zelfstandige naamwoorden en maak er een verkleinwoord van. Het Engelse woord *house* heeft geen verkleinwoord.

Tiny houses

1 Is een grote villa jouw droom voor later? **2** Vergeet het maar, want een *tiny house* (Engels voor 'klein huis') wordt de trend. **3** Een *tiny house* is een woning zo groot als een riante slaapkamer. **4** Zo'n klein bouwsel is niet alleen milieuvriendelijk, maar ook goed voor je portemonnee en je agenda. **5** Veel meer dan een bed, stoel en tafel passen er immers niet in en je maakt het schoon in een minuut. **6** Zo kun je langer genieten van de leuke dingen in het leven. **7** Nu maar hopen dat je niet óók droomt van een groot gezin …

Opdracht
5 ✱

Verkleinwoorden van afkortingen die je als losse letters uitspreekt, schrijf je met een apostrof. Bijvoorbeeld: *sms'je*.
Noteer de verkleinwoorden van de volgende afkortingen.

1	wc	**4**	vip	**7**	prof
2	pdf	**5**	WK	**8**	havo
3	ufo	**6**	tv	**9**	abc

Opdracht
6

Neem de onderstreepte woorden over en vul de ontbrekende letter(s) in.

1 Als ve…assing had Sem een zilveren sie…aad voor Ruth gekocht.
2 Het is niet verstandig om al…ohol te drinken, ook niet stiek…m.
3 Mi…chien gaan we in februar… wel op safar… in Zuid-Afrika.
4 Seyoung heeft haar nieuwe a…araat om films te streamen onmidde…ijk getest.
5 Na de intere…ante kookles rook het hele lo…aal naar …aramel.
6 Mijn oom heeft een ka…itaal verdiend met de verkoop van kun…of kozijnen.

Ik kan/weet
- verkleinwoorden goed spellen. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Overal reclame

Reclame vind je overal en meestal herken je het meteen: ah, dat bedrijf wil mij wat verkopen. Maar je kunt ook teksten of filmpjes tegenkomen waarbij je je afvraagt: is dit nu reclame of niet? In dat geval heb je een advertorial of 'gesponsorde content' gevonden.

Samen met een klasgenoot zoek je zo'n advertorial en jullie onderzoeken hoe die tekst reclame maakt. Vervolgens zoeken jullie naar andere manieren waarop voor dat product of merk reclame wordt gemaakt. De uitkomst van dit reclameonderzoek laat je zien in een korte presentatie.

- *Lezen*: Kritisch lezen
- *Kijken en luisteren*: Kritisch kijken en luisteren

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan kritisch lezen om te beoordelen of een tekst betrouwbaar is.
Schrijven	• Ik kan een zakelijke e-mail schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan kritisch kijken en luisteren om te beoordelen of een tekst betrouwbaar is.
Spreken en gesprekken	• Ik kan een informatief gesprek voeren. 1F • Ik kan doorvragen. 2F
Woordenschat	• Ik weet hoe ik de betekenis van een samenstelling op moet zoeken in het woordenboek. 1F • Ik kan erachter komen wat de betekenis van een samenstelling is. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan de trappen van vergelijking gebruiken in combinatie met *als* en *dan*. • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan verkleinwoorden goed spellen. • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 6

Vakantie!

Informele en formele taal

Je kunt **informele** en **formele** taal gebruiken. Bij informele taal gebruik je ongeveer dezelfde woorden als wanneer je praat (spreektaal). Bij formele (beleefde) taal zeg je alles wat netter en je spreekt de ander bijvoorbeeld aan met 'u'. Meestal kies je automatisch voor het juiste taalgebruik, bijvoorbeeld als je iemand begroet. Hoe begroet jij deze mensen? *je beste vriend(in) – je moeder – de buurman – de directeur/directrice van je school*

Je weet toch

Het journaal wordt meestal in beschaafd, formeel Nederlands gepresenteerd. Toch presenteerde Loretta Schrijver in 2006 het nieuws in straattaal en in 2011 verscheen er een aflevering van *Lingo* met straattaalwoorden. De straattaal die toen werd gebruikt in de tv-programma's zal inmiddels weer helemaal anders zijn, omdat straattaal, net als andere talen, erg veranderlijk en dynamisch is.

→ ***Bekijk de aflevering van* RTL Nieuws *en* Lingo *in straattaal.***

→ ***Zoek een nieuwsbericht en presenteer het in straattaal of WhatsApptaal van nu.***

Té is nooit goed

Té informeel of juist té formeel is nooit goed. In een mail of gesprek met je mentor is het beter om geen spreektaal of straattaal te gebruiken, maar een iets formelere variant van het Nederlands. Door welke woorden zou je deze woorden vervangen in een mail of gesprek met je mentor?
OK, thnx – die kill heeft me echt genakt – check es ff of dat klopt, g – dit weekend alle fissa's gemist en in mn osso gebleven – echt wel kapot veel geleerd voor die toets

→ ***Bekijk de koffiereclame waarin twee oma's gebruikmaken van straattaal.***

Lezen

Je leert over tekst en publiek.

Startopdracht

Hanneke uit klas 2c tikt achter elkaar drie appjes. Bedenk naar wie ze welk bericht stuurt.

1 'Weet nie of ik mag. We gaan di weg en moeten ma inpakken enzo :-S Ik vraag het wel ff'
2 'Mag ik maandag met Celine naar het zwembad? Ik betaal zelf wel!'
3 'Hallo, ik wilde even vragen: wanneer is de laatste training voor de vakantie? Vanavond of volgende week? Alvast bedankt!'

Theorie

video-uitleg

Tekst en publiek

Om zijn schrijfdoel te bereiken, houdt een schrijver rekening met zijn **publiek**, lezers. Bijvoorbeeld: jongeren, sportliefhebbers, ouderen. Voor welk publiek een tekst bedoeld is, kun je zien aan:

- Het **onderwerp** – Een tekst over popmuziek is meestal voor jongeren bedoeld. Een tekst over wat je kunt doen na je pensioen is vooral bedoeld voor ouderen.
- Het **taalgebruik** – Teksten in jongerentijdschriften hebben korte zinnen, weinig moeilijke woorden en meer moderne woorden. Teksten in tijdschriften voor volwassenen hebben vaak lange zinnen en veel moeilijke woorden. In teksten voor jongeren wordt de lezer met 'je' aangesproken. In teksten voor volwassenen kan de lezer ook met 'u' worden aangesproken.
- De **bron** – Een tekst in het tijdschrift *AutoWeek* is bedoeld voor autofans, *Voetbal International* voor fans van voetbal en *Cosmopolitan* voor mode- en make-upfans.
- De **lay-out** (opmaak) – In jongerentijdschriften zie je veel illustraties, grote koppen, veel kleuren en lettertypen. Teksten voor volwassenen zien er vaak neutraler uit dan teksten voor jongeren.

Opdracht 1

Lees tekst 1 en 2.

1 Tekst 1 is bedoeld voor volwassenen. Waaraan zie je dat? Let op het onderwerp, het taalgebruik, de bron en de lay-out.
2 Tekst 2 is bedoeld voor jongeren. Waaraan zie je dat? Let op het onderwerp, het taalgebruik, de bron en de lay-out.

Tekst 1

Wijnreis

Interesse in een wijnreis? Een vakantie met een prachtige, natuurrijke omgeving én lekkere wijnen? Als wijnliefhebber is het fijn om tijdens een vakantie wijngaarden of wijnboeren te bezoeken waar wijn geproefd en gekocht kan worden. Klaar voor het Bourgondische leven?

Wijnreizen
Wij hebben het vooronderzoek alvast gedaan. We hebben een selectie gemaakt van reisorganisaties die **wijnvakanties** en goedkope wijnreizen aanbieden waarbij de deelnemers elke dag een wijnboerderij bezoeken en 's avonds uitgebreid dineren onder het genot van de beste merlot of cabernet sauvignon. Het is uiteraard ook prima te realiseren om zelf een of meerdere dagen in te plannen in een reis om wijngaarden te bezoeken.

Wijnvakantie in Europa
Europese wijnen, zoals wijnen uit landen rond de Middellandse Zee (**Frankrijk**, **Italië, Spanje**) of

Duitsland, noemt men 'wijnen uit de oude wereld'. Het zijn de traditionele wijnen en vaak geven echte wijnliefhebbers nog steeds de voorkeur aan wijn uit deze landen.

Naar: www.naturescanner.nl, op 28 maart 2017

Tekst 2

Signaalkampen

We knallen de zomer door met negen onvergetelijke zeilkampen met veel nieuwe vrienden en een unieke sfeer. Meer weten? Bekijk het filmpje hieronder en maak de keuze voor een kamp.

In het kort:

- *Zeilkampen voor jongeren*
- *Van 13 t/m 18 jaar*
- *Chillen, zeilen, zwemmen*
- *Dwars door Friesland*
- *Christelijk karakter*

Naar: signaalkampen.nl, op 22 maart 2017

Opdracht 2

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst? Kies één woord.
2 Hoe maak je in de inleiding kennis met het onderwerp?
A ☐ met de aanleiding voor het schrijven van de tekst
B ☐ met een kort verhaaltje (anekdote)
C ☐ met een voorbeeld
D ☐ met het aankondigen van de deelonderwerpen
3 Is de tekst bedoeld voor jongeren of volwassenen? Leg je antwoord uit.
4 Wat blijkt uit het onderzoek van *de Volkskrant*? Leg uit in 15 tot 20 woorden.
5 Wat is de ervaring van de schrijver met eten in de zomer en winter?
6 Welke drie verklaringen geeft de schrijver voor haar extra vakantiekilo's?
7 Wat wil de schrijver van de tekst duidelijk maken met de zin 'De enige spieren die pijn doen na de vakantie zijn mijn bilspieren.' (al. 4)?
8 Waarom staat 'thuis' in alinea 5 tussen aanhalingstekens?
9 Wat is de functie van het slot?
A ☐ een advies geven aan de lezer
B ☐ een verwachting over de toekomst geven
C ☐ het belangrijkste uit de tekst kort herhalen
10 Wat is het doel van deze tekst?
A ☐ de lezer informeren over het onderzoek in *de Volkskrant*
B ☐ de lezer minder laten eten in de zomer
C ☐ de lezer uitleggen hoe je vakantiekilo's voorkomt
D ☐ de lezer vermaken met eigen vakantie-ervaringen
E ☐ een mening geven over 'vervelingseten'
11 Vorm de hoofdgedachte van de tekst door de volgende zin af te maken:
Uit onderzoek blijkt dat je in de zomer lichter bent dan in de winter, maar …

Tekst 3

Vakantiekilo's door vervelingseten

[1] 'Kou doet eten, hitte niet', schreef een wetenschapsjournalist onlangs in *de Volkskrant*. Uit onderzoek zou blijken dat je 's zomers minder eet en dat je daardoor wat lichter bent dan in de winter. Maar vakantie betekent toch eindeloze dagen luieren aan het zwembad met een hapje en een drankje? Of twee? Of drie? De vakantiekilo's tellen bij mij juist aardig op.
[2] Voor mij is het een feit: ieder jaar in de zomervakantie kom ik een paar kilo aan. Niet dat dat zo'n probleem is, want met dat uurtje op en neer naar school fietsen heb ik het er na de vakantie binnen de kortste keren weer af. Iedereen heeft dat, dacht ik. Tot ik dus het artikel in *de Volkskrant* las. Samengevat: uit dat onderzoek blijkt dat je energiegebruik naar beneden gaat als de temperatuur omhooggaat. Daardoor gaan mensen minder eten – soms nog minder dan nodig is. Nou, ik dus niet.

Zó fout, maar zó lekker

[3] In de vakantie is mijn lijfspreuk: 'Maar het is vakantie!' Die geldt voor alles. Ik doe nét dat extra beetje saus bij de friet of ik kom er 's avonds soms achter dat ik wel vier ijsjes opheb. Niets mis mee, want 'ach ja, het is toch vakantie'. Het verklaart echter wel waarom mijn riem na twee weken een gaatje wijder moet.
[4] Het zal wel anders zijn als

je actief gaat backpacken in Thailand (of waar dan ook), maar

bij ons vakantiehuisje in Frankrijk is activiteit ver te zoeken. Een beetje zonnen, aan het zwembad hangen, een boekje lezen, spelletjes spelen, al dat soort dingen vinden mijn ouders en ik heerlijk. De enige spieren die pijn doen na de vakantie zijn mijn bilspieren. Het dichtste wat ik bij bewegen kom, is dobberen in het zwembad.

Nog eentje graag!

[5] Als ik dan de hele dag zo 'thuis' zit, is de kans dus veel groter dat ik blijf eten. De tafel staat bij ons 24/7 gedekt en de koekjesvoorraad vliegt erdoorheen. 'Vervelingseten' noem ik dat: eten, omdat je niets anders te doen hebt, ook al heb je geen honger.

[6] Dus mijn persoonlijke conclusie na wekenlang luieren in een Frans voedselparadijs is: in de vakantie eet ik veel meer, eet ik minder gezond en beweeg ik een stuk minder. Zo kweek ik een paar extra vakantiekilo's. Dat klopt niet met het onderzoek dat in *de Volkskrant* stond, maar het is wel waar. Ik ben benieuwd: werkt dit bij jou ook zo? Of kom jij juist tien kilo lichter weer naar school?

Naar: www.sevendays.nl, op 15 april 2017

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 4.

1. Voor wie is deze tekst bedoeld? Kies bij *a*, *b* en *c* welk kenmerk het bedoelde publiek heeft. Leg je antwoorden uit.
   a Leeftijd: kinderen / volwassenen
   b Kennis: leek (weinig kennis) / deskundige (veel kennis)
   c Interesses: reizen / schrijven / wandelen
2. Zoek zelf twee teksten. Elke tekst moet zijn geschreven voor een ander publiek:
   Publiek A: kinderen, leek, interesse in vakantie
   Publiek B: volwassenen, deskundig, interesse in schrijven/schrijfadvies
3. Streep per tekst aan wat die tekst geschikt maakt voor het bedoelde publiek.
4. Vorm met klasgenoten een viertal. Vergelijk jullie teksten. Bespreek welke tekst het meest geschikt is voor publiek A en welke tekst voor publiek B.

Tekst 4

Vrijwilligerswerk in Bolivia

[1] Als vrijwilliger op dit medische project geef je voorlichting over voeding en diëtiek aan verschillende instituten in Bolivia.

Hoe kunnen gekwalificeerde en ervaren diëtisten bijdragen aan vrijwilligersprojecten in Bolivia?

[2] Als vrijwilliger kun je jouw kennis en ervaring als gekwalificeerd voedingsdeskundige gebruiken om lokale artsen en het weeshuispersoneel te ondersteunen. Zo kun je jouw deskundigheid en vaardigheden inzetten bij het uitvoeren van belangrijke taken.

Wat kan dit project voor mij betekenen?

[3] Dit vrijwilligersproject in het buitenland geeft je de gelegenheid om waardevolle ervaring op te doen met het behandelen van patiënten in een nieuwe, veeleisende omgeving. Je leert nieuwe ideeën en methoden om voorlichting te geven over voeding en diëten. Het medische personeel in Bolivia moet bovendien werken met beperkte budgetten en een gebrek aan voorzieningen. Hierdoor leer je problemen op een creatieve en innovatieve manier op te lossen.

Naar: projects-abroad.nl, op 3 januari 2017

Opdracht
4

Lees tekst 5.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Hoe maak je in de inleiding kennis met het onderwerp?
- A ☐ met de aanleiding voor het schrijven van de tekst
- B ☐ met een aantal voorbeelden
- C ☐ met een korte uitleg
- D ☐ met een vraag

3 Is de tekst bedoeld voor kinderen of volwassenen? Geef drie redenen.

4 Is het duidelijk in welk land *escape rooms* bedacht zijn? Leg je antwoord uit.

5 Wat vindt de schrijver minder goed aan de *escape room* in Utrecht in vergelijking met die in Bunschoten?

6 'Lukt het je om de logica te doorzien en alle puzzels binnen het uur op te lossen, dan heb je 'gewonnen'.' (al. 1). Waarom staat 'gewonnen' tussen aanhalingstekens?

7 Volgens de schrijver lijken alle *escape rooms* globaal op elkaar. Welke verklaring wordt daarvoor gegeven in het middenstuk van de tekst?

8 Wat zijn de twee functies van het slot?

9 Wat is het doel van deze tekst?
- A ☐ een mening geven
- B ☐ iets laten doen/activeren
- C ☐ iets uitleggen/instrueren
- D ☐ informeren
- E ☐ vermaken

10 Staat de hoofdgedachte van de tekst in de inleiding of het slot? Onderstreep deze zin.

Tekst 5

Puzzelend naar de uitgang

[1] De *escape room* is een populaire vakantieactiviteit: voor zo'n 20 euro per persoon word je met een groepje opgesloten in een kamer vol merkwaardige voorwerpen, papiersnippers met raadselachtige teksten en hangsloten, veel hangsloten. Lukt het je om de logica te doorzien en alle puzzels binnen het uur op te lossen, dan heb je 'gewonnen'. Lukt je dat niet? Dan mag je er stiekem ook uit.

Wat is er met het meisje gebeurd?

[2] Nieuwsgierig geworden naar zo'n *escape room* trommel ik wat vrienden op. We beginnen op een industrieterrein in Bunschoten. Boven een tuincentrum is een van de eerste Nederlandse *escape rooms* gevestigd. Bij binnenkomst wordt een griezelig filmpje getoond waarin een meisje in een kamer staat, haar rug naar de camera gekeerd. Vervolgens betreden we een ruimte vol rariteiten: archiefkasten, een oude computer, een hek, hangsloten, een aftands familieportret. Dramatisch licht en geluid maken het behoorlijk spannend. De groep verdeelt zich en begint naar aanwijzingen te zoeken. Alles in de kamer blijkt met elkaar te maken te hebben en de aanwijzingen en puzzels leiden uiteindelijk tot één laatste kast. Ik zal niet verraden hoe dat afloopt, maar uiteindelijk weten we binnen de tijd te ontsnappen.

Aanwijzingen uit Rusland

[3] We gaan ook naar een *escape room* in Utrecht. Daar blijkt dat niet alle *escape rooms* gelijk zijn. De aankleding is minder spectaculair dan in Bunschoten. Ook de spelstructuur valt wat tegen. Een duidelijke opbouw ontbreekt. We worden overspoeld met aanwijzingen. Van sommige aanwijzingen, zoals de profielen en badges van Russische informanten, wordt pas op het allerlaatst duidelijk wat de bedoeling is. Toch zijn er ook overeenkomsten met Bunschoten: de tijdsdruk, de spannende sfeer en de zenuwen bij mijn teamgenoten en mijzelf. Ook hier willen we een goede tijd neerzetten!

[4] De laatste tijd neemt het aantal *escape rooms* in Nederland snel toe. Het is echter geen Nederlands idee. De eerste *escape room* lijkt zich in Hongarije te bevinden, al wordt ook beweerd dat Japan er al eerder een had. In ieder geval werd ParaPark in Boedapest vanaf de opening in 2011 zo succesvol dat er in de stad nu tientallen ontsnappingskamers te vinden zijn. Veel van de Nederlandse initiatiefnemers raakten er geïnspireerd.

[5] De Nederlandse *escape rooms* wisselen in kwaliteit, maar lijken wel grotendeels op elkaar. Ze hebben globaal dezelfde soort structuur, puzzels en sfeer. De puzzelkamers zijn echt aan te raden als uitstapje voor bijvoorbeeld vrijgezellenfeesten en bedrijfsuitjes. Gezien de populariteit komen er waarschijnlijk door heel Nederland steeds meer en betere *escape rooms* bij.

Naar: www.nrc.nl, op 28 februari 2017

Opdracht

5 ✱

1 Bekijk online de volgende acht bronnen.
- www.sevendays.nl
- www.speld.nl
- www.scholieren.com
- www.ad.nl
- YouTube-kanaal *RTL Nieuws*
- YouTube-kanaal MeisjeDjamila
- YouTube-kanaal Fit.nl
- YouTube-kanaal *NOS op 3*

2 Neem het schema over en noteer de acht bronnen op de goede plek.
3 Bedenk bij de vier bronnen die niet geschikt zijn als nieuwsbron, waar ze wel een goede bron voor zijn. Kies uit: voor informatie voor school, voor grappige filmpjes, voor satire/humor, voor sportadvies.

	Voor jongeren	**Voor volwassenen**
Betrouwbare bron voor nieuws		
Geen goede bron voor nieuws		

Ik kan/ weet
- aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert schrijven voor publiek.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1. Kun je deze tip gebruiken voor je volgende trip? ***ja / nee***
2. Aan welke woorden kun je zien dat deze tekst niet is bedoeld voor mensen die op zakenreis gaan? Onderstreep twee woorden.
3. Kun je nog een reden noemen waarom de tekst niet is bedoeld voor zakenreizigers?

Tekst 1

Paktip voor backpackers

Verdeel je verschillende kleding over tassen of zakken. Stop je shirtje in de ene tas, je shorts en lange broeken in een andere en ondergoed in een volgende zak. Zo krijg je voor elk type kledingstuk een bepaalde tas. Door ze over tassen te verdelen, hoeven je kleren niet rond te slingeren, houd je ze schoner en beter georganiseerd.

Theorie

video-uitleg

Schrijven voor publiek

Wanneer je een informatieve tekst moet schrijven, moet je rekening houden met je **publiek**, je lezers.

- Schrijf over een **onderwerp** dat je lezers aanspreekt. Bedenk voor je gaat schrijven:
  - Wat weet mijn publiek al?
  - Wat moet mijn publiek nog meer weten?
  - Verzin voorbeelden die je publiek kan begrijpen.
- Pas je **taalgebruik** aan je lezers aan:
  - Gebruik altijd woorden die je zelf begrijpt.
  - Leg moeilijke woorden uit.
  - Maak zinnen die niet te lang en niet te kort zijn.
- Zorg dat de **toon** past bij je publiek: beleefd, zakelijk of populair?
- Kies een **lay-out** die bij de doelgroep past. In een tekst voor jongeren kun je veel kleuren en afbeeldingen gebruiken. Gebruik in een tekst voor volwassenen een rustige lay-out.

Opdracht
1

Hieronder staan vier onderwerpen (1 tot en met 4) en vier doelgroepen (*a* tot en met *d*).

1 Welke passen het best bij elkaar?
2 Bedenk voor elk onderwerp de eerste zin van een te schrijven tekst. Houd rekening met je publiek.

1 spannende lectuur voor onderweg	*a* modebewuste meisjes
2 vliegtuig of trein: de duurzame reiziger	*b* kampeerders met een huisdier
3 luchtige vakantiekleding	*c* jongens die van lezen houden
4 op reis met je hond	*d* energiebewuste zakenlieden

Opdracht
2

Lees tekst 2.
Neem de tabel over en noteer daarin de antwoorden op de vragen.

1 Voor welk publiek is de tekst bedoeld?
2 Waaraan kun je dat zien? Noteer je antwoorden in de juiste kolom in de tabel.
3 Herschrijf de tekst voor een publiek van jonge, avontuurlijk ingestelde sportievelingen die ook van gezelligheid houden.
4 Controleer je tekst. Wat heb je aangepast aan je publiek? Noteer dit in het schema.

	Tekst 2	**Eigen tekst**
publiek		*Jonge, avontuurlijk ingestelde sportievelingen die van gezelligheid houden*
onderwerp		
taalgebruik		
toon		
voorbeelden die het publiek aanspreken		
lay-out		

Tekst 2

Sportieve wandeltocht over de Alpen

Is een bergwandeling alleen geschikt voor de ervaren langeafstandsloper? Welnee! Een transalpiene overschrijding is realiseerbaar, een onvergetelijke ervaring bovendien. Het traject dat Groen-reisorganisatie voor u heeft uitgestippeld, is verdeeld in vier weeketappes, die ieder afzonderlijk een berggebied doorkruisen. De indeling is modulair: elke etappe staat op zichzelf en is naar believen te combineren. Overwegend goed gemarkeerde wandelpaden voeren door het berglandschap. Plaatselijke kabelbanen nemen de wandelaar soms op sleeptouw om de beenspieren te ontlasten. Misschien belangrijker, de organisatie vervoert waar mogelijk de bagage. Minder zwoegen, meer ongecompliceerd genieten.

Ik kan/weet
• mijn taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over de doelgroep van een programma.

Startopdracht

Jou wordt gevraagd om op je buurmeisje van twee te passen. Ze mag van haar ouders naar een tv-programma kijken. Hieronder zie je de logo's van drie tv-programma's.

1 Welke van de drie programma's kies je?
2 Waarom zijn de andere programma's minder geschikt voor je buurmeisje?
3 De volgende avond moet je op je buurmeisje van tien jaar passen. Welk programma kies je?
4 Waarom zijn de andere programma's minder geschikt voor je oudere buurmeisje?

Theorie

video-uitleg

Programma en publiek

Radio- en televisieprogramma's en programma's op internetsites worden voor een bepaalde doelgroep gemaakt. Zo zijn er programma's voor kinderen, voor jongeren, voor volwassenen en voor een breed publiek.

Als je wilt weten voor welk **publiek** een programma is bedoeld, let je op de volgende dingen:

- Het **onderwerp** – Een vlog voor jongeren gaat bijvoorbeeld niet over het afsluiten van een hypotheek, maar over make-up of videogames. Praatprogramma's op tv zijn meestal voor een groot, volwassen publiek gemaakt.
- De **vorm** – In bijvoorbeeld een programma voor jongeren praat de presentator vaak nogal snel en wisselen de beelden elkaar snel af. In een programma voor volwassenen wisselen de beelden elkaar minder snel af en praten mensen vaak wat rustiger.
- Het **taalgebruik** – Het taalgebruik wordt aangepast aan de doelgroep van een programma. De woorden, de zinsbouw en de uitspraak passen bij de doelgroep. Als veel mensen begrijpen wat er gezegd wordt, dan is de uitzending voor een groot publiek gemaakt. Als het taalgebruik heel moeilijk is, is de uitzending waarschijnlijk bedoeld voor mensen die al veel over het onderwerp weten. Zo is het taalgebruik in een spelshow anders dan het taalgebruik in het journaal.

Opdracht 1

Lees de volgende beschrijvingen en onderwerpen van tv-programma's en films (aangeduid met een hoofdletter). Bij elk programma staat aangegeven wanneer het wordt uitgezonden. Noteer voor welke doelgroep elk programma is gemaakt. Leg je antwoord uit.

A – 18.00 uur: Een testteam voert op een geheime locatie allerlei zinnige en onzinnige experimenten uit. Deze aflevering: Hoe sterk zijn de kaken van een witte haai?
B – 20.30 uur: Er zijn honderden soorten haaien op de wereld, maar slechts een handjevol is gevaarlijk voor mensen. Waar komt onze oerangst voor dit dier toch vandaan?
C – 22.30 uur: Amerikaanse speelfilm. De Amerikaanse badplaats Amity Island wordt geteisterd door een grote mensenhaai die slachtoffers maakt onder zwemmers. In deze film gaat sheriff Martin Brody op jacht naar de haai.
D – 11.05 uur: Animatiefilm uit 2006 waarin het visje Pi zijn thuis en de liefde van zijn leven moet redden van een gemene, grote haai.

Opdracht 2

Lees de vragen 1 tot en met 7. Bekijk daarna het fragment van *3 op reis in de klas*. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Met welk doel is het filmpje gemaakt?
2 Noem minstens drie onderwerpen over Suriname die aan bod komen.
3 Voor welke doelgroep is dit filmpje gemaakt?
4 Passen de vorm en het taalgebruik van het programma bij het publiek? Leg je antwoord uit.
5 Welke zin is waar? Er zijn meer antwoorden goed.
A ☐ In dit fragment wordt in hoog tempo gepraat.
B ☐ Het fragment is bedoeld voor mensen die nog weinig van Suriname weten.
C ☐ Veel mensen zullen het taalgebruik in het fragment kunnen begrijpen.
D ☐ De informatie in het fragment is onbetrouwbaar.
6 Welke taal wordt het meest in Suriname gesproken?
A ☐ de officiële taal, het Surinaams
B ☐ het Engels
C ☐ het Nederlands
D ☐ het Papiamento
7 Noem de drie redenen waarom Paramaribo de belangrijkste stad is in Suriname.

Opdracht 3

Lees de vragen 1 tot en met 4. Kijk naar het fragment. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Over welke drie onderwerpen gaat dit fragment?
2 Welk probleem hebben Nederlanders en Fransen met elkaar, volgens de correspondent?
A ☐ Nederlanders lusten geen Frans eten.
B ☐ Nederlanders spreken geen Frans, en Fransen nauwelijks Engels.
C ☐ Ze mogen elkaar niet.
3 Voor welke doelgroep is dit programma gemaakt?
4 Noem minstens twee kenmerken waaraan je kunt zien voor welke doelgroep het programma gemaakt is.

Ik kan/weet
- erachter komen voor welke doelgroep een programma gemaakt is.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert spreken voor een publiek.

Startopdracht

Bekijk het fragment waarin iemand een onderwerp introduceert.

1 Bedenk waarover de presentatie verder zal gaan.

2 Op welke manier trekt de presentator de aandacht van het publiek?
Bekijk het vervolg van het fragment.

3 Had je verwacht dat de presentatie over dit onderwerp zou gaan? Leg je antwoord uit.

Theorie

video-uitleg

Spreken voor publiek

Als je een groep toespreekt, houd je rekening met je **publiek**, je luisteraars. Je wilt dat je publiek je begrijpt en met plezier naar je luistert. Let daarom goed op de volgende punten:

- **Inleiding** – Vertel aan het begin van je presentatie iets waarmee je de aandacht van je publiek trekt.
- **Inhoud** – Ga na wat je luisteraars al over het onderwerp weten. Vertel geen dingen die iedereen al weet, maar vertel vooral iets nieuws.
- **Voorbeelden en ervaringen** – Gebruik voorbeelden en vertel over je eigen ervaringen. Dit houdt je verhaal levendig.
- **Taalgebruik** – Probeer zo veel mogelijk te spreken in de standaardtaal, maar houd ook rekening met je publiek. Let hierbij op de woorden en de zinnen die je gebruikt, en let op je uitspraak. Gebruik woorden en zinnen die je zelf snapt.

Opdracht
1

Een reisorganisatie wil Frankrijk promoten als aantrekkelijk land om te kamperen. Ze nodigt jullie uit om op een vakantiebeurs aan vier verschillende doelgroepen te vertellen waarom het zo fantastisch is om in Frankrijk te kamperen.

Jullie bereiden samen de presentaties voor. De presentaties mogen maximaal twee minuten duren. Lees eerst de hele opdracht.
Werk in viertallen en verdeel de doelgroepen:
– ouders met jonge kinderen
– jongeren van 12 tot 20 jaar
– natuurliefhebbers en/of museumbezoekers
– zestigplussers

1 Bedenk drie dingen waarmee je de doelgroep kunt overtuigen. Bedenk ook voorbeelden die de informatie verduidelijken.
2 Zet de informatie in steekwoorden op spreekkaartjes. Maak ook een spreekkaartje voor de inleiding en het slot.
3 Overleg hoe jullie je taalgebruik aanpassen aan het publiek.
4 Houd de presentaties op de volgende manier:
– Begin je presentatie door te zeggen om welke drie redenen Frankrijk zo aantrekkelijk is voor je doelgroep.
– Leg de redenen verder uit in het middenstuk.
– Sluit je presentatie af door de redenen kort te herhalen.

Denk tijdens het presenteren aan:
– je uitspraak
– je gezichtsuitdrukking
– oogcontact maken
– je lichaamstaal
Je klasgenoten vullen het feedbackformulier in.

Opdracht 2

Deze opdracht doe je samen met drie klasgenoten. Lees eerst de hele opdracht.
Tijdens de *Vakantiespeelweek* in je woonplaats worden er voor kinderen van 8 tot 16 jaar verschillende sportwedstrijden georganiseerd. De kinderen kunnen kiezen uit voetvolley, waterpolo, modderworstelen, kajakken en tafeltennis. Jij bent die week vrijwilliger en geeft instructie over een van deze sporten.
1 Kies een sport.
2 Zoek, als dat nodig is, informatie op. Bedenk hoe je de informatie kunt aanpassen aan je publiek.
3 Verdeel de instructie in stappen en noteer die.
4 Noteer bij elke stap wat je laat zien of voordoet.
5 Bedenk hoe je jouw taalgebruik kunt aanpassen aan je publiek. Noteer enkele woorden die je wilt gebruiken.
6 Spreek met je twee klasgenoten af wie als eerste de instructie geeft. De twee leerlingen die niet spreken, noteren het antwoord op de volgende vragen:
– Past het taalgebruik bij het publiek? Noteer twee voorbeelden.
– Past de inhoud bij het publiek? ***ja / nee***
– Luister je met plezier naar de spreker? Waardoor komt dat?
7 Wissel van rol, totdat iedereen een instructie heeft gegeven.

Ik kan/weet
• rekening houden met wat het publiek al weet.
• mijn taalgebruik aanpassen aan het publiek. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert spreekwoorden en uitdrukkingen.

Startopdracht

1 Maak het spreekwoord of de uitdrukking compleet. Vul het ontbrekende woord in.
a Waar rook is, is ….
b De … valt niet ver van de boom.
c Als de … van huis is, dansen de muizen op tafel.
d Wie … zegt, moet ook b zeggen.
e Van de … een deugd maken.
f Oost west, … best.
g … huis heeft zijn kruis.
h Een … stoot zich niet tweemaal aan dezelfde steen.

2 Zet de acht beginletters van de ingevulde woorden achter elkaar. Welk woord lees je?

Theorie

video-uitleg

Spreekwoorden en uitdrukkingen

Een **spreekwoord** is een onveranderlijke hele zin met een bepaalde wijsheid. Bijvoorbeeld: *De morgenstond heeft goud in de mond* of *Kleren maken de man*.

Een **uitdrukking** is een vaste woordgroep met een figuurlijke betekenis, zoals *platzak zijn, een hondenleven hebben*'. De betekenis vind je in het woordenboek onder de kern: 'hond' – een slecht leven hebben.

In het Nederlands bestaan veel spreekwoorden en uitdrukkingen met:
– dierennamen: *blaffende honden bijten niet, één zwaluw maakt nog geen zomer;*
– lichaamsdelen: *iemand de mond snoeren, een oogje op iemand hebben.*

Opdracht 1

Lees de spreekwoorden en uitdrukkingen *a* tot en met *g*.

1 Schrijf de letters onder elkaar en noteer erachter of in de zin een spreekwoord (s) of een uitdrukking (u) staat.

2 Wat betekenen de spreekwoorden en uitdrukkingen? Zoek de betekenis op in een woordenboek bij de vetgedrukte woorden.
a Achter de wolken schijnt de **zon**.
b Eén zwaluw maakt nog geen **zomer**.
c Het is niet overal **zomer** waar de **zon** schijnt.
d Ivan bekijkt het leven altijd van de **zonnige** kant.
e Myrthe is altijd het **zonnetje** in huis.
f Na regen komt **zonneschijn**.
g Pablo draagt een sjaal, terwijl het hartje **zomer** is.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Zoek de zeven spreekwoorden die in de tekst staan. Neem ze over en noteer de betekenis erachter.

2 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.

- dal
- er mooi en rijk uitziende
- geen beginner
- zit in het bloed
- langs een touw naar beneden zakken
- meedoen met
- tentenkamp
- verschillende

3 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord of de juiste uitdrukking. Kies uit de onderstreepte woorden en uitdrukkingen 1 tot en met 8 in de tekst.

Tekst 1

Ardennen Adventure Camp

[1] Midden in de Belgische Ardennen ligt de prachtige (1) vallei van de rivier de Lesse, vlakbij de oude vestingstad Dinant. Hier vind je een (2) riante, historische kasteelboerderij met een kampeerterrein. Het is dé perfecte locatie voor (3) diverse buitensportactiviteiten zoals mountainbiken, klimmen, (4) abseilen of kanovaren! Ook al zijn deze sporten in het begin best lastig, al doende leert men en de aanhouder wint! Je hoeft geen (5) gevorderde te zijn.

[2] Tijdens deze vakantie gaan we meteen op (6) bivak, want een goed begin is het halve werk! Dan maken we zelf vuur met behulp van boomschors en een firestick. Je kookt ook eten op je eigen vuur. Naast alle spectaculaire activiteiten is er voldoende tijd om lekker te voetballen of volleyballen. Verder ga je 's avonds ook een keer film kijken en kun je (7) deelnemen aan een spannende nachtelijke spooktocht. Gezelligheid kent geen tijd!

[3] Neem behalve je zwemkleding ook regenkleding mee, want hoewel het zomer is, kan er nog weleens een buitje vallen in de Ardennen. Er is geen peil op te trekken. Zorg ook voor stevige bergschoenen, want een ongeluk zit in een klein hoekje bij al die klimpartijen.

[4] (8) Zit het avontuur je in de genen en lijkt het je gaaf om midden in de Ardennen op kamp te gaan? Dan is het Ardennen Adventure Camp écht iets voor jou! Geef je snel op, want wie het eerst komt, die het eerst maalt.

Naar: zomerkampen.net, op 16 april 2017

Opdracht
3

De laatste zin van tekst 1 bevat een spreekwoord. Van zulke spreekwoorden die beginnen met 'Wie .., wat ..., waar ...' zijn er meer.

1 Combineer de juiste helft van de spreekwoorden in de eerste kolom met de andere helft in de tweede kolom.

a Waar een wil is	– dat niet deert.
b Wat niet weet	– die dan zorgt.
c Wie dan leeft	– die heeft wat.
d Wie goeddoet	– die niet wint.
e Wie niet waagt	– goed ontmoet.
f Wie wat bewaart	– is een weg.
g Wie zijn billen brandt	– moet op de blaren zitten.

2 Bij welke van de volgende zinnen passen de spreekwoorden die je bij **1** maakte?
h Dat moeilijke proefwerk is pas volgende week.
i Je moet gewoon meedoen aan de auditie voor het toneelstuk!
j Paul hoeft niet te weten dat er courgette in de saus zit.
k Ik heb nog een stuk chocoladeletter over.
l Jamie moest betalen voor de autospiegel die hij had vernield.
m Ondanks zijn slechte Cito-toets lukt het Jim vast zijn droombaan te krijgen.
n Aisha is altijd aardig en daarom doen anderen ook aardig tegen haar.

Opdracht 4

Lees tekst 2.
1 Noteer de woorden 1 tot en met 10 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Gebruik hiervoor een woordraadstrategie. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op een andere manier kunt vinden.
3 Leg het taalgrapje in de naam van het Juttersmu-ZEE-um uit.
4 Welk van de spreekwoorden en uitdrukkingen past het best bij de tekst? Leg uit waarom. Je mag de betekenissen in een woordenboek opzoeken.
A ☐ De beste stuurlui staan aan wal.
B ☐ Een storm in een glas water.
C ☐ Niet geschoten is altijd mis.
D ☐ Water naar de zee dragen.

Tekst 2

Flessenpost

[1] Je loopt in de vakantie op het strand en ziet ineens een fles liggen. Wat moet ik ermee, denk je? Er zit echter iets in! Het is een brief in een fles. Als er in het verleden een brief in een fles (1) flessenpost) aanspoelde, dan betekende dat meestal niet veel goeds. Vaak was het een bericht van een (2) bemanning die in nood verkeerde. Dikwijls was het de laatste boodschap voor de familie thuis. Zeereizen waren namelijk best (3) riskant. Gelukkig zijn er nu heel wat betere (4) noodsignalen en zijn redders vaak zeer snel (5) ter plaatse.
[2] In het Juttersmu-ZEE-um in Zandvoort aan Zee kun je een (6) expositie van flessenpost en briefjes bekijken. Het aantal en het soort flessenpostboodschappen (7) varieert enorm. Ben je benieuwd naar het verhaal erachter? De vrijwilligers vertellen je er graag over.

Tip voor flessenpost
[3] Vanuit Nederland kan je alleen flessenpost versturen met (8) aflandige wind. Gebruik een goed afsluitbare fles. Het beste is een plastic fles, die eventueel een beetje verzwaard is (met bijvoorbeeld een handje zand). Zwaardere flessen komen namelijk het verst. Wanneer je de fles in het water gooit, moet er wel een papiertje in zitten met de (9) afzender en de datum. De vinder kan dan zien waar de fles vandaan komt en hoelang de fles onderweg is geweest.
[4] Vraag om antwoord. Vraag ook of de vinder de datum wil vermelden die op het gevonden briefje staat. Zo weet je om welke fles het gaat, als je wat vaker flessenpost verstuurt. Misschien kun je de tekst ook in het Engels schrijven voor het geval dat hij heel ver komt. Succes ermee, maar bedenk wel dat te veel plastic in zee werpen (10) een keerzijde heeft!

Naar: juttersmuseum.nl, op 16 april 2017

Opdracht 5

1 Noteer de uitdrukking die past bij de twee woorden. Je mag een woordenboek of internet gebruiken.
- *a* God – Frankrijk
- *b* gras – voeten
- *c* hakken – zand
- *d* kop – zand
- *e* mug – olifant

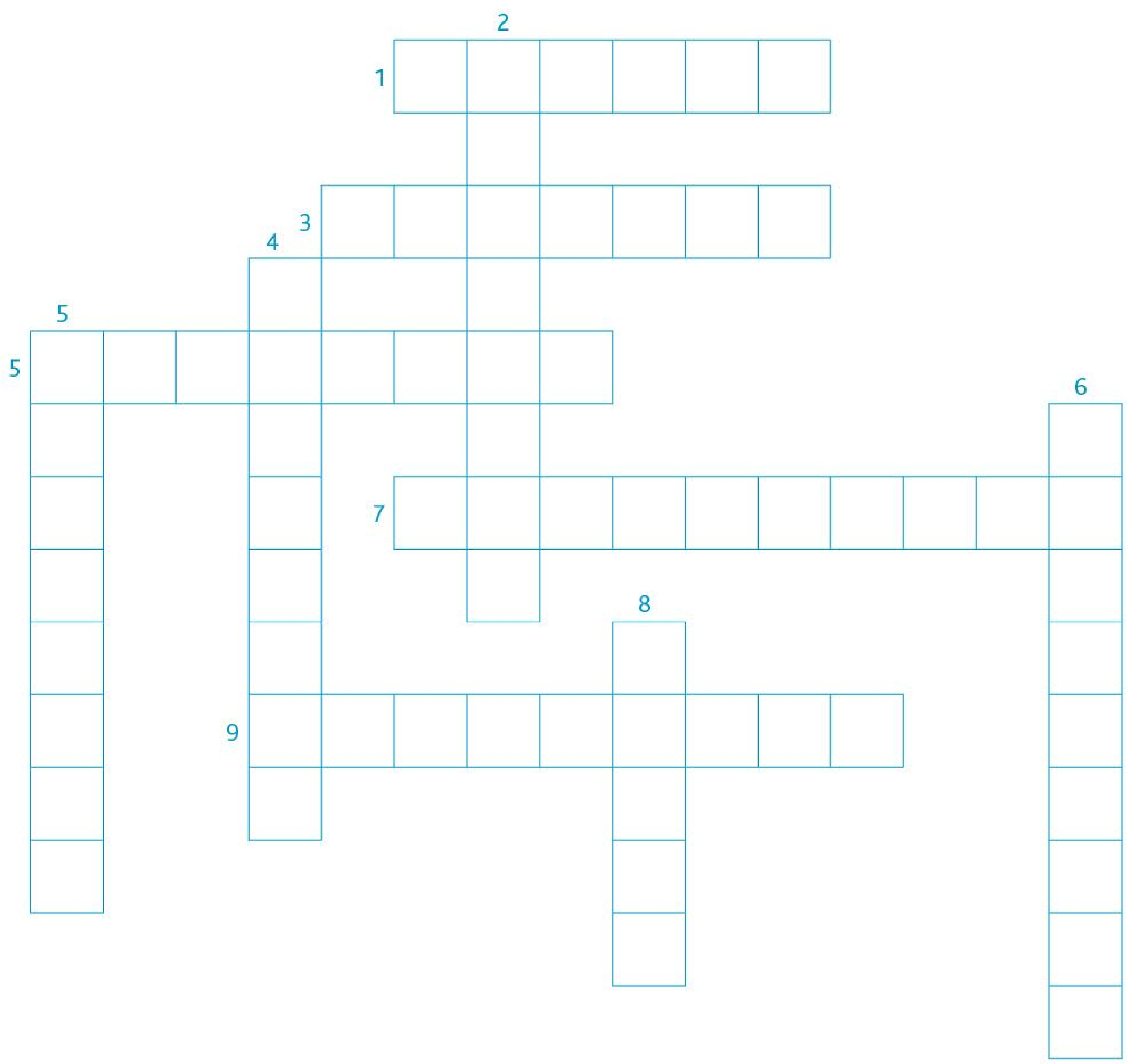
2 Maak zelf zinnen met de bovenstaande uitdrukkingen, waaruit de betekenis duidelijk wordt.

Opdracht 6

Vul de gevraagde woorden in de puzzel in. Ze komen uit tekst 1 en 2.

horizontaal:
- **1** dal
- **3** gevaarlijk
- **5** van het land af
- **7** geen beginner
- **9** tentoonstelling

verticaal:
- **2** aan een touw naar beneden glijden
- **4** verschillen
- **5** degene die een bericht verstuurt
- **6** mensen die op een schip werken
- **8** er mooi en rijk uitziend

Ik kan/weet
- de betekenis van onbekende spreekwoorden en uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 2F
- de betekenis van alle spreekwoorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
formuleren

Je leert over vaste voorzetsels bij werkwoorden.

Startopdracht

1 In de zin zijn twee voorzetsels onderstreept. Welk van de twee kun je niet vervangen door *in*?
Op reis naar Zuid-Frankrijk luisterden we naar Franse chansons.
2 Waar denk je dat dit mee te maken heeft?
3 Bedenk nog een zin met een voorzetsel dat je niet kunt vervangen.

Theorie

video-uitleg

Vaste voorzetsels bij werkwoorden

Sommige werkwoorden hebben een **vast voorzetsel** (vz) bij zich: twijfelen *aan*, rekenen *op*, verlangen *naar*. Je zegt niet *hopen bij* of *hopen met*, want *hopen op* is een vaste combinatie. Bij werkwoorden met zo'n vast voorzetsel kun je het voorzetsel niet vervangen door een ander voorzetsel.

Voorbeeld:
– *Al in juni* ***verlangen*** *veel leerlingen* ***naar*** *de zomervakantie*.
Bij het werkwoord *verlangen* hoort het vaste voorzetsel *naar*. Je kunt er geen ander voorzetsel voor in de plaats zetten.

– In juli gaan we kamperen **met/naast/zonder** onze buren.
Bij het werkwoord *kamperen* hoort geen vast voorzetsel. Je kunt het met verschillende voorzetsels combineren.

Opdracht 1

Vul het juiste voorzetsel in. Het werkwoord is onderstreept.
Kies uit: *in – met – naar (2x) – op (2x) – tegen (2x) – tot – uit – van (2x)*.

1 Met haar nieuwe kapsel lijkt Demi erg ... haar oudste zus.
2 In deze winkel is de kleding met een chip beveiligd ... diefstal.
3 Het pretpark streeft ... een verdubbeling van het aantal bezoekers per jaar.
4 Jouw verhalen hebben me overtuigd ... de voordelen van kamperen.
5 Het hotel kampte ... wateroverlast door de uitzonderlijke regenval.
6 Amsterdam behoort ... de meest toeristische steden van Europa.
7 We hopen ... mooi weer tijdens onze wandelvakantie in Schotland.
8 De dagschotel in het campingrestaurant bestaat vandaag ... kip tandoori met rijst en een salade.
9 Thomas gaat helemaal op ... het themanummer over klassiekers van de *AutoWeek*.
10 De strandtenteigenaren en ijsverkopers profiteerden ... de lange nazomer.
11 Elvira had zin in de vakantie, maar ze zag wel op ... de busreis naar Spanje.
12 Tijdens de lange fietstocht in de hitte keken we uit ... een duik in het zwembad.

Opdracht 2

In welke zinnen staat een werkwoord met een vast voorzetsel? Kruis ze aan en onderstreep het werkwoord met het vaste voorzetsel.

1 ☐ Joshua twijfelde aan de juistheid van mijn routebeschrijving.
2 ☐ We vonden een kleine camping bij een kabbelend beekje.

3 ☐ Lise verwacht dat ze wordt toegelaten tot de balletacademie.
4 ☐ In het Griekse vissersplaatsje rook het altijd naar verse vis.
5 ☐ Telkens schoot Bas de voetbal over het metershoge hek.
6 ☐ Het liefst lag Kimberley de hele dag op de bank te lezen.

Opdracht
3

Noteer het voorzetsel dat op de puntjes moet staan en het werkwoord dat bij het voorzetsel hoort.

Vakantievoorpret

Verheug jij je al (1) ... de vakantie? Vergeet dan niet dat voorpret daar ook (2) ... hoort. Je kunt al genieten (3) ... de vakantie, terwijl je je voorbereidt (4) ... de reis. Maak bijvoorbeeld gebruik (5) ... reisboeken en websites om vast kennis te maken (6) ... je vakantiebestemming. Droom heerlijk weg (7) ... de foto's en verhalen. Houd je (8) ... koken? Trakteer je reisgenoten dan eens (9) ... een gerecht uit je vakantieland. Terwijl de keuken (10) ... pizza of paella begint te ruiken, ben je in gedachten al vertrokken. Luister onder het eten (11) ... muziek die jullie herinnert (12) ... eerdere vakanties. Ondertussen kunnen jullie (13) ... elkaar overleggen wat jullie gaan doen. Zo krijg je er nog meer zin in. Voorpret draagt bij (14) ... je geluksgevoel!

Opdracht
4

Een voorzetseluitdrukking is een vaste combinatie van woorden, zoals *ten aanzien van*. Vaak kun je beter één voorzetsel gebruiken, omdat dat preciezer is.
Bijvoorbeeld: *Naar aanleiding van* kun je vervangen door *na* of *door*.

1 Vul het juiste voorzetsel in de onderstreepte voorzetseluitdrukkingen in.
   a In verband ... de vakantie heeft de bibliotheek aangepaste openingstijden.
   b Het reisbureau heeft ... de hand van een enquête onderzocht wat de populairste vakantiebestemmingen zijn.
   c Als gevolg ... de drukte op weg naar het vliegveld misten we onze vlucht.
   d Bij de receptie van het hotel lagen ten behoeve ... de gasten informatiefolders over de omgeving.
   e ... grond van de campingregels moet het na tien uur 's avonds stil zijn op de camping.
   f Voor de reis naar Ankara had Estella veel gelezen met betrekking ... Turkije.
2 Vervang de voorzetseluitdrukkingen bij *a* tot en met *f* door één voorzetsel.
   Kies uit: *door – met – over – volgens – voor – wegens*.

Ik kan/weet
• vaste voorzetsels bij werkwoorden herkennen en gebruiken.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over werkwoordspelling.

Startopdracht

1. Bekijk de afbeelding.
2. Verzin de tekst voor de tekstwolkjes. Gebruik een vorm van deze werkwoorden: *beleven – gebeuren*.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling (herhaling)

Je hebt in de voorgaande hoofdstukken geleerd hoe je de persoonsvorm en het voltooid deelwoord schrijft. In het schema werkwoordspelling op bladzijde 243 kun je dit nog eens nakijken. Ook heb je geleerd hoe je een bijvoeglijk naamwoord schrijft dat van een voltooid deelwoord wordt gemaakt.

Opdracht 1

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet de persoonsvormen in de tegenwoordige tijd.

1. Ilonka … (hebben) zich uitgebreid in Gambia … (verdiepen) voor haar vakantie.
2. Deze zonnebrandcrème met factor 25 … (beschermen) mijn huid goed in de zon.
3. Op het strand van Scheveningen … (vinden) je de mooiste schelpen.
4. Ons vliegtuig … (landen) om 8 uur 's ochtends op het vliegveld van Mallorca.
5. Aan het eind van de avond … (worden) het kampvuur … (doven).

Opdracht 2

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet de persoonsvormen in de verleden tijd.

1. De overtocht naar Ameland … (kosten) 15 euro.
2. Omar en Bas … (genieten) van de vakantie in Denemarken.
3. … (hebben) jij de vliegtickets gisteren al … (bestellen)?
4. De groep toeristen … (worden) … (verrassen) door het onweer.
5. Volgens mij … (geloven) de douanier ons niet.

Opdracht 3

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet de persoonsvormen in de tegenwoordige tijd. In deze zinnen staan twee persoonsvormen.

1. Jonathan is ergens naartoe ... (reizen), maar je ... (raden) nooit waarnaartoe.
2. Stefan ... (toeleven) naar de vakantieweek met de scoutinggroep, want hij ... (houden) van kamperen.
3. 's Zomers ... (worden) ik vroeg wakker, doordat de zon in mijn kamer ... (schijnen).
4. Mijn zus ... (verlangen) het hele jaar naar de zomer en dat ... (vinden) ik begrijpelijk.
5. Izolda ... (willen) wachten, totdat de reisleider al haar vragen ... (beantwoorden).
6. Komende zomer ... (verhuren) mijn vader ons huis via Airbnb, hoewel de buurman dat heeft ... (afraden).

Opdracht 4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden. Zet de persoonsvormen in de verleden tijd. In deze zinnen staan twee persoonsvormen.

1. Ik ... (vinden) Mila's vakantieblog leuk, omdat ze het elke dag ... (bijhouden).
2. Helmut ... (graven) een kuil in het strand, terwijl Kirsten hem ... (toejuichen).
3. Terwijl wij ... (pootjebaden), ... (staan) Silvano en Bashar in de rij voor een patatje.
4. Nicha ... (bestellen) bananenijs, nadat ze bijna alle smaken had ... (proeven).
5. Opa ... (zweten) enorm, nadat hij de berg op was ... (wandelen) in de hitte.
6. Voordat hij zijn rijbewijs had ... (behalen), ... (reizen) mijn oom altijd met de trein.

Opdracht 5

Noteer het bijvoeglijk naamwoord dat je van het werkwoord kunt maken.

1. Volgens de Consumentenbond is deze tent de beste van alle ... (testen) tenten.
2. ... (meebrengen) etenswaren mogen in het restaurant niet worden opgegeten.
3. De ... (begroten) kosten voor de treinreis zijn ongeveer honderd euro.
4. Melvin had zin in een ... (braden) kip met ... (fruiten) uitjes.
5. In de verte zagen wij de mooi ... (verlichten) brug al liggen.
6. De bouwvakkers stonden met ... (ontbloten) bovenlijven te metselen.

Opdracht 6

Schrijf de woorden met de puntjes over en maak ze af. Kies uit: d – dd – dt – t – tt.

1. Schuilen... voor de regenbui geno...en we van een kop tomatensoep.
2. De café-eigenaar heeft zijn openingstijden verruim..., sinds hij zijn terras verwarm... met een gasbrander.
3. In de krant ston... dat de ontvluch...e dief is opgepakt.
4. Django beweer... dat de zee vlakbij is, maar Rascha geloof... hem niet.
5. Als je van fietsen hou..., dan vin... je zo'n begelei...e mountainbiketocht misschien ook leuk.
6. De reisgids vermel...e vijf sterren bij dit hotel en dat heeft me niet verbaas....

Opdracht 7 ✵

De schrijfwijze kan de betekenis van het woord bepalen. Wat is het verschil in betekenis tussen de krantenkoppen? Vergelijk de *a*-zinnen met de *b*-zinnen.

1. *a* Winkeldief bekent
   b Winkeldief bekend
2. *a* Koning verbaast
   b Koning verbaasd

Ik kan/weet
- persoonsvormen in de tegenwoordige en verleden tijd goed spellen. 2F
- voltooide deelwoorden goed spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over meervouden op -*en*, -*s*, -*ën* en -*n*.

Startopdracht

1 Kijk naar wat je om je heen ziet. Noteer zes verschillende dingen waarvan je er meer dan een ziet, bijvoorbeeld: *dertig stoelen*, enzovoort.
2 Hoeveel van die woorden eindigen op -*en*. Hoeveel op -*s*?

Theorie

video-uitleg

Meervoud op -*en*, -s, -*ën* en -*n*

Veel zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op -*en*:
lamp → lampen; weg → wegen; mes → messen; kloof → kloven.

Zo maak je een meervoud op -*en*
- Vaak hoef je alleen maar -*en* achter het woord te zetten:
  boer → boeren, dans → dansen, lot → loten.
- Soms moet je tegelijk de laatste letter verdubbelen:
  klas → klassen, bed → bedden, slof → sloffen.
- Soms moet je tegelijk een *a*, *e*, *o* of *u* weghalen:
  schaar → scharen, been → benen, sloot → sloten.
- Soms moet je tegelijk een -*f* veranderen in een -*v*-:
  raaf → raven, brief → brieven, golf → golven.
- Soms moet je tegelijk een -*s* veranderen in een -*z*-:
  huis → huizen, baas → bazen, mees → mezen.

Het meervoud op -*s* komt ook vaak voor.

Zo maak je een meervoud op -*s*
- Vaak hoef je alleen maar -*s* achter het woord te zetten:
  tafel → tafels, café → cafés, cadeau → cadeaus, infectie → infecties.
- Soms moet je een apostrof (') voor de -*s* schrijven. Dat doe je bij woorden op -*a, -o, -u, -i* of -*y: pizza → pizza's, polo → polo's, accu → accu's, mini → mini's, hobby → hobby's.*

Zo schrijf je het meervoud van woorden die eindigen op -*ee* en -*ie*
- Als het enkelvoud eindigt op -*ee*, maak je het meervoud met -*ën*:
  zee → zeeën; slee → sleeën; orchidee → orchideeën.
- Als het enkelvoud eindigt op -*ie*, maak je het meervoud met -*ën* als de klemtoon op de -ie valt, anders met -n: *knie → knieën; amfibie → amfibieën; bacterie → bacteriën.*

Opdracht 1

Noteer het meervoud van de woorden.

1 bergmeer
2 bikini
3 busstrook
4 diskjockey
5 eetcafé
6 friettent
7 gewelf
8 ijsmachine
9 koraalrif
10 kortingsactie
11 paardenhoef
12 Parijzenaar
13 politiebureau
14 shetlandpony
15 sportpaleis
16 theeglas
17 zwemdiploma
18 zwerfkat

Opdracht 2

Noteer het meervoud van de woorden.

1 kolonie (2x)
2 toverfee
3 fantasie
4 olijfolie (2x)
5 knie
6 idee

Opdracht 3 ✷

De volgende woorden hebben een bijzonder meervoud, twee meervouden of géén meervoud. Noteer het meervoud van de woorden of noteer een streepje als het woord geen meervoud heeft.

1 dokter (2x)
2 kind
3 lam
4 moeilijkheid
5 monnik
6 museum (2x)
7 kievit
8 rijst
9 rotzooi
10 schip
11 vlo
12 boomblad

Opdracht 4

Neem de onderstreepte woorden over en noteer het meervoud erachter.

Je bent vast gewend om via sociale media te delen wat je meemaakt op reis. Dat kan, maar je kunt tijdens je vakantie ook een reisdagboek bijhouden! Neem een schriftje en een pen mee, en schrijf elke avond op wat je hebt meegemaakt. Als je genoeg ruimte openlaat, kun je er later hier en daar een foto bij plakken of een tekening bij maken. Vergeet ook niet om elk ticket en toegangsbewijs te bewaren voor in je verslag. Maak voor je reisgenoten een kopie.

Opdracht 5

Moeilijke woorden

Neem de woorden met de puntjes over en vul de juiste letters in.

1 J...rnalisten en fotogra...en gingen onmidde...ijk naar de brand.
2 Deze winkel is gespe...ialiseerd in ele...trische a...araten.
3 De dag na de narco...e voelde Iwan zich lichame... nog niet ...it.
4 Mi...chien neemt mijn vader als ve...assing wel ...aramel voor me mee.
5 De krant heeft vandaag een kriti... stuk over de voedselkwali... gepubli...eerd.
6 Hoe is de beschikbaar... van kaarten voor het con...ert van DD in februar...?
7 Bij de begra...enis van hun opa staken de kleinkinderen ...irca honderd kaar...en aan.
8 Jamy heeft op Kos een sie...aad gekocht als s...venir en hij gaf dat aan mij cad....

Ik kan/weet

- meervouden die eindigen op *-en* goed spellen. 1F
- meervouden van woorden die eindigen op *-ee* of *-ie* goed spellen. 3F
- meervouden die eindigen op *-s* goed spellen. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Mmm, lekker!

Op de bank met een zak chips, in de stad met een smoothie of op het strand met een ijsje: waar snack jij het best en welke snack zou je dan aanraden?

Samen met een klasgenoot maak je twee promotiefilmpjes voor jullie favoriete vakantiesnack. Welke snack? Dat mogen jullie zelf weten. Het ene filmpje is bedoeld voor een jong publiek, het andere filmpje maak je voor volwassenen.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Programma en publiek
- *Spreken en gesprekken*: Spreken voor publiek

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.
Schrijven	• Ik kan mijn taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan erachter komen voor welke doelgroep een programma gemaakt is.
Spreken en gesprekken	• Ik kan rekening houden met wat het publiek al weet. • Ik kan mijn taalgebruik aanpassen aan het publiek. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van onbekende spreekwoorden en uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 2F • Ik weet de betekenis van alle spreekwoorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan vaste voorzetsels bij werkwoorden herkennen en gebruiken.
Taalverzorging spelling	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige en verleden tijd goed spellen. 2F • Ik kan voltooide deelwoorden goed spellen. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op *-en* goed spellen. 1F • Ik kan meervouden van woorden die eindigen op *-ee* of *-ie* goed spellen. 3F • Ik kan meervouden die eindigen op *-s* goed spellen. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Poëzie en

fictie

Inhoud

A Problemen

Opdracht 1

1 Wat zijn kleine problemen en wat grote? Maak twee rijen. Kies uit: *anorexia – armoede – drugsverslaving – echtscheiding van je ouders – een onvoldoende halen – fietssleutel verloren – gestolen telefoon – huisarrest – liefdesverdriet – ongewenste zwangerschap – pesten – rouwverwerking – ruzie met een vriend(in) – ruzie met je ouders – te laat komen*.
2 Over welk probleem kun je volgens jou het meest interessante verhaal schrijven? Waarom?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Kapot* van Carry Slee.
1 Wat is het onderwerp van het boek?
2 Wat zijn de dilemma's (moeilijke keuzes) waarvoor Julia en Thijs komen te staan in dit fragment? Noteer er twee.
3 Julia besluit haar moeder niks te vertellen over wat haar vader van plan is, maar bereikt daarmee juist het tegenovergestelde van wat ze daarmee wilde bereiken. Leg uit.
4 Wat vind je ervan dat Julia's moeder haar dochter de maillot cadeau doet omdat Julia zo'n steun voor haar is? Leg uit.
5 Julia zegt tegen haar moeder: 'Mam, Thijs laat jou ook niet in de steek.' Ben je het met haar eens? Leg je antwoord uit.
6 Julia zegt tegen Emma: 'Laat maar. (...) Het gaat wel weer.' Denk je dat Julia dat meent? Leg je antwoord uit.

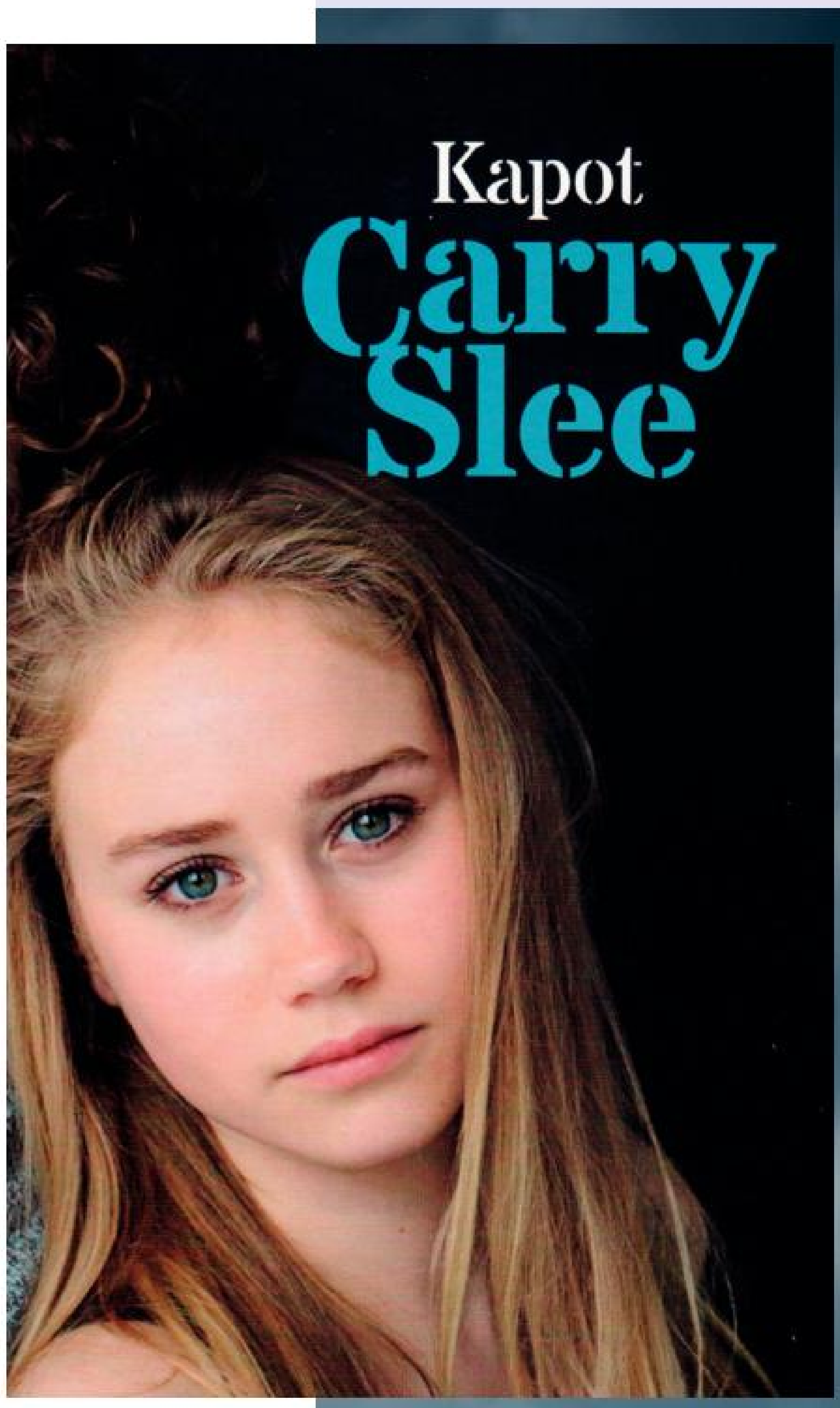
Begrippen

Onderwerp Waar het verhaal over gaat. Bijvoorbeeld: pesten, verliefdheid, voetbal.

Tekst 1 (niveau 1)

Kapot

Thijs (15) en Julia (14) zijn niet alleen broer en zus, maar ook allerbeste vrienden. Maar als hun ouders in scheiding liggen en Thijs verkering krijgt met Julia's beste vriendin, dreigt ook hun hechte band kapot te gaan.

Julia wordt met een zwaar gevoel wakker. En dan weet ze het meteen weer. Vandaag gaat haar vader verhuizen. Haar moeder weet van niks. Ze durft het niet te vertellen, ook niet dat ze vanavond bij hun vader gaan eten op de boot. Het zal wel moeten. Zodra ze beneden is zal ze het zeggen.
'Wij gaan zo lekker naar de markt, toch?' zegt moeder als ze beneden komt.
Julia is zó blij dat haar moeder er vrolijk uitziet dat ze het niet vertelt.
'Gezellig, mam!' En dat meent Julia. Bij elke kraam even kijken, daar houden ze allebei van.
Een uur later lopen ze in de winkelstraat.
'O mam, moet je die legging zien! Hij heeft dezelfde rode kleur als mijn lippenstift. Bij mijn laarzen zal hij ook flitsend staan. Je weet wel, die laarzen die Emma heeft beschilderd. Voor als we in de Fontijn optreden.'
'Heb je zoveel geld?' Moeder bekijkt het kaartje. 'Hij is tien euro.'

‘Een voorschot op mijn zakgeld?’
Moeder pakt de maillot. ‘Je krijgt hem van mij. Omdat je zo’n steun voor me bent.’
‘Ik meen wat ik daarnet zei,’ zegt moeder als ze op het marktplein zitten. ‘Ik heb zoveel aan je. Als jij me ook nog in de steek zou laten dan trok ik het echt niet meer.’
‘Mam, Thijs laat jou ook niet in de steek.’
‘En toch voelt het zo,’ zegt moeder. Ze veegt een traan weg. ‘Ik heb gisteren met iemand over de situatie gepraat. Iemand die in dit soort zaken bemiddelt. En toen voelde ik het heel duidelijk; ik wil dat het weer goed komt tussen je vader en mij. Zodra we thuis zijn bel ik je vader op voor een afspraak. Wie weet komen we er dan uit, met hulp van deze man.’
‘Relatietherapie?’
Moeder knikt.
Julia vindt het een geweldig idee. Wie weet komt het goed. Maar dan denkt ze opeens aan haar vader die vandaag gaat verhuizen. Ze heeft geen idee hoe laat hij van plan was zijn spullen weg te halen. Misschien kunnen ze het nog voor zijn, maar dan moeten ze nu meteen naar huis gaan.
‘Zal ik nog een kop koffie bestellen?’ Moeder kijkt Julia aan.
‘Nee, eh, ik heb ineens heel erge buikpijn. Laten we naar huis gaan.’
Julia duimt de hele weg. Laat haar vader alsjeblieft nog niet zijn geweest.
‘Hoe is het met je buik?’ vraagt moeder als ze hun straat in rijden.
‘Al iets beter,’ zegt Julia.
Moeder parkeert de auto. Ze haalt haar sleutel uit haar zak en doet de deur open. Ze wil haar jas ophangen en ziet het meteen. De jas van haar man, zijn paraplu, zijn hoed, alles is weg.
‘Hij is weer binnen geweest.’ Moeder gaat de kamer in. ‘Hij heeft zijn spullen weggehaald.’ Ze rent de trap op. Krijtwit komt ze beneden. ‘Zijn kleren zijn ook weg. En al die troep op de overloop staat er nog, die mogen wij houden.’ Ze laat zich op de bank neervallen. ‘Hij heeft van alles meegenomen zonder iets tegen mij te zeggen. En ik hoopte nog zo dat het goed zou komen.’
Julia kijkt naar haar moeder die volledig lijkt te zijn ingestort.
‘Sorry schat, laat me maar even.’
Julia gaat naast haar moeder zitten. Ze moet er zelf van huilen. Had ze haar moeder nou maar verteld wat haar vader van plan was, dan was ze niet zo geschrokken. Haar moeder blijft maar huilen, ze schokt helemaal.
‘Mam.’ Julia pakt haar hand. ‘Je hebt ons nog.’ Maar wat ze ook zegt, het helpt niet. Haar moeder is totaal van streek.
Dit kan niet, denkt Julia en op de gang belt ze Thijs.
‘Hi Thijs, papa heeft zijn spullen weggehaald. Mam is helemaal in de war. Ze ligt maar te huilen op de bank, ik weet niet zo goed wat ik moet doen.’
‘Wat wil je dat ik doe?’
‘We kunnen het niet maken om vanavond bij papa te gaan eten. Als je mam ziet, het kan gewoon niet. Bel jij papa af?’
‘Zus, het is ook klote, maar pap voelt zich ook rot. Hij zit daar in zijn eentje op die boot. Ik laat hem nu niet barsten.’
‘Zeg hem dat we morgen komen. Je kan hem toch vertellen hoe mam eraan toe is?’
‘Julia, het is niet eerlijk om pap nu af te bellen. Ik ga gewoon. Sterkte.’ En hij verbreekt de verbinding.
Ik ga echt niet, denkt Julia als ze haar moeder als een zielig hoopje op de bank ziet liggen. Ze voelt zich ineens zo verdrietig en ze belt Emma.
‘Emma,’ zegt ze en ze barst in snikken uit. ‘Het gaat zo slecht met mijn moeder. Het is heel zielig. Wil je naar me toe komen?’
‘O jee,’ zegt Emma. ‘Wat erg. Ik heb net met Thijs afgesproken dat we je vader gaan helpen met inrichten. Als jij het heel graag wilt, dan zeg ik het wel af. Weet

je wat, ik ga wel maar ik blijf niet eten. Dan kom ik later naar jou toe, oké?'
Emma, ik heb je nú nodig, denkt Julia. Dan kan je net zo goed op de boot blijven.
'Laat maar,' zegt ze. 'Het gaat wel weer.'

Carry Slee, Kapot. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een ander fragment uit *Kapot*.

1. Noteer twee dilemma's waarvoor Julia en Thijs nog meer komen te staan nu hun ouders definitief gaan scheiden.
2. Thijs zegt tegen Julia: 'Wat nou zelf kiezen!' Leg uit wat hij daarmee bedoelt.
3. Ben je het met Thijs eens? Leg je antwoord uit.
4. Hoe denk je dat het met Julia en Thijs verdergaat?

Tekst 2 (niveau 1)

Kapot

Thijs' en Julia's ouders gaan definitief scheiden. Julia wil bij haar moeder blijven wonen, maar Thijs heeft ervoor gekozen bij zijn vader op de boot te gaan wonen.

Waar blijft Thijs, denkt Julia als ze 's morgens beneden zit. Ze moet eigenlijk al weg, maar ze wacht op haar broer; dan komt ze maar te laat.
Eindelijk komt hij de kamer in. Hij grijpt een appel van de schaal en wil weggaan.
'Thijs,' zegt Julia. 'Nu papa definitief op de boot blijft wonen, wordt alles anders.'
Thijs knikt. 'We zijn nu kinderen van gescheiden ouders.'
'Gelukkig zijn er geen bezoekregelingen.' Julia stopt haar brood in een zakje.
'We kunnen pap zo vaak zien als we willen. Gelukkig hebben wij elkaar, samen redden we het wel, toch?'
Thijs zucht. Hij moet het zijn zus vertellen, maar hoe? Hij vindt het vreselijk om haar pijn te moeten doen, maar zijn besluit staat vast.
'Ik eh… ik wil hier niet blijven nu pa er niet meer woont.'
'Hoe bedoel je?'
'Nou eh… ik ga bij papa wonen.'
'Hè?' Julia's mond valt open. 'En dat heb je in je eentje besloten, zonder mij?' Ze kijkt haar broer aan. Ze kan het bijna niet geloven. Ze deden altijd alles samen.
'Je hebt het toch niet aan pa gezegd, hè, dat wij bij hem gaan wonen. Dat kunnen we mam echt niet aandoen.'
Thijs kijkt zijn zus aan. 'Julia, jij kan bij mama blijven, maar ik wil dat niet.'
'Dan wonen we niet meer in één huis! Wil je dat?'
'Natuurlijk wil ik dat niet. Ik heb die klotescheiding niet bedacht. Nee, natuurlijk heb ik geen zin om te verkassen, nou goed.'
'Blijf dan hier!'
'Nee, sorry.' Thijs staat op. Julia houdt hem aan zijn arm vast.
'Niet weggaan nu. Dit is veel belangrijker dan die stomme school. Thijs, ik wil niet dat wij…'
Ze begint te huilen. Thijs pakt haar vast. 'Het is ook klote.' Zijn stem klinkt hees.
'Wij waren altijd samen, weet je nog,' snikt Julia.
'Luister, zus.' Thijs veegt ook een traan weg. 'We kunnen nou eenmaal niet altijd bij elkaar blijven. Als ik ga studeren ben ik hier ook weg.'

‘Maar dan moet het! Nu kies je er zelf voor.’
‘Wat nou zelf kiezen!’ Thijs maakt zich los en loopt weg. Bij de deur draait hij zich om. ‘Het went wel.’
Julia is in tranen als ze de voordeur hoort dichtslaan. Hoe kan Thijs dat doen! Wat moet ze nu? Als Thijs eenmaal iets in zijn hoofd heeft krijg je het er niet zomaar uit. Paniekerig denkt ze na. Dit moet ze oplossen. Ze kijkt op de klok. Eigenlijk moet ze weg, maar die school kan haar gestolen worden. Het idee dat haar broer hier niet meer woont; dat ze niet meer ’s avonds samen aan hun huiswerk zitten; zijn muziek niet meer hoort die altijd veel te hard staat; niet even bij hem kan binnen wippen als ze een ingeving voor een nieuw liedje heeft, of zomaar om wat te kletsen. Ze wist het al, maar nu voelt ze nog eens extra hoe belangrijk haar broer voor haar is.

Carry Slee, Kapot. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015

Opdracht 4

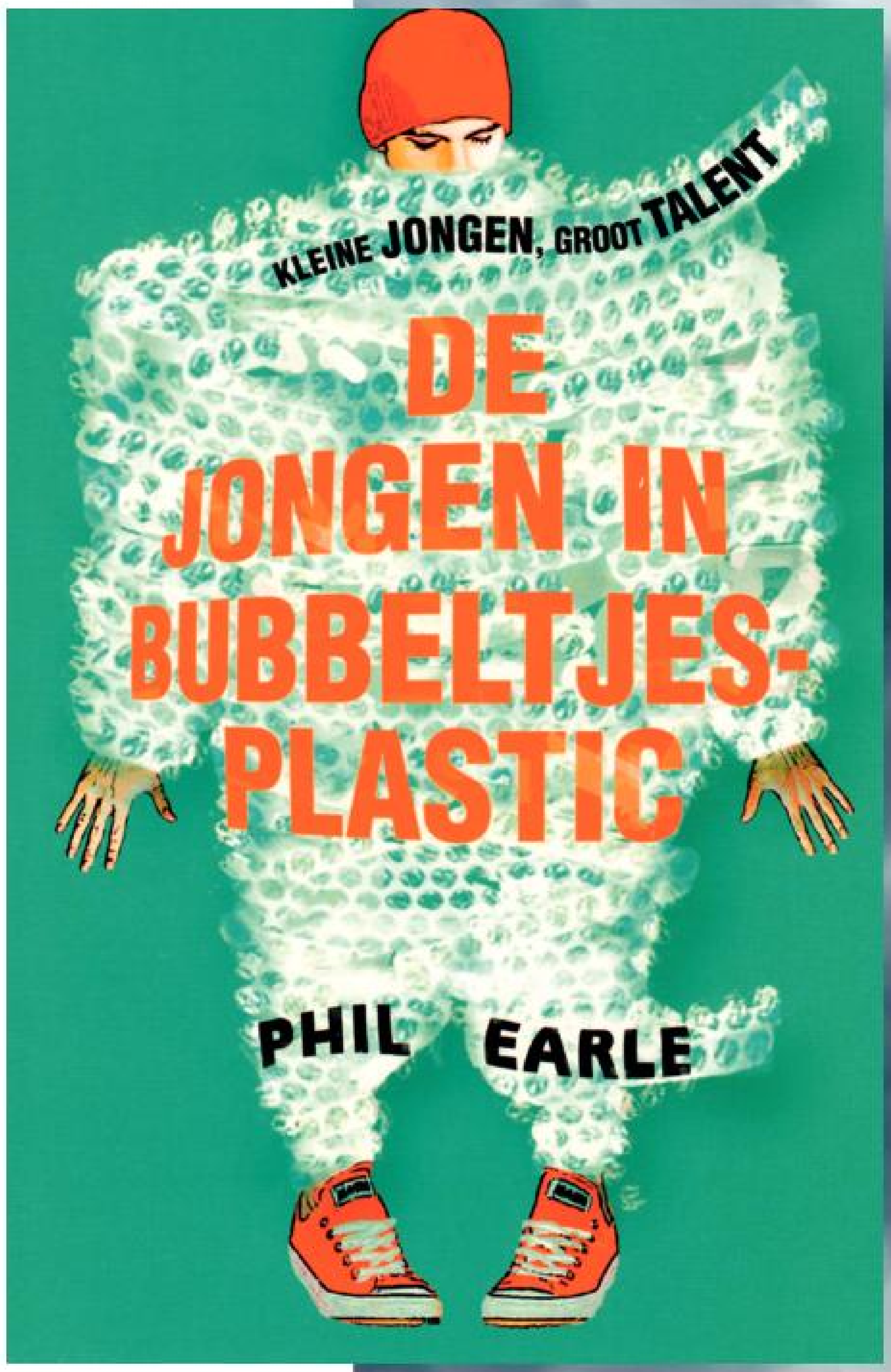
Lees tekst 3. Het is een fragment uit *De jongen in bubbeltjesplastic* van de Engelse schrijver Phil Earle.

1. Wat is Charlies grootste probleem?
2. Welke andere problemen heeft Charlie hierdoor?
3. Wat is de reden dat Charlie bevriend is geraakt met Sinus?
4. Waarom is Charlie blij dat hij slechts een ‘onderdeurtje’ is in vergelijking met Sinus?
5. Denk je dat Charlie gelijk heeft en dat je vrienden net als familie niet (geheel) voor het uitkiezen hebt? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 1)

De jongen in bubbeltjesplastic

Charlie (14) is bevriend met Sinus. Daar heeft hij een reden voor.

Buiten gekomen wachtte mij een verrassing.
Applaus.
Nou ja, applaus, dan denk je al gauw dat er meerdere mensen staan te klappen.
En dat was natuurlijk niet zo. Het was er maar één.
Mijn vriend, Sinus.
Wat me opnieuw aan een gezegde doet denken.
Je familie heb je niet voor het uitkiezen, maar je vrienden wel.
Het soort gezegde waardoor ik het liefst met mijn hoofd tegen een betonnen muur zou willen beuken. Wie ooit op dit juweeltje gekomen is, zou eens een dag in mijn maatje zesendertig moeten rondlopen.
Met keuze heeft het namelijk helemaal niets te maken, weet je. Het is niet alsof ik de afgelopen negen jaar op school het schoolplein afgespeurd heb, wrijvend over mijn kin, denkend: *ja, vandaag zal ik eens vrienden worden met jou en met jou en zeker niet met JOU.*
Leuk bedacht hoor, maar zo gaat het natuurlijk niet. Dat soort keuzes is alleen weggelegd voor de andere, normale mensen.
En dat is dan ook precies waarom Sinus en ik tot elkaar aangetrokken werden en vrienden geworden zijn.
Nou ja, ik zeg ‘vrienden’.

Omdat ik vermoed dat dat is, wat hij is. Echt geanalyseerd hebben we ons samenzijn eigenlijk nooit. Het gebeurde gewoon. We stonden zo vaak samen – tijdens de gymles, op het schoolplein, altijd de laatsten die uitgekozen werden – dat we ons uiteindelijk een beetje verbonden waren gaan voelen met elkaar. Als een stel lepralijders.
Ik weet niet zeker of echte vriendschap ook op dit soort dingen gebaseerd is, maar ik mocht hem wel.
Soort van.
Hij maakte geen nare opmerkingen naar me, verzon ook geen nieuwe en exotische manieren om mijn lengte te bespotten; hij sprong niet bovenop me wanneer ik mijn spullen in mijn kluisje legde (helemaal onderaan natuurlijk, om het allemaal nog grappiger te maken). De laatste tijd had ik bij wijze van spreken de afdrukken van gymschoenen op mijn rug getatoeëerd staan: het leek wel alsof op het onderdeurtje staan een nieuwe olympische sport was en *iedereen* die gouden medaille wilde winnen.
Het eerste wat me opviel, toen het applaus gestopt was, was uiteraard Sinus' euvel, datgene wat hem, samen met mij, tot loser gemaakt had.
DE NEUS.
Nee, ik heb de Caps Lock niet per ongeluk aan laten staan – het is gewoon onmogelijk om het gedrocht tussen zijn wangen met kleine letters te beschrijven. Het zou het geen recht doen.
DE NEUS was zo lang, zo krom en tegelijkertijd zo fors, dat hij alles overheersend was. Wanneer mensen het erover hadden, gingen ze vanzelf harder praten, alsof ze hun eigen Caps Lock aangezet hadden. Oudere mensen staarden wanneer hij langs liep; jonge kinderen verstopten zich tussen de plooien van hun moeders rokken, uit angst voor de mismaakte neus van Sinus.
Kortom, dankzij die neus was ik blij dat ik slechts een onderdeurtje was. Er bestond tenslotte nog altijd een heel kleine kans dat ik nog zou groeien, maar zijn neus zou zeker nooit meer kleiner worden. Misschien was dat dus wel de reden dat ik met hem optrok, omdat hij net zo vaak voor paal stond als ik.

Phil Earle, De jongen in bubbeltjesplastic. Callenbach, Utrecht 2015

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een ander fragment uit *De jongen in bubbeltjesplastic*.

1. Wat zou Charlie eigenlijk tegen de jongens willen zeggen die hem aanspreken? Leg je antwoord uit.
2. Waarom doet hij dat niet?
3. Waarom worden de woorden '*geïnteresseerd* in *mij*' benadrukt?
4. Waarom gaat Charlie 'natuurlijk' niet achter Sinus aan?
5. Wat vind je ervan dat Charlie zijn vriend Sinus in de steek laat? Kies uit: *begrijpelijk – gemeen – onverstandig – iets anders, namelijk* … Leg je antwoord uit.
6. Denk je dat het skateboarden Charlie uiteindelijk gaat helpen van zijn probleem af te komen? Waarom (niet)?

Tekst 4 (niveau 1)

De jongen in bubbeltjesplastic

Charlie heeft bedacht dat hij wil leren skateboarden, omdat hij denkt dat hij is voorbestemd voor deze sport. Bovendien denkt hij dat het hem zal helpen om 'uit de goot getild te worden'. Terwijl hij in het park onder toeziend oog van Sinus aan het oefenen is, wordt hij aangesproken door twee vierdeklassers.

'Hé, kennen we jou niet?' vroeg de langere van de twee.
'Ja, jij bent dat joch van de afhaalchinees. Die met een beperking.'
Ik durfde hem niet te verbeteren. Alles wat ik nu zou zeggen, zou zijn mening alleen maar versterken, helemaal met die piepstem van mij.
De langere jongen, met iets wat waarschijnlijk moest lijken op een baardje, wees en glimlachte.
'Ja, ik ken jou ook. Jij bent degene die het been van de conciërge gebroken heeft. Wat een val was dat. HOGE ladder!'
'Er moesten wel vijftien pinnen in', vulde de ander aan.
Dit was niet echt het anonimiteitsniveau waarop ik gehoopt had.
'Charlie', mompelde ik, terwijl ik mijn hand uitstak.
'Dan', zei de één.
'Stan', zei de ander, en allebei pakten ze mijn hand om die vervolgens als een gek op en neer te pompen. Ze waren duidelijk meer behendig dan dat ze intelligent waren. Ik vroeg me af of het makkelijker zou zijn als ik mijn naam aan zou passen, zodat hij op die van hen zou rijmen.
'Hoe lang skate jij al?' vroeg Stan, terwijl hij mijn board bekeek.
'Niet zo lang. Een paar weken nog maar.' Langer wilde ik het niet laten lijken, voor het geval ik af zou gaan. Ik wilde dat ze onder de indruk zouden zijn, niet geschokt.
'Gaaf board. Nieuwe wieltjes, of niet?'
Ik bekeek de wieltjes, in de hoop dat ik een goede keus gemaakt had.
'Ja, gekocht van mijn loon. Wilde iets dat er een beetje cool uitzag.'
Ik hoopte vurig dat ze me nog nooit op mijn stalen nijlpaard gezien hadden, ik wist niet hoe ik dat ooit zou overleven.
'Die zijn zeker cool. Ook niet goedkoop, denk ik?' Ze draaiden aan de wieltjes, bijna kwijlend over de snelheid ervan.
Mijn board zorgde voor genoeg gespreksstof en ook al waren ze ouder dan ik, en duidelijk heel wat betere skaters, toch waren ze, nou ja, soort van, *geïnteresseerd* in *mij*. Ze vroegen waar ik geoefend had en, belangrijker nog, welke tricks ik al onder de knie had.
'Nog niet echt veel', zei ik blozend. 'Tot nu toe heb ik me eerlijk gezegd vooral geconcentreerd op het er niet af vallen.'
O, NEE! Had ik dat wel moeten zeggen? Ik had geen idee, maar vreesde het ergste.
Dan maakte een nonchalant wegwuifgebaar. 'Nee, joh, daar moet je je helemaal niet druk over maken. Mensen die er nooit vanaf vallen, doen duidelijk niet goed genoeg hun best.'
'Precies,' beaamde Stan. 'Hier, moet je kijken.' En hij rolde zijn mouw op om een blauwe plek te laten zien, die niet onderdeed voor die van mij. 'Liep deze op op de trappen van de bibliotheek.' Hij straalde van trots. 'De eerste zes treden lukten me nog, maar op de zevende ging ik onderuit.'
'De volgende keer lukt het je vast, bro', zei Dan, terwijl hij zijn vriend hardhandig op de rug sloeg.

‘Zeker weten’, vulde ik aan, terwijl ik me afvroeg of ik hem ook moest slaan, of dat dat al een beetje te veel van het goede zou zijn.
Ik had geen idee waar de grenzen lagen; dit was onontgonnen terrein voor me – een gesprek met iemand *anders* dan Sinus?
En toen namen ze me mee naar een ander deel van het park, waar ze me voordeden hoe ik een ollie moest maken.
‘Daar kun je het best mee beginnen. Er bestaat geen mooier gevoel van lucht tussen je board en de grond.’ Dan had een bijna geëmotioneerde blik in zijn ogen, het soort dat je ook wel ziet bij je oma, wanneer ze je met kerst wil zoenen.
Maar de emoties waren snel verdwenen toen ze met hun instructies begonnen, en tjonge, wat konden ze het goed uitleggen. Binnen een half uur hadden ze me al zo ver dat mijn board even loskwam van de grond, en ook al duurde het maar een microseconde voordat de wieltjes het asfalt weer raakten, toch had ik even het gevoel dat ik vloog.
Ze leken nog best onder de indruk ook.
‘Je hebt talent’, lachte Dan.
‘Zeker weten. Ik had heel wat langer nodig, voordat ik dat kon’, was Stan het met hem eens. ‘Nog een paar weken en je staat op de halfpipe, man.’
Dit ging belachelijk goed. Het was gewoon fantastisch. Plotseling herinnerde ik me weer dat Sinus zat te kijken en ik draaide me naar hem om, maar hij keek niet terug. Nou ja, heel eventjes dan, voordat hij zijn neus weer in zijn schrift stak.
‘Is dat je vriend?’ vroeg Dan.
‘Eh…’
Stan onderbrak me. ‘Die jongen heb ik wel eens op school gezien. Iedereen denkt dat hij niet helemaal goed bij zijn hoofd is. Omdat hij altijd maar een beetje stom staat te staren.’
Wat volgde was een ouderwets potje kwaadsprekerij, het soort dat ik ook vaak over mezelf gehoord had wanneer ik door de gangen op school liep, het soort waardoor ik me de grootste buitenstaander ooit gevoeld had.
Ze gniffelden en wezen naar Sinus, zonder enige vorm van subtiliteit, maar om wat voor reden dan ook corrigeerde ik ze niet, vertelde ik ze niet dat hij oké was, dat hij mijn vriend was.
In plaats daarvan stond ik er zwijgend bij terwijl ze hem uitlachten en zelfs toen Sinus onze richting op keek, greep ik niet in. Het enige wat ik deed was mijn board op de grond zetten om opnieuw mijn ollie te oefenen. Pas toen ik Sinus op zag staan en weg zag lopen, begon ik me enigszins schuldig te voelen.
‘Zullen we je aan een paar anderen voorstellen?’ vroeg Dan, toen Sinus uit het zicht verdwenen was.
Ik had nee moeten zeggen. Had ze moeten bedanken voor hun hulp en er vandoor moeten gaan. Achter Sinus aan. Maar dat deed ik niet, natuurlijk.
In plaats daarvan verdrong ik alle gedachten aan hem en knikte als een schoothondje. Volledig naïef liep ik achter ze aan, me voor het eerst in mijn leven voelend alsof ik was waar ik moet zijn, alsof ik erbij hoorde.

Phil Earle, De jongen in bubbeltjesplastic. Callenbach, Utrecht 2015

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. De schrijver van *De jongen in bubbeltjesplastic* heeft er een hekel aan als mensen zijn boeken 'probleemboeken' noemen. 'Elk boek gaat over problemen', zegt Phil Earle. Ben je het daarmee eens?
2. Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *Kapot* of *De jongen in bubbeltjesplastic*? Denk je dat dat te maken heeft met het perspectief van waaruit de tekst is geschreven? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Deze opdracht maak je in een groepje van vier personen.

1. Bedenk een probleem waarbij vier personen betrokken zijn.
2. Bespreek het probleem en noteer dit in een paar zinnen.
3. Noteer welke rol ieder van jullie heeft.
4. Beschrijf het probleem vanuit het perspectief van jouw personage in de ik-vorm. Noteer wat je doet, denkt en voelt. Je tekst is minimaal 300 woorden.
5. Lees je tekst voor in je groepje. In wie kun jij je het best inleven?

Begrippen

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier

Lees een probleemboek. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maar de online opdracht 'Problemen'.

Leestips

50 Cent, *Slagveld*

Burton (13), die zich 'Dikzak' laat noemen, is een pestkop en gebruikt geweld. Maar waarom? Gebaseerd op het leven van rapper 50 Cent.
(niveau 1)

Elle van den Bogaart, *No deal*

Nadat Simon (17) een auto-ongeluk veroorzaakt heeft, zit hij in de problemen. Zijn enige uitweg is een pakketje in Suriname ophalen. Maar dat heeft grote gevolgen.
(niveau 1)

Marlies Slegers, *Onder mijn huid*

Coco (16) is dolverliefd op Nick. Maar dan vraagt hij haar naaktfoto's van zichzelf te sturen. Hij belooft ze meteen te verwijderen …
(niveau 1)

Anna Woltz, *Honderd uur nacht*

Emilia (14) ontdekt iets vreselijks over haar vader. Ze besluit in haar eentje naar New York te vliegen.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Licht

Opdracht 1

Vul aan.

1 Ik verheug me op …
2 Ik kijk met plezier terug op …
3 Ik spring een gat in de lucht als …
4 Ik was met mijn hoofd in de wolken toen …
5 Ik voel me tevreden als …
6 Ik voelde me gelukkig toen …

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Waartegen dient het wondermiddel van tante?
2 Wat is het wondermiddel van tante?
3 Waarom denkt de ik-persoon aan ‘Strand’?
4 Hoe weet je dat de ik-persoon zich beter gaat voelen?

Tekst 1

Wondermiddel

Mijn tante heeft een wondermiddel
tegen tranen van verdriet.

Ze zegt iets heel bijzonders,
ze zegt: denk vooral NIET aan Zon en Zee en Zand.
En juist omdat ik er NIET aan denken mag,
denk ik alleen aan Strand.

Zo schept ze kuiltjes in mijn wangen,
laat meeuwen vliegen om mijn hoofd,
stampt de grond vast onder mijn voeten,

en onder mijn handen laat ze kastelen groeien
met torentjes van zand.

Kate Schlingemann, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij! Querido, Amsterdam 2014

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Welk probleem had de ik-persoon?
2 Onderstreep het goede woord. In regel 3 en 4 zegt de ik-persoon ***letterlijk / figuurlijk*** dat het probleem is opgelost.
3 *Licht* is een homoniem. Welke twee betekenissen heeft *licht*? Noteer de woorden die op de puntjes moeten staan.

Begrippen

Letterlijk taalgebruik Je zegt precies wat je bedoelt. Bijvoorbeeld: *Ik ben blij*.
Figuurlijk taalgebruik Je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt. Bijvoorbeeld: *Er zit een feest in mij*.
Homoniem Een woord dat meerdere betekenissen heeft. Bijvoorbeeld: *arm* betekent ‘niet rijk’, maar *arm* is ook een lichaamsdeel.

Het is buiten niet licht, maar ….
De kast is niet licht, maar … om te tillen.

4 De ik-persoon maakt alles lichter. Hoe doet hij dat? Noteer drie dingen.
5 De ik-persoon voelt zich ook 'lichter'. Noteer de twee werkwoorden waaraan je dat kunt zien.
6 Over welk gevoel gaat dit gedicht? Kies uit: *blijdschap – opluchting – opwinding – vrolijkheid*. Leg je antwoord uit.
7 Vind je de afbeelding bij dit gedicht passen? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

Johanna Kruit, in: Zoals de wind om het huis, 1995

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Hoe voelt de ik-persoon zich 's nachts meestal, denk je?
2 Beschrijf in je eigen woorden wat er in dit gedicht gebeurt.
3 Staat je antwoord op vraag 2 letterlijk in het gedicht? ***ja / nee***
4 Waarom staat er '*licht* raakt hij een knop' (regel 2) en niet '*zachtjes* raakt hij een knop'?
5 Leg uit waarom de titel van dit gedicht 'Applaus voor mijn vinger' is.

Tekst 3

Applaus voor mijn vinger

Mijn vinger verslaat de nacht
licht raakt hij een knop
het donker dondert
onmiddellijk
op.

Erik van Os, in: Ted van Lieshout (red.),
Vijf draken verslagen. Amsterdam, Querido 2011

Opdracht 5

Lees tekst 4.

1 Schrijf de regels uit het gedicht over waarin wordt uitgelegd waardoor de ik-persoon wakker wordt.
2 Noteer de personificatie in tekst 4.
3 Wat is het verschil tussen 'zacht zingend licht' en 'schreeuwend licht'?
4 Leg uit wat je je bij de volgende personificaties voorstelt.
Bijvoorbeeld: *De auto stottert = een auto die niet goed op gang komt.*
Het tuinpad hinkelt = …
Het bos fluistert = …
Het huis zucht = …
5 Bedenk zelf nog drie personificaties met 'zon', 'schaatsen' en 'appel'.
6 Vraag aan een klasgenoot wat hij zich voorstelt bij de personificaties die je hebt bedacht.

Begrippen

Personificatie Je geeft een ding een menselijke eigenschap. Bijvoorbeeld: *Het huis slaapt* of *Het zonlicht schatert.*

Tekst 4

De vogels

Vanmorgen werd ik wakker
van de vogels.
En ik dacht: Waarvan werd ik wakker?
Van de vogels.
Van het licht ook, maar
meer van de vogels.
Het licht zacht zingend,
de vogels keihard.

Hans Andreus, Holte van licht. Uitgeverij Holland, Haarlem 1975

Opdracht 6 – Creatief schrijven

1. Kijk nog eens naar je antwoorden bij opdracht 1. Waarvan word jij echt heel blij?
2. Wat voor soort blijdschap is dat? Kies uit: Dat is blijdschap die *huppelt – schreeuwt – springt – zingt – iets anders, namelijk …*
3. Vergelijk je blijdschap met iets of iemand. Bijvoorbeeld: *Mijn blijdschap springt als een dolfijn uit het water.*
4. Schrijf op een apart blaadje een kort gedicht over blijdschap dat begint met de zin uit vraag 3.
   Probeer je gedicht extra mooi te maken door bijvoorbeeld:
   – twee regels te schrijven die op elkaar rijmen (water – schater – klater);
   – meerdere woorden met dezelfde letter te laten beginnen (dolfijn – danst);
   – dezelfde klank vaker te gebruiken (water – gaat).

Dichters aan het woord

Hoe schrijf je een gedicht?

Jan Van Coillie:
Dichters gebruiken vaak vreemde combinaties van woorden, waarmee ze van een ding een beetje een persoon maken ('personificatie' heet dat). Bijvoorbeeld: 'De muren van een huis dromen'. Als je dat leest is het bizar, want muren dromen normaal niet. Maar als je het zelf gaat doen, leer je het gebruiken. Neem een woord, bijvoorbeeld 'licht'. Zet daar een werkwoord achter dat gewoonlijk niet bij licht past, dus niet 'schijnt' of 'brandt'. Schrijf bijvoorbeeld 'Het licht strompelt' of 'Het licht fluistert'. Van daaruit gaan de gedachten vaak al stromen over wat je ermee kunt zeggen. 'Het licht fluistert stilletjes in mijn kamer.' Als je dat hardop voorleest, merk je dat je er meteen een bepaald gevoel van krijgt.

Leesplein.nl, gelezen op 24 april 2017

C Misdaad

Opdracht 1

1 Noteer een heel spannend boek dat je hebt gelezen of een serie of film die je hebt gezien.
2 Wat maakt het boek, de serie of film zo spannend?
3 Veel mensen lezen boeken of kijken films over misdaad en criminaliteit. Waarom houden mensen daarvan? Leg je antwoord uit.
4 In de bibliotheek kun je spannende verhalen herkennen aan een van de volgende pictogrammen. Noteer het cijfer van het pictogram en het genre dat daarbij hoort.
5 Bij welk(e) pictogram(men) vind je misdaadverhalen?

			
Avontuur	Detective	Griezelverhaal	Thriller

Opdracht 2

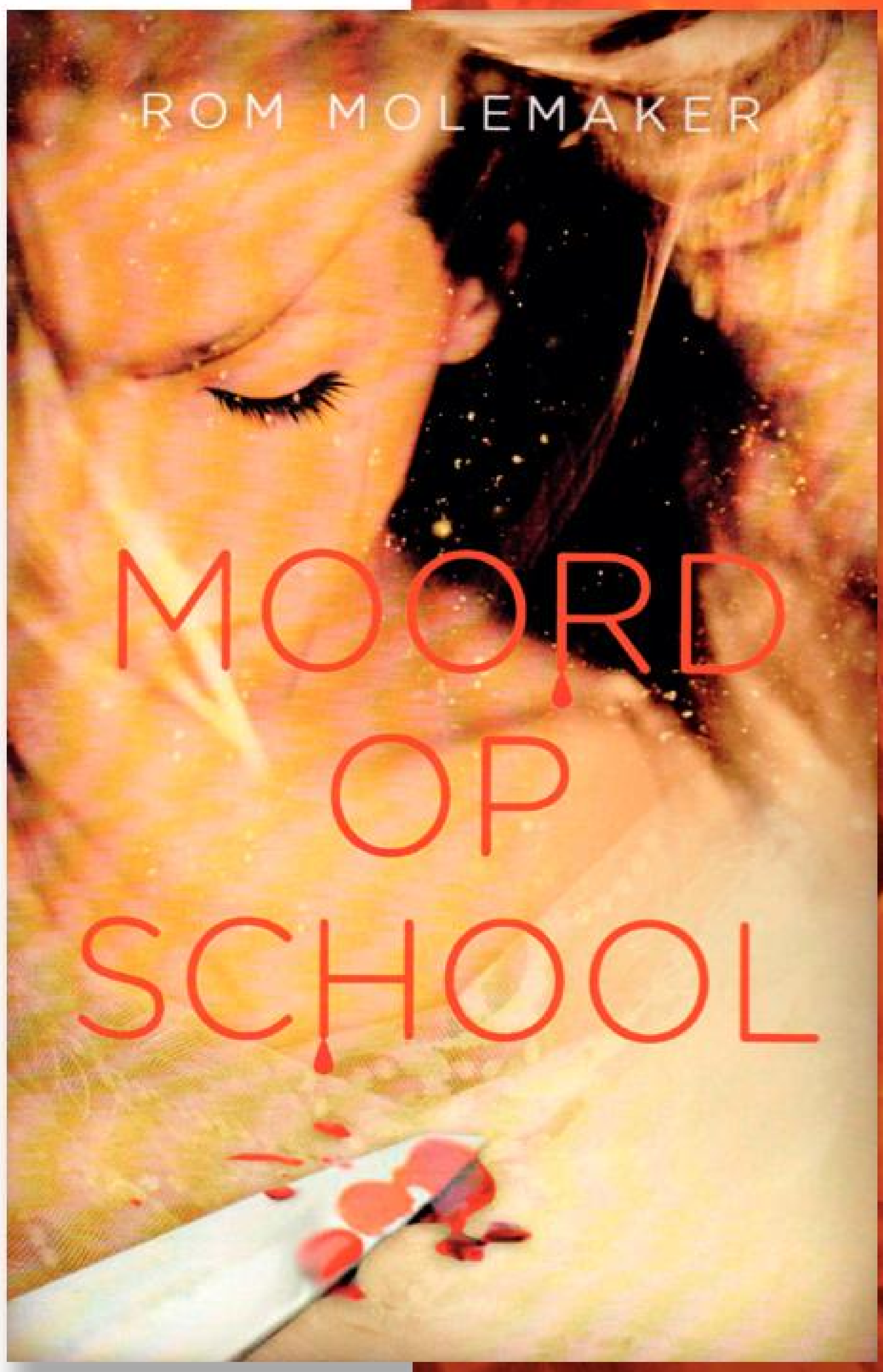
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Moord op school* van Rom Molemaker.
1 Waarom denk je dat Jorick is gaan kijken?
2 Wat vind je van de manier waarop Bruno als leraar tegen Jorick praat? Leg je antwoord uit aan de hand van een voorbeeld uit de tekst.
3 Waarom denk je dat Bruno zich zo gedraagt? Kies uit:
A ☐ Bruno heeft zelf iets met de moord op Kathagen te maken.
B ☐ Bruno is gewoon geschrokken.
C ☐ Bruno verdenkt Jorick van de moord op Kathagen.
D ☐ Bruno wil Jorick in bescherming nemen.
4 Jorick vertelt niet de waarheid als Bruno hem vraagt of Jorick ergens aan heeft gezeten. Wat hoopt Jorick hiermee te bereiken?
5 Denk je dat hij dat hiermee bereikt? Leg je antwoord uit.

Tekst 1 (niveau 1)

Moord op school

Jorick doet mee aan een toneelstuk op zijn school. Tijdens een toneelrepetitie gaat hij even naar de aula. Daar vertelt hulpconciërge Feenstra hem dat meneer Kathagen, de conciërge, dood in zijn werkhok ligt. Jorick besluit stiekem te gaan kijken. Maar dan wordt hij betrapt door Bruno Baars, de leraar die het schooltoneel regisseert. Zonder na te denken, steekt Jorick snel de portemonnee die hij op de grond in het werkhok heeft gevonden in zijn zak.

Hij knijpt zijn ogen dicht. De aula is een verre, warme, veilige plek. Waarom is hij daar weggegaan? Hij hoort de adem van de figuur in de deuropening. In uit, in uit, in uit. Verder niets.

‘Is daar iemand?’ klinkt het dan gespannen.
Jorick laat zijn adem in een lange zucht ontsnappen. Het is Bruno Baars. Er is geen gevaar. Hij gaat waarschijnlijk op zijn donder krijgen, maar er is geen gevaar.
‘Ik ben het maar,’ zegt hij onnozel. ‘Jorick.’
Baars doet een grote stap naar binnen. ‘Waar zit je?’ zegt hij nijdig. ‘Kom er als de sodemieter uit! Wat ben je nou aan het doen, man? Ben je krankzinnig geworden?’
Jorick komt achter de kast vandaan. Ja, wat is hij hier aan het doen?
‘Ik wou alleen maar even kijken,’ zegt hij. ‘Ik dacht dat Feenstra wacko was geworden.’
‘Doe niet zo achterlijk!’ zegt Bruno woedend. ‘Even kijken, waarom? Voor de lol? Zo dadelijk komt de politie. Lekker, als die je hier zien.’
Hij grijpt Jorick bij zijn arm en sleurt hem naar buiten. Vervolgens gaat hij zelf het hok in, tastend langs de rand van de werkbank.
‘Waar?’ vraagt hij over zijn schouder.
‘Achter de kast.’ Terwijl hij het zegt, bedenkt hij hoe gek het is dat hij gewoon zijn stem kan gebruiken, al klinkt die beverig. Hij knippert met zijn ogen en kijkt naar het schoolgebouw. Het staat er, gewoon. Vertrouwd als altijd. Dat kan toch bijna niet?
‘Blijf daar,’ klinkt er vanuit het hok.
Jorick blijft staan waar hij staat. Van zijn gevoel voor avontuur is niet veel meer over.
Bruno komt naar buiten. ‘Shit,’ zegt hij. ‘Het is zo.’ Hij kijkt naar Jorick en schudt zijn hoofd. ‘Jij hoort hier niet,’ zegt hij.
Daar heeft hij gelijk in. Maar Bruno hoort hier zelf ook niet. Kathagen hoort hier, alleen niet zoals nu. Niet dood.
‘Nou denken ze zeker dat ik het gedaan heb,’ zegt Jorick met een zenuwachtig lachje. Het is een belachelijke opmerking. Dat vindt hij zelf, maar Bruno duidelijk niet.
‘O, kom je er ook achter?’ zegt hij. ‘Ja, dat is heel goed mogelijk, stommeling. Heb je ergens aan gezeten?’
Jorick voelt de portemonnee in zijn broekzak. ‘Nee,’ zegt hij. ‘Ik heb alleen maar gekeken.’
‘Dat hoop ik dan maar.’
‘Ik zeg het toch.’
‘Alleen maar kijken, wat is daar nou leuk aan?’ Bruno kijkt hem hoofdschuddend aan. ‘Kom mee,’ zegt hij, en loopt met haastige stappen terug naar het schoolgebouw. Jorick komt er een eindje achteraan. Er is niets leuks aan natuurlijk. Hij is ook niet naar het hok gegaan omdat het leuk is. Hij weet nog steeds niet waarom hij is gegaan.
Ze komen de hal binnen, waar de toneelspelers in een groep bij elkaar staan. De meesten hebben hun tas al bij zich. Geen toneel meer. Robin, een van de hoofdrolspelers, komt meteen naar hem toe.
‘Is het waar?’ vraagt hij. ‘Is hij dood? Heb je hem gezien?’
‘Hij heeft niks gezien,’ snauwt Bruno. ‘Jullie moeten je nergens mee bemoeien. Feenstra heeft de politie gebeld en die komt er zo aan. Jullie lopen alleen maar in de weg.’
‘Ben je nou wezen kijken?’ Isa stoot Jorick aan.
Isa Lijster zit bij hem in de klas. Ze zitten al vanaf groep één van de basisschool bij elkaar in de klas. Ze zijn maatjes, ze kennen elkaar door en door, en ze hebben zich samen opgegeven voor het toneelstuk.

‘Eh, ja,’ zegt Jorick zacht, terwijl hij even om zich heen kijkt. Het is onwerkelijk wat er gebeurt. Hij was nota bene gewoon aan het repeteren en nu is er iets duisters over hem heen gevallen. De school is niet meer wat die was, en het in elkaar gezakte lichaam komt weer naar voren. Hij huivert.
‘Jorick!’ Ze kijkt hem aan. ‘Waarom? Omdat je dacht dat het leuk was?’
‘Och.’ Hij haalt zijn schouders op. ‘Leuk, dat nou niet.’ Hij moet erg zijn best doen om gewoon te blijven doen, Jorick de onverstoorbare te spelen. Alleen is dit geen theater, dit is echt. Hij voelt zich weer misselijk worden.

Rom Molemaker, Moord op school. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Moord op school* verder gaat.

1. Tussen tekst 1 en 2 vinden wisselingen plaats. Leg dit uit voor de tijd, de plaats en het perspectief.
2. Waarom vertrouwt Savanne Finn niet?
3. Vind jij dat Finn zich verdacht gedraagt? Leg je antwoord uit aan de hand van twee voorbeelden uit de tekst.
4. Denk je dat Jorick gevaar loopt? Leg je antwoord uit.
5. Welk(e) personage(s) verdenk jij op dit moment van betrokkenheid bij de moord op Kathagen? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Wisseling van tijd, plaats, perspectief De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en/of perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar ook een beetje misleiden.

Tekst 2 (niveau 1)

Moord op school

Savanne speelt net als Jorick mee in het toneelstuk. Ze heeft een relatie met Finn. Als Finn en Savanne bij The Factory (een club in een oude fabriek) zijn, wil Finn iets van Savanne weten.

Finn buigt zijn hoofd iets naar Savanne toe. ‘Wat was dat?’ vraagt hij. ‘Op jouw school?’ Zijn stem klinkt vlak.
‘Op school?’
‘Je weet wel wat ik bedoel.’
‘Heb je het over de conciërge? Kathagen?’ Ze trekt haar schouders iets op.
‘Natuurlijk heb ik het daar over.’
‘Daar weet ik niks van.’
‘O? Maar ik hoorde dat jij daar ook bij was.’
‘Ja, ik was er wel, maar dat was voor de toneelrepetitie. Over de conciërge weet ik niks.’
‘Behalve dan dat hij dood is.’
Ze tilt haar hoofd op en kijkt hem aan. ‘Ja, hij is dood,’ zegt ze. ‘Hij is vermoord, zeggen ze.’
‘Zeggen ze?’
‘Ja, ik heb het zelf niet gezien.’ Ze wordt nerveus. Normaal gesproken heeft ze geen probleem met Finn. Ze is hem de baas, met haar lijf. Als het nodig is, pakt ze hem in en kan ze ervoor zorgen dat hij doet wat ze wil. Maar deze keer is het

anders. Hij zit zo op het oog rustig in de hoek van de bank, maar ze voelt dat hij gespannen is.
Ze voelt woede.
'Waarom wil je dat weten?' vraagt ze.
'Wat zei de politie?'
'Tegen mij niks. Ze hebben alleen mijn gegevens genoteerd.'
'Je gegevens? Dus nu weten ze wie je bent?'
'Niet alleen van mij. Iedereen die er was.'
'Dat is natuurlijk routine.' Hij ontspant zich een beetje. 'Iedereen dus.'
'Op één na.'
'Hè? Waarom?'
'Die was stiekem naar het hok gegaan waar het lijk lag. Hij was nieuwgierig, zei hij.'
'Heb je hem gesproken?'
'Heel even. Hij wou niet veel zeggen.'
'Zo.' Finn kauwt op de binnenkant van zijn wang. 'En wie is dat?'
'Jorick, eh dinges. Ik weet zijn achternaam even niet. Hij doet mee met het toneelstuk.'
'Wat is het voor gast?'
Ze haalt haar schouders op. 'Weet ik eigenlijk niet. Gewoon, niet echt bijzonder. Hij kan wel leuk toneelspelen.'
'Luister,' zegt Finn. 'Ga met hem praten. Vraag wat hij heeft gezien.'
Haar middenrif trekt even samen. Wat is dit? Waarom wil Finn weten wat die Jorick heeft gezien? Wat heeft hij ermee te maken?
'Met hem praten?' zegt ze. 'Waarom?'
'Het is niet nodig dat je zoveel vragen stelt. Zie hem aan de praat te krijgen, bedoel ik. Jij weet wel hoe zoiets moet.' Hij blaast even in haar nek. 'Maak hem week.'
Ze voelt de spanning, en dat windt haar op. Daar houdt ze van, spanning.
'Hoever kan ik daarin gaan?' vraagt ze.
'Maak hem week. Laat hem praten.'

Rom Molemaker, Moord op school. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Vals* van Mel Wallis de Vries.

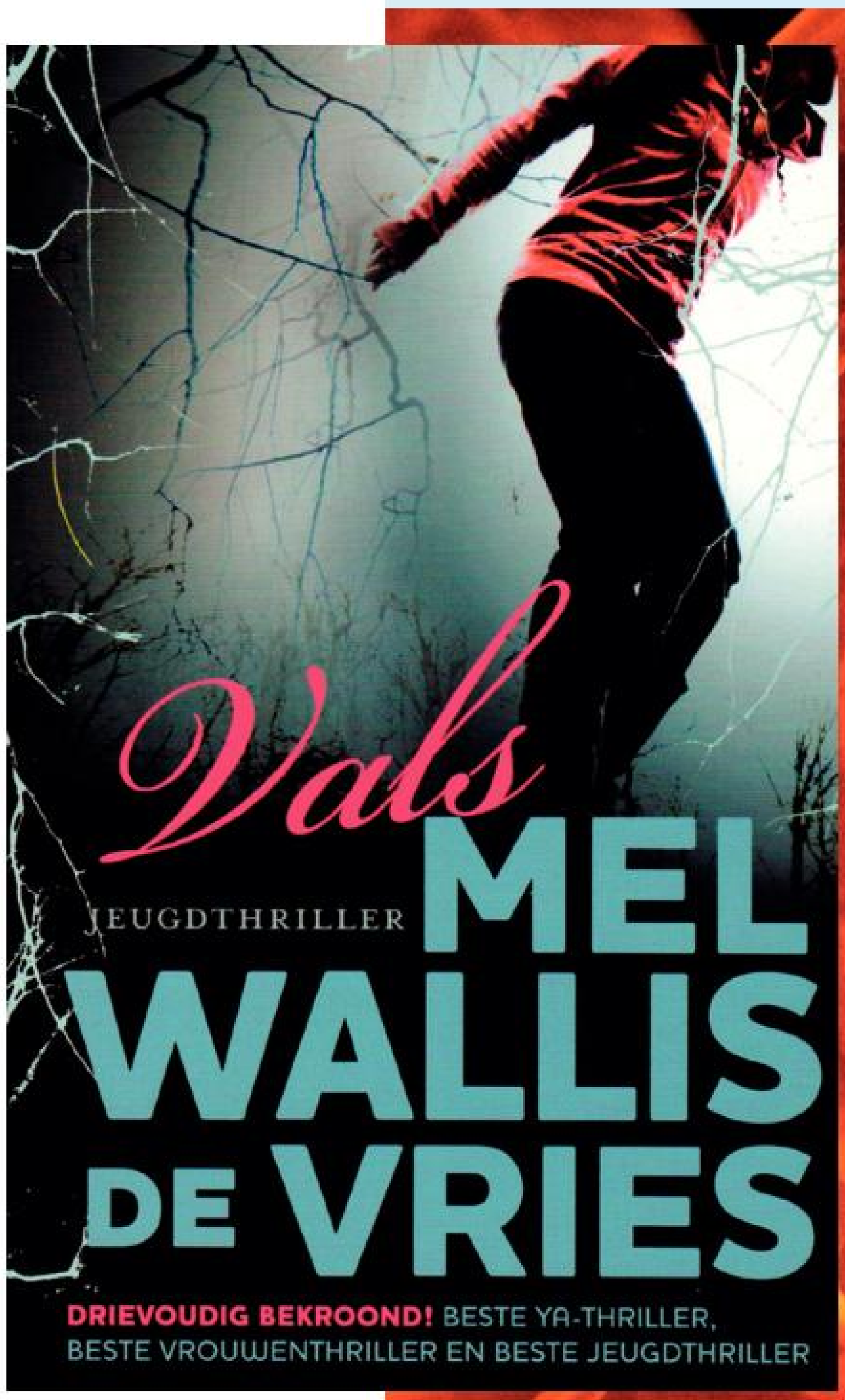
1. Buiten hoort Kim iets. Waarom denkt ze dat het Daan is?
2. Denk *jij* dat het Daan is? Waarom?
3. Leg uit dat de ruimte bijdraagt aan de sfeer van het verhaal.
4. Er is hier sprake van een cliffhanger. Waarom wil je hier verder lezen?

Begrippen

Cliffhanger Een verhaal wordt op een spannend moment onderbroken. Je wilt dan verder lezen om te weten hoe het verhaal afloopt.
Sfeer Hoe iets aanvoelt. Bijvoorbeeld: gezellig of griezelig.
Ruimte De plaats waar een verhaal zich afspeelt. Bijvoorbeeld: buiten of binnen, in een stad of een bos, op een school of bij iemand thuis.

Tekst 3 (niveau 1)

Vals

De vier vriendinnen Abby, Kim, Pippa en Feline gaan in de kerstvakantie naar een huisje in de Ardennen. Tijdens een wandeling ontmoeten ze een paar jongens. Ze nodigen de jongens uit in hun huisje. Als Daan zich tegen Kims wil aan haar opdringt, vlucht Kim naar buiten.

Ik weet niet hoe snel ik mijn jas van de kapstok moet grissen. In drie passen sta ik buiten. De voordeur knalt achter me dicht. Een ijskoude windvlaag blaast sneeuwvlokken in mijn gezicht. Mijn handen trillen zo erg dat ik de rits van mijn jas amper dicht krijg.
Ik voel me boos.
Bang.
Dronken.
Vies.
Ik adem diep in. En uit. Heel langzaam wordt het trillen minder. Eén ding weet ik zeker: ik ga pas weer naar binnen als Daan weg is. Rillend kruip ik weg in de kraag van mijn jas. De sneeuw komt tot boven mijn enkels. Ik vertrap de sneeuw onder mijn laarzen en loop naar de zijkant van het huis. Overal staan voetstappen. Er zijn vanavond meer mensen naar buiten gegaan.
Kssssssttt. Plotseling hoor ik iets. Heel zacht. Alsof iemand met zijn jas langs de muur schuurt.
'Daan?' roep ik.
Een flits van angst schiet door me heen. Hij kan me hier wel wat aandoen. Geschrokken kijk ik over mijn schouder. De wereld is wit, verlaten en klein. Verder dan een paar meter vooruit kan ik niet kijken. Grote sneeuwvlokken dalen geruisloos neer. Ik hoor het rasperige geluid van mijn eigen ademhaling. En, gedempt, de muziek die in het huisje wordt gedraaid. 'I Gotta Feeling' van de Black Eyed Peas.
'Daan?' roep ik nogmaals.
Geen antwoord.
Ik schud het ongemakkelijke gevoel van me af dat Daan me is gevolgd, en ga de bocht om. Het licht van de ramen valt in drie lange strepen over het sneeuwdek. Ik loop naar het eerste raam en gluur naar binnen. Het duurt een paar seconden voordat ik begrijp wat ik zie. Verbijsterd draai ik me om.

Mel Wallis de Vries, Vals. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Vals* verder gaat.

1. Pippa gaat ervan uit dat de sms van Kim klopt. Doen Feline en Abby dat ook? Leg je antwoord uit.
2. Waarom vind jij de sms van Kim als lezer *niet* geloofwaardig? Leg je antwoord uit aan de hand van het vorige fragment.
3. Welke nieuwe vragen roept dit fragment bij je op?

Tekst 4 (niveau 1)

Vals

De volgende ochtend is Kim verdwenen. Feline (ik-persoon), Abby en Pippa besluiten naar het huisje van de jongens te lopen, maar die blijken net te zijn vertrokken. Dan krijgt Abby een sms.

Abby klapt haar telefoon open en scrolt door het menu. Haar ogen worden groot. ‘Kim heeft me een bericht gestuurd.’
‘Wat? Dat meen je niet!’ zeg ik. ‘Lees voor.’
‘O ja.’ Ze schraapt haar keel. ‘Hier komt-ie: *Ik zit in de auto met Daan naar A’dam. Kunnen jullie mijn spullen meenemen? Het sneeuwde te hard om terug te gaan. Ik leg het thuis allemaal uit. Sorry, maar ik moest dit doen. Liefs, Kim.*’
We staren elkaar aan. Pippa triomfantelijk. Ik verbaasd. En Abby peinzend.
‘Wie had er gelijk?’ zegt Pippa. ‘Deze hele fucking wandeling was niet nodig geweest als jullie naar mij hadden geluisterd.’ Ze steekt haar kin arrogant in de lucht en blaast een wolk sigarettenrook in onze richting.
Ik zucht heel diep. ‘Ja, ja,’ zeg ik tegen haar, ‘je bent fantastisch.’ En tegen Abby: ‘Bel Kim eens.’
Abby knikt en houdt de telefoon aan haar oor. Ze fronst. ‘Voicemail,’ zegt ze zonder geluid te maken, om daarna hardop in te spreken: ‘Kim, ik krijg nu pas je sms binnen. Ik had geen bereik in het huisje.’ Ze aarzelt even. ‘Fijn dat alles in orde is. We hebben ons heel veel zorgen gemaakt.’
‘Toch is het gek,’ zeg ik wanneer Abby heeft opgehangen. ‘Ik bedoel, Kim heeft nog nooit bij een jongen geslapen. En nu gaat ze zomaar met een wildvreemde gast mee naar Amsterdam. Dat klopt niet.’
‘Begin je weer?’ Pippa blaast geërgerd een sliert rook tussen de sneeuwvlokken door. ‘Hoeveel duidelijker dan haar sms moet het nog worden? Kim heeft ons laten zitten voor een jongen. We zijn gewoon gedumpt. *It hurts, I know*.’
Zoals Pippa het zegt, klinkt het wel heel vals. Maar ik kan er weinig tegen inbrengen.
‘Zullen we teruggaan?’ vraag ik.
‘Eindelijk een verstandige opmerking,’ zegt Pippa. Ze stampt haar sigaret uit in de sneeuw.
‘Laten we inderdaad maar gaan,’ stemt Abby in. ‘Straks wordt het donker.’
Haar hoofd is bijna verdwenen in de kraag van haar jas en er ligt een trieste blik in haar ogen.
Ik pak haar hand. Ze kijkt me verbaasd aan.
‘Hé, kom op, het is niet jouw schuld dat Kim weg is. We gaan er nog twee gezellige dagen van maken,’ zeg ik opgewekter dan ik me voel. ‘Oké?’
Ze knikt zielig. ‘Ik hoop het.’

Mel Wallis de Vries, Vals. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010

Opdracht 6

Lees tekst 5. Hier lees je hoe *Vals* verdergaat.

1. Wat is er met Feline gebeurd volgens Pippa?
2. Wat is de nieuwe theorie van Pippa over de verdwijning van Feline aan het einde van het fragment? Leg je antwoord uit.
3. *Vals* heeft meerdere prijzen gewonnen, waaronder de Prijs van de Jonge Jury. Wat denk je dat de leerlingen die op *Vals* hebben gestemd zo goed aan dit boek vinden?

Tekst 5 (niveau 1)

Vals

De vakantie loopt helemaal anders dan ze hadden gedacht als ook Feline plotseling verdwijnt. De meiden hebben ondertussen ook geen contact meer met Kim gehad. Abby (ik-persoon in dit fragment) is nu nog alleen over met Pippa.

Pippa gaat staan. ‘Eens denken.’ Ze bladert door het notitieblokje en loopt heen en weer voor het aanrecht.
‘Oké, dit zijn de feiten,’ zegt ze, terwijl ze op het puntje van de keukentafel gaat zitten. ‘Feline was gisterenavond behoorlijk dronken. Wij gaan slapen, zij blijft beneden om een boek te lezen. Een tijdje later loopt ze naar haar slaapkamer. Ze blijft daar even, en gaat dan weer naar beneden. De volgende dag is ze verdwenen en lijkt het alsof ze iets uit haar tas heeft meegenomen. Haar jas is ook weg. Dat is alles wat we weten, toch?’
‘Ja.’
Pippa buigt zich voorover. ‘Wil je weten wat mijn theorie is?’
De grote zwarte pupillen zijn terug.
Ik knik.
‘Ik denk dat Feline vannacht naar haar kamer liep met het idee om te gaan slapen,’ zegt ze. ‘Waarschijnlijk heeft ze eerst een tijdje op de bank gelezen en is ze boven haar boek in slaap gedommeld. In haar slaapkamer is ze op bed gaan liggen. Zelf denk ik met haar kleren nog aan. Maar voor mijn theorie maakt het eigenlijk niet uit. Ze kan zich ook eerst hebben uitgekleed, en daarna weer aangekleed. Hoe dan ook, ze ging liggen en waarschijnlijk werd ze toen misselijk. Iedereen die wel eens dronken is geweest, weet dat je niet moet gaan liggen.’
‘Ja,’ zeg ik. ‘Dan gaat alles draaien.’
‘Precies.’
Ze pauzeert even. ‘Feline is opgestaan, te misselijk om te gaan slapen. Ze heeft een trui uit haar tas gepakt en is naar beneden gegaan. Ze heeft haar jas aangetrokken en is heel stilletjes naar buiten geslopen om ons niet wakker te maken.’ Ze praat nu over Feline alsof het echt zo is gegaan. ‘In de tuin heeft ze een braakje gelegd. Maar de misselijkheid verdween niet. Daarom is ze een stukje gaan lopen. Eerst naar het eind van de tuin, toen nog wat verder. Door de kou en de alcohol heeft ze de dingen verkeerd ingeschat.’
Er valt een stilte. En dan zegt Pippa hardop wat ik zelf niet durf te denken. ‘Ze is waarschijnlijk verdwaald en heeft de weg terug naar het huisje niet meer kunnen vinden.’
Ik duw mijn handpalmen tegen mijn brandende ogen. Het is net een droom waarin alles steeds erger wordt.
‘Abby? Hallo? Luister je wel?’
‘Ja,’ fluister ik. ‘Kan ze niet ergens in het dorp zijn?’ vraag ik in het wilde weg.
‘Ik denk het niet. Het is een wandeling van meer dan twee uur in het donker.’
‘Maar…’ Ik zwijg. Ik kan me de rest van mijn zin niet meer herinneren.
‘Ze is al sinds vannacht buiten,’ vat Pippa het nog een keer voor me samen. ‘Dat is bijna vijftien uur.’
Weer voel ik de afschuwelijke kou van daarnet, de sneeuwnaaldjes die in mijn huid prikten, en de wind die een onverzettelijke muur leek. Als Feline inderdaad zo lang buiten is, dan is de kans dat ze nu leeft, heel klein. Ik word misselijk en haal een paar keer diep adem.
‘Sorry, Ab, ik wil je niet bang maken, maar dit ziet er niet goed uit.’ Pippa staat op. Dat ze ook overstuur is, kan ik zien aan het nerveuze gefriemel van haar handen.

'Als de telefoon het deed, dan had ik nu de politie gebeld. Dit is...' Ze valt stil. Heel even heb ik hoop dat ze Feline voor het raam ziet. Maar als ik haar blik volg zie ik dat ze naar het aanrecht staart.
'Wat is er?' vraag ik gealarmeerd.
'Daar.' Ze wijst naar twee vuile borden en een lege zak chips.
Ik spring op. In twee stappen sta ik naast haar. Het duurt een paar seconden voordat ik het zie. Het is zo'n alledaags tafereeltje dat het me eerst niet opvalt: tussen de borden ligt een mobiele telefoon. Maar het is niet zomaar een telefoon. Het is de telefoon van Kim.

Mel Wallis de Vries, Vals. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010

Opdracht 7

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. In veel thrillers word je op een dwaalspoor gezet. Je denkt te weten wie het heeft gedaan, maar dan blijkt toch iemand anders de dader te zijn. Waarom denk je dat de schrijver dat doet?
2. Wat vind je van deze manier van schrijven?
3. In welk boek vind je de sfeer het meest bijdragen aan de spanning? Leg je antwoord uit.
4. Welk boek lijkt je het leukst om te lezen? *Moord op school*, *Vals*, of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 8 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Hoorspel'. Je maakt een hoorspel bij een fragment uit *Vals*.

Opdracht 9 – Voor je fictiedossier

Lees een thriller. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Dwaalsporen'.

Leestips

Eva Burgers,
Flashback

Lynn wordt op een avond van haar fiets getrokken en in elkaar geslagen. Wie heeft dit haar aangedaan en waarom?
(niveau 1)

Mirjam Mous,
2C

Klas 2C gaat op werkweek naar de Ardennen. Maar dan blijkt er een bom aan boord van de bus te zijn. Wie heeft het op klas 2C gemunt?
(niveau 1)

Cis Meijer,
Verdoofd

Lotte ontdekt op de kaart van haar zus uit Parijs een geheime noodkreet. Lotte vertrekt naar Parijs om haar zus te redden.
(niveau 1)

Helen Vreeswijk,
Bloedbroeders

Reza (16) komt tijdelijk naar Nederland om het familierestaurant van zijn oom te redden. Maar zijn neef heeft heel andere plannen met hem.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Geschiedenis

Opdracht 1

1 Noteer het cijfer van de afbeelding uit de bovenste rij en de letter van de afbeelding uit de onderste rij die daarbij hoort.

1

2

3

4

5

A

B

C

D

E

2 Noteer een reden waarom je liever vroeger zou hebben geleefd.
3 Noteer een reden waarom je blij bent dat je in deze tijd leeft.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Zwarte sneeuw* van Simone van der Vlugt.

1 Schrijf over en vul in: *'Zwarte sneeuw' speelt zich af in de tijd van ….*
2 Wat vindt Emma ervan dat veel kinderen in Kerkrade in de mijn werken? Onderstreep een zin in de tekst waaraan je dat kunt zien.
3 Denkt de nieuwe buurvrouw Sjanet daar ook zo over? Leg je antwoord uit.
4 Neem iemand in gedachten van ongeveer tien jaar oud. Denk je dat hij/zij sterk genoeg is om in de mijn te werken? ***ja / nee***
5 Waarom denk je dat Emma zo graag naar school wil?
6 De buurvrouw geeft geen antwoord op Emma's vraag waar de vorige bewoners van het mijnwerkershuisje nu zijn. Wat denk jij dat het antwoord is?
7 In dit fragment wordt veel informatie gegeven over het dagelijks leven in die tijd. Neem het schema over en vul het verder in.

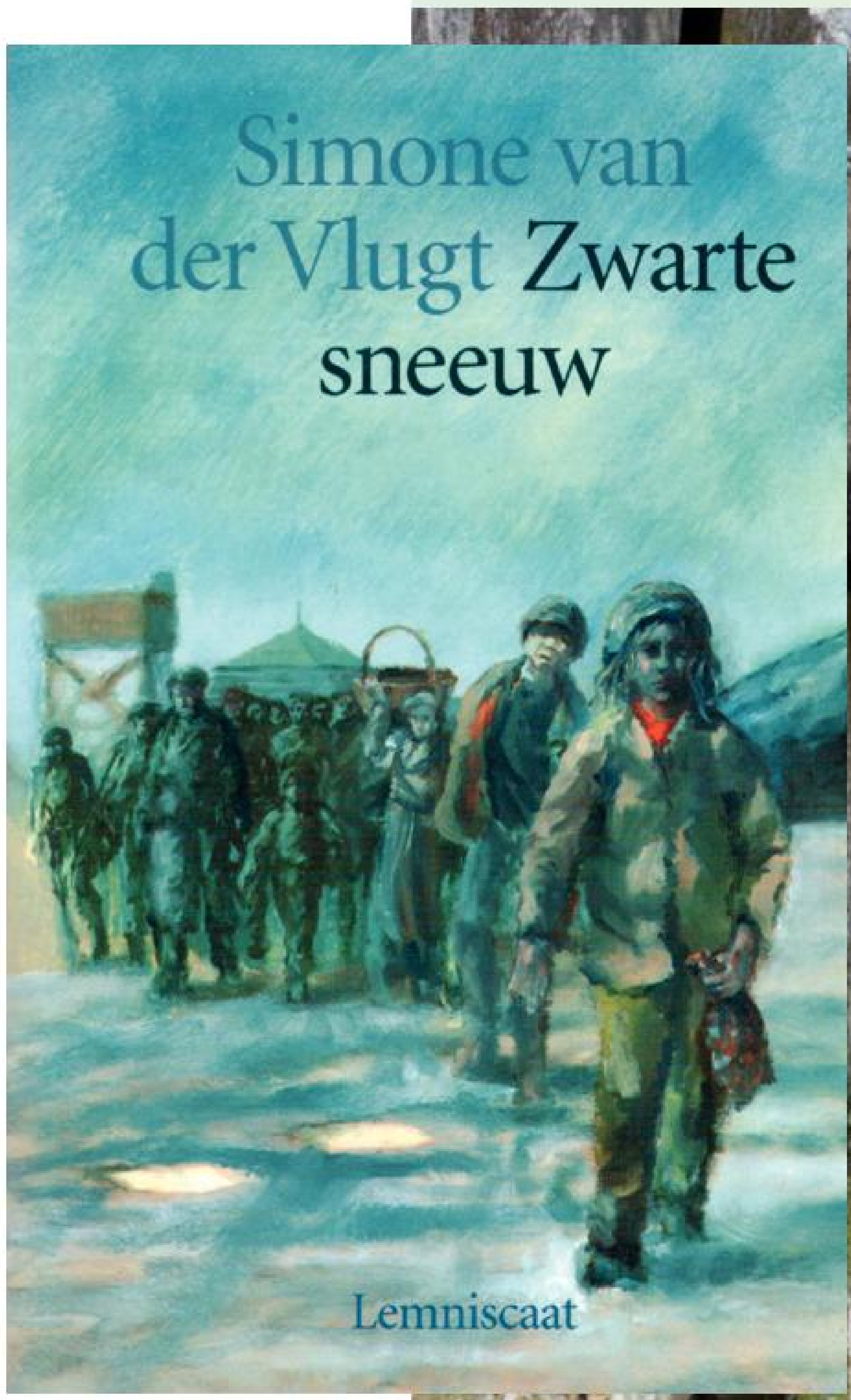
Begrippen

Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

	Toen	Nu
Werk	Kinderen moesten net als hun ouders vaak werken.	Kinderen hebben leerplicht en moeten tot zestien jaar naar school.
Onderdak		
Eten		
Energie		
Geld		

Tekst 1 (niveau 1)

Zwarte sneeuw

Zuid-Limburg, 1845. Emma (14) en haar familie moeten noodgedwongen hun boerderij in Slenaken verlaten als de oogst is mislukt. Ze kunnen de huur niet meer betalen. Ze verhuizen naar Kerkrade, waar werk is in de kolenmijn. Hun nieuwe buurvrouw Sjanet komt kennismaken.

Emma fronst haar wenkbrauwen.
'Gaan ze niet naar school? Of is er geen school in Kerkrade?'
'Welzeker is hier een school! Meester Ohlenforst geeft rekenen en schrijven in een lokaal van het gemeentehuis, maar daar gaan mijn jongens niet naartoe, hoor. Ik heb ze veel te hard nodig en zo te zien is het bij jullie niet anders.' Sjanets ogen glijden door de kale woning en Emma krijgt een kleur.
'Hoe oud moet je zijn om in de mijn te werken?' vraagt ze.
'Tien, maar veel mensen liegen over de leeftijd van hun kinderen. Ik weet zeker dat er jongere kinderen werken.'
Tien jaar. Zo oud is Tom. En zij is al veertien.
'Werken er ook meisjes?'
'Natuurlijk werken er ook meisjes. Wat dacht je dan.'
Emma kijkt door het schoongeboende raam naar de straat. Er spelen alleen heel kleine kinderen. Jongens en meisjes van haar leeftijd zijn nergens te zien.
'Hier hebben vroeger zeker ook mijnwerkers gewoond,' zegt ze.
Sjanet knikt.
'Staat dit huis al lang leeg?' vraagt Emma.
'Tamelijk lang.'
'Waar zijn die mensen nu?'
'Ik moet gaan,' zegt Sjanet. 'Ik moet nog naar de markt en ik sta hier maar te kletsen. Dag Emma!'
Sjanet loopt haastig de deur uit. Emma gaat in de deuropening staan en kijkt haar na. Een onbehaaglijk gevoel bekruipt haar.
Ze draait zich om en loopt wat rond in de kamer. Dus dit is nu hun huis. Het is nog kleiner dan hun boerderijtje in Slenaken, maar ze is allang blij dat ze niet op straat staan. En de mensen hier lijken wel aardig. Deken Quodbach was in ieder geval heel behulpzaam. Als pa nou maar werk krijgt…
Emma haalt de kruiwagen leeg en zet alles wat ze aan potten, pannen en ander huisraad overhebben op planken en in de vermolmde kast. Het is stil in huis;

haar moeder slaapt, Mayke is even bij haar in bed gekropen en de jongens zijn op zoek naar brandhout voor de kachel. Sofie zit achter in het kleine tuintje onkruid te wieden.
'Dit is vroeger een moestuintje geweest,' zegt ze als Emma door de achterdeur het tuintje instapt. 'We kunnen er wel groente verbouwen.'
'Over groente gesproken, ik wilde nog even naar de markt. Ga je mee?' zegt Emma.
Sofie knikt en komt overeind. Ze lopen de Einderweg af, naar de Markt. Aan weerszijden van de straat stroomt water door geulen naar *d'r lange Pool*; de poel op de Markt.
Emma en Sofie kijken naar het vee, dat in het troebele water van de poel gedrenkt wordt. Ze slenteren net zolang rond tot de marktkraampjes worden afgebroken zodat ze het gekneusde fruit en de halfrotte groente van de straat kunnen rapen. Met een kool en een paar beurse appels lopen ze terug.
Voor het gemeentehuis houdt Emma haar pas in. Daar wordt lesgegeven, volgens Sjanet. Emma was er het liefst even naar binnen gelopen, maar haar handen zitten vol met snot van de kool. Hoe hoog zou het lesgeld hier zijn? In Slenaken moesten ze een dubbeltje betalen. Misschien is het hier wel minder.
'Kom Sofie!' roept ze naar haar zusje.
Sofie staat met haar neus tegen de kleine ruitjes van de kruidenier gedrukt. Ze rukt zich met moeite los van de uitstalling die ze op de toonbank ziet staan en rent achter Emma aan.
'Weet je wat ze hier hebben, Emma? Suikerbollen! Die had onze bakker in Slenaken ook. Ik heb er eens een van hem gekregen. Zóet dat die bollen zijn! Nog zoeter dan de zondagse pap,' zegt ze verlangend.
Emma slaat haar arm om Sofie heen.
Als ze thuiskomen, is Sjeng ook terug van de mijn. Annekatrien is opgestaan en zit tegenover haar man aan tafel. In het midden ligt een grote bundel kleding.
'En? Heeft u werk?' vraagt Emma gespannen.
Haar vader knikt. 'Twintig stuivers per dag. Dat kon slechter.'
'En kijk eens wat wij hebben!' Sofie laat de appels op tafel rollen.
Er verschijnt een flauw lachje op haar moeders gezicht.
'Misschien kunnen we in de dorpswinkel wat op de pof kopen,' zegt Emma. 'Dat kon in Slenaken toch ook?'
'Omdat ze ons daar kenden,' zegt haar moeder met een zucht. 'Maar ik kan het proberen. Ik ga er morgen naartoe.'
Haar stem klinkt berustend, maar Emma weet hoe zwaar het haar valt om te moeten vragen en smeken. Over de school durft ze al helemaal niet meer te beginnen. Ze pakt een mes en begint de kool in stukjes te snijden.
'En Volkert? Kan hij ook in de mijn komen?' vraagt ze aan haar vader.
'Ja, en Tom en jij ook.'
Emma kijkt met een ruk op, maar haar vader houdt zijn ogen strak op de tafel gericht. Aan de gespannen, opgezette spieren in zijn nek ziet ze dat het geen zin heeft om te protesteren. Ze kijkt naar haar moeder, maar ook zij ontwijkt haar blik. Alleen al bij de gedachte om diep in de donkere aarde te moeten afdalen, voelt Emma haar mond droog worden van angst.
'Maar wie moet moeder dan helpen?' zegt ze zwakjes.
'Dat kan Sofie prima alleen af,' zegt Sjeng. 'We hebben iedere cent nodig. Jullie kunnen morgen beginnen.'

Simone van der Vlugt, Zwarte sneeuw. Lemniscaat, Rotterdam 2000

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Zwarte sneeuw* verdergaat.

1. Waarom wil Emma Rudolf laten zien hoe het werken in de mijn er écht aan toegaat? Leg je antwoord uit.
2. Emma heeft een gevoel van triomf. Wat heeft ze ‘gewonnen’?
3. Waarom schiet Rudolf in de lach als Emma hem vertelt dat ze ruim drie maanden in de mijn werkt?
4. Hoe denk je dat het verhaal verdergaat?

Tekst 2 (niveau 1)

Zwarte sneeuw

Emma werkt al een paar maanden in de mijn als de inspectie langskomt. Kinderen worden opeens dieper in de mijn verborgen. Emma wil inspecteur Rudolf laten zien hoe het werken in de mijn er écht aan toegaat.

’Waarom gaan ze er niet vandoor?’ vraagt hij niet-begrijpend.
‘Dit is hun werk,’ antwoordt Emma terwijl ze doorloopt, banger dan ze wil laten merken. ‘Als ze er steeds vandoor zouden gaan, was er geen mijn meer. Trouwens, het is nu toch te laat om te vluchten. Als de zaak hier instort gaat waarschijnlijk de hele tunnel eraan.’
Rudolf grijpt haar zo stevig bij de arm dat het pijn doet.
‘Waarom doe je dit?’ sist hij.
Tevergeefs probeert Emma zich los te rukken.
‘Wat nou! Je wilde toch de mijn zien? Nou, hier is hij! Precies zoals wij hem elke dag zien!’
In hun gedeelde angst en wrevel tutoyeert ze hem opeens.
Langzaam verslapt Rudolfs greep om haar arm.
‘Ik heb het gezien,’ zegt hij kortaf. ‘Breng me nu maar zo snel mogelijk terug naar de schacht.’
Emma kan een gevoel van triomf niet onderdrukken. Daar heeft ze die blauwe plekken op haar arm wel voor over.
‘Heb ik je pijn gedaan?’ vraagt Rudolf met een blik naar haar hand op haar arm.
Emma kijkt op. Ze had niet eens in de gaten dat ze over haar arm liep te wrijven.
‘Nee,’ zegt ze kortaf.
In stilte lopen ze voort.
‘Hoe heet je eigenlijk?’ vraagt Rudolf.
‘Emma.’
‘Emma…’ Rudolf proeft de naam op zijn tong. ‘Dat is een mooie naam. Werk je hier al lang?’
‘Ja.’
‘Hoe lang? Jaren?’
‘Ruim drie maanden.’
Rudolf schiet in de lach, maar Emma lacht niet mee.
‘Ik werk hier vijftien uur per dag. En één zo’n dag lijkt langer te duren dan mijn hele leven tot nu toe,’ zegt ze koel.
Ergens uit de aarde klinkt een diep, dreigend gerommel. Ze blijven tegelijk stilstaan en de lach verdwijnt van Rudolfs gezicht.
Als ze op een kruispunt van een paar gangen aankomen begint het gerommel opnieuw, maar nu veel sterker. Het klinkt als een kanonschot dat diep in de aarde voortrolt. De kompels kruipen gealarmeerd uit de gangen en dan klinken opeens noodkreten in het Duits en Nederlands tegelijk.

'Eruit! Raus! Raus!'
En even later nog harder: 'Raus! Iedereen eruit!'
In een oogwenk is iedereen op de been en drommen ze allemaal tegelijk de gang in. Het gereedschap blijft eenzaam achter op de grond.
'Eruit! Eruit!'
Emma en Rudolf rennen gebukt door de gang. Overal om hen heen kraakt hout en vallen zand en gruis in stromen neer. In paniek haasten de mijnwerkers zich door de gangen. Erg snel kunnen ze niet, want sommige tunnels zijn zo laag dat ze zich op handen en voeten moeten voortbewegen. Dan kunnen ze opeens weer staan en vertrappen ze elkaar bijna in hun haast om weg te komen. Kinderen worden half onder de voet gelopen, de lampen vliegen heen en weer en angstig geschreeuw weergalmt in de tunnels.
'Hij gaat instorten!'
'Eruit! Eruit!'
Dan klinkt er een scheurend geluid dat heel de lange, nauwe tunnel vult. Emma ademt in horten en stoten. Dit is waar ze altijd zo bang voor is geweest! Nog even, en er valt tweehonderd meter gesteente boven op haar.

Simone van der Vlugt, Zwarte sneeuw. Lemniscaat, Rotterdam 2000

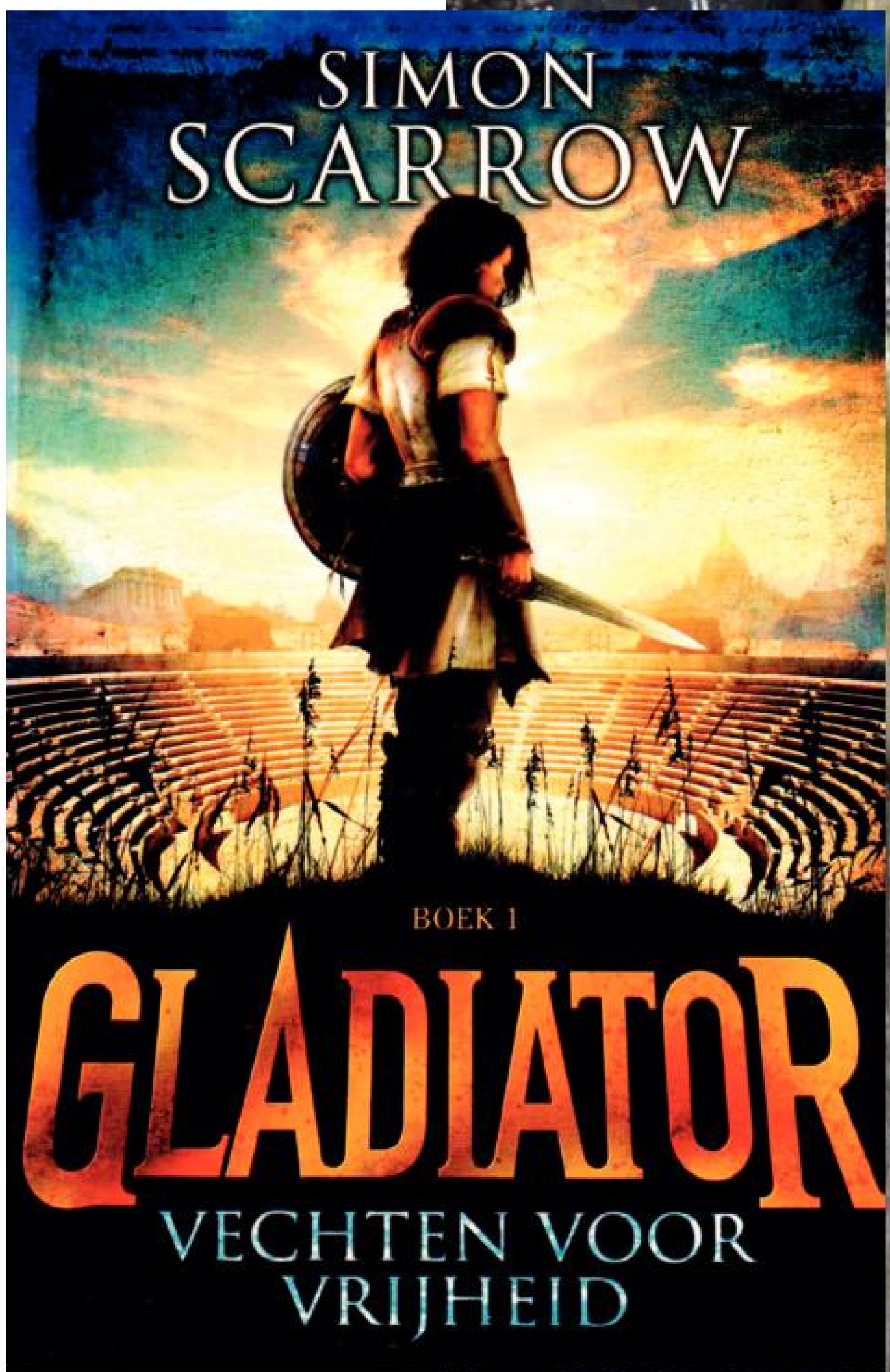
Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Vechten voor vrijheid,* deel 1 van de serie *Gladiator* van de Engelse schrijver Simon Scarrow.

1 Pelleneus vertelt aan Marcus dat hij graag gladiator wil worden. Waarom wil hij dat zo graag?
2 Pelleneus' verhaal over het gladiatorenbestaan brengt Marcus op een nieuw idee. Welk idee?
3 Waarom lijkt het Marcus toch beter zijn eerste plan door te zetten?

Tekst 3 (niveau 1)

Vechten voor vrijheid

Het is 61 v. Chr. Als de vader van Marcus (10) de huur niet meer kan betalen, wordt hij vermoord door de mannen van Decimus. Marcus en zijn moeder worden gevangengenomen en als slaven verkocht. Marcus valt in de handen van gladiatorenhandelaar Porcino.
Hij maakt kennis met Pelleneus, een doorgewinterde gladiator, die ervan droomt zich ooit vrij te kunnen kopen. Marcus vestigt zijn hoop op generaal Pompeius, want Marcus' vader heeft ooit het leven van Pompeius gered.

'Heb je hem met je blote handen gedood?' vroeg Marcus verbijsterd. Pelleneus knikte. 'Niet het slimste wat ik ooit heb gedaan. Zodra de eigenaar het verhaal hoorde, wilde hij met mij een voorbeeld stellen. Hij eiste dat ik ter dood werd gebracht. Maar toen bleek dat een van de klanten die het gevecht hadden gezien een boksteam leidde en hij vond dat ik aanleg had. Hij heeft me gekocht en getraind tot ik volwassen was, en sindsdien heb ik meegedaan aan bokspartijen in het zuiden van Graecia. In tien jaar tijd heb ik maar een paar gevechten verloren. Porcino zag me tijdens een gevecht voor het feest van een rijke koopman

en dacht dat mijn talent in de arena misschien nog wel meer zou kunnen opleveren. Hij heeft een hoog bedrag voor me betaald,' zei Pelleneus met overduidelijke trots in zijn stem. 'Nu kijk ik ernaar uit om voor het grote publiek in Rome te vechten.'
Marcus keek hem bevreemd aan. 'Dus jij wílt echt gladiator worden?'
'Waarom niet?'
Marcus kon een verbaasde glimlach niet onderdrukken. 'Omdat je elke keer dat je vecht dood kunt gaan.'
'Ik heb wel vaker gevochten.'
'En je hebt niet elke keer gewonnen, dat zei je net zelf.'
'Dat is waar,' gaf Pelleneus toe.
'Als je in de arena een gevecht verliest kan dat zomaar je laatste zijn,' merkte Marcus op. 'Dat lijkt me toch een stuk gevaarlijker dan boksen.'
'Dan is het dus zaak om niet te verliezen,' antwoordde Pelleneus. 'Als ik hard train en zo veel mogelijk leer, is de kans groot dat ik in de arena blijf winnen.'
'Tot je een betere gladiator tegenover je krijgt.'
Pelleneus tuitte zijn lippen. 'Dan moet ik een goed gevecht zien te leveren. Als iemand dat doet wil het publiek dat hij blijft leven. Als ik lang genoeg blijf leven en genoeg gevechten win, komen de beloningen vanzelf.' Hij staarde in het vuur en glimlachte verlangend. 'Misschien win ik op een dag mijn vrijheid zelfs terug, en als ik dan genoeg gespaard heb om een boerderij of een bedrijfje te kopen kan ik tot mijn dood een comfortabel leven leiden.'
Marcus wist weinig van het gladiatorenbestaan en het verhaal van Pelleneus had hem op een idee gebracht. Stel dat hij, als hij niet kon ontsnappen en veroordeeld was tot een leven als gladiator, lang genoeg zou blijven leven om rijk te worden? Dan zou hij terugkeren naar Graecia, zijn moeder vrijkopen en weer met haar op de boerderij gaan wonen, precies zoals het was geweest voordat die bruten van Decimus hun leven hadden verwoest. Als de mogelijkheid zich voordeed zou hij goed genoeg kunnen vechten om de mannen die zijn vader hadden vermoord te verslaan. Bovendien, en dat was het allermooiste, zou hij Decimus kunnen opzoeken – en vermoorden. Zo bleef hij een tijdje dromen, tot hij de ijzeren halsband over zijn sleutelbeen voelde schuren. Hij verschoof de hals van zijn tunica om zijn huid te beschermen. Dat bracht hem weer terug in de werkelijkheid. Pelleneus mocht dan mooie ambities hebben, maar op dit moment waren ze gewoon allemaal slaven. Eigendom van de lanista, Porcino, die met hen kon doen wat hij wilde. Marcus dacht erover na en besloot dat het beter was om zijn eerste plan door te zetten. Het zou moeilijk worden, maar hij moest proberen te ontsnappen en generaal Pompeius gaan zoeken, in plaats van zich jarenlang voor te bereiden op het gladiatorenbestaan en vervolgens nog weer jarenlang zijn leven op het spel te zetten in de arena om zijn vrijheid en rijkdommen te verdienen, zodat hij uiteindelijk zijn moeder kon redden – als ze dan nog niet dood was.

Simon Scarrow, *Vechten voor vrijheid* (Gladiator-serie deel 1). Gottmer, Haarlem 2011

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een ander fragment uit *Vechten voor vrijheid*.

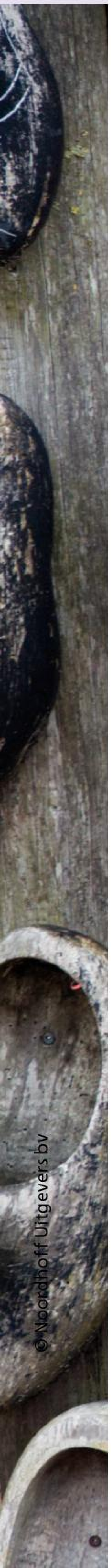
1 Waarom vindt Marcus het 'raar' dat Pelleneus Phyrus in bedwang heeft gehouden tijdens het brandmerken?
2 Wat had Marcus het liefst willen doen om Phyrus te helpen?
3 Volgens Pelleneus heeft Marcus maar één optie. Wat is deze optie?

4 Hoe denkt Marcus daarover?
5 Verwacht je dat Marcus zijn hele leven een slaaf zal blijven? Geef ten minste twee argumenten.
6 Geef een letterlijke en figuurlijke betekenis van de titel ‘Vechten voor vrijheid’.

Tekst 4 (niveau 1)

Vechten voor vrijheid

Marcus is net gebrandmerkt. Het onuitwisbare teken op zijn huid zal zijn leven lang duidelijk maken dat hij het bezit is van Porcino. Marcus is flauwgevallen van de pijn en wordt verzorgd door Pelleneus en zijn kameraad Phyrus.

Toen hij bijkwam lag hij op stro en staarde omhoog naar de dakspanten van het gevangenisgebouw. Hij voelde meteen de scherpe steek van de brandwond op zijn borst en kreunde, terwijl hij zich moeizaam op zijn ellebogen overeind duwde.
‘Rustig aan,’ zei een stem sussend en Pelleneus boog zich over hem heen. Hij had een natte lap in zijn handen en gaf die aan Marcus. ‘Probeer dit eens. Het verzacht de pijn… een beetje.’
Marcus pakte de doek aan en keek omlaag. De brandwond was rood en bespikkeld met witte, vocht afscheidende blaren. Hij depte de wond zo voorzichtig mogelijk en voelde een nieuwe golf van pijn. ‘Aaaah…’
De vochtige doek leek de pijn alleen maar te verergeren en hij moest op zijn tanden bijten voor hij de lap teruggaf en zichzelf dwong om met een knikje te bedanken.
‘Doet Hadesveel pijn, hè?’ zei Pelleneus, terwijl hij diep inademde.
‘Heb jij het ook gekregen?’ vroeg Marcus met een gebaar naar de borstkas van de Athener.
‘Wij allemaal. Hoewel sommigen het niet zonder slag of stoot lieten gebeuren.’ Hij knikte naar Phyrus, die boos tegen de andere kant van de stal zat. Zijn gezicht was bont en blauw en een van zijn ogen zat dicht, zag Marcus.
‘We moesten hem met z’n zessen in bedwang houden.’ Pelleneus glimlachte flauwtjes. ‘Die kerel kent zijn eigen kracht niet.’ Marcus fronste zijn wenkbrauwen. ‘Heb jij hem in bedwang gehouden? Heb jij hen geholpen om Phyrus te brandmerken?’
‘We moesten wel. Als we het aan de bewakers en de oefenmeesters hadden overgelaten, had onze vriend hier ze neergeslagen. En je hebt gehoord wat ze met rekruten doen die het tegen Porcino’s personeel opnemen. Ik heb liever dat Phyrus míj buiten westen slaat, dan dat hij een van hen in elkaar mept en vervolgens aan het kruis wordt genageld.’
‘Tja, als je het zo bekijkt.’ Marcus haalde zijn schouders op. ‘Maar toch vind ik het raar.’
‘Het was dat of hem zien sterven,’ antwoordde Pelleneus kortaf. ‘Wat had jij dan gedaan?’
Marcus wilde zeggen dat hij geweigerd zou hebben om Phyrus tegen te houden, dat hij samen met de reus gevochten zou hebben tegen de pijn en schande om als het bezit van Porcino gebrandmerkt te worden. Maar hoe graag hij zich ook zou willen verzetten, hij wist dat Pelleneus gelijk had. Hij had er niets aan kunnen doen. Ze hadden geen van allen iets kunnen doen. Radeloos sloeg hij zijn ogen neer.
Pelleneus had medelijden met hem. ‘Marcus, je bent een slaaf. Je kunt er maar beter zo snel mogelijk aan wennen. Als je hier blijft zitten dromen over hoe

je je wilt verzetten en hoe je zult ontsnappen, maak je het allemaal alleen maar ellendiger voor jezelf. Dan word je gek.' Hij zweeg even. 'Ik heb het zelf meegemaakt. Ik weigerde mijn leven als slaaf te accepteren. Ik deed niet wat mijn meesters zeiden en heb zelfs een keer geprobeerd te vluchten. Een paar dagen later hadden ze me weer te pakken en sloegen ze me bont en blauw. Tegen je meesters in opstand komen levert alleen maar pijn en nog meer narigheid op. Neem nou maar van mij aan dat je je verleden moet vergeten: dat is het beste voor je. Kijk vooruit. Blijf leven en verdien op een dag je vrijheid terug. Dat is het enige wat er nu nog toe doet.'
Marcus knikte langzaam, alsof hij de raad aannam. Maar diep vanbinnen kon hij niet doen wat Pelleneus hem opdroeg.

Simon Scarrow, Vechten voor vrijheid (Gladiator-serie deel 1). Gottmer, Haarlem 2011

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. In historische boeken komen vaak moeilijke woorden en namen voor. Wat doe jij? Kies een van de volgende mogelijkheden en leg je antwoord uit: *betekenis opzoeken – eroverheen lezen – stoppen met lezen – iets anders, namelijk …*
2. Noteer een voor- en nadeel van het lezen van historische boeken.
3. Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *Zwarte sneeuw*, *Vechten voor vrijheid*, of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Gladiatorengevecht'. Je beschrijft een gladiatorengevecht uit de tijd van de Romeinen.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier

Lees een historisch boek. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Geschiedenis'.

Leestips

Lydia Rood
Meisje aan de ketting

De 2,5 meter lange Trijn (13) is in 1629 een bezienswaardigheid in haar stad Edam. Ze is bang te worden verkocht aan de Berenman.
(niveau 1)

Annejoke Smids,
Piratenbloed

Het schip waarmee Sebastiaan meevaart, lijdt schipbreuk. De piraten zijn hun redding, maar Sebastiaan wil geen piraat zijn.
(niveau 1)

Rob Ruggenberg,
Manhatan

Peye hoort dat zijn vader gouverneur is van de Nederlandse kolonie Nieuw-Amsterdam. Hij besluit hem per schip op te zoeken.
(niveau 1)

Simone van der Vlugt, *De guillotine*

Als Sandrine (16) als enige van haar familie de Franse Revolutie overleeft, heeft ze moeite zich aan te passen in het schoenmakersgezin dat haar opneemt.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

E Buien

Opdracht 1

1 Noteer zo veel mogelijk woorden die op de puntjes passen.
Een … bui.
Bijvoorbeeld: *Een hyperactieve bui.*
2 Verdeel de buien die je bij vraag 1 hebt bedacht in twee rijen. In de ene rij zet je alle buien die positief zijn en in de andere rij alle negatieve buien.
3 Zijn er ook buien die in geen van beide rijen thuishoren? Of juist in allebei? Zo ja, welke zijn dat?

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 Het woord 'bui' is homoniem. Noteer twee betekenissen.
2 Welke betekenis heeft het woord 'bui' in dit gedicht?
3 Welk weer past bij een vrolijke bui?
4 Welk weer past bij een verdrietige bui?

Tekst 1

Je gezicht
is je eigen weerbericht
als je in de spiegel kijkt
kun je je eigen bui zien hangen

Jan 't Lam, in: Lees maar lang en wees gelukkig. Plint, Eindhoven 2013

Opdracht 3

Lees tekst 2.
1 Wat voor een bui heeft de ik-persoon?
2 Hoe ziet de dag eruit volgens de ik-persoon? Schrijf twee regels over uit de tekst.
3 Je antwoord op vraag 2 is beeldspraak. Wat denk je dat die beeldspraak betekent?
4 Heb jij weleens zo'n ochtend? Geef een voorbeeld.

Begrippen

Beeldspraak Praten met beelden. De dichter gebruikt een beeld om iets uit te leggen. Bijvoorbeeld: *Je bent een bloem*. De 'jij' wordt vergeleken met een bloem. De dichter bedoelt: *Je bent zo mooi als een bloem*.

Tekst 2

Zo'n ochtend

De wekker gaat weer veel te vroeg
de dag heeft nog geen kleur.
Die komt ook niet – ik voel al voor
ik opsta weer zo'n sleur.
Als ik de thee te heet vind
zeurt mijn moeder dat ik zeur.
Ik zucht alleen en hoor te hard
het dichtslaan van een deur.
De dag begint gebarsten
met zo'n ochtend vol humeur.

Eric van Os, Koe en daarmee koe. Lemniscaat, Rotterdam 2008

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Wat is er met de bakkersauto en het hondje gebeurd?
2 Nergens in het gedicht staat wat er met de bakkersauto en het hondje is gebeurd. Toch weet je (bijna) zeker wat er is gebeurd. Hoe komt dat?
3 Waarom is de titel van het gedicht 'Stil'? Geef twee redenen.
4 Waarmee wordt 'verdriet' in dit gedicht vergeleken?
5 Wat is de overeenkomst?
6 Wat is het verschil?
7 Vind je het een goede vergelijking? Leg je antwoord uit.
8 Bedenk ten minste nog drie vergelijkingen tussen een gevoel en het weer. Bijvoorbeeld: *heel erg kwaad → bliksem.*

Tekst 3

Stil

Er is geen ontkomen aan verdriet,

tegen regen kun je schuilen,

maar de bakkersauto en mijn hondje,

meer zeg ik niet.

Leendert Witvliet, in: Ted van Lieshout (red.), *Wie heeft hier met verf lopen smijten?* Querido, Amsterdam 2010

Opdracht 5

Je docent leest tekst 4 voor.

1 In dit gedicht ontbreken komma's. Schrijf dit gedicht over en stop als je vijf komma's op de goede plaatsen hebt genoteerd.
2 Noteer twee dingen waarmee de ik-persoon geen probleem heeft.
3 Noteer twee dingen waarmee de ik-persoon wel een probleem heeft.
4 Aan welk woord zie je dat er een tegenstelling is tussen de dingen waarmee de ik-persoon wel en geen problemen heeft?
5 'Dat alleen al' is een uitdrukking. Het betekent: dat voorbeeld zegt al genoeg. Welk voorbeeld van verdrietige dingen is het belangrijkst in tekst 4?
6 Leg uit dat de titel twee betekenissen heeft.

Tekst 4

dat alleen

dat iemand
de zomer uitvindt
de rits gsm sms
heupen een schort
en vrij en rode bikini's
geen probleem
maar winter ouders
schoolrapport
en angst en verlangen
als het donker wordt
en gemeen
al dat alleen
in de pauze
de klas
dat alleen

Hans Hagen, *Hoe angst klinkt*. Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 6

1 Tekst 3 en 4 gaan allebei over verdriet. Gaan beide gedichten over hetzelfde soort verdriet, denk je? Leg je antwoord uit.
2 Vergelijk je antwoord op vraag 1 met dat van een klasgenoot. Bestaan er volgens jullie verschillende soorten verdriet en waarmee kun je die het beste vergelijken?
3 Lees 'Dichters aan het woord'. Ben je het met Ellen Deckwitz eens? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

1 Welk beeld vind je het best passen bij een boze bui? Kies een van de volgende foto's.

2 Maak een woordweb rond het beeld dat je hebt gekozen.
Bijvoorbeeld: *beer → scherpe tanden, haren, brullen, groot, zwaar, gevaarlijk, …*

3 Schrijf nu een haiku (een Japanse dichtvorm) aan de hand van het beeld en de woorden die je daarbij hebt bedacht. Doe het zo:
- De titel van je haiku is 'Boos'.
- De eerste regel van je gedicht telt vijf lettergrepen.
- De tweede regel van je gedicht telt zeven lettergrepen.
- De derde en laatste regel van je gedicht telt weer vijf lettergrepen.

Tip: Als je je gedicht extra mooi wilt maken, kun je gebruikmaken van personificatie. Bijvoorbeeld:

Wolken in galop
ze rennen langs de hemel
smijten met regen.

Johanna Kruit, op: Haiku.nl, gelezen op 24 april 2017

Dichters aan het woord

Waarom werken vergelijkingen?

Ellen Deckwitz:
Vergelijken blijft de beste manier om uit te leggen wat de ander nog niet kent.
Groen en zoet en een beetje rokerig, zoals een bloemist die een beetje afbrandt. Zo beschreef ik de geur van Hongarije aan een vriend die benieuwd was hoe het daar nou rook (lang verhaal).
Vergelijken blijft de beste manier om iets uit te leggen wat de ander nog niet kent.

Ellen Deckwitz, Olijven moet je leren lezen. Atlas Contact, Amsterdam 2016

F Andere landen

Opdracht 1

1 Noteer in één minuut zo veel mogelijk landen waarnaar mensen op vakantie gaan én landen waarnaar mensen meestal *niet* op vakantie gaan.
2 Waarom gaan mensen meestal *niet* op vakantie naar de landen die jij hebt opgeschreven bij vraag 1, denk je?

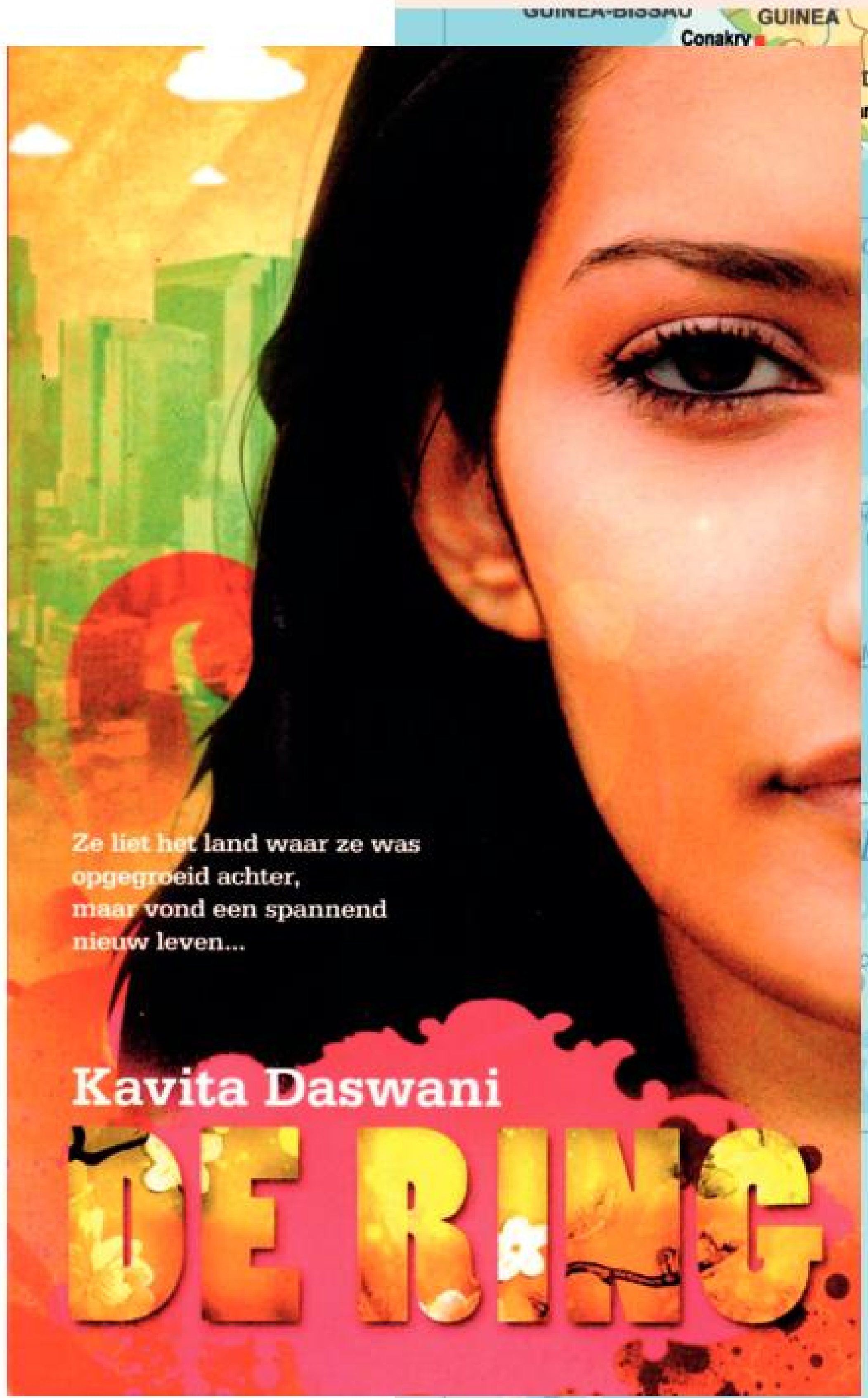
Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *De ring* van Kavita Daswani. De familie van de schrijfster komt uit India, maar zelf groeide ze op in China.

1 Renuka zegt tegen Shalini: 'Het enige struikelblok voor een leuk sociaal leven ben je zelf.' Wat bedoelt ze daarmee?
2 Denk je dat een minimetamorfose Shalini gaat helpen zich zekerder te voelen? Leg je antwoord uit.
3 Hoe reageren Shalini's vader en zus op hun nieuwe situatie in Amerika?
4 Waarom zijn Shalini en haar moeder te 'bang' om tevoorschijn te komen in Amerika? Leg je antwoord uit.
5 Wat denk jij dat de beste instelling is: meedoen aan de Amerikaanse gewoontes, blijven vasthouden aan je thuisland of iets daartussenin? Leg je antwoord uit.

Tekst 1 (niveau 1)

De ring

Shalini (14) verhuist, samen met haar ouders en jongere zusje Sangita, vanuit India naar Los Angeles. Ze vindt het moeilijk om zich aan te passen. Ze beklaagt zich bij haar nieuwe vriendin Renuka, die eveneens uit India komt, maar al langer in Amerika woont.

'Ik kan me vergissen, maar ik heb de indruk dat ze me niet accepteren,' zei ik. 'Misschien omdat ik er anders uitzie of omdat ik niet overkom als iemand die hier thuishoort.' Ik vertelde haar dat zulke dingen nooit hadden gespeeld op mijn oude school in India, waar ik niet eens was gepest toen ik op mijn achtste naar school ging met een zakdoek op mijn borst gespeld; elke dag van de week een andere. Als ik hier een kanten zakdoekje in mijn hand had, noemde Tyler dat een 'snotlap'.
Nu kreunde Renuka van frustratie. 'We zijn hier in Amerika!' Ze wapperde met haar hand. 'Niemand komt oorspronkelijk hier vandaan! Het enige struikelblok voor een leuk sociaal leven ben je zelf. Je moet jezelf niet in de weg lopen. Maar...' Ze zweeg even. 'Als je je wat zekerder wilt voelen, zou je dan geen nieuwe kleren willen?'
Ik keek even naar wat ik aanhad: een zwarte broek met elastiek in de taille – een afdankertje van een van mijn nichtjes – en een T-shirt met een afbeelding van Tweety erop, dat mijn vriendin Champa voor me had meegebracht uit Singapore.

‘We zouden je een minimetamorfose kunnen geven,’ zei ze beleefd; het was duidelijk dat ze er alles aan deed om me niet te beledigen. ‘Niks ingrijpends, gewoon een stukje van je haar af en misschien een paar nieuwe truitjes voor op een spijkerbroek. Dan voel je je wat minder onzeker.’
‘Laten we gewoon wat gaan rondlopen,’ zei ik. ‘Ik heb maar twintig dollar meegekregen van mijn vader. Bovendien koop ik nooit iets zonder dat mijn ouders erbij zijn.’
Renuka knikte toen we opstonden, maar ik geloof dat ik haar zo ongeveer haar ogen ten hemel zag slaan.
Die middag ging ik met vrijwel lege handen naar huis, met alleen een haarspeld van anderhalve dollar die ik uit de koopjesbak in een kledingzaak had gevist, en pas nadat Renuka had gezegd dat zij hem mooi vond.
Maar de hele weg naar huis en de rest van die dag moest ik denken aan wat ze had gezegd. Het was nooit in me opgekomen dat ik er zelf meer aan kon doen om het leuk te hebben; misschien kwam het doordat ik ons leven in Los Angeles als iets tijdelijks zag, maar ik aanvaardde gewoon dat ik me hier nooit thuis zou voelen. Dat vond ik niet erg, omdat ik binnenkort toch zou terugkeren naar de stad en de mensen bij wie ik wél thuishoorde. Nu had Renuka me aan het denken gezet: misschien hadden mijn vader en Sangita wel de juiste insteling. Zij waren tenminste enthousiast. Ze wilden nieuwe ervaringen opdoen, in de hoop genoeg herinneringen op te bouwen voor de rest van hun leven, in plaats van alleen maar hun tijd uit te zitten. Terwijl ik naar de auto’s staarde die langszoefden op de snelweg, besefte ik dat ik een beetje was geworden zoals mijn moeder: stug, zwaarmoedig, alsof ik het slachtoffer was geworden van onze nieuwe wereld. Misschien kon ik daarom niet boos op haar worden, omdat ik bijna begreep hoe ze zich voelde. Als ik niet naar school had gehoeven en ik niets had hoeven doen in huis, zou ik gedaan hebben wat mijn moeder deed: diep onder de dekens kruipen, te bang om tevoorschijn te komen.
Toen ik het huis binnenliep, moest ik lachen. Mijn vader had een zilverkleurig kerstboompje gekocht en dat opgezet in een hoek van de huiskamer. Hij had er kleine, glimmende, rode en groene glazen balletjes in gehangen. Onder de boom lag een stapeltje mooi ingepakte cadeautjes. Op tafel stond een spuitbus waar nepsneeuw in had gezeten; de inhoud was op het raam gespoten. Boven de open haard, die we nog nooit hadden aangestoken, hingen twee grote kerstsokken van vilt en midden op de eettafel lag een krant van plastic besjes met in het midden een dikke rode kaars.
Sangita, die glitterslingers aan het ophangen was, draaide zich om toen ik binnenkwam en keek me stralend aan.
‘We zijn nu in Amerika,’ zei ze met een grijs, ‘dus doen we mee aan de Amerikaanse gewoontes.’

Kavita Daswani, De ring. Uitgeverij Pimento, Amsterdam 2010

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *De ring* verdergaat.

1. Er is een verschil in hoe jongens en meisjes met elkaar omgaan in Amerika en India. Wat is het grootste verschil?
2. Er is ook een groot verschil in de omgang met familie tussen Amerika en India. Leg dat uit aan de hand van twee voorbeelden uit de tekst.
3. Renuka gebruikt het woord ‘dweeb’. Wat denk je dat dit woord betekent?

4 Welk advies geeft Renuka Shalini?
5 Is Shalini van plan dat advies op te volgen? Waarom (niet)?
6 Waaraan merk je dat Renuka al veel langer in Amerika woont dan Shalini?
7 Denk je dat het land waarin je opgroeit, bepaalt wie je bent? Leg je antwoord uit.

Tekst 2 (niveau 1)

De ring

Het gaat al een stuk beter met Shalini in Amerika, maar ze wordt nog dagelijks geconfronteerd met grote cultuurverschillen tussen India en Amerika. Shalini is al van jongs af aan verloofd met Vikram, zoals de traditie is in India.

Ook al was ik sinds mijn derde verloofd, ik had nog nooit een date gehad. Of eigenlijk kwam het juist doordat ik al sinds mijn derde verloofd was dat ik nooit een date had gehad. Hier in Amerika hadden de meisjes van mijn leeftijd het voortdurend over ‘mee uitgevraagd worden’ en vroegen de jongens elkaar of ze een meisje dat ze leuk vonden gingen sms’en. Behalve het streven naar goede cijfers om toegelaten te worden voor de juiste vervolgstudie leek het gedoe tussen jongens en meisjes bij mij op school veel tijd en energie op te slokken, en ik had het een opluchting gevonden om op dat gebied een buitenbeentje te zijn.
In India had ik zelfs nooit iemand gekend die een date had gehad. Al mijn neven en nichten waren uitgehuwelijkt, voorafgegaan door een korte verkeringsperiode die meer draaide om het bijeenkomen van beide families dan dat ze samen iets leuks of romantisch gingen doen. In een huis vol smachtende nichtjes had ik nooit naast een van hen hoeven zitten terwijl ze wegkwijnde naast een niet-rinkelende telefoon, in de hoop dat ze gebeld zou worden door een leuke jongen die haar mee uit vroeg. Als er al iemand smachtend zat te wachten, was dat eerder een van mijn *chachis*, die allemaal hoopten dat er een goed huwelijksaanzoek zou komen, een dat de moeite waard was.
Zelfs Vikram en ik waren zelden alleen geweest. Soms, wanneer hij bij ons thuis was, hadden we dicht bij elkaar aan een hoek van de lange eettafel gezeten en samen een spelletje kaart gespeeld, ons ervan bewust dat elk moment een aantal van mijn neven en nichten konden aanschuiven. En zo nu en dan, wanneer onze gezamenlijke families samen een dagje uit gingen, stuurde mijn moeder me terloops naar een winkeltje om een paar flesjes Thums Up-cola te gaan halen, en dan vroeg ze Vikram om met me mee te gaan. Dan lachten we verlegen naar elkaar, en we raakten de ander met onze schouder aan terwijl we aan de toonbank wachtten tot de winkelier een paar ijskoude flesjes uit de koeling had gevist. Daarna liepen we samen terug naar onze families, die ons weer in hun midden opnamen.
Dus toen Renuka me op een dag vroeg of Toby me mee uit had gevraagd, overrompelde die vraag me.
‘Nee, natuurlijk niet,’ zei ik tegen haar. ‘Ik zou trouwens toch nee zeggen. Dat kan ik niet doen.’
‘Wat ben jij toch preuts,’ zei Renuka, die aan de telefoon druiven zat te eten. ‘Ik snap niet waar je zo moeilijk over doet.’
‘Ben je weleens met een jongen uit geweest?’ vroeg ik haar. Ik voelde me opgelaten.
Ze snoof laatdunkend. ‘Ik ben veertien en middelbare scholier. Wat denk je zelf?’ vroeg ze een beetje smalend.

‘Maar hoe kan dat dan? Wat vinden je vader en moeder daarvan?’
‘Nou, dat vertel ik ze dus niet,’ zei ze nonchalant. ‘Soms zijn we met een groepje, of ga ik met een jongen die ik leuk vind naar de film of zoiets. Ik dóé verder niks. Het is een heel normaal onderdeel van je schooltijd dat jongens en meisjes met elkaar optrekken. Als je dat niet doet, ben je echt een *dweeb*.’
‘Nou, dan ben ik maar een *dweeb*,’ zei ik, hoewel ik niet precies wist wat dat woord betekende. ‘Ik zou nooit tegen papa en mama kunnen liegen. Dat mag niet. Bovendien ben ik verloofd.’
‘Ja, ik geloof dat je dat al zo’n honderdvijftig keer hebt verteld,’ zei ze. ‘En zoals ik je steeds weer moet uitleggen: je hoeft heus niet met die Toby te trouwen. Doe gewoon alle ervaringen op die bij je Amerikaanse schooltijd horen, en daarna ga je terug naar India om weer het brave meisje te worden dat je altijd was en dan trouw je met de jongen die je ouders voor je hebben uitgekozen.’
Ze probeerde haar toon luchtig te houden, maar er klonk iets zuurs en sarcastisch in door. En iets in haar woorden ergerde me en dreef me in de verdediging.
‘Ach, het doet er ook niet toe,’ zei ik, klaar om op te hangen. ‘Toby is een knappe jongen en ik vind hem best wel leuk. Maar ik ga niet met hem uit, en hij vraagt me sowieso niet, want ik denk niet dat hij op die manier naar me kijkt.’

Kavita Daswani, De ring. Uitgeverij Pimento, Amsterdam 2010

Opdracht 4

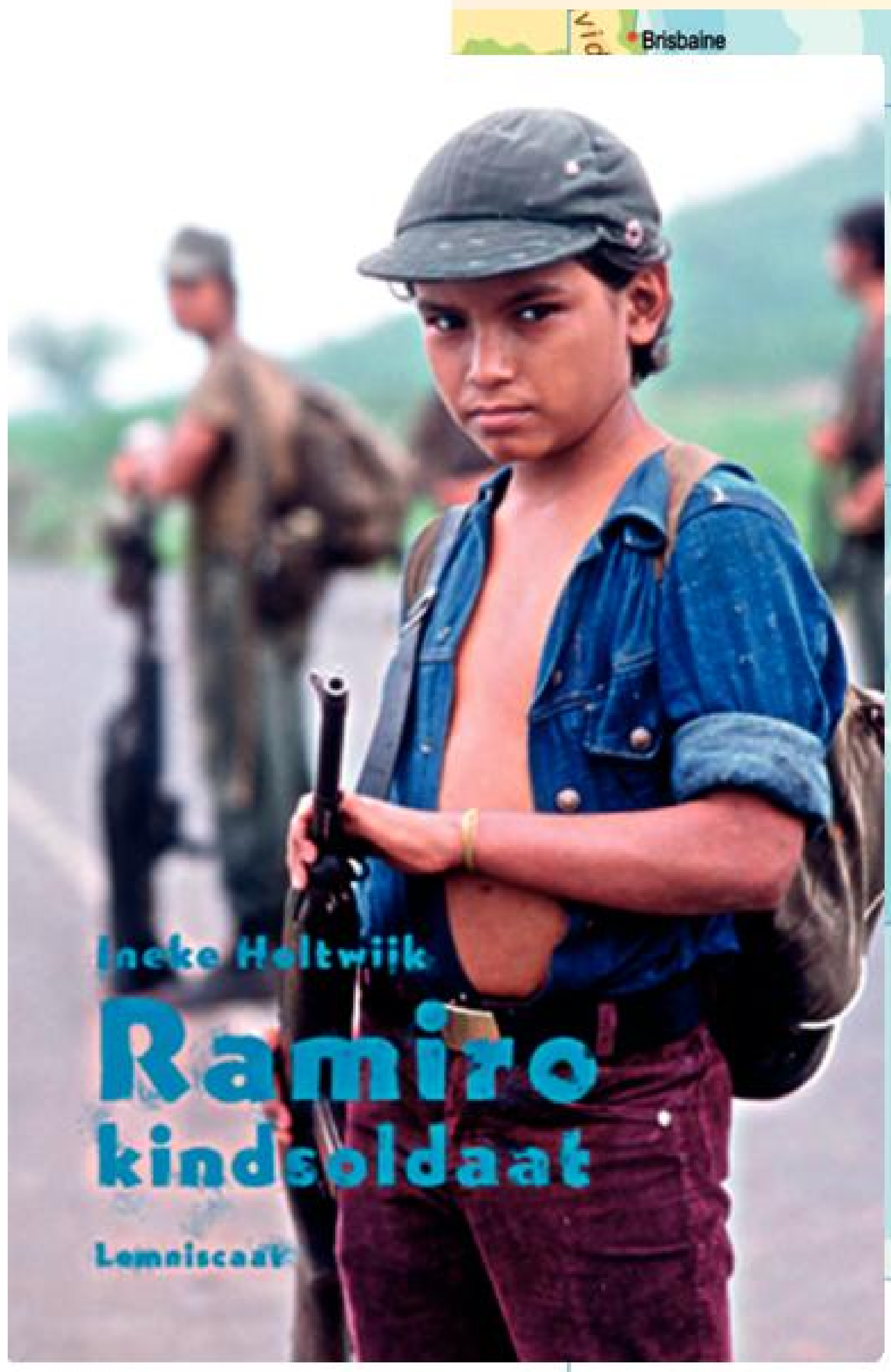
Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Ramiro kindsoldaat* van Ineke Holtwijk.

1. De man met de snor zegt tegen Ramiro dat strijders zich niet (ver)vullen met eten, maar met ‘idealen’. Leg uit dat hij dit figuurlijk bedoelt.
2. Wat zijn de idealen waarvoor het Volksleger strijdt?
3. Hoe denk je dat het Volksleger die idealen wil bereiken?
4. Vind je dat kinderen daarin een rol moeten spelen? Leg je antwoord uit.
5. Is Ramiro in de bewoordingen van de man met de snor ‘een dode vis die met de stroom meegaat’ of ‘een levende die ertegenin zwemt’? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 1)

Ramiro kindsoldaat

Ramiro (13) woont in Las Delicias, Colombia (Zuid-Amerika). Hij groeit op in armoede en laat zich door zijn beste vriend Jon overhalen zich aan te sluiten bij het Volksleger, een guerrillabeweging in het oerwoud van Colombia. Kameraad Oscar, de man met de snor, heeft hem net het kampement laten zien.

Bij de keuken stond een rij strijders te wachten. De man met de snor en Ramiro sloten aan. Op een tafel stonden lange rijen metalen pannetjes. Een strijder schepte de pannetjes vol met rijst, vlees en uien. Als je aan de beurt was, mocht je een pannetje pakken. Ramiro keek rond. Hij had de man met de snor naar Jon willen vragen. Dat hoefde nu niet meer, want Jon zou hier zijn. Hij moest

ook eten. Maar waar hij ook keek, hij zag alleen strijders in camouflagepakken met rubberlaarzen aan. Mannen, jongens, en ook een paar vrouwen en meisjes. Hij kreeg het benauwd. Het was alsof iemand een hand om zijn keel legde. Jon had hem toch niet in de steek gelaten? Zou hij zijn doorgereisd naar een andere plek? Of zou hij onderweg een ongeluk hebben gehad? De oom van Jon zag hij ook niet.

Carolina zag hij wel. Ze zat aan een tafel iets verderop te praten met de strijder met wie ze ook had gezoend. Ze zag hem niet.

‘Wat is er?’ vroeg de man met de snor. ‘Zoek je iets?’

‘Nee.’

‘Heb je honger?’

‘Gaat wel.’

‘Goed zo. Een strijder mag nooit en te nimmer slaaf van zijn maag zijn. Wij zijn geen slaven, van niks en van niemand. Heb je dat goed begrepen? Wij zijn revolutionairen. Wij kunnen zonder eten als het moet. Een dag, twee dagen, vijf dagen. Wij voeden ons met iets anders.’

Ramiro knikte.

‘Waarmee dan?’ De man met de snor legde zijn hand om Ramiro’s schouder en keek hem vragend aan. ‘Waarmee voeden strijders zich, Ramiro?’

Ramiro kreeg het warm. Hij kon alleen maar aan eten denken. De etenslucht maakte hem wee van de honger.

‘Nou?’ hield de man met de snor aan.

‘Met bladeren?’ flapte hij eruit.

De man met de snor schudde teleurgesteld het hoofd. ‘Jongen, jij moet nog veel leren.’ Plechtig zei hij: ‘Een strijder voedt zich met idealen.’

Ramiro begreep niet waar hij het over had, maar hij keek wel uit om nog iets te zeggen na deze blunder.

‘Het Project vervult ons. Het Project is vrijheid van het volk. En vervullen, dat is vol zijn. Dan ben je dus gevuld.’ De laatste woorden sprak de man met de snor op dicteersnelheid. ‘Begrijp je, jongen? Ver-vuld, ge-vuld, vol.’

Ramiro knikte. Ze waren bijna aan de beurt om zich echt te vullen. Dat was het enige dat nu telde.

Ze gingen met hun etensbak aan een tafel zitten waar andere strijders zaten te eten.

‘Ha, kip,’ zei de man met de snor toen hij zijn eerste hap nam. ‘We hebben bijna nooit kip.’

Hij roerde het vet door zijn rijst.

‘Hoe vaak aten jullie thuis vlees, kameraad?’ vroeg hij al kauwend.

‘Op zondag,’ zei Ramiro. Hij dacht even na. ‘En als er een kip was geslacht, wel twee dagen achter elkaar, omdat het anders bederft.’

‘En hoeveel koeien hebben je ouders?’

‘Twee.’

‘Kijk jongen. Je hebt in dit land mensen die wel dertigduizend koeien hebben. En jouw vader heeft er maar twee. Jullie eten een keer in de week vlees. De mensen van de dertigduizend koeien eten iedere dag vlees. Wij, van het Volksleger, willen dat iedereen elke dag vlees kan eten. En wat moet één iemand met dertigduizend koeien? Wij willen dat iedereen een paar koeien krijgt en niet dat één rijkaard alles heeft.’ Om zijn mond zat een kring van vet en in zijn snor hingen druppeltjes. Hij tikte met zijn lepel tegen Ramiro’s etensbak. ‘Begrijp je, kameraad. Dat is Het Project waar wij voor strijden.’

Ramiro knikte beleefd. Hij vond dat de man met de snor erg veel praatte. Had hij geen honger? Thuis mocht Ramiro niet praten onder het eten. Als er eten was, at je.
‘Veel mensen willen zijn zoals wij. Ons leven is interessant omdat wij Het Project hebben,’ zei de man met de snor terwijl hij de kippenpoot uit zijn bak pakte. ‘Zij zijn slaven. Zij zijn de dode vissen die met de stroom meegaan. Wij zijn de levende die ertegenin zwemmen.’

Ineke Holtwijk, Ramiro kindsoldaat. Lemniscaat, Rotterdam 2008

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een ander fragment uit *Ramiro kindsoldaat*.

1 Waarom lopen de familieleden van Ramiro en Jon gevaar?
2 Ramiro vindt het onrechtvaardig dat Jons moeder is gepakt door de Zwarte Adelaars. Waarom?
3 Waarom kunnen Ramiro en Jon niet meer terug naar hun familie?
4 Hoe denk je dat het met Ramiro en Jon verdergaat?
5 *Ramiro kindsoldaat* is gebaseerd op het waargebeurde verhaal van een ex-kindsoldaat, die wist te ontsnappen uit een guerrillagroep. Maakt dit het verhaal voor jou interessanter? Leg je antwoord uit.

Tekst 4 (niveau 1)

Ramiro kindsoldaat

Ramiro is al vijf weken in het kampement. Jon heeft schokkend nieuws voor Ramiro over de ‘Zwarte Adelaars’, die tegen het Volksleger vechten.

Op een middag kwam Jon met een rood hoofd aangestormd, het geweer op zijn rug. Ramiro stond in de rij bij de keuken; het was tijd voor het avondeten.
‘Ik moet met je praten,’ zei Jon. ‘Maar niet hier,’ siste hij in zijn oor.
‘Wat is er?’ vroeg Ramiro. ‘Iets ergs?’
‘De Zwarte Adelaars hebben Las Delicias overgenomen,’ fluisterde Jon in Ramiro’s oor.
‘Nee!’ riep Ramiro geschrokken. ‘En nu?’
Het leek alsof iemand hem in zijn maag stompte. Hij werd misselijk en duizelig tegelijkertijd.
De Zwarte Adelaars waren gewapende knokploegen die door het land reisden. Ze waren de vrienden van de militairen. Ze knapten klusjes op voor de militairen. Ze jaagden op strijders van het Volksleger. En mensen van wie ze dachten dat ze samenwerkten met het Volksleger, maakten ze ook een kopje kleiner.
‘Ik weet het niet. Het is heel erg,’ zuchtte Jon. Hij legde zijn vinger tegen zijn lippen. ‘Ik vertel je zo meer.’
Omdat het zachtjes begon te regenen gingen ze na het eten op Ramiro’s kampbed zitten. Jon legde behoedzaam zijn geweer tussen hen in.
‘Het zijn klootzakken,’ zei hij. ‘Ze hebben mijn moeder weggestuurd. En jouw ouders ook. Ze kregen 24 uur om hun spullen te pakken en als ze niet weggingen zouden ze worden doodgeschoten.’
Ramiro beet op zijn lip. ‘Dus ze zijn gevlucht?’
‘Ja, zo zou je het kunnen noemen,’ gaf Jon toe.

In Ramiro's hoofd kwam een waterval van beelden voorbij. Hij zag de keuken met zijn moeder, Beatriz opgekruld in bed, de koeien, het veldje, de patio vol witte veren die keer dat ze een eend plukten die ze hadden geschoten, de deur van het schuurtje die niet goed dicht wilde, het sterrenboek dat onder het matras lag en waarnaar meester Ricardo nu kon fluiten.
'Ze hebben gewoon ons huis ingepikt en de winkel ook. In ons huis wonen nu de Zwarte Adelaars en in dat van jullie wonen andere mensen die zij hebben aangewezen,' zei Jon.
'En waar is iedereen nu dan?'
'Weten ze niet. Jouw ouders zeiden tegen de buren dat ze naar Neiva gingen. Ik denk dat mijn moeder naar haar zus aan de kust is. Maar dat dénken ze alleen, mijn oom en ik.'
Jon sloeg zijn handen voor zijn gezicht en boog zijn hoofd. Hij ademde zwaar.
'Ze is alles kwijt. Ze kan nooit meer terug. En het komt door mij,' zei hij met verstikte stem.
Ramiro schrok. Dan was híj de schuld dat zijn ouders en Beatriz hadden moeten vluchten.
'Maar niemand weet toch dat we bij het Volksleger zijn gegaan,' zei hij.
'Iedereen denkt het,' zei Jon fel. Hij keek hem aan. Zijn gezicht was nog roder geworden. 'Bij jou is het misschien anders, maar iedereen weet dat mijn oom erbij is. Dat komt op hetzelfde neer. Dan is iedereen van de familie verdacht.' Hij zuchtte.
'Maar daar kan je moeder toch niets aan doen?' zei Ramiro. 'Die was toch tegen.'
'Dat kan ze niets schelen. Het zijn schoften, moordenaars.'
'Maar ze is niet dood. Ze is gewoon bij je tante.'
Jon zuchtte. 'Ik weet niet wat ik moet doen. Wij kunnen ook nooit meer terug. Als we ons daar vertonen, pakken ze ons, Kriel.'
Ramiro zweeg. Er trok een koud gevoel door zijn buik. Een onbehaaglijk gevoel, alsof hij klem zat en geen kant meer op kon.

Ineke Holtwijk, *Ramiro kindsoldaat*. Lemniscaat, Rotterdam 2008

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1. *De ring* en *Ramiro kindsoldaat* gaan allebei over andere landen. Leg voor beide boeken uit waarom het boek je wel of niet aanspreekt. Kies uit een van de volgende beoordelingswoorden: *actueel – indrukwekkend – interessant – kon me goed inleven – leerzaam – saai – schokkend – spannend – zet me aan het denken – iets anders namelijk …*
2. Welk boek zou je het liefst willen lezen? *De ring, Ramiro kindsoldaat*, of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

De schrijver Rob Ruggenberg heeft tijdens het schrijven van zijn historische jeugdboeken verschillende reizen gemaakt. Daarover heeft hij een blog geschreven. Lees 'Robs blog' op Ruggenberg.nl.
Schrijf net als Rob Ruggenberg een reisblog bij een foto. Doe het zo:

– Kies de foto die jij het leukst vindt. Bedenk bij welk land je de foto vindt passen. Je mag ook zelf een foto van een ander land zoeken of een foto gebruiken die je zelf hebt.
– Stel je voor dat jij op de plaats van de foto bent en dat je daar iets meemaakt. Het hoeft geen spannend avontuur te zijn.

- Schrijf een blog van minimaal 200 woorden waarin je beschrijft wat je meemaakt.
- Knip en plak de foto in een Worddocument en zet je tekst eronder.
- Zet een mooie titel boven je blog.
  Je mag natuurlijk ook net als Rob Ruggenberg doen en meerdere korte teksten schrijven!

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier

Lees een boek over een ander land. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Andere landen'.

Leestips

Marjolijn Hof, *De regels van drie*

Opi Kas kan niet meer voor zichzelf zorgen. Hij moet mee terug naar Nederland, maar Twan en Linde begrijpen steeds beter waarom hij in IJsland thuishoort.
(niveau 1)

André Boesberg, *Ontsnapt aan de Taliban*

Op een dag doen de Taliban een inval in het huis van Sohail, omdat ze zijn vader verdenken. Ze moeten vluchten, maar waarheen?
(niveau 1)

Andy Mulligan, *Trash*

Rafael (14) woont, samen met zijn vrienden, op de vuilnisstortplaats Behala. Op een dag vinden ze iets tussen het afval wat van grote waarde blijkt te zijn.
(niveau 2)

Dirk Bracke, *Als de olifanten vechten*

Isaac (15) wordt ontvoerd en ingezet als kindsoldaat om te vechten tegen het regeringsleger van Uganda. Als hij verliefd wordt, wil hij nog maar één ding: weg daar.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

Begrippenlijst

Beeldspraak Praten met beelden. De dichter gebruikt een beeld om iets uit te leggen. Bijvoorbeeld: *Je bent een bloem*. De 'jij' wordt vergeleken met een bloem. De dichter bedoelt: *Je bent zo mooi als een bloem*.

Cliffhanger Een verhaal wordt op een spannend moment onderbroken. Je wilt dan verder lezen om te weten hoe het verhaal afloopt.

Figuurlijk taalgebruik Je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt. Bijvoorbeeld: *Er zit een feest in mij*.

Homoniem Een woord dat meerdere betekenissen heeft. Bijvoorbeeld: *arm* betekent 'niet rijk', maar *arm* is ook een lichaamsdeel.

Letterlijk taalgebruik Je zegt precies wat je bedoelt. Bijvoorbeeld: *Ik ben blij*.

Onderwerp Waar het verhaal over gaat. Bijvoorbeeld: pesten, verliefdheid, voetbal.

Personificatie Je geeft een ding een menselijke eigenschap. Bijvoorbeeld: *Het huis slaapt* of *Het zonlicht schatert*.

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Ruimte De plaats waar een verhaal zich afspeelt. Bijvoorbeeld: buiten of binnen, in een stad of een bos, op een school of bij iemand thuis.

Sfeer Hoe iets aanvoelt. Bijvoorbeeld: gezellig of griezelig.

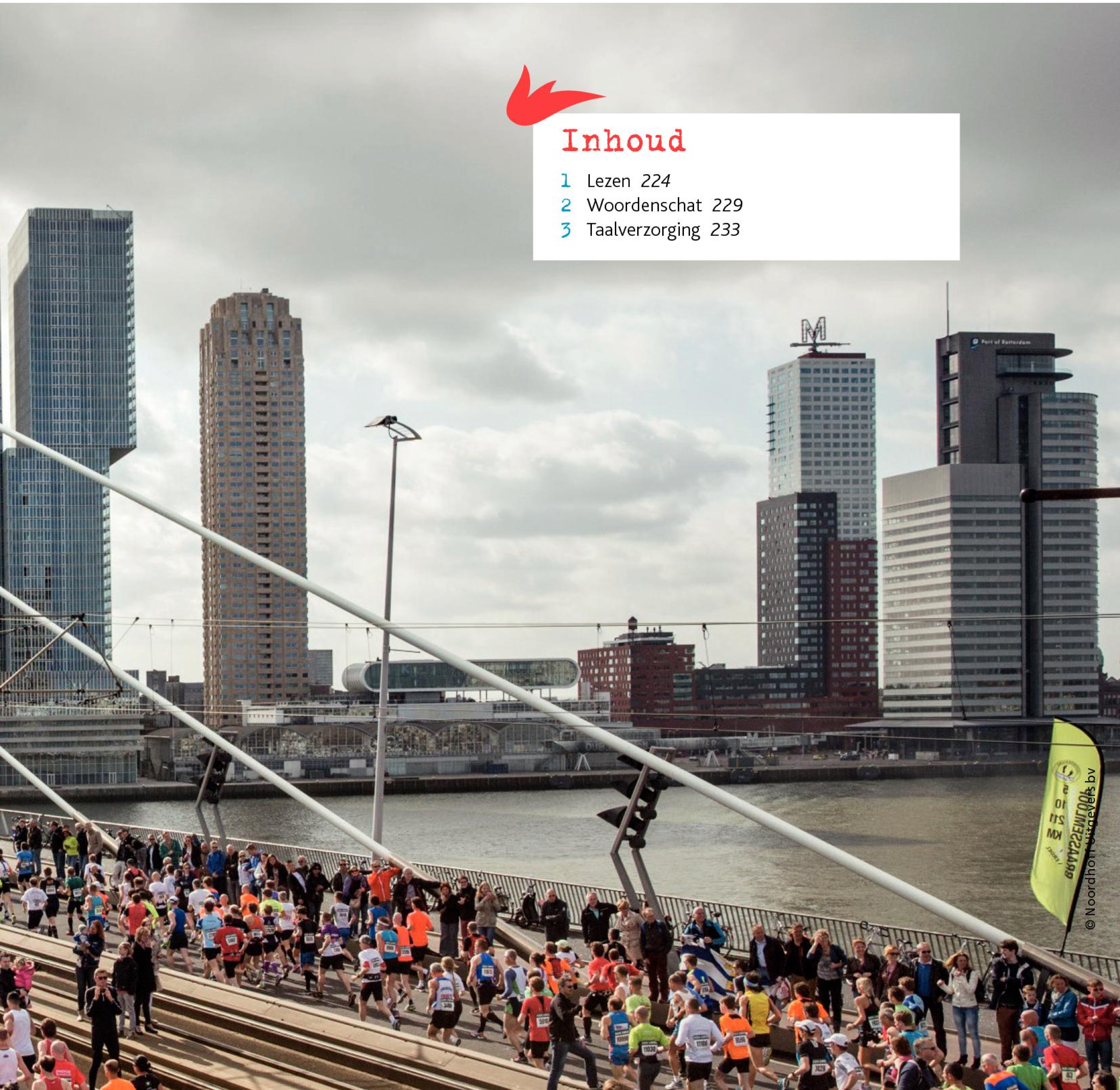
Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Wisseling van tijd, plaats, perspectief De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en/of perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar ook een beetje misleiden.

De

brug

Inhoud

Lezen

Theorie

Het onderwerp van een tekst

Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst.
Met een of met een paar woorden kun je zeggen wat het onderwerp is, bijvoorbeeld: *duiken*, *formule 1-races*.
Om het onderwerp te vinden, lees je de tekst eerst *oriënterend*: bekijk de titel, de tussenkopjes, de afbeelding(en) en lees de eerste alinea, vaak is dat de inleiding van de tekst.

Alinea, deelonderwerp en tussenkopje

Een tekst is meestal verdeeld in **alinea's**. Een nieuwe alinea begint altijd op een nieuwe regel. Een alinea gaat over een deel van het onderwerp van de tekst. Dat noem je een **deelonderwerp**.
Soms staat er een **tussenkopje** boven een nieuwe alinea. Je weet dan wat het deelonderwerp van de alinea of van een paar alinea's samen is.
Om de deelonderwerpen in een tekst zonder tussenkopjes te vinden, lees je de tekst *globaal*: je leest de eerste en de laatste zin van alle alinea's. De belangrijkste informatie staat vaak in de eerste zin of in de laatste zin van een alinea.

Zoekend en precies lezen

Als je alleen iets wilt opzoeken in een tekst, lees je de tekst *zoekend*. Je zoekt dan het stukje dat je nodig hebt. Let daarbij op de tussenkopjes en de anders gedrukte woorden of opvallende tekens (getal, tijd, €). Lees het gevonden stukje tekst dan *precies*.

Inleiding, middenstuk en slot

Veel teksten bestaan uit drie delen.
Inleiding: meestal één alinea waarin je kennis maakt met het onderwerp. Je wordt bijvoorbeeld nieuwsgierig gemaakt naar de rest van de tekst.
Middenstuk: het grootste deel van de tekst met de meeste informatie over het onderwerp.
Slot: meestal de laatste alinea, waarin vaak het belangrijkste kort wordt herhaald of waarin naar de toekomst wordt gekeken.

Het doel van een tekst

Elke tekst heeft een **doel**. Het doel is wat de schrijver met de tekst wil bereiken.
De schrijver kiest een **tekstsoort** om zijn doel te bereiken. Bijvoorbeeld:
– Met een krantenbericht wil de schrijver dat je **iets te weten komt**.
– Met een hoofdstuk in een schoolboek wil de schrijver jou **iets leren of uitleggen**.
– Met een bespreking van een film of game wil de schrijver **zijn mening geven**.
– Met een reclametekst of advertentie wil de schrijver je **iets laten doen**.
– Met een mop of stripverhaal wil de schrijver je **amuseren** (= vermaken).

Tekst en afbeeldingen

Bij een tekst staan soms afbeeldingen. Door een afbeelding zie je sneller waar de tekst over gaat. Een afbeelding geeft vaak ook extra informatie, waardoor je de tekst beter begrijpt. Met een afbeelding wordt een tekst aantrekkelijker.

Opdracht 1

Lees tekst 1 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ drukte op snelwegen
B ☐ fietswegwijzers
C ☐ regels voor fietsers

2 Hoeveel alinea's heeft de tekst?

3 Je wilt weten welke kleuren borden van fietsroutes mogen hebben. Bij welk tussenkopje kijk je?

4 Op welke manier maak je in de inleiding kennis met het onderwerp?
A ☐ De schrijver stelt een paar vragen over het onderwerp.
B ☐ De schrijver vertelt een grappig verhaaltje over het onderwerp.
C ☐ De schrijver vertelt kort waarover de tekst gaat.

5 Welke alinea's samen vormen het middenstuk van de tekst?

Lees tekst 1 helemaal.

6 Wat is het doel van de afbeelding bij de alinea *Palen, paddenstoelen en knooppunten*?
A ☐ extra informatie geven: je weet nu hoe de borden op palen met pijlen en het aantal kilometers eruitzien.
B ☐ extra informatie geven: je weet nu hoe een bord met fietsknooppunten eruitziet
C ☐ leuker maken: de afbeelding past goed bij de hele tekst

7 Waarom gebruikte een gemeente in Gelderland de kleuren wit en paars in plaats van wit en rood?

8 Wat hoort bij elkaar? Noteer de letters en de cijfers.

a rood-witte wegwijzers op palen	1 bedoeld om de kortste fietsroute te nemen
b borden met fietsknooppunten	2 bedoeld om langs mooie plekjes te fietsen
c ANWB-paddenstoelen	3 bedoeld om zelf een fietsroute samen te stellen

9 In de laatste alinea staat 'een mooie toeristische route'. Wat betekent 'toeristisch'?

10 Wat staat in het slot van de tekst? Kies de twee beste antwoorden.
A ☐ een samenvatting van de belangrijkste informatie
B ☐ een tip
C ☐ nog een voorbeeld van een fietswegwijzer

11 Wat is het doel van de tekst?
A ☐ De lezer amuseren, want wegwijzers en paddenstoelen zien er grappig uit.
B ☐ De lezer iets laten doen: de schrijver vindt dat je meer moet gaan fietsen.
C ☐ De lezer informatie geven over verschillende soorten fietswegwijzers.

Tekst 1

Fietsroutes

Net als wegwijzers voor auto's op wegen en snelwegen zijn er ook borden voor fietsers. Er zijn regels voor hoe de borden eruit moeten zien. De afstand op de borden geeft de snelste óf de mooiste route aan.

Palen, paddenstoelen en knooppunten
In Nederland kun je verschillende fietswegwijzers volgen. Op de wegwijzers op palen staan pijlen met de route naar een plaats en het aantal kilometers. Voor toeristische fietsroutes kun je de bekende ANWB-paddenstoelen volgen. Je volgt dan routes langs mooie plekjes, maar het zijn niet de kortste routes. Op de borden met fietsknooppunten staan alleen nummers. Met die nummers kun je zelf een fietsroute samenstellen.

Verplicht rood en wit
De borden op palen langs een fietsroute moeten de kleuren rood en wit hebben. De borden zelf zijn wit en ze hebben een rode rand en rode letters. Een gemeente in Gelderland had zelf andere borden geplaatst, met de kleuren paars en wit. De gemeente vond de paarse kleur juist goed zichtbaar. De borden waren speciaal ontworpen voor hun fietsroutes. Toch moest de gemeente die borden weghalen, want in de wet staat dat de borden alleen de kleuren rood en wit mogen hebben.

Afstand
Op de rood-witte fietswegwijzers staan pijlen met de route naar een plaats en de afstand. Die afstand is hoeveel kilometer je moet fietsen als je de kortste fietsroute volgt. Ook op de paddenstoelen staan pijlen en de afstand. Bij de paddenstoelen is dat de afstand langs mooie plekjes, maar het zijn niet de kortste routes.

Er zijn dus verschillende soorten fietswegwijzers. Voordat je vertrekt, kun je het beste eerst bedenken of je snel ergens moet zijn of dat je liever voor je plezier een mooie toeristische route wilt fietsen.

Naar: n1.nl en nos.nl, op 9 september 2015

Opdracht 2

Lees tekst 2 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ natuurcampings
B ☐ tenten en caravans
C ☐ vakantiebestemmingen

2 Hoe maak je in de inleiding kennis met het onderwerp?
A ☐ Er wordt een anekdote verteld over samen kamperen in de natuur.
B ☐ Er wordt een probleem van een natuurcamping genoemd.
C ☐ Er wordt een samenvatting van kenmerken van natuurcampings gegeven.
D ☐ Er wordt een voorbeeld van een natuurcamping gegeven.

3 Hoe kun je snel zien met welke alinea het slot begint?

4 Onder welk tussenkopje zoek je als je wilt weten of er warme douches zijn op een natuurcamping?

5 Je hebt een crossfiets en je wilt weten of je daarmee mag crossen op de natuurcamping. Onder welk tussenkopje krijg je antwoord op je vraag?

Lees tekst 2 helemaal.

6 'Dat geeft zo'n camping extra charme.' (al. 2) Wat betekent deze zin?
A ☐ Dat een camping alleen via een onverharde weg is te bereiken, is erg onhandig.
B ☐ Dat een camping alleen via een onverharde weg is te bereiken, maakt de camping aantrekkelijker.
C ☐ Dat een camping alleen via een onverharde weg is te bereiken, zorgt voor extra problemen.

7 In alinea 3 staat 'sanitair gebouw'. Hoe kun je in de tekst achter de betekenis van het woord 'sanitair' komen?

8 Vind jij dat de tekst door de illustratie duidelijker wordt? Leg je antwoord uit.

9 Wat staat er vooral in het slot van de tekst?
A ☐ een blik gericht op de toekomst van natuurcampings
B ☐ een samenvatting van het belangrijkste van de tekst
C ☐ een wens van de schrijver die van natuurcampings houdt

10 Wat is het doel van de tekst?
A ☐ een mening geven over voorzieningen op een camping
B ☐ informatie geven over natuurcampings
C ☐ jou laten weten hoe je dieren met rust kunt laten

11 Wat zou het doel van de schrijver zijn als deze zin in het slot van de tekst zou staan? *Koop nu het boekje met alle natuurcampings in Nederland!*
A ☐ amuseren: jou laten genieten van de plaatjes in het boekje
B ☐ iets laten doen: ervoor zorgen dat je het boekje koopt
C ☐ iets leren: dat je weet in welk boekje de campings staan

Tekst 2

Kamperen in de natuur

[1] Wil je midden in de natuur kamperen? Dat kan op een speciale natuurcamping. De ligging van zo'n camping is adembenemend. Natuurcampings zijn eenvoudig, maar wel netjes.

Ligging

[2] Natuurcampings liggen uiteraard midden in de natuur. Er zijn kampeerterreinen in de bossen, aan zee, bij een meer of op de heide. Alle terreinen hebben gemeen dat ze zich in de mooiste landschappen bevinden, ver van alle drukte. Soms is een camping zelfs alleen bereikbaar via een onverharde weg. Dat geeft zo'n camping extra charme.

Voorzieningen

[3] Op een natuurcamping zijn alle noodzakelijke voorzieningen aanwezig. Een sanitair gebouw met toiletten en een warme douche vind je op elke natuurcamping. De meeste campings hebben ook een afwasplaats. Hier en daar vind je zelfs een washok met wasmachine en droger. Wil je het liefst een zwemparadijs met waterglijbaan, golfslagbad en whirlpool, dan kun je beter een ander soort camping zoeken.

Regels en respect

[4] Van de gasten wordt verwacht dat ze het terrein schoon houden. Dat geldt ook voor de gemeenschappelijke voorzieningen, zoals douches en toiletten. Auto's kunnen buiten het terrein worden geparkeerd. Bij aankomst en vertrek mogen kampeerspullen met de auto tot de eigen plek worden gebracht en gehaald. In de omgeving van natuurcampings zijn veel fietspaden en ook fietscrosspaden, maar op de terreinen zelf mag niet worden gefietst. Vuurtje stoken mag alleen op de speciale kampvuurplaats.

[5] Midden in de natuur leven veel dieren. Hun ritme mag niet verstoord worden. Blijf uit de buurt van nesten en holen en maak vooral 's avonds na 22.00 uur niet te veel lawaai.

[6] Natuurcampings hebben simpele voorzieningen. Net als op gewone campings wordt alles goed onderhouden en gelden er regels. Een natuurcamping is er vooral om te genieten van de rust en de prachtige natuur.

Naar: Natuur en kamperen, maart 2017

Woordenschat

Theorie

Een synoniem zoeken

Een **synoniem** is een ander woord met (bijna) dezelfde betekenis.
Bijvoorbeeld: *afrekenen* is een synoniem van *betalen* en *onmiddellijk* is een synoniem van *meteen*.

Opdracht
1

Lees tekst 1. Noteer de woorden 1 tot en met 7 onder elkaar. Zoek in de tekst naar synoniemen van deze woorden en schrijf het synoniem achter het juiste woord.

Tekst 1

Sneakers

In 1987 was het (1) opvallend nieuws: je kon schoenen kopen met een laagje lucht in de zool. (2) Aanvankelijk droegen alleen sporters deze sneakers. Andere mensen vonden de schoenen eerst nog ongewoon. Na een tijd werden de sneakers bij meer mensen populair. Vooral bij jongeren werden ze (3) geliefd. Sommige bezitters zijn erg (4) verknocht aan hun sneakers. Eigenlijk moeten ze hun schoenen (5) acuut laten repareren. De (6) eigenaren zijn er echter zo aan gehecht dat ze de schoenen niet kwijt willen. Ze vinden helemaal niet dat ze hun sneakers direct moeten laten (7) herstellen.

Theorie

Een omschrijving zoeken

Soms vind je de betekenis van een woord door een **omschrijving** in de tekst te zoeken. Bijvoorbeeld: *De vereniging was op zoek naar iemand die geld geeft voor nieuwe shirts. De leden zijn erg blij dat er een sponsor is gevonden.*

Opdracht
2

Noteer de onderstreepte woorden onder elkaar. Zoek de omschrijving en schrijf die achter de woorden. Je vindt de omschrijving in dezelfde zin of in de zin ervoor of erna.

1. Bijna iedereen heeft weleens gehoord van het genie Albert Einstein. Einstein leefde van 1879 tot 1955. Het is verrassend dat iemand die uitzonderlijk slim is, zijn schooldiploma niet heeft gehaald.
2. De wereldkaart die we meestal gebruiken, klopt niet helemaal. Europa lijkt groter en Afrika lijkt juist kleiner dan in werkelijkheid. Toch zal niemand de werelddelen verwarren. Europa ligt in het noorden en Afrika ligt voor een groot deel ten zuiden van de evenaar. Daarom zul je de werelddelen niet snel door elkaar halen.
3. De producent (dat is iemand die iets maakt) is erg tevreden over de film die hij heeft gemaakt.

4 Die partij maakt veel propaganda voor de verkiezingen. Partijleden delen zelfs cadeautjes uit. Ze hopen zo aanhangers te winnen die de partij aan de overwinning helpt.
5 Elk jaar zijn er meer dan 100.000 mensen die in het buitenland gaan wonen. Die mensen emigreren om verschillende redenen. Sommigen gaan voor hun werk en anderen zoeken juist meer rust. Een deel gaat weer in zijn geboorteland wonen.

Theorie

Een voorbeeld zoeken

In een tekst staan vaak **voorbeelden**. Als je niet weet wat een woord betekent, kun je de betekenis afleiden door de voorbeelden die in de tekst staan. Let op woorden die wijzen op een voorbeeld. Aan de woorden *bijvoorbeeld*, *zoals*, *als* kun je zien dat het om voorbeelden gaat. Voorbeelden staan soms ook tussen haakjes en vaak na een dubbele punt.
Voorbeeld: *Op de menukaart staan verschillende desserts, zoals chocolade-ijs, aardbeien met slagroom en perenpudding*. Door de voorbeelden weet je dat *desserts* betekent: *toetjes*.

Opdracht
3

In de zinnen zijn voorbeelden onderstreept. Noteer het woord dat bij de voorbeelden past.

1 In dat historische pand vinden regelmatig diverse ceremoniën plaats, zoals diploma-uitreikingen, een huwelijk of het afleggen van een eed.
2 Juri gaat 's morgens altijd erg omslachtig op zijn plaats zitten. Hij kijkt eerst rond of iedereen hem wel ziet, dan trekt hij tergend langzaam zijn jas uit en vervolgens zet hij zijn stoel precies recht voordat hij gaat zitten.
3 De toa heeft een weegschaal, een maatbeker en een thermometer klaargelegd. Die meetinstrumenten zijn nodig voor de proeven die we gaan doen.
4 Jongeren luisteren niet altijd goed, ze zijn soms chagrijnig en ze denken niet altijd na over de gevolgen ergens van. Toch moeten volwassenen rekening houden met jongeren die zich weerbarstig gedragen, omdat hun hersenen nog in ontwikkeling zijn.
5 'Wie is de koning van Duitsland?', 'Aan welke zee grenst Drenthe?' en 'Hoeveel kilo gaan er in een meter?' zijn strikvragen. Je kunt geen juist antwoord geven, omdat de vraag zelf niet klopt.

Theorie

Een tegenstelling zoeken

Een woord dat het tegenovergestelde betekent van een ander woord, noem je een **tegenstelling** van dat woord. Als je het tegenovergestelde woord wel kent, kun je bedenken wat het woord betekent.
Bijvoorbeeld: *De meeste ruimtes in dat landhuis zijn publiek, maar de slaapkamers zijn privé*. Het woord *publiek* is een tegenstelling van *privé*. *Publiek* betekent dus *openbaar*.
Een tegenstelling in een zin kun je vaak herkennen aan de signaalwoorden *maar*, *anderzijds*, *daarentegen*, *echter*, *evenwel*, *hoewel*, *aan de andere kant*, *toch*.

Opdracht
4

Lees tekst 2. Noteer de woorden 1 tot en met 5 onder elkaar. Zoek in de tekst de tegenstelling van de woorden en schrijf die erachter. Noteer ook de betekenis van de woorden.

Tekst 2

Kleding

In Amerika zijn twee tieners **(1)** geweigerd bij een binnenlandse vlucht. Hun kleding was ongepast en daarom werd hun niet toegestaan om in te stappen. De meisjes mochten wel aan boord van het vliegtuig als ze zich **(2)** correct zouden kleden. Vriendinnen hadden de meisjes al afgeraden een legging te dragen. Ook de ouders hadden hun **(3)** geadviseerd zich anders te kleden. De meisjes zeiden dat ze een legging **(4)** comfortabel vonden. Een nette rok aan boord vonden ze maar ongemakkelijk. Uiteindelijk hebben ze zich omgekleed. De maatschappij laat weten dat de regels niet gelden voor gewone passagiers. Ze gelden alleen voor **(5)** speciale reizigers die familie zijn van het personeel, zoals deze meisjes.

Theorie

Een bekend woorddeel zoeken

Als je de betekenis van een woord niet kent, kun je zoeken of er een **bekend deel** in het woord zit. Je kunt dan zelf bedenken wat het woord betekent.
Voorbeelden:
- Woorden die zijn **samengesteld** uit twee woorden. Bijvoorbeeld: *wereldberoemd*. Je weet wat *wereld* is en wat *beroemd* is. *Wereldberoemd* betekent dus *beroemd in de hele wereld*.
- Woord met **voorvoegsel**:
  - *on*- betekent *niet*. *Onaardig* betekent dus *niet aardig*.
  - *her*- betekent *opnieuw doen*. *Herlezen* betekent dus *opnieuw lezen*.
- Woord met **achtervoegsel**: -*loos* betekent *zonder*. *Kansloos* is dus *zonder kans*.

Opdracht
5

Noteer van elk woord de woorddelen en schrijf de betekenis van het hele woord erachter.

1 aardedonker
2 glashelder
3 havengebied
4 krachteloos
5 luchtvervuiling
6 motorrijtuig
7 onbeweeglijk
8 onzuiver
9 veeleisend
10 herschrijven

Theorie

Zoeken in het woordenboek

Als je de betekenis van een woord niet in de tekst kunt vinden, kun je die opzoeken in een woordenboek of een online woordenlijst. Daarin staan de woorden op alfabetische volgorde.
Zoek bij het juiste woord: enkelvoud (*olijven* bij *olijf*), het hele werkwoord (*aangeboden* bij *aanbieden*), de korte vorm (*talloze* bij *talloos*) of een deel van de samenstelling (*bumperkleven* bij *bumper* en bij *kleven*).

Opdracht
6

Lees tekst 3. Noteer de woorden 1 tot en met 10 onder elkaar. Schrijf erachter bij welk woord in een woordenboek je de betekenis van het woord kunt vinden.

Tekst 3

Ruimteschip?

(1) Argeloze inwoners van Bangkok (2) bespeurden een vreemde vuurbal boven hun stad. Veel mensen (3) verbaasden zich over de vuurbal. De (4) lichtgevende bal (5) trok een spoor van rook door de lucht. Voor sommige mensen was het een van de (6) angstigste momenten uit hun leven. Het is nog niet duidelijk wat voor (7) vuurkogel het was. Waarschijnlijk (8) betrof het een meteoor, dat is een stuk puin dat uit de ruimte op de aarde (9) terechtkomt. Het ging dus niet om (10) ruimteschepen.

Opdracht
7

In het woordenboek staan soms meer betekenissen bij een woord. Kies dan de betekenis die in de tekst past. Wat betekenen de onderstreepte woorden in deze zinnen?

1 De functie van een klok is dat hij laat zien hoe laat het is.
A ☐ het beroep
B ☐ het doel ergens van

2 Veel mensen hebben genoten van de mooie verzen uit die bundel.
A ☐ een boek met gedichten of verhalen
B ☐ een pak van samengebonden voorwerpen

3 Deze keer had zijn moeder wel degelijk gelijk.
A ☐ stevig
B ☐ zeer zeker

4 Omdat Mark zijn huiswerk voor Engels niet heeft gemaakt, is hij hem gesmeerd.
A ☐ ervandoor gaan, wegvluchten
B ☐ iets ergens over uitstrijken
C ☐ olie of vet op of in iets doen om het soepeler te laten werken

5 De sla en de aardbeien krijgen elk een eigen bed.
A ☐ plaats in een ziekenhuis, hotel enzovoort
B ☐ slaapplaats die bestaat uit een matras en een onderstel
C ☐ stukje tuin dat van de rest is afgescheiden en waar één soort bloemen of groente groeit

Taalverzorging > grammatica

Theorie

Werkwoord

Een belangrijk woord in een zin is het **werkwoord**. Een werkwoord zegt wat iets of iemand *doet* of wat er *gebeurt*. In een zin staat ten minste één werkwoord. Vaak staan er meer werkwoorden in een zin.
Een werkwoord kan verschillende vormen hebben, bijvoorbeeld:
- *winnen: win, wint, winnen, won, wonnen, gewonnen.*
- *maken: maak, maakt, maken, maakte, maakten, gemaakt*.

Opdracht
1

Onderstreep de werkwoorden in elke zin.
1. Regelmatig kun je iets over computerspellen lezen in het nieuws.
2. Meestal wordt er wat negatiefs gezegd.
3. Jongeren zouden te weinig contact hebben met hun vrienden.
4. Steeds blijkt dat het allemaal reuze meevalt.
5. Door de games gaan jongeren zelfs nadenken over problemen in de wereld.

Theorie

Persoonsvorm

Voordat je de zinsdelen van een zin gaat zoeken, moet je altijd eerst de **persoonsvorm** (pv) vinden.

Zo vind je de persoonsvorm
- Manier 1: Zet de zin in een andere tijd: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom (de *tijdproef*). Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
  De kok heeft een lekker toetje gemaakt. De kok had een lekker toetje gemaakt.
- Manier 2: Maak van de zin een vraag met precies dezelfde woorden (de *vraagproef*). Het eerste woord van die vraag is de persoonsvorm.
  Vier vrienden bezoeken een concert. Bezoeken vier vrienden een concert?

Als je de persoonsvorm weet, kun je ook de **zinsdelen** makkelijk vinden. Als je één woord of een woordgroepje voor de persoonsvorm kunt zetten, dan is dat een zinsdeel.
Op deze zonnige dag / gaan / we / naar het zwembad.
We / gaan / op deze zonnige dag / naar het zwembad.

Opdracht
2

Verdeel de zinnen in zinsdelen. Onderstreep de persoonsvorm (pv).
1. Uitvindingen maken ons leven vaak gemakkelijker.
2. Douglas Engelbart heeft de computermuis bedacht.
3. In 1956 heeft Robert Adler de afstandsbediening uitgevonden.
4. Ik kijk op tv altijd naar *Het beste idee van Nederland*.
5. In dat programma zie je de vreemdste uitvindingen.
6. Meestal zie je geen gewone dingen.
7. De persoon met het beste idee wint 25.000 euro.
8. Daarmee kan hij zijn droom waarmaken.

Theorie

Onderwerp

Bijna elke zin heeft een **onderwerp** (ow). Het onderwerp in een zin is *wie* of *wat* iets doet. Het onderwerp en de persoonsvorm horen bij elkaar. Ze zijn allebei enkelvoud of allebei meervoud. Er zijn twee manieren om het onderwerp te vinden.

Zo vind je het onderwerp in een zin

- Manier 1: Vraag: *wie of wat + persoonsvorm?*
  Sam bakt een pizza.
  Zoek de persoonsvorm: *bakt*. Dus: *wie of wat bakt?*
  Het antwoord is: *Sam*. *Sam* is dus het onderwerp.

- Manier 2: Verander de zin van getal: maak meervoud van de persoonsvorm.
  Sam bakt een pizza.
  Sam en Eline bakken een pizza.
  In de zin verandert de persoonsvorm. Er is nog een zinsdeel dat verandert.
  Dat is het onderwerp. Het onderwerp van de zin is dus *Sam en Eline*.

Opdracht
3

Neem de zinnen over en verdeel ze in zinsdelen. Onderstreep de persoonsvorm (pv). Noteer het onderwerp (ow). Achter de zin staat hoeveel woorden het onderwerp heeft. Bijvoorbeeld:
In Ouwehands Dierenpark ging mijn oom altijd eerst kijken bij de panda's. (2)
pv = ging
ow = mijn oom

1 In Duitsland keek een boer niet goed uit. (2)
2 Hij maakte een verkeerde beweging met zijn tractor. (1)
3 De lading mest viel uit de kantelende tractor. (3)
4 Precies op die plek zaten een vader en zijn dochter in hun cabriolet. (5)
5 Die twee kregen de hele lading over zich heen. (2)
6 Ze vonden het hele voorval strontvervelend. (1)

Theorie

Werkwoordelijk gezegde

Een ander zinsdeel is het **werkwoordelijk gezegde** (wg). Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit alle werkwoorden in de zin. Het werkwoordelijk gezegde zegt wat het onderwerp 'doet' of 'overkomt'.
*Jannet **wil** haar vriendin **uitnodigen***.

Bij werkwoorden als *uitnodigen*, *opeten* en *voorstellen* staat het eerste stukje soms op een aparte plek in de zin. Het hoort dan toch bij het gezegde.
*Jannet **nodigt** haar vriendin **uit***.

Opdracht
4

Noteer het werkwoordelijk gezegde (wg) uit elke zin. Onderstreep daarin de persoonsvorm (pv). Achter de zin staat uit hoeveel woorden het gezegde bestaat.
Voorbeeld:
Moet ik mijn huiswerk door een klasgenoot laten nakijken? (3)
gez. = moet laten nakijken

1 Een jongen wilde een leuke grap uithalen. (2)
2 De jongen ging op het spoor van de trein staan. (2)
3 In de verte kwam de trein al aan. (2)
4 Op het laatste moment sprong de branieschopper opzij. (2)
5 De machinist heeft de jongen op Facebook terechtgewezen. (2)
6 Er had wel een vreselijk ongeluk kunnen gebeuren. (3)

Theorie

Lijdend voorwerp

Veel zinnen hebben naast een onderwerp en een gezegde ook een **lijdend voorwerp** (lv). Het lijdend voorwerp komt voor in zinnen waarin iets/iemand wat overkomt of iets/iemand wat meemaakt. Met het lijdend voorwerp gebeurt iets, het 'ondergaat' wat in het gezegde staat. Bijvoorbeeld: *Tim graaft een kuil* → ***een kuil** wordt gegraven*.

Zo vind je het lijdend voorwerp
1 Noteer eerst het onderwerp en het werkwoordelijk gezegde.
2 Stel dan de vraag: *wat (wie) + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?*
Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp. Bijvoorbeeld:

Tom (ow) leest een mooi boek in zijn vrije tijd.
1 Het onderwerp is: *Tom*. Het gezegde is: *leest*.
2 *Wat leest Tom?*
Het antwoord is: *een mooi boek*. Dus het lijdend voorwerp is: *een mooi boek*.

Opdracht
5

Onderstreep het lijdend voorwerp (lv) in elke zin.
1 Aiden koopt allerlei bijzondere gadgets.
2 Pas heeft hij weer iets nieuws aangeschaft.
3 Soms krijgt hij namelijk een briljant idee.
4 Hij schrijft zijn ingeving onmiddellijk op.
5 Meestal gebruikt hij daarvoor zijn telefoon.
6 Onder de douche wil hij zijn mobiel liever niet aanzetten.
7 Hij heeft nu een waterproof notitieblok besteld.
8 Zijn schrijfblokje bevat minstens veertig velletjes.

Theorie

Zelfstandig naamwoord en lidwoord

Een zin kun je indelen in **woordsoorten**. Voorbeelden van woordsoorten zijn: *werkwoorden*, *lidwoorden* en *zelfstandige naamwoorden*.

Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant of ding. Bijvoorbeeld: *kok*, *leguaan*, *eik*, *tv*.
- Een zelfstandig naamwoord kan enkelvoud of meervoud zijn: *een rij – twee rijen*.
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken: *feest – feest**je***.
- Je kunt er meestal een lidwoord voor zetten: *het plan*, *een plan*, *de plannen*.
- Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Francis, Staatsbosbeheer, Flevoland, IJssel*.

Er zijn drie **lidwoorden** (lw): *de*, *het*, *een*.
- Een lidwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord: *de muur*, *het blad*, *een dag*.
- Tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord kunnen andere woorden staan: *de hoge muur*, *het erg dorre blad*, *een bijzondere dag*.

Opdracht
6

Maak twee kolommen. Noteer in de eerste kolom de lidwoorden (lw). uit elke zin en in de tweede kolom de zelfstandige naamwoorden (zn).
1. Een goede journalist beschikt over veel verschillende vaardigheden.
2. Hij volgt altijd het nieuws en hij weet de laatste trends.
3. Over de dingen die hij hoort en ziet, schrijft hij in de krant of op een blog.
4. Om een YouTube-filmpje te maken, hoef je geen verslaggever te zijn.
5. Een filmpje kun je ook maken als je videomaker bent, zoals Dylan Haegens.

Theorie

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *de <u>nieuwe</u> schoenen*, *een <u>spannend</u> boek*, *een <u>dreigende</u> lucht*.

Soms staat het bijvoeglijk naamwoord niet vóór het zelfstandig naamwoord, maar verderop in de zin: *Het T-shirt is <u>goedkoop</u>*, *Thea's hond is heel <u>oud</u>*.

Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt van welk materiaal iets gemaakt is: *een <u>zilveren</u> armband*, *de <u>houten</u> stoel*.

Opdracht
7

Noteer de bijvoeglijke naamwoorden (bn) uit elke zin. Achter de zin staat hoeveel bijvoeglijke naamwoorden er in de zin staan. Onderstreep de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.
1. De eerste boeren bedachten allerlei handige stukken gereedschap. (2)
2. Ze hadden geschikte ploegen en scherpe sikkels om het graan af te snijden. (2)
3. Na verloop van tijd leerden de prehistorische boeren om metalen voorwerpen te maken. (2)
4. Daarmee konden ze het land makkelijker bewerken dan met houten of stenen gereedschappen. (2)
5. IJzeren voorwerpen waren prachtig en hadden ook het grote voordeel dat ze langer meegingen. (3)

Theorie

Voorzetsels

Een **voorzetsel** (vz) is een woord dat bij een ander woord hoort. Vaak zie je aan het voorzetsel waar iets is, bijvoorbeeld: Het glas staat *op* de tafel. Je gebruikt een voorzetsel altijd in combinatie met een ander woord. Bijvoorbeeld: De fiets staat *in de schuur*.

Bij sommige werkwoorden hoort een **vast voorzetsel**. Bijvoorbeeld: luisteren *naar*, geven *aan*, feliciteren *met*. Welk voorzetsel bij een werkwoord hoort, vind je in een woordenboek of een woordenlijst.

Opdracht
8

Noteer de zinsdelen waarin een voorzetsel (vz) staat. Onderstreep de voorzetsels.

1 In de trein naar Den Haag zat de conducteur met een kop koffie in de eerste klas.
2 Door de deur van de coupé kwam een vrouw met haar zoontje binnen.
3 Ze wilde de stekker van haar telefoon in het stopcontact steken.
4 De conducteur wees naar het stopcontact onder het raam.
5 De vrouw stopte er niet haar oplader in, maar haalde de spelcomputer van haar zoon uit haar tas.

Taalverzorging > spelling

Theorie

Hoofdletters en leestekens

Hoofdletters en leestekens maken het gemakkelijker om een tekst te lezen.

Je schrijft een **hoofdletter**:
- aan het begin van een zin: *Op de snelweg staat een lange file*.
- bij namen: *Wendy Jansen*, *Greenpeace*, *Hoofdstraat*, *Vlissingen*, *België*.

Let op: namen van maanden (*januari*), dagen (*donderdag*) en windstreken (*westen*) schrijf je met een kleine letter.

Een **punt**, een **vraagteken** en een **uitroepteken** zijn leestekens.
- Je schrijft een punt aan het einde van een gewone zin: *Jesse houdt van games***.**
- Je schrijft een vraagteken na een vraag: *Zet jij mijn fiets even buiten***?**
- Met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Pas op voor de hond***!**

Opdracht **1**

Noteer de woorden die je met een hoofdletter schrijft. Noteer ook het leesteken dat aan het einde van de zin hoort.

1 in de laatste avonturenfilm van jean de velde moet floris zijn vader bewijzen dat hij een held kan zijn
2 samen met zijn mooie handlangster pi bestrijdt hij de hertog van gelderland
3 wat vindt michiel huisman ervan om een ridder te spelen
4 zijn reactie was: absoluut super
5 in de film met huisman zitten verschillende grapjes die naar onze tijd verwijzen

Theorie

Meervoud op -*en* en -*s*

De meeste zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op -*en* of -*s*: *lamp – lampen; mens – mensen; bushalte – bushaltes; vogel – vogels*.

Zo maak je een meervoud op -*en*
Zet -*en* achter het woord: *broek – broeken; product – producten*.
Soms moet je ook iets anders doen:
- de laatste letter verdubbelen: *zus – zu**ss**en; bed – be**dd**en*.
- een *a, e, o* of *u* weghalen: *schuur – schuren; bioscoop – bioscopen*.
- een -*s* veranderen in een -*z*-: *mui**s** – mui**z**en; kaas – ka**z**en*.
- een -*f* veranderen in een -*v*-: *nee**f** – ne**v**en; die**f** – die**v**en*.

Zo maak je een meervoud op -*s*
Zet -*s* achter het woord: *lepel – lepels; dokter – dokters; koekje – koekjes*.
Meestal schrijf je de -*s* aan het woord vast. Je schrijft -*'s* als je het woord anders verkeerd uitspreekt. Je zet dan een apostrof (') voor de -*s*: *taxi's*, *menu's*.

Gebruik bij twijfel een woordenboek of een woordenlijst.

Opdracht
2

Noteer het meervoud van de woorden tussen de haakjes.

1. In Australië zijn te weinig … (waterput) voor alle … (dier) die er leven.
2. Het land staat bekend om … (kiwi), … (kangoeroe) en … (koala).
3. Er zijn trouwens ook … (pony) en … (haas), maar … (wolf) zie je er niet.
4. De laatste … (jaar) zijn er ook nog … (kudde) met … (kameel) bij gekomen.
5. Als … (vervoermiddel) zijn de … (beest) niet nodig, omdat er … (auto) en … (vrachtwagen) zijn.
6. Australië heeft te weinig … (boot) om ze naar andere … (land) te brengen.

Theorie

Werkwoordspelling

Een van de werkwoorden in de zin is de persoonsvorm. Voor de spelling van de persoonsvorm heb je speciale spellingsregels. Die staan in het schema werkwoordspelling (zie bladzijde 243).
Als een woord géén persoonsvorm is, gebruik je de **verlengproef** om te horen of het woord eindigt op een -t of een -d.

Voorbeelden
Ja, het is een **persoonsvorm** in de **tegenwoordige tijd**:
- Ik **kneed** het deeg voor de taart. (ik-vorm)
- **Kneed** jij het deeg voor de taart? (ik-vorm)
- Marlies **kneedt** het deeg voor de taart. (ik-vorm + t)
- De bakkers **kneden** het deeg voor de taart. (hele werkwoord)

Ja, het is een **persoonsvorm** in de **verleden tijd**:

zwak:
- Ik **kneedde** het deeg voor de taart. (ik-vorm + de)
- De bakkers **kneedden** het deeg voor de taart. (ik-vorm + den)
- De taart **kostte** niet veel. (ik-vorm + te)
- De taarten **kostten** niet veel. (ik-vorm + ten)

sterk:
- De taart **werd** door Marlies gegeten.
- De taarten **werden** door de bakkers gemaakt.

Nee, het is **geen persoonsvorm**:
- De taarten hebben niet veel gekos**t**. (gekos**t**e)
- De taart ziet er schitteren**d** uit. (schitteren**d**e)
- Het run**d** ziet er gezon**d** uit. (run**d**eren, gezon**d**e)

Opdracht
3

Schrijf van de volgende werkwoorden de ik-vorm op.
De *ik-vorm* is het woord dat in de tegenwoordige tijd achter 'ik' komt te staan.

1. worden – *ik word*
2. schudden
3. lezen
4. vinden
5. zetten
6. controleren
7. graven
8. verhuizen
9. gooien

Opdracht
4

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1. Sam … (weten) het zeker: haar ouders … (geven) niks om haar.
2. Ze … (vinden) zichzelf niet extra mooi, slim of grappig.
3. Ze … (twijfelen) ook steeds hoe ze … (moeten) doen tegen andere kinderen.

4 Gekke dingen … (kunnen) ze wel heel goed: ruziemaken en wonden verbinden.
5 Sam … (willen) heel graag dat er iets … (veranderen).

Opdracht
5

Noteer de persoonsvorm van de zwakke werkwoorden in de verleden tijd.
1 Helemaal alleen ... (reizen) Sam naar Italië.
2 Ze ... (vluchten) naar haar tante in een hotel.
3 Sam ... (ontmoeten) er twee Nederlandse kinderen.
4 Ze ... (vermoeden) dat er iets aan de hand was met Raf.
5 Toch ... (raken) Sam bevriend met hem en zijn zusje Larissa.

Opdracht
6

Noteer de persoonsvorm van de sterke werkwoorden in de verleden tijd.
1 Sam ... (schrikken) van een forse knal.
2 Er ... (blijken) een auto te zijn ontploft.
3 De kinderen ... (komen) met de schrik vrij.
4 Ze ... (buigen) zich over het mysterie.
5 Sam ... (vergeten) de problemen met haar ouders.

Theorie

Voltooid deelwoord

Een vorm van het werkwoord is het **voltooid deelwoord** (vd). Bij een voltooid deelwoord staat altijd een vorm van de werkwoorden *hebben*, *zijn* of *worden*. Bijvoorbeeld: *Ik heb naar muziek geluisterd. We zijn op vakantie geweest.*
- Een voltooid deelwoord begint meestal met *ge-*: ***ge****fietst*, ***ge****broken*.
- Bij een scheidbaar werkwoord kan *ge-* op een andere plek staan: *af****ge****wassen*.
- Een voltooid deelwoord kan eindigen op *-n* of *-en*: gedaa**n**, gekreg**en**, gevall**en**.
- Een voltooid deelwoord kan ook eindigen op *-d* of *-t*: gepakt, gehaald. Maak het woord langer (verlengproef) om te horen of je een *-d* of *-t* schrijft: *gepak****te***, dus je schrijft *gepak****t***.

Opdracht
7

Vul -t of -d in.
1 Helemaal alleen is Sam naar Italië gereis... en heeft ze haar tante in het hotel opgezoch....
2 Ze heeft daar twee Nederlandse kinderen ontmoe….
3 Sam vindt dat de jongen, Raf, haar arrogant heeft behandel….
4 Toch raakt Sam bevrien… met hem en zijn zusje Larissa.
5 Op een dag is er voor het hotel een auto ontplof….

Opdracht
8

Noteer van elke zin de persoonsvorm. Schrijf het voltooid deelwoord van het werkwoord tussen haakjes erachter.
1 Mijn broer is ... (slagen) voor zijn rijexamen.
2 Ik heb snel even de spelregels ... (uitleggen).
3 Vanmiddag wordt de afwasmachine ... (repareren).
4 Mischa heeft een petje ... (kopen).
5 We hebben ... (vissen) in het kanaal.
6 Levi heeft de was ... (opvouwen).

Opdracht
9

Noteer het voltooid deelwoord van de werkwoorden tussen haakjes.

1 Sam heeft niets van het ongeluk … (zien).
2 Ze wil graag weten wat er is … (gebeuren).
3 Met Raf en Larissa heeft ze veel vreemde dingen … (meemaken).
4 Ze hebben zelfs de politie … (inschakelen) en Sam heeft het geheim van Larissa … (ontdekken).
5 Zouden ze het mysterie aan het einde hebben … (oplossen)?

Theorie

De werkwoorden *zijn, hebben, willen, kunnen, zullen*
Sommige werkwoorden hebben geen regels voor de tegenwoordige en de verleden tijd. Deze werkwoorden veranderen helemaal.
Zo schrijf je *zijn*, *hebben*, *willen*, *kunnen*, *zullen*:

		zijn	***hebben***	***willen***	***kunnen***	***zullen***
tegenwoordige tijd (tt)	ik	ben	heb	wil	kan	zal
	je/jij	bent	hebt	wilt	kunt	zult
	… je/jij	ben	heb	wil	kun	zul
	hij/zij/ze	is	heeft	wil	kan	zal
	wij/jullie/ze	zijn	hebben	willen	kunnen	zullen
verleden tijd (vt)		was	had	wilde	kon	zou
		waren	hadden	wilden	konden	zouden

Opdracht
10

Vul de juiste vorm van het werkwoord in.

1 Je ... (zijn – tt) nog te jong om op een scooter te rijden.
2 Hij ... (willen – tt) in de vakantie naar Kroatië.
3 ... (kunnen – tt) je mij morgenmiddag ophalen?
4 Eerst ... (zullen – vt) Els haar vader helpen.
5 Je ... (kunnen – tt) deze opdracht ook op de computer maken.
6 Onze buurvrouw ... (hebben – vt) geklaagd over het lawaai.
7 Timo ... (zijn – vt) tegen een paaltje gereden.
8 Tom ... (zullen – tt) wel weer te laat komen.
9 De meiden ... (willen – vt) de stad in gaan.
10 Na de pauze ... (kunnen – vt) Mark en Jochem hun tassen niet terugvinden.

Taalverzorging > formuleren

Theorie

De/het en verwijswoorden

Verwijswoorden verwijzen naar woorden die al eerder zijn gebruikt. Ze staan in de plaats van andere woorden.
Bij een *de*-woord horen *deze* en *die*: *De broek* die Michelle draagt vind ik mooi, maar deze van jou vind ik nog mooier.
Bij een *het*-woord horen *dit* en *dat*: *Het vakantiehuis* dat we vorig jaar hadden geboekt was gaaf, maar dit is niet zo leuk.
Om te verwijzen naar iets of iemand, gebruik je de verwijswoorden *hij*, *zij/ze*, *het*, *hem*, *zijn*, *haar*, *hun*.
Sven gaat naar huis. → **Hij** gaat naar huis.
Je kunt het geluid goed horen → Je kunt **het** goed horen.
Dit is de appel van Norah. → De appel is van **haar**.

Opdracht
1

Onderstreep het juiste verwijswoord.

1 Een bloemist levert elk jaar bloemen aan het Vaticaan. **Hij / Haar** schrok **deze / dit** jaar flink.
2 De bloemist en zijn assistent vertrekken vroeg naar Rome, zodat **hun / zijn** bloemen er op tijd voor Pasen zijn.
3 De dag ervoor zet de man de bloemen neer. **Het / Hij** doet er erg zijn best voor.
4 De man werkt zo hard, dat het **hem / zijn** altijd lukt om op tijd klaar te zijn.
5 **Dat / Deze** keer ging **die / dit** bloemist alles nog eens controleren.
6 Van al **ze / zijn** werk was niets meer over.
7 Meeuwen hadden **zijn / hem** bloemen vernield.
8 **Ze / Hun** hadden bloemen losgerukt en bakken met bloembollen omgegooid.
9 Samen met **haar / zijn** medewerkers kon de man gelukkig alles op tijd herstellen.
10 **Hem / Zij** overkomt **dit / die** ramp hopelijk nooit meer.

Theorie

Lastige werkwoorden

Sommige werkwoorden lijken veel op elkaar.

- De betekenis van *kennen* en *kunnen* kun je zo onthouden:
  Kennen heeft te maken met weten of leren: *Hij kent de regel uit zijn hoofd*.
  Kunnen betekent 'in staat zijn iets te doen': *Ze kan erg goed turnen*.
- De betekenis van *liggen* en *leggen* kun je zo onthouden:
  Liggen heeft te maken met niet bewegen, met rust: *Hij ligt nog steeds in bed*.
  Leggen heeft te maken met iets doen, met actie: *Hij legt het geld op tafel*.

Opdracht
2

Onderstreep het juiste werkwoord.

1 Toen de leraar me betrapte op spieken, **kon / kende** ik mijn tranen niet verbergen.
2 Ik **kan / ken** wel stiekem op een briefje kijken, dacht ik.
3 Dat briefje **leg / lig** ik onder mijn etui.
4 Een deel van het hoofdstuk **kende / kan** ik goed uit mijn hoofd, maar toen ik al in bed **lag / legde**, dacht ik er pas aan dat ik ook woordjes moest leren.
5 Vanmorgen wilde ik eerst in bed blijven **leggen / liggen**, maar mijn vader stuurde me naar school.
6 En nu ben ik betrapt en krijg ik straf. Alleen omdat ik het verschil tussen *kennen* en *kunnen* niet **kende / kon**.

Schema werkwoordspelling

Is het werkwoord de persoonsvorm (pv)?

Gebruik een van de volgende manieren:
1 Maak van de zin een vraag. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de pv.
2 Zet de zin in een andere tijd. Het werkwoord dat verandert, is de pv.
3 Verander het getal (enkelvoud/meervoud) van de zin. Het werkwoord dat verandert, is de pv.

ja → Tegenwoordige tijd (tt) / Verleden tijd (vt)

nee → Geen persoonsvorm

Tegenwoordige tijd (tt)

Enkelvoud:
- *ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm
- anders → ik-vorm + *t*

Meervoud:
- hele werkwoord

Verleden tijd (vt)

1 Zwak werkwoord:
- enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*
- meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*

Twijfel? Gebruik
't (e)x-f(o)ksch(aa)p.
Kijk naar de laatste letter voor *de* *-en* van *de* infinitief:
- laatste letter in 't (e)x-f(o)ksch(aa)p → ik-vorm tt + *te*
- anders → ik-vorm tt + *de*

2 Zwak werkwoord:
- klankverandering
- zo kort en eenvoudig mogelijk
- laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verlengproef.

Geen persoonsvorm

1 Voltooid deelwoord (vd):
- zwak werkwoord: laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verleden tijd (vt):
  - vt op *-de* → vd met een *-d*
  - vt op *-te* → vd met een *-t*
- sterk werkwoord: laatste letters *-en*

2 Onvoltooid deelwoord (od):
- infinitief + *d*

3 Deelwoord bijvoeglijk gebruikt:
- zwak werkwoord:
  - deelwoord + *e*
  - zo kort en eenvoudig mogelijk, tenzij dat niet kan in verband met de uitspraak
- sterk werkwoord
  - deelwoord (onveranderd)

4 Infinitief

Register

Z

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
Alamy / Image Select, Wassenaar: p. 4, 53, 62, 97b, 102, 118, 162, 210rm, 219lb
Yann Arthus-Bertrand / Getty Images, Amsterdam: p. 5, 103
Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Pim Ras Fotografie / HH, Den Haag: p. 10-11
iStockphoto, Calgary: p. 12, 43, 45, 57, 70, 93r, 99o, 109, 152, 166, 169, 200(2,5,6), 210l, lm, m, r, 212-218, 219rb, lm, rm, ro, 231
Sake Elzinga Photography / HH, Den Haag: p. 13
Marcel van den Bergh / HH, Den Haag: p. 15, 36, 200(1)
Bart Cabanier, Turnhout: p. 16
YouTube / Still SBS: p. 17
REX / HH, Den Haag: p. 25
Piet den Blanken / HH, Den Haag: p. 26
Masterfile, Düsseldorf: p. 31
Berlinda van Dam / HH, Den Haag: p. 38-39, 200(3)
NBB / Rotterdam: p. 41, 56r, 75o, 146, 228
Lineair Fotoarchief / Dieter Schinner, Arnhem: p. 44b
Lineair Fotoarchief / Bahnmueller, Arnhem: p. 44o
Lineair Fotoarchief / Jules Cox, Arnhem: p. 54
Shutterstock, New York: p. 56l, 64-65, 73, 90, 94-95, 95, 100, 101, 108, 122, 173, 174, 180-186, 188-190, 192-199, 200(4,8,9,10), 208-210
Simi Reizen, Noordbroek: p. 56m
Mark Retera / ComicHouse.nl: p. 58
Edwin Janssen / HH, Den Haag: p. 67r
Åse-Berit Jamne, Oslo: p. 69
Ron Giling / Lineair, Arnhem: p. 75b, 82, 128, 155, 200(7), 226 b, m, o
www.welke.nl: p. 79
www.presentsathome.nl: p. 110
TBITS Photography: p. 114
Picture Alliance / Lineair, Arnhem: p. 122-123, 229
www.beltlinebigband.com: p. 123
NASA: p. 129
NOS, Hilversum: p. 132l, 160m
Knolpower.nl: p. 132m
BNN / VARA, Hilversum: p. 132r
Lexus international: p. 137
ESA, Parijs: p. 139
Friso Spoelstra / HH, Den Haag: p. 144
Jaco Klamer / HH, Den Haag: p. 150-151
Filmstill / BNN, Hilversum: p. 151r
www.signaalkampen.nl: p. 153 l, r
www.escapebansko.bg: p. 156
Studio 100, Schelle: p. 16l
NTR, Hilversum: p. 160r
Summer Camps Holland / Mountain Network: p. 165
Roen Kiewik / Revolver, Amsterdam: p. 178-179

Jurjen Drenth / HH, Den Haag: p. 201-203
Lineair Fotoarchief / Dieter Schinner, Arnhem: p. 219lo
Frans Lemmens / HH, Den Haag: p. 222-223
Youtube: p. 232

Literaire teksten:
p. 180-181: Carry Slee, *Kapot*. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015, pag. 133-135
p. 182-183: Carry Slee, *Kapot*. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015, pag. 146-147
p. 183-184: Phil Earle, *De jongen in bubbeltjesplastic*. Callenbach, Utrecht 2015, pag. 17-18
p. 185-186: Phil Earle, *De jongen in bubbeltjesplastic*. Callenbach, Utrecht 2015, pag. 59-61
p. 188: Kate Schlingemann, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij!* Querido, Amsterdam 2014 p. 77
p. 188: Johanna Kruit, in: *Zoals de wind om het huis*, 1995
p. 189: Erik van Os, in: Ted van Lieshout (red.), *Vijf draken verslagen*. Amsterdam, Querido 2011
p. 189: Hans Andreus, *Holte van licht*. Uitgeverij Holland, Haarlem 1975
p. 192-193: Rom Molemaker, *Moord op school*. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015, pag. 16-18
p. 194-195: Rom Molemaker, *Moord op school*. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015, pag. 33-34
p. 196: Mel Wallis de Vries, *Vals*. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010, pag. 91-92
p. 197: Mel Wallis de Vries, *Vals*. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010, pag. 114-116
p. 198-199: Mel Wallis de Vries, *Vals*. Uitgeverij De Fontein, Utrecht 2010, pag. 188-191
p. 201-202: Simone van der Vlugt, *Zwarte sneeuw*. Lemniscaat, Rotterdam 2000, pag. 25-28
p. 203-204: Simone van der Vlugt, *Zwarte sneeuw*. Lemniscaat, Rotterdam 2000, pag. 64-66
p. 204-205: Simon Scarrow, *Vechten voor vrijheid* (Gladiator-serie deel I). Gottmer, Haarlem 2011, pag. 133-135
p. 206-207: Simon Scarrow, *Vechten voor vrijheid* (Gladiator-serie deel I). Gottmer, Haarlem 2011, pag. 165-168
p. 208: Jan 't Lam, in: *Lees maar lang en wees gelukkig*. Plint, Eindhoven 2013, pag. 287
p. 208: Eric van Os, *Koe en daarmee koe*. Lemniscaat, Rotterdam 2008, pag. 10
p. 209: Leendert Witvliet, in: Ted van Lieshout (red.), *Wie heeft hier met verf lopen smijten?* Querido, Amsterdam 2010
p. 210: Hans Hagen, *Hoe angst klinkt*. Querido, Amsterdam 2012
p. 212-213: Kavita Daswani, *De ring*. Uitgeverij Pimento, Amsterdam 2010, pag. 108-111
p. 214-215: Kavita Daswani, *De ring*. Uitgeverij Pimento, Amsterdam 2010, pag. 183-185
p. 215-216: Ineke Holtwijk, *Ramiro kindsoldaat*. Lemniscaat, Rotterdam 2008, pag. 30-32
p. 217-218 Ineke Holtwijk, *Ramiro kindsoldaat*. Lemniscaat, Rotterdam 2008, pag. 65-670

Met betrekking tot sommige teksten en / of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs) rechten te kunnen doen gelden op teksten en / of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

We have done our utmost to find the addresses of copyright holders from whose work we have borrowed extracts. Despite our efforts we do not always succeed. We kindly invite all those concerned to contact us.

NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 VMBO-T/HAVO

GEPERSONALISEERD LEREN

Dit boek is en blijft van jou. In dit boek mag je schrijven en aantekeningen maken. Aan het eind van het schooljaar mag je het houden.
Je kunt ook online werken. Als je de opdrachten online maakt, krijg je direct feedback. Als dat nodig is, kun je het nog een keer proberen.
Ook vind je onlineopdrachten op jouw eigen niveau, oefentoetsen, uitlegvideo's en nog veel meer!

Noordhoff Uitgevers

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88975-3
9 789001 889753